

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет «Дніпровська Політехніка»
Навчально-науковий інститут державного управління
Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук
Інформаційний центр Європейського Союзу в м. Дніпро

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Матеріали
XXIII Всеукраїнської регіональної науково-практичної конференції
(14 травня 2026 р., м. Дніпро)

м. Дніпро
НТУ «Дніпровська Політехніка»
2026

УДК 061.1ЄС:327(477:4):351:355.02

А 43

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового інституту державного управління НТУ «Дніпровська Політехніка» (протокол № 16 від 28.05.2026 р.).

Редакційна колегія:

*О. М. Рудік (голов.ред.), к.політ.н., доц., Є. І. Бородін, д.і.н., проф.,
І. А. Чикаренко, д.держ.упр., проф., Т. В. Маматова, д.держ.упр., проф.,
Г. Л. Первий, к.і.н., доц., А. Ю. Кравець, д.політ.н., доц., О. А. Ліснянський (відп. секретар).*

А 43 Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України: матеріали ХХІІІ Всеукраїнськ. наук.-практ. конф. 14 травня 2026 р., м. Дніпро / за заг. ред. О. М. Рудіка. Дніпро: НТУ ДП, 2026. 178 с.

Проект «Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО в контексті трансатлантичної безпеки» у межах напрямку Жан МОНЕ Модуль (101238769 – EUTRISEC, Програма ЄС Еразмус+).

Фінансується Європейським Союзом. Однак висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з освіти та культури (ЕАСЕА). Ні Європейський Союз, ні ЕАСЕА не можуть нести відповідальність за них.

Уміщені матеріали доповідей учасників щорічної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України» щодо історії, інституційного устрою, політики та механізмів врядування ЄС; сучасного стану і перспектив розвитку відносин Україна – ЄС у контексті реалізації Угоди про асоціацію та набуття статусу країни-кандидата; трансформації системи публічного управління і публічної служби відповідно до європейських стандартів; трансатлантичного безпекового виміру інтеграції в рамках інтеграційного трикутника ЄС – Україна – НАТО; утвердження європейського цивілізаційного вибору України, а також впровадження в Україні досвіду ЄС у сфері безбар'єрності публічної служби в системі європейського врядування.

Розраховано на фахівців публічного управління, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти всіх рівнів, а також буде корисним для всіх, кого цікавить окреслене коло проблем.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

РУДІК Олександр. Презентація проекту «Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО в контексті трансатлантичної безпеки»	6
БОРОДІН Євгеній. Запровадження концепту безбар'єрності в державну молодіжну політику в Україні: євроінтеграційний аспект	9
ЧИКАРЕНКО Ірина, МАМАТОВА Тетяна. Регіональна стратегія смартспеціалізації (S3): особливості розроблення на основі рекомендацій Європейської Комісії	11
КУЛИК Тетяна. Концепція стримування та оборони євро-атлантичного простору НАТО	13
ГОНЧАРУК Наталія. Модернізація публічної служби в країнах ЄС: досвід для України	17
ДВУРЕЧЕНСЬКА Олександра. Публічна дипломатія України в умовах євроінтеграції: стратегічні пріоритети та інструменти реалізації	19
ГУРЖІЙ Олександр. Стратегічний розвиток ІТ-сектору як складова регіональної стратегії смартспеціалізації: європейський вимір	21
РУДІК Олександр. Вступ України до ЄС: від політики розширення до політики посилення Союзу	23

СЕКЦІЯ 1

Європейський Союз історія, інститути, політика, управління

ВАЩИНСЬКИЙ Едуард. Антикорупційна політика держав-членів ЄС крізь призму Звіту Європейської Комісії про верховенство права	28
ВОРОТІЛОВА Ірина. Феномен фантомних просторів у трансформації безпекової архітектури Скандинавського регіону	32
ГОНЧАРЕНКО Анатолій. Енергетична політика ЄС щодо Вірменії на початку ХХІ ст.	34
ІХНО Анастасія. Епоха політичного адреналіну: прагматизм та енергія як нова норма лідерства в ЄС	36
КОСОНОГОВ Денис. Європейський досвід подолання проблем та ризиків інформаційного забезпечення управлінських рішень	37
ЛЕТУНОВ Борис. Європеїзація антикорупційної політики: кейс Чорногорії	39
ОЛІНСЬКИЙ Богдан. Причини та наслідки Брекзиту крізь призму сучасного євроскептицизму	43
РУДІК Надія. Стратегія ЄС щодо розбудови єдиного ринку: найкритичніші перешкоди, що стримують торгівлю та інвестиції	45
САЛІХОВА Олена. Скринінг прямих іноземних інвестицій як елемент системи економічної безпеки	49
ЦУРКАНОВА Ірина. Політика розширення ЄС: нові підходи в умовах геополітичної нестабільності	51
ШУМЛЯЄВА Ірина. Соціальні принципи як основа формування європейської соціальної політики ЄС	53

СЕКЦІЯ 2

Відносини Україна – ЄС в контексті Угоди про асоціацію

БОЙКО Олена, ЧЕРНЕНКО Світлана. Рекомендації щодо вибору інструментів підтримки розвитку кластерів для забезпечення резильєнтного розвитку економіки	56
ЗАДОЯ В'ячеслав, КОРОЛЬОВ Денис, ЮРЧИК Олександр. Корпоративне партнерство у відновленні транспортної інфраструктури України в контексті європейської інтеграції	58
КУРЕНКО Валерія. Політико-інституційна комунікація Україна – ЄС в умовах цифровізації переговорного процесу про вступ	59

ЛЄБЄДЄВ Олег. Інтеграція антикризових стратегій в управління високотехнологічними підприємствами України в умовах гібридних загроз та європейської інтеграції	61
МАЦУКА Вікторія. Governance міжнародної допомоги Україні в умовах війни: ефективність та виклики	62
ШЕЛОМОВСЬКА Оксана, КНЯЗЄВА Людмила. Євроінтеграційні реформи України: інституційний прогрес vs суспільне сприйняття	65

СЕКЦІЯ 3

Публічне управління та публічна служба в країнах ЄС досвід для України

БАЧМАГА Діана. Європейські стандарти публічної служби та їх впровадження в Україні .	68
ВОЛИНЕЦЬ Сергій. Досвід нормативно-правового регулювання процесу декомунізації публічного простору в Литовській Республіці	70
ГОЛОВКО Іван. Цифрова публічна дипломатія як інструмент партисипативної мобілізації суспільства в умовах глобальних криз	72
КОСАРЕВИЧ Назар. Механізми державного управління бюджетними ресурсами: трансформація в умовах європейської інтеграції	74
КРУГЛОВ Віталій. Цифрова трансформація публічного управління в ЄС та адаптація європейських моделей електронного урядування в Україні	77
КУЛКОВСЬКИЙ Роман, ПЕТРЕНКО Віктор. Про морально-ментальну адаптацію публічних службовців і населення територіальних громад до вступу України в Європейський Союз	79
ЛІТВІНОВ Олексій, РУДІК Надія. Вироблення політики на основі доказових даних: ключові висновки та орієнтири звіту Організації економічного співробітництва і розвитку	81
ЛУГАЧ Ольга. Публічне управління в сфері протидії пандеміям в державах-членах ЄС: досвід для України	85
МЕЛЬНИЧЕНКО Ольга. Етична інфраструктура публічної служби України в європейському інтеграційному вимірі: довіра, відповідальність, стійкість	86
МИКУЛЕНКО Микола. Криза переміщення в Україні крізь призму аналізу Організації економічного співробітництва і розвитку	88
ПЕТРОВ Павло. Електронна демократія як інструмент наближення України до стандартів Європейського Союзу	92
ПРОКОПЕНКО Сергій. Надання адміністративних послуг органами публічної влади в країнах Європейського Союзу: досвід для України	94
ПУХКАЛ Олександр, КЛИКОВ Анатолій. Нормативне регулювання захисту персональних даних у системі е-врядування: баланс між зручністю та безпекою	95
САХАРОВА Катерина. Гендерний мейнстрімінг у публічній службі: інституційні механізми ЄС та імплементаційний потенціал для України	98
ФАЮК Юлія. Цифрові інструменти транспарентності як чинник формування довіри до місцевої влади (на прикладі м. Києва)	100

СЕКЦІЯ 4

Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО в контексті трансатлантичної безпеки

АНДРЕЄВА Марія. Євроінтеграція України: виклики та перспективи на шляху до членства в ЄС	101
ГАВАЛКО Павло. Адаптивний спорт як інструмент ресоціалізації ветеранів у контексті стандартів НАТО з підтримки персоналу	103
ЗАЄЦЬ Дмитро. Українська діаспора як суб'єкт публічної дипломатії: цифрові технології мобілізації та лобювання інтересів України	105
ЛАХИЖА Микола. Трансформація державної політики щодо ветеранів у Німеччині (XX – XXI ст.)	106

ЛИТВИНЮК Ольга. Інтеграція України до ЄС і НАТО: зміна економічного контексту	108
МОІСЕЄВА Тетяна. Операція «Східний вартувий» («Eastern Sentry») як інструмент адаптації НАТО до нових безпекових викликів	110
ПУСАН Максим. Скорочення звичайних озброєнь як складова нової архітектури безпеки .	112
РУДІК Олександр. Наближення Ірландії до НАТО як поворотний момент у сфері національної безпеки	114
ТЩЕНКО Валентина. Цифрова дипломатія України як інструмент європейської та євроатлантичної інтеграції	119

СЕКЦІЯ 5

Європейський цивілізаційний вибір України

АНДРЕЄВ Віталій, ДОМНІНА Галина. Європейські цінності як основа демократичного розвитку України	122
АНДРІЯНОВА Ольга, ДЕМІХОВА Світлана. Культура професійного мовлення офіцера як інструмент реалізації стратегії євроатлантичної інтеграції збройних сил України	124
БАБІНА Валентина. Цифрова євроінтеграція України як новий формат адаптації до acquis ЄС	126
БАРАКАТОВА Неонілла. Українська мова в мовному просторі Європейського Союзу	129
БОЛСУН Ілля, АНДРЕЄВ Віталій. Вплив європейської інтеграції на трансформацію українського суспільства	129
ГОРКАВА Владислава, ГОЛУБЧИК Ганна. Політика пам'яті та імперська спадщина у сучасній Великій Британії	131
ЛЬБІНА Марина. Цифрова держава як інституційна передумова європейської інтеграції України	133
КРАВЕЦЬ Анастасія. Етнонаціональна політика України в контексті євроінтеграції	135
ЛИСТОПАД Олексій. Формування європейських та євроатлантичних цінностей студентської молоді в закладах вищої освіти як пріоритет освітньої політики України	137
МАЗУРОВА Ольга, ГОЛУБЧИК Ганна. Від травми до співдії: трансформація українсько-польської колективної пам'яті під час війни за незалежність України	139
МОЗОЛЮК-БОДНАР Людмила. Місцеве самоврядування в умовах війни та на шляху до європейської інтеграції	140
МОЛОДЦОВ Олександр. Реалізація європейського цивілізаційного вибору України на основі впровадження європейських стандартів публічного управління	142
МУДРА Валерія. Роль Instagram, TikTok та Threads у формуванні міжнародного іміджу України в європейському інформаційному просторі	144
ПЕРВИЙ Геннадій. «Криза історичної освіти»: відгомін війни чи загрозливий тренд	147
ТОВСТИК Катерина, ГОЛУБЧИК Ганна. Чернівецьке гетто: крах ілюзії емансипації та інтеграції меншин у міжвоєнній Європі	149
ТУРАНСЬКА Крістіна. Аксіологічні виміри європейського вибору України	152
ЧЕРГІНЕЦЬ Олеся. Трансформація українського суспільства під впливом повномасштабної війни в контексті європейського ціннісного виміру	154

СЕКЦІЯ 6

Безбар'єрність публічної служби в системі європейського врядування: досвід ЄС для України

БЛАГОДАТНА Вікторія. Гібридна безбар'єрність: інтеграція архітектурних рішень та цифрових інтерфейсів у наданні публічних послуг	157
ГЛАДКОВ Кирило. Різноманітність та інклюзія на публічній службі: досвід Європейського Союзу	159

ГУРЖІЙ Олександр. Штучний інтелект як інструмент подолання бар'єрів у цифровій екосистемі публічного управління України	161
КРАВЦОВ Олег. Штучний інтелект у місцевому самоврядуванні ЄС	162
КРАВЦОВА Тетяна. Безбар'єрність публічної служби як інструмент забезпечення життєдіяльності населення: європейські орієнтири для України	165
КРАВЧЕНКО Мілена. Безбар'єрність як визначальний вектор сучасної публічної служби .	167
ЛИПОВСЬКА Наталія. Безбар'єрність публічної служби як інституційна цінність: досвід ЄС та виклики для державного управління в Україні	169
ЛИТВЯК Валентин. Державні гарантії безбар'єрного доступу до медичних послуг як соціальний пріоритет Української держави	170
РЕМЕНЮК Анастасія. Державна політика України у сфері безбар'єрності: огляд та основні напрями	172
РЕМЕНЮК Дар'я. Комплексна безбар'єрність як цільовий орієнтир реформування системи соціального захисту в Україні	174
ХОЖИЛО Ірина, МАКУРІНА Олександра. Європейські стандарти безбар'єрності як стратегічний орієнтир модернізації публічної служби в Україні	176

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ**РУДІК Олександр***к.політ.н., доц., доцент кафедри історії**та політичної теорії**НТУ «Дніпровська політехніка»,**координатор проєкту**«Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО**в контексті трансатлантичної безпеки»***ПРЕЗЕНТАЦІЯ ПРОЄКТУ «ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ТРИКУТНИК ЄС – УКРАЇНА – НАТО
В КОНТЕКСТІ ТРАНСАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ»**

Загальним викликом, який спонукав до розроблення проєктної пропозиції, є істотне прискорення процесу європейської інтеграції України завдяки отриманню статусу кандидата на вступ в ЄС, а також війна РФ проти України, яка загострила проблему міжнародної безпеки. В системі вищої освіти України цей виклик трансформувався в потребу підвищення якості підготовки фахівців з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. У зв'язку із цим, проєкт спрямований на збільшення обсягу викладання європейських студій та підвищення їх якості в НТУ ДП, у тому числі в частині яка стосується європейської та трансатлантичної безпеки, посилення ролі ЄС як глобального актора, стратегічного партнерства ЄС – НАТО. Новизною проєкту є залучення до розроблення і викладання вибіркової навчальної дисципліни викладачів кафедри міжнародних відносин і аудиту та кафедри історії та політичної теорії, які здійснюють підготовку студентів за спеціальностями 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та 052 «Політологія». Особливістю проєкту є синергія знань, досвіду і викладацької майстерності членів команди у галузях знань «міжнародні відносини» та «політологія». Результатами проєкту є розроблення навчальної програми за вибором «Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО в контексті трансатлантичної безпеки», публікація наукових статей, а також організація і проведення двох основних комунікативних заходів із залученням широкого кола зацікавлених учасників, у тому числі поза академічним середовищем: «Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції» та «Трансатлантична безпека та роль України». Транснаціональний вимір проєкту полягатиме у співпраці з європейськими партнерами з Литви та Польщі.

В основі проєкту – співпраця між кафедрою міжнародних відносин і аудиту та кафедрою історії та політичної теорії у поліпшенні викладання європейських студій в НТУ ДП в контексті істотної активізації європейської та євроатлантичної інтеграції України після отримання статусу країни-кандидата і перспективи членства.

З огляду на це, до команди проєкту увійшли:

РУДІК Олександр Миколайович, координатор проєкту, доцент кафедри історії та політичної теорії, доцент, кандидат політичних наук.

КУЛИК Тетяна Вікторівна, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник (політичні науки, національна безпека держави), доцент кафедри міжнародних відносин і аудиту.

Членкинею команди також є Леся ДОРОШЕНКО – координаторка проєктів відділу міжнародних проєктів Центру міжнародної співпраці НТУ «Дніпровська політехніка». Пані Леся надала нам кваліфіковану допомогу на етапі розроблення проєктної пропозиції, а також порадила як найкраще врахувати рекомендації експертів ЄС.

До реалізації проєкту на договірній основі залучені висококваліфіковані експерти: РОТАЄНКО Світлана – керівниця проєктів Представництва НАТО в Україні та ПАШКОВ Михайло – співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова.

Обидві кафедри є випусковими, тобто такими, що здійснюють підготовку студентів за спеціальностями 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та 052 «Політологія».

Проект ґрунтується на потребі істотного підвищення якості викладання в НТУ ДП європейських студій з урахуванням актуальних питань трансатлантичної та європейської безпеки.

Проект відповідає таким пріоритетам Європейської Комісії на 2024 – 2029 рр.:

1. «Нова ера європейської оборони та безпеки». Європейська Комісія працюватиме над тим, щоб європейські громадяни були більш безпечними та захищеними, а Європа мала засоби для підтримки миру за допомогою надійного стримування.

2. «Глобальна Європа: використання нашої влади та партнерства». Європейська Комісія працюватиме над тим, щоб зовнішня політика та політика безпеки ЄС відповідала викликам поточної світової реальності.

Проектна пропозиція відповідає спрямуванню проекту Жан Моне (модуль) на підтримку викладання та дослідження у сфері студій Європейського Союзу в усьому світі, а також на сприяння розгляду ролі ЄС у глобалізованому світі та підвищення обізнаності про ЄС.

Проект націлений на:

- сприяння досконалості викладання та досліджень у галузі європейських студій шляхом досягнення синергії знань, досвіду і викладацької майстерності учасників проектною пропозиції у галузях знань «міжнародні відносини» та «політологія»;

- посилення діалогу між академічною спільнотою і суспільством шляхом залучення до реалізації проектних заходів цільових груп: публічних службовців, політиків місцевого рівня, представників інститутів громадянського суспільства та медіа;

- генерування знання та ідей, які сприятимуть посиленню ролі ЄС в Європі та у глобалізованому світі, шляхом розроблення робочої програми навчальної дисципліни за вибором «Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО в контексті трансатлантичної безпеки»;

- охоплення широкої громадськості та поширення знання про ЄС та НАТО серед широких суспільних кіл через цільове угруповання за визначеними критеріями, шляхом цілеспрямованої співпраці з ГО «Інститут громадської експертизи» та ГО «Солідарна молодь», ГО «Центр євроатлантичної інтеграції в м. Дніпро», а також Інформаційним центром ЄС в м. Дніпро.

Проект охоплює такі цільові групи:

- студенти НТУ ДП зі спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та 052 «Політологія» як прямих бенефіціарів навчальної дисципліни за вибором «Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО в контексті трансатлантичної безпеки»;

- студенти всіх факультетів НТУ ДП (у галузях за межами права, економіки та політичних наук), які можуть обрати навчальну дисципліну (тобто включити її до індивідуального навчального плану) «Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО в контексті трансатлантичної безпеки»;

- студенти інших вищих навчальних закладів області й України та українських студентів за кордоном як учасників наукових і публічних комунікативних заходів, що проводитимуться у межах проекту;

- публічні службовці органів влади та місцевого самоврядування, які залучатимуться до наукових і публічних комунікативних заходів, що проводитимуться в процесі імплементації проекту;

- представники організованого громадянського суспільства: члени громадських організацій, профспілковий актив;

- зовнішні стейкхолдери освітніх програм спеціальностей 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та 052 «Політологія»: органи влади, вищі навчальні заклади, консульства, громадські організації, міжнародні організації.

Результатами проєкту будуть такі:

1. Розроблення робочої програми, силабусу, методичних рекомендацій, конспекту лекцій до навчальної дисципліни за вибором «Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО в контексті трансатлантичної безпеки».

2. Публікація наукових статей за проблематикою проєкту та навчальної дисципліни у фахових виданнях України.

3. Організація і проведення двох основних комунікативних заходів із залученням широкого кола зацікавлених учасників, у тому числі поза академічним середовищем: «Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції», «Трансатлантична безпека та роль України».

Транснаціональний вимір проєкту полягатиме у співпраці з європейськими партнерами з Литви та Польщі.

Ключовими темами кожного модуля є такими:

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

«ЄС як унікальне об'єднання європейських демократичних країн»

ТЕМА 1. Ключові віхи історії ЄС.

ТЕМА 2. Інституційна та правова системи ЄС.

ТЕМА 3. Політика розширення ЄС.

ТЕМА 4. Вироблення політики ЄС.

ТЕМА 5. ЄС як глобальний актор.

Викладач: РУДІК О.М.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

«Трансатлантична безпека: стратегічні пріоритети НАТО»

ТЕМА 1. НАТО в умовах стратегічної конкуренції.

ТЕМА 2. Трансформація НАТО в ретроспективі.

ТЕМА 3. Політика Колективна оборона та стійкість Альянсу в новій стратегічній реальності ЄС.

ТЕМА 4. Кризовий менеджмент і адаптація НАТО до нових загроз.

ТЕМА 5. Кооперативна безпека через співпрацю та діалог.

Викладачка: КУЛИК Т. В.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.

«Україна в системі європейської та євроатлантичної системи безпеки»

ТЕМА 1. Відносини Україна – ЄС в історичній ретроспективі.

ТЕМА 2. Україна як кандидат на вступ.

ТЕМА 3. Відносини Україна – НАТО в історичній ретроспективі.

ТЕМА 4. Євроатлантична інтеграція України на сучасному етапі.

ТЕМА 5. Особливості відносин України з ЄС та НАТО в умовах повномасштабної війни.

Викладачка: ДВУРЕЧЕНСЬКА О. С.

Партнерами проєкту (перелік не є вичерпним, ми сподіваємося на розширення цього кола впродовж трирічного терміну виконання проєкту):

– Представництво НАТО в Україні.

– Інформаційний центр ЄС в м. Дніпро.

– ГО «Центр євроатлантичної інтеграції в м. Дніпро».

– ГО «Солідарна молодь».

– зарубіжні партнери з Литви, Польщі, Швеції, з якими НТУ «Дніпровська політехніка» укладено рамкові угоди.

До комунікативних заходів проєкту залучатимуться викладачі та студенти з Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Львівської політехніки, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Донецького національного університету імені Василя Стуса, Сумського державного університету, Ужгородського національного університету, Волинського національного університету імені Лесі Українки.

На завершення, команда проєкту висловлює щиро вдячність колежанкам з Центру міжнародної співпраці НТУ «Дніпровська політехніка» за системну й наполегливу роботу із заохочення науково-педагогічних працівників до активної проєктної діяльності, зокрема за Програмою ЄС Еразмус+, організацію та проведення високопрофесійних тренінгів, присвячених підготовці конкурентоспроможних проєктних пропозицій і коректному заповненню апікаційних форм ЄС, а також за надані фахові консультації та цінні рекомендації щодо удосконалення поданих проєктних заявок. Щиро сподіваємося на подальший розвиток плідної співпраці, реалізацію нових спільних ініціатив і зміцнення партнерських зв'язків у сфері міжнародної проєктної діяльності.

Євгеній БОРОДІН

*д.і.н, професор, директор
Навчально-наукового інституту
державного управління
НТУ «Дніпровська політехніка»*

**ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ В ДЕРЖАВНУ МОЛОДІЖНУ
ПОЛІТИКУ В УКРАЇНІ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ**

Євроінтеграційні процеси в Україні сприяють впровадженню демократичних підходів та цінностей у різні сфери суспільного життя. Серед них важливе місце займає проблематика надання рівних можливостей, механізми подолання перешкод для громадянам різних вікових груп. Одним із сучасних концептів публічної сфери України стала безбар'єрність, яка просувається як наслідок застосування кращих підходів Європейського Союзу. Відповідні аспекти відображено й в молодіжному секторі державної політики.

У 2021 році Урядом було затверджено Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (далі – Стратегія), що закріпила 6 основних напрямків її реалізації: фізична, інформаційна, суспільна, економічна, цифрова та освітня безбар'єрність [3]. У документі зазначається, що відповідна Стратегія відповідає змісту Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію), узгоджується з європейським і євроатлантичним курсом України, а також ключовими документами створення безбар'єрного простору [3]. Водночас, молодіжний аспект цієї стратегії доволі обмежений. Це виражається в тому, що в тексті документу наявні лише 2 згадки категорії «молодь» та полягає у визнанні обмеженості економічної свободи молоді та характеристиці процесів проходження співбесід та інтерв'ю як недоступних, що не спонукають молодь брати в них участь.

Слід зауважити, що одним із показників результативності реалізації Стратегії зазначалось зростання кількості осіб з числа молоді, що залучені до роботи молодіжних центрів/просторів з метою впровадження практик та механізмів соціальної та громадської участі, зокрема щодо забезпечення безбар'єрності (напряма «Суспільна та громадянська безбар'єрність») [3].

Водночас, поняття «безбар'єрність» знайшло своє поширення і в основних українських документах з питань державної молодіжної політики. Зокрема, в Національній молодіжній стратегії до 2030 року (2021 р.) при визначенні завдання підвищення безпечності середовища та посилення життєстійкості молоді визначається необхідність розвитку безбар'єрного простору [2]. У державній цільовій соціальній програмі «Молодь України: покоління стійкості – 2030» серед очікуваних результатів називається збільшення кількості молодіжних центрів і просторів, що функціонують як інклюзивне, безбар'єрне середовище для підтримки та розвитку молоді, зокрема вразливих категорій молоді [1].

Органи публічної влади, молодіжні працівники, а також представники проєктів та програм міжнародної допомоги в Україні доволі широко використовують поняття

«безбар'єрність у молодіжній сфері». В Україні склався підхід застосування англійської термінології у вигляді визначення «Barrier-free environment in the youth sector». [5]. Таке, здавалося б, логічне обґрунтування та поступове розширення концепту безбар'єрності як результату запровадження євроінтеграційних підходів потрапляє під сумнів при аналізі україномовної версії тексту Угоди про асоціацію, у якій зазначене поняття зовсім не згадується. Аналогічно, в англійській версії цієї угоди термін «barrier-free» не використовується зовсім.

На цьому етапі аналізу ситуації запровадження концепту безбар'єрності у сферу державної молодіжної політики України, можна умовно вийти в площину узгодження термінології, підходів та цінностей. Поняття безбар'єрність у його шести вимірах українського законодавства (відповідно до напрямів Стратегії безбар'єрності) цілком відповідає підходам та цінностям основних євроінтеграційних документів України та основних молодіжних документів Європейського Союзу. А ось український термін «безбар'єрність» («barrier-free») породжує немало проблемних питань при співставленні документів України та Європейського Союзу.

Ключовим відповідником того, що уособлено в терміні «безбар'єрність» є слово «доступ» та його похідні, що широко використовується в англійських документах ЄС. У процесі опрацювання та аналізу англійських документів, замість того, щоб вишукувати терміни «бар'єр» («Barrier») та «безбар'єрний» («Barrier-free»), варто працювати з поняттям «доступ» («access») та доступність («accessibility»). Саме останнє поняття використовується також при перекладі на українську як «безбар'єрність»

Враховуючи цей контекст, в українській версії Угоди про асоціацію слово «доступ» та похідні від нього використовується понад 130 разів, а в англійській версії «access» та похідні від нього – 424 [4]. У Європейській молодіжній стратегії на 2019-2027 роки (The European Union Youth Strategy 2019-2027) слово «access» згадується 39 разів [6]. Йдеться про доступ молоді до мобільності, волонтерства, соціальних прав, якісної інформації, служб, програм, формальної та неформальної освіти, навчання впродовж життя, соціального захисту, охорони здоров'я, ринку праці, адекватних механізмів підготовки, громадянської освіти, фізичним просторам громад, ухваленню рішень, дружньої для екології інфраструктури, молодіжних організацій, безпечним віртуальним молодіжним просторам тощо [6]. Описаний перелік у цілому відповідає широким рамкам українського терміну «безбар'єрність», і може бути використаний для узгодження сутності та напрямів молодіжної політики України з молодіжною політикою ЄС.

Дійшовши до висновку про неможливість знайти прямий відповідник поняттю безбар'єрність в молодіжних документах ЄС, слід знову звернутись до тексту Стратегії. У ньому, зокрема, міститься наступний текст: «безбар'єрність – загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності» [3]. То ж виходить, що при визначенні безбар'єрності ми виходимо на поняття «доступ». Не піднімаючи питання про те, навіщо було запроваджувати новий широкий концепт безбар'єрності замість використання концепту доступності, просто сконцентруємо увагу лише на тому, що самі творці цього концепту фактично визнали його як заміник поняттю «доступність».

Отже, в державній молодіжній політиці запроваджено та поступово поширюється використання поняття «безбар'єрність», що не має свого прямого термінологічного відображення в молодіжних документах керівних органів ЄС. Але при цьому воно відповідає основним положенням Угоди про асоціацію та Молодіжної стратегії ЄС щодо доступу та доступності. Зазначена обставина має враховуватися при подальшій роботі з гармонізації молодіжного законодавства України з молодіжними актами ЄС.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України: покоління стійкості – 2030» та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.01.2026 № 20. URL: <https://surl.li/grlmv> (дата звернення: 12.05.2026).

2. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року: Указ Президента України від 12.03.2021 № 94/2021. URL: <https://surl.li/iddgiz> (дата звернення: 12.05.2026).

3. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р.: станом на 06 січня 2026 р. URL: <https://surl.li/zeulvf> (дата звернення: 12.05.2026).

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода Україна від 27.06.2014: станом на 14 жовтня 2025 р. URL: <https://surl.cc/wuczkb> (дата звернення: 12.05.2026).

5. Council of Europe Office in Ukraine. Specialised training «Barrier-free environment in the youth sector» of the state programme «Youth Worker»: call for participants. www.coe.int. URL: <https://surl.li/ifbuuc> (дата звернення: 12.05.2026).

6. Resolution of the Council of the European Union and the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on a framework for European cooperation in the youth field: The European Union Youth Strategy 2019 – 2027. URL: <https://surl.li/koierj> (дата звернення: 12.05.2026).

Ірина ЧИКАРЕНКО

*д.держ.упр., професор, завідувач кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Тетяна МАМАТОВА

*д.держ.упр., професор, професор кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

РЕГІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ СМАРТСПЕЦІАЛІЗАЦІЇ (S3): ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ НА ОСНОВІ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ

Одним із ключових напрямів реалізації європейської політики щодо зближення країн ЄС є перехід до Політики згуртованості (Cohesion Policy), за допомогою якої визначаються цілі та завдання розвитку кожного конкретного регіону на основі Програми смартспеціалізації (Smart Specialisation), або, як її ще називають – Програми розумної (інтелектуальної) спеціалізації, яка допомагає трансформувати регіональну політику споживання з її процесами поглинання ресурсів та калькуляції витрат до певної політичної культури, яка б базувалася на розробленні стратегічних та операційних цілей і завдань [1].

Сьогодні підходи до визначення смартспеціалізації, прийняті в різних регіонах Європейського Союзу, істотно відрізняються за інституційним та управлінським контекстом, а також регіональною економічною специфікою. Окрім специфічних регіональних економічних характеристик, ці інституційні відмінності означають, що немає єдиного шаблону або схеми такої інтелектуальної спеціалізації, яка може бути впроваджена в кожному конкретному регіоні. Як наслідок, існує потреба у визначенні особливостей смартспеціалізації у національному, регіональному, інституційному й управлінському контекстах [1; 2].

Протягом останніх 10-15 років Програма смартспеціалізації, яка виникла як результат реформованої Політики згуртованості Європейської комісії, широко обговорювалася в різних засобах масової інформації. Інтенсифікація смартспеціалізації стала результатом значного переосмислення з боку політиків, які формують політику ЄС після глобальної фінансової кризи 2008 року [1].

Спочатку смартспеціалізація носила академічний характер, але була дуже своєчасною саме як політичний інструмент. Сьогодні вона використовується як ефективний засіб заохочення регіонів до розроблення та реалізацій стратегій нової якості та на інноваційній основі. Смартспеціалізація стала ключовим елементом інноваційного плану ЄС 2020 –

«Стратегія для розумного, стійкого та інклюзивного розвитку». Понад 180 європейських регіонів і 19 країн використовують «стратегії досліджень і інновацій», щоб визначити свої сильні сторони та можливості. Розроблення таких стратегій вже поширено далеко за межами ЄС [1; 3].

На європейській платформі S3 (Smart specialisation Strategy) [4] смартспеціалізація визначається таким чином – це орієнтований на конкретну територію підхід, що характеризується визначенням стратегічних сфер для втручання на основі аналізу сильних сторін та потенціалу економіки території/регіону, а також процесу підприємницького відкриття із широким залученням заінтересованих сторін. Цей підхід має досить широкий контекст щодо інновацій, включаючи, але не обмежуючись, технологічними підходами, що підтримуються ефективними механізмами моніторингу.

Охарактеризуємо особливості регіональної стратегії смартспеціалізації відповідно до рекомендацій Європейської комісії [1; 3; 5]:

- враховує всі активи регіону (соціальні потреби, потенційних клієнтів, інновації у публічному секторі, структуру населення, географічне розташування тощо);
- активізує регіональну співпрацю через створення кластерів;
- акцентує на точкових регіональних інвестиціях в технології або певні види економічної діяльності для підвищення конкурентоспроможності регіону;
- реалізується через підхід «знизу-догори» на основі «процесу підприємницького відкриття».

Реалізація політики смартспеціалізації передбачає фокусування на унікальних компетенціях та ресурсах регіону з урахуванням різних траєкторій його подальшого розвитку та обґрунтуванням нових точок зростання. Результатом такої політики має бути сталий розвиток національної економіки (економічний, екологічний, соціальний). Отже, у масштабі країни, політика смартспеціалізації призводить до диференціації регіональних інноваційних стратегій і, як наслідок, до їхньої різноманітності [5].

В Україні стратегії з елементами смартспеціалізації з'явилися майже в усіх регіонах ще перед війною, у 2021 році. Розроблення таких стратегій було умовою отримання фінансування з Державного фонду регіонального розвитку. Втім, на жаль, процеси розроблення цих стратегій та отримані результати їх реалізації свідчили про:

- недостатнє розуміння управлінцями та їх командами європейської методології смартспеціалізації;
- відсутність відповідних навичок у публічних службовців усіх рівнів;
- недостатнє залучення та заінтересованість представників бізнесу та громадськості;
- неготовність наукової та академічної спільноти надавати методологічну та наукову підтримку процесам смартспеціалізації.

Водночас, повномасштабна збройна агресія рф, яка продовжується вже 4,5 роки, а також незмінний курс України на євроінтеграцію, створили відповідні виклики для регіонів і громад у сфері регіонального стратегування. Унаслідок ракетних і дронівих атак рф на Україну, кількість яких у 2026 році значно зросла, в усіх регіонах країни загострилася безпекова ситуація, що безпосередньо обумовлено наслідками бойових дій та обстрілів – руйнуванням інфраструктури, пошкодженням підприємств, транспортних та комунікаційних мереж, знищенням природно-заповідного фонду. Ситуацію ускладнила вимушена міграція населення, багаточисельні людські жертви як серед військових, так і цивільних, нестача кваліфікованих кадрів та ресурсів.

Тому наразі питання активізації діяльності вітчизняних органів публічного управління щодо оновлення чинних стратегій регіонального розвитку з фокусом на виклики воєнного часу та урахування вимог європейської смартспеціалізації, набули особливої актуальності. Успішна реалізація оновлених стратегій нової якості буде сприяти захисту територіальних громад від наслідків російської агресії, забезпеченню безпеки мешкання в регіонах, а також національній стійкості країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Чикаренко І. А., Маматова Т. В. Смарт-спеціалізація в рамках реформованої Політики згуртованості Європейської Комісії: нові пріоритети та виклики. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 6. С. 91–99. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/328> (дата звернення: 04.05.2026).
2. Маматова, Т., Чикаренко, І., & Бородин, Є. Процес підприємницького відкриття: методологія і кращі європейські практики. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2025. (2). С. 17–22. <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2025.2.3>.
3. Implementing Smart Specialisation Strategies : A Handbook. European Commission. 2016. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC102764> (Last accessed: 04.05.2026).
4. Маматова, Т., Чикаренко, І., & Бородин, Є. Цифрові платформи Smart Specialisation Platform та Espon: структура та можливості для регіонів і громад ЄС. *Аспекти публічного управління*. 2022. 10(6). С. 37–45. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/969/944> (дата звернення: 04.05.2026).
5. Носирев О. Смарт-спеціалізація регіонів як інноваційний вектор промислової політики. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. № 2 (27). С. 115–130. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22noovpp.pdf> (дата звернення: 04.05.2026).

Тетяна КУЛИК

*к.і.н., с.н.с., доцентка кафедри
міжнародних відносин та аудиту
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

КОНЦЕПЦІЯ СТРИМУВАННЯ ТА ОБОРОНИ ЄВРО-АТЛАНТИЧНОЇ ПРОСТОРИ НАТО

Концепція стримування та оборони євроатлантичного простору (Concept for the Deterrence and Defence of the Euro-Atlantic Area, DDA, далі - Концепція), затверджена Альянсом у 2020 р., забезпечує єдину основу для протидії, стримування та захисту від основних загроз у багатодоменному середовищі, а також підвищення готовності НАТО до реагування на виклики шляхом удосконалення попереднього планування на випадок потенційних кризових та конфліктних сценаріїв [7].

Попри стратегічне значення Концепції для сучасної трансформації Альянсу, текст залишається закритим, обсяг офіційно доступної інформації про її зміст є обмеженим, а окремі положення простежуються переважно через пов'язані стратегічні документи, публічні виступи та інтерв'ю високопосадовців Альянсу. У фаховому середовищі така закритість інколи розглядається як незрозуміла зважаючи на провідну роль Концепції у швидкій адаптації НАТО після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну і навіть пропонується оприлюднення публічної версії документа [11]. Проте закритий характер Концепції видається цілком закономірним з огляду на її безпосередній зв'язок із плануванням стримування, оборони та багатодоменних операцій. Аналіз Концепції можливий шляхом реконструкції її основних положень, відображених в експертних матеріалах і публікаціях посадових осіб, залучених до її розробки, насамперед С. Ковінгтона – радника з питань стратегічних і міжнародних відносин Стратегічного командування НАТО з операцій та одного з ключових розробників Концепції [4].

Нетиповою особливістю формування сучасних стратегічних рамок НАТО стала послідовність ухвалення базових документів Альянсу. Традиційно стратегічні концепції НАТО погоджувались главами держав і урядів до розробки деталізованих військово-стратегічних документів та допоміжних концепцій. Агресія росії в Україну в 2014 р. зумовила зворотній підхід Альянсу: у 2019 р. була погоджена нова Військова стратегія НАТО, у 2020 р. прийнята Концепція стримування та оборони, у 2021 р. – основоположна концепція ведення бойових дій (NATO Warfighting Capstone Concept, NWCC) [14], й, нарешті, нова Стратегічна концепція була затверджена у 2022 р. [13]. Подібна послідовність свідчила про намагання Альянсу скоротити

розрив між динамікою змін стратегічного середовища та темпами політичного узгодження нових стратегічних орієнтирів, що частково пояснювалось високим рівнем політизації стратегічної концепції як базового документа Альянсу, внутрішніми розбіжностями між союзниками, а також невизначеністю щодо подальшої ролі США в НАТО під час першої каденції президента США Д. Трампа [11]. Концепція фактично стала проміжною стратегічною рамкою, необхідною для узгодження підходів союзників до стримування й оборони на тлі зростання російської загрози, що й спричинило її закритий характер, оскільки за своїм змістом вона наближена до внутрішніх військово-стратегічних вказівок для планувальників Альянсу, а не до публічних політичних документів. Інверсія стратегічного процесу породила питання щодо відповідності прийнятих документів стратегічному середовищу після повномасштабного вторгнення росії в Україну, оскільки трансформація стратегії НАТО поставила під сумнів достатність простого коригування існуючих планів і актуалізувала потребу перегляду базових припущень, покладених в основу Концепції стримування та оборони [2].

Концепція розмежує діяльність Альянсу у мирний час, період кризи та конфлікту, відповідно до принципів, що супротивник не повинен отримати перевагу над Альянсом у спроможностях, готовності чи географічному положенні; жоден союзник не залишається наодинці із загрозами та викликами й вся територія країн-членів НАТО буде під захистом колективних дій союзників. В операційному вимірі стримування передбачає запобігання переходу кризи у конфлікт, формується у мирний час й потребує своєчасної, цілеспрямованої та багатодоменної діяльності для недопущення накопичення противником військової переваги над Альянсом, інтеграцію різних інструментів сили для протидії дестабілізації та залякуванню. Оборона – застосування взаємодоповнюючих багатодомених операцій оперативно-стратегічного рівня на всій території Альянсу у відповідь на агресію. Концепція перебуває в центрі найбільш масштабної після завершення холодної війни трансформації системи колективної оборони НАТО, побудованої на новій структурі сил, системі управління, моделях готовності та оборонному плануванні [4]. Концепція посилює політичне прийняття рішень Північноатлантичної ради, поглиблює колективне розуміння загроз і складається з елементів, що формують підхід Альянсу до стримування та оборонних операцій: стратегічного підходу, побудованого на єдиному стратегічному оборонному просторі; поєднання національної діяльності союзників із регіональними планами колективної оборони; зміцнення стримування через заходи пильності та військову діяльність у мирний час; запобігання ескалації кризи до конфлікту шляхом застосування різних форм підкріплення; а також підвищення оперативно-стратегічної гнучкості й можливості проведення багатодомених операцій з оборони всієї зони відповідальності.

Зона відповідальності Альянсу (Alliance's Area of Responsibility, AOR) є єдиним стратегічним оборонним простором, який передбачає контроль географічного простору Альянсу від тактичної до стратегічної глибини із взаємопов'язаними державами, ешелонованими та організованими для оборони силами, орієнтований на захист усіх членів Альянсу від загроз, які формуються циклом операцій терористичних угруповань та стратегічних військових операцій росії з будь-якого напрямку, у межах якого діяльність зі стримування та оборони в масштабах усього Альянсу об'єднується спільними стратегічними цілями. Концепція визначає спільні стратегічні моделі військової діяльності у мирний час, спрямовані на підтримання стримування, недопущення накопичення переваги противником та збереження миру через взаємопов'язану військову діяльність у всій зоні відповідальності НАТО. У разі провалу стримування Концепція передбачає проведення взаємодоповнюючих багатодомених операцій оперативно-стратегічного масштабу із залученням сукупного військового потенціалу Альянсу для виконання зобов'язань за Статтею 5 Вашингтонського договору [4].

Концепція поєднує національний рівень оборони країн-членів з колективною обороною НАТО, забезпечуючи єдність політичного рішення Північноатлантичної ради та узгодженість військових дій на стратегічному й операційному рівнях. Національні підходи до оборони окремих союзників пов'язані із регіональними планами НАТО в межах спільної стратегічної

рамки. Національна діяльність у мирний час, національні оборонні плани, збройні сили та дії союзників у кризі чи конфлікті мають бути узгоджені з регіональними заходами стримування і регіональними оборонними операціями Альянсу [4].

Запобігання переходу до конфлікту починається не під час кризи, а в мирний час. Пильність у мирний час означає постійну, цілеспрямовану військову діяльність Альянсу, спрямовану на протидію стратегіям противника в різних доменах і географічних районах. Її завданням є недопущення накопичення противником військової переваги, яка могла б бути використана під час кризи або конфлікту. Заходи пильності мають багатодоменний характер, демонструють політичну волю та військову спроможність Альянсу і підтримують стабільність у всій зоні відповідальності НАТО [4].

Дії Альянсу у кризовий період, коли головною метою є недопущення переростання кризи у конфлікт, передбачають різні форми підкріплення – за швидкістю, масштабом, географією та типами спроможностей. Йдеться про здатність Альянсу переміщувати сили, посилювати оборонну позицію та використовувати багатодоменні засоби вогневого ураження великої дальності для підриву розрахунків противника щодо можливості успішної агресії. Підкріплення має позбавити противника впевненості в перевазі, ускладнити ізоляцію локального бойового простору та стримати перехід від нарощування сил до їх застосування [4].

У випадку агресії оборонні операції НАТО мають здійснюватися в масштабах усієї зони відповідальності, поєднуючи стратегічний, операційний і тактичний рівні та інтегруючи повітряний, сухопутний, морський, кібернетичний і космічний домени. Регіональні оборонні операції розглядаються як складові єдиної стратегічної оборони всіх союзників. Така архітектура дозволяє НАТО проводити взаємопов'язані багатодоменні операції різного масштабу та інтенсивності для захисту всієї території Альянсу [4].

Акцент на військовій діяльності у мирний час став однією з ключових новацій Концепції та свідчить про перехід Альянсу від моделі, зосередженої переважно на кризовому менеджменті та операціях реагування, до сучасної стратегії стримування в умовах стратегічної конкуренції. Ця особливість доповнює стримування та оборону й формує підхід, який лежить в основі Концепції: діяльність Альянсу зі стримування в мирний час, військові заходи реагування в умовах кризи для стримування агресії та військові операції для захисту всіх союзників. Концепція приділяє значно більшу увагу використанню військових сил у ситуаціях нижче порогу війни через заходи пильності та цілеспрямовану військову діяльність зі стримування. Підхід ґрунтується на логіці, згідно з якою стримування у XXI столітті потребує колективної протидії в мирний час, включаючи стійкість, поряд із готовністю до короткотривалих і тривалих конфліктів.

Подібне розуміння військової діяльності у мирний час актуалізує питання про призначення військових заходів стримування: для стримування збройного нападу, війни, конкуренції в сірій зоні чи інших форм стратегічного суперництва. Стратегічна концепція НАТО 2022 повертає ядерний «меч» НАТО на перший план, підтверджуючи унікальну та особливу роль ядерного стримування, і одночасно повертає «щит», переходячи від передової присутності за принципом *forward-presence tripwire* до стримування та оборони на передових рубежах за допомогою потужних, наявних на місцях, багатодоменних та боєготових сил [13]. Перехід до стримування через відмову (*deterrence by denial*) оновлює концепцію для сучасного стратегічного середовища, підтверджуючи, що гібридні, кібернетичні або космічні атаки можуть стати підставою для застосування Статті 5 Північноатлантичного договору. Такий підхід наближається до концепції «оборони їжака» (*hedgehog defence*), що передбачає передову оборону, спрямовану на стримування просування противника та виграш часу для розгортання колективної оборони [8, р. 11–12], а також активну протидію агресії в мирний час за допомогою заходів, що не дорівнюють війні [15].

Концепція фактично інтегрує стратегічну конкуренцію та діяльність у сірій зоні у загальну систему стримування й оборони НАТО. Спільна доктрина НАТО використовує рамкову модель «мир – криза – конфлікт» (*peace, crisis and conflict*), яка функціонально співвідноситься з континуумом конкуренції (*continuum of competition*), де мир відповідає

суперництву, криза – протистоянню, а конфлікт – зоні збройного протистояння [1, р. 20]. Концепція спирається на уявлення, що постійна присутність, спостереження, високоточні засоби, кібернетичні та космічні можливості можуть забезпечити вирішальний ефект ще у мирний час або в період конкуренції. Те, якою мірою союзники можуть ефективно стримувати діяльність у сірій зоні на практиці та які ресурси НАТО має виділяти на це, залишається предметом дискусій. Впровадження Концепції потребуватиме визначення балансу між ресурсами, спрямованими на заходи пильності, та ресурсами, необхідними для безпосередньої підготовки до ведення війни.

Концепція стримування та оборони формує нову інтелектуальну основу підходу НАТО до стримування й оборони в умовах стратегічної конкуренції, кризи та конфлікту. Хоча офіційною метою Альянсу залишається недопущення війни, посилення стримування фактично означає підготовку до війни. Ефективність Концепції залежить від наявності відповідних спроможностей, оборонних інвестицій, системи підготовки, механізмів управління, доктрин та політичної волі до їх застосування. Основна проблема полягає в тому, що НАТО тривалий час не готувалася до війни такого типу, загрозу якої становить сучасна росія. Десятиліття зосередженості на операціях поза зоною відповідальності та кризовому менеджменті призвели до скорочення сухопутних сил, нестачі вогневої потужності, недостатніх запасів та обмеженої готовності до тривалого конфлікту. У короткостроковій перспективі Концепція спрямовувала дії НАТО напередодні та після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 р., а у довгостроковій – визначає підходи до формування структури сил, системи управління, оборонного планування та розвитку спроможностей Альянсу в умовах тривалого протистояння з росією

Список використаних джерел

1. Allied Joint Doctrine. (December 2022). AJP-1(D). NATO Allied Joint Publication. <https://surl.li/snopcp> (Last accessed: 12.05.2026).
2. Arnold, E. (July 1, 2022). New Concepts but Old Problems: NATO's New Strategic Concept. RUSI. URL: <https://surl.li/koqtxn> (Last accessed: 12.05.2026).
3. Barry, B. Et al. (2023). The Future of NATO's European Land Forces: Plans, Challenges, Prospects. International Institute for Strategic Studies. Research Paper. URL: <https://surl.li/gfcjrh> (Last accessed: 12.05.2026).
4. Covington, S. R. (August 2, 2023). NATO's Concept for Deterrence and Defence of the Euro-Atlantic Area (DDA). Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School. URL: <https://surl.li/uwrgcd> (Last accessed: 12.05.2026).
5. Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2025). (2025). NATO Public Diplomacy Division. URL: <https://surl.lu/utlupr> (Last accessed: 12.05.2026).
6. Deter and Defend – an overview. (Sep. 29, 2022). NATO SHAPE. URL: <https://surl.li/wstctx> (Last accessed: 12.05.2026).
7. Deterrence and Defence. (Updated: 2025). NATO. URL: <https://surl.li/nzvdrx> (Last accessed: 12.05.2026).
8. Driver, D. (2019). Deterrence in Eastern Europe in Theory and Practice. Connections QJ 18. 1-2 (2019). 11-24. DOI: <https://doi.org/10.11610/Connections.18.1-2.01>
9. Hurt, M., and Lawrence, T. (2021). NATO's New Strategic Concept: Balancing Responses to Multiple Threats. International Centre for Defence and Security. URL: <https://surl.li/nfrbmt> (Last accessed: 12.05.2026).
10. Monaghan, S. (August 23, 2022). The Sword, the Shield, and the Hedgehog: Strengthening Deterrence in NATO's New Strategic Concept. War on the Rock. URL: <https://surl.li/kawncs> (Last accessed: 12.05.2026).
11. Monaghan, S., Eldin, K. K., and Moller, S. B. (May 20, 2024). Understanding NATO's Concept for Deterrence and Defense of the Euro-Atlantic Area. Center for Strategic and Budgetary Assessments. Research Brief. URL: <https://surl.li/ebjjpb> (Last accessed: 12.05.2026).

12. NATO 2022 Strategic Concept. (2022). Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid. URL: <https://surl.li/bavecs> (Last accessed: 12.05.2026).

13. NATO Chiefs of Defence Focus on the Alliance's Military Instrument of Power. (2022). NATO ACT. URL: <https://www.act.nato.int/articles/nato-mccs-2022-1> (Last accessed: 12.05.2026).

14. Strategic Guidance for North Atlantic Regional Planning. (1950). NATO Military Committee MC 14.

15. Strengthening NATO's eastern flank. (Updated: 23 October 2025). NATO. URL: <https://surl.li/ukkbnl> (Last accessed: 12.05.2026).

16. The Secretary General's Annual Report 2025. (2026). NATO. URL: <https://surl.li/kepspy> (Last accessed: 12.05.2026).

17. Wasser, B. (2023). Campaign of Denial: Strengthening Simultaneous Deterrence in the Indo-Pacific and Europe. Center for a New American Security. Washington, DC. URL: <https://surl.li/lffsxp> (Last accessed: 12.05.2026).

Наталія ГОНЧАРУК

д.держ.упр., проф.,

заслужений діяч науки і техніки України,

професорка кафедри державного управління

і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В КРАЇНАХ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

В Україні сьогодні, не дивлячись на сучасні виклики, пов'язані з правовим режимом воєнного стану, активно здійснюються процеси реформування та модернізації публічної служби, яка є ключовим елементом забезпечення ефективності публічного управління. Прагнення нашої держави стати членом ЄС та отримання Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу зумовлюють необхідність аналізу європейського досвіду модернізації публічної служби та його адаптації до українських реалій.

Модернізація публічної служби – це системний процес різного роду зрушень і перетворень у сфері публічної служби, який забезпечує перехід інституту публічної служби від стабільного «традиційного» до безперервно змінного, динамічного сучасного стану в напрямі його оновлення, постійного якісного вдосконалення, який стосується різномірних правових, організаційних, інституціональних, соціальних, економічних, політичних, етичних та інших аспектів публічної служби. В Україні процес модернізації публічної служби спрямований на її адаптацію до європейських стандартів і цінностей [3, с. 93–94].

Метою здійснення модернізації публічної служби є інноватизація її функцій, забезпечення професійності, стабільності, політичної нейтральності, доброчесності, запобігання корупції, підвищення її якості, ефективності та престижності.

У країнах ЄС процеси модернізації публічної служби здебільшого відбулися ще в 70-80 роках, а у Франції – іще в 40-х роках минулого століття. І якщо європейські дослідники виходять сьогодні на концепти постмодернізації чи неомодернізації публічної служби, то українська доктрина реформування публічного управління в цілому корелюється з ранніми періодами модернізації публічної служби.

Слід зазначити, що в посткомуністичних країнах є свої особливості модернізації публічної служби, які полягають в наявності суперечності між усвідомленням суспільством та владою необхідності цього процесу та політичними і соціально-економічними умовами [4, с. 317].

Заслуговує на увагу думка відомого вченого і практика у сфері публічної служби К. О. Ващенко про те, що незважаючи на зростаючий вплив глобальних трендів, зокрема американської управлінської моделі, саме європейські практики залишаються стрижневими для розуміння сутності демократичного, етичного та професійно орієнтованого врядування. Це, на

погляд автора, особливо виявляється в питаннях розвитку публічної служби й системи безперервного професійного навчання службовців, де європейські країни демонструють глибоко інституціоналізовані підходи [1, с. 385].

У більшості країн континентальної Європи офіційно застосовується термін «публічна служба», «державна служба» або «цивільна служба». В різних країнах ЄС система професійної публічної служби має свої специфічні риси, зумовлені державним устроєм, історичним розвитком державного та муніципального управління, національними та культурними традиціями, які вплинули на процеси її модернізації. У контексті модернізації публічної служби в Україні, її адаптації до європейських стандартів та цінностей аналіз цього досвіду як в цілому, так і окремих країн, є надзвичайно актуальним.

На наш погляд, важливе значення для України має досвід модернізації публічної служби у Франції, оскільки французька модель кар'єрної публічної служби формувалася впродовж століть, на сьогодні є цілісною і завершеною системою, вважається однією з найбільш престижних, стабільних і регламентованих, еталоном публічної служби в європейському адміністративному просторі.

Перші кроки щодо реформування публічної служби у Франції та визначення основних засад її організації й функціонування було здійснено після Великої французької революції 1789 – 1799 рр. та в період Наполеонівських реформ. Вони стосувалися таких основоположних принципів, як служіння суспільству, впровадження конкурсних засад добору на публічну службу, дотримання норм професійної етики та етикету на публічній службі, службової дисципліни, правової та соціальної захищеності, підготовки професійних державних та муніципальних службовців у спеціалізованих навчальних закладах. Подальшої модернізації професійна публічна служба у Франції зазнала в XX і XXI століттях, а її правове закріплення, створення основних інституцій відбулося після Другої світової війни відповідно до Указу Тимчасового Уряду Франції від дев'ятого жовтня 1945 року [2, с. 163]. З 2019 р. розпочався новий етап модернізації публічної служби, який передбачав скорочення кількості державних службовців на 120 тис. (із загальної чисельності понад 5 млн. осіб), більшу залученість тимчасових працівників без статусу публічного службовця, оптимізацію роботи державного апарату [1, с. 432].

Досвід модернізації публічної служби у Франції свідчить про створення ефективної кар'єрної моделі публічної служби, яка має сформований високопрофесійний корпус публічних службовців, чітко визначений їх правовий статус, характеризується стабільністю, відкритістю, доброчесністю, високим рівнем мотивації й оплати праці, сучасними інноваційними підходами до управління людськими ресурсами, системою спеціалізованих навчальних закладів для ефективного навчання публічних службовців, якісною безперервною професійною освітою та престижністю.

Цікавим для України є також досвід модернізації публічної служби в Німеччині, яка є однією із найстабільніших у Європі, заснована на національних традиціях та особливому публічно-правовому статусі публічних службовців, характеризується наявністю кар'єрної та посадової системи, чітким розмежуванням повноважень і компетенцій на федеральному, земельному і муніципальному рівнях, визначеним високим ступенем професіоналізації, стабільністю, політичною нейтральністю, можливістю як внутрішнього, так і зовнішнього добору кадрів, регламентованою системою кар'єрного просування, високим рівнем соціального статусу публічних службовців, соціального захисту та гарантій щодо проходження служби, ефективною системою професійного навчання в спеціалізованих навчальних закладах, передбачає довічне призначення після проходження підготовчої служби та складання державного іспиту та оцінювання ефективності діяльності публічних службовців.

Доцільним для використання в Україні є і досвід модернізації публічної служби в Польщі. Польська модель публічної служби формувалася за зразком французької адміністративної традиції. Проте з плином часу система трансформувалася в напрямі відкритої моделі, що передбачає більшу гнучкість, орієнтацію на результати й адаптивність до змін. Сучасна польська публічна служба функціонує як змішана модель, яка поєднує елементи

кар'єрної та посадової систем, що характерно й для інших країн ЄС – зокрема, Чехії, Естонії, Латвії, Литви, Італії, Угорщини та Швейцарії. Змішана модель публічної служби надає значні переваги в умовах динамічного соціально-політичного середовища. Зокрема, вона забезпечує гнучкість у доборі кадрів, адаптацію до потреб громадян і політичних змін, а також оперативно реагує на виклики, пов'язані з трансформаційними змінами у суспільстві.

Аналіз процесу модернізації публічної служби у Франції, Німеччині, Польщі та інших країнах ЄС дозволяє виділити основні тенденції, які потрібно врахувати Україні: правове й організаційне забезпечення; створення необхідних для здійснення модернізації інституцій; орієнтація на надання якісних адміністративних послуг; децентралізація, деконцентрація; діджиталізація та цифровізація; інноваційність, впровадження нових управлінських технологій; реформування публічної служби; удосконалення управління людськими ресурсами.

Таким чином, досвід модернізації публічної служби в країнах ЄС є надзвичайно важливим для України. Його впровадження з урахуванням національних традицій та сучасних українських реалій сприятиме запровадженню нової ефективної моделі якісної та професійної публічної служби шляхом підвищення її престижності, стабільності та ефективності, якості та конкурентоспроможності, формування нових підходів до організації роботи публічних службовців у нових умовах функціонування публічної служби в період війни та в післявоєнний період у контексті її адаптації до європейських стандартів, збереженню стійкості і дієвості публічного управління

Список використаних джерел

1. Ващенко К. Основи професійної публічної служби: монографія. Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2025. 540 с.
2. Онуфрієнко О. В. Французька модель публічної служби: ітерованість еволюції та слабка конвергенція з громадянським суспільством. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 2. С. 160–174. URL: <https://surl.li/egnabg> (дата звернення: 12.05.2026).
3. Публічне управління: термінол. слов. / уклад.: В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє та ін.; за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ: НАДУ, 2018. 224 с.
4. Публічне управління в умовах інституційних змін : колективна монографія / За наук. редакції д. держ. упр. Р.В. Войтович та П.В. Ворони. Київ, 2018. 475 с.

Олександра ДВУРЕЧЕНСЬКА

*к.і.н., доцент кафедри
міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин традиційні методи дипломатії, що базуються на міждержавних угодах та офіційних візитах, доповнюються інструментами публічної дипломатії. Для України, яка визначила інтеграцію до європейських та євроатлантичних структур як пріоритет зовнішньої політики публічна дипломатія стає механізмом забезпечення національних інтересів через вплив на громадську думку країн-партнерів.

Концепція «м'якої сили», розроблена Джозефом Наєм, постулює, що здатність держави домагатися своїх цілей через привабливість, а не примус, є вирішальною в сучасних міжнародних відносинах [2]. Публічна дипломатія виступає практичним інструментарієм цієї сили. На відміну від пропаганди, яка базується на односторонньому маніпулятивному впливі, публічна дипломатія передбачає діалог, трансляцію цінностей та побудову довгострокових відносин з іноземними аудиторіями.

У сучасних міжнародних відносинах роль несилового впливу, відомого як «м'яка сила», набуває стратегічного значення для держав, що перебувають у процесі інтенсивної цивілізаційної трансформації. Для України, чий зовнішньополітичний курс на членство в Європейському Союзі став екзистенційним вибором, публічна дипломатія виступає не просто допоміжним комунікаційним каналом, а цілісною системою захисту національних інтересів та просування суб'єктності на світовій арені. Згідно з концептуальними засадами Стратегії публічної дипломатії України публічна дипломатія визначається як системна діяльність, спрямована на вибудову довірливих відносин з іноземною громадськістю задля формування стійкого позитивного сприйняття держави та підтримки її стратегічних цілей [1].

Еволюція національної моделі публічної дипломатії передбачає перехід від фрагментарних іміджевих проектів до багаторівневої структури, що охоплює кілька ключових векторів розвитку. Перш за все, це культурна дипломатія, яка покликана продемонструвати Україну як сучасну європейську націю з тисячолітнім корінням та динамічним креативним сектором. Економічний напрям публічної дипломатії орієнтований на утвердження бренду держави як інноваційного хаба та надійного партнера, що є критично важливим у контексті майбутньої відбудови. Окреме місце посідає цифрова дипломатія, яка завдяки використанню новітніх екосистем та соціальних платформ дозволяє вести прямий діалог із глобальною аудиторією, ефективно протидіючи дезінформаційним викликам та зміцнюючи інформаційну безпеку. Кулінарна спадщина виступає унікальним неформальним каналом комунікації, здатним долати мовні та політичні бар'єри через емоції від споживання їжі. Трансформація кулінарної дипломатії з інструменту суто протокольного супроводу на стратегічний елемент публічної дипломатії стала особливо помітною в умовах повномасштабного вторгнення. Внесення українського борщу до Списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО, що потребує негайної охорони, стало знаковою подією, яка не лише зафіксувала статус страви як символу культурної незалежності, а й виступила актом дипломатичного утвердження суверенітету в гуманітарній сфері. Головна мета експертної дипломатії полягає у залученні іноземних інтелектуалів, аналітиків та лідерів думок на бік України. В контексті спортивної дипломатії успіхи українських спортсменів використовуються як «м'яка сила» з метою через спортивні досягнення та масштабні змагання формувати позитивний і впізнаваний образ України у світі, а також демонструвати нашу стійкість та волю до перемоги. Науково-освітня дипломатія спрямована на розвиток зв'язків між університетами та вченими. Основна ціль – зробити українську науку та освіту частиною світового простору, залучати іноземних студентів і через спільні дослідження доносити правду про Україну як про сучасну та інтелектуально розвинену державу.

В контексті євроінтеграції публічна дипломатія України виконує три основні функції: інформаційну (роз'яснення суті реформ та переваг членства України в ЄС), когнітивну (руйнування стереотипів про Україну як про корумповану чи нестабільну державу) та солідаризуючу (формування спільного ціннісного простору з європейськими народами). Публічна дипломатія спрямована на поширення інформації про українську державу, кращому розумінню українців іноземними громадянами та позиціонування України як невід'ємної частини європейської спільноти.

Для євроінтеграційного поступу важливо демонструвати не лише традиційну культуру, а й потужний сучасний продукт. Це дозволяє європейському обивателю побачити в українцях рівних партнерів, чия культура збагачує спільний європейський спадок. Саме через культурний обмін долається психологічний бар'єр «чужості», що є необхідною умовою для політичної інтеграції.

Особливу роль відіграє робота з іноземними журналістами та лідерами думок. Створення прозорих умов для роботи преси в Україні, організація прес-турів та надання фахових коментарів сприяють тому, що європейський глядач отримує об'єктивну картину подій. Медіадипломатія дозволяє тримати питання України у фокусі уваги світової спільноти, що прямо корелює з рівнем політичної та військової підтримки.

Повномасштабне вторгнення 2022 р. кардинально змінило тон та інтенсивність української публічної дипломатії. Концепція «Bravery» (смівості) стала глобальним брендом, який об'єднав навколо України демократичний світ. Публічні звернення Президента України до парламентів та народів європейських країн стали зразком ефективної комунікації, що призвела до змін у європейській політиці (наприклад, зміна позиції Німеччини щодо постачання зброї). Використання таких цифрових екосистем, як «Ukraine.ua» та комунікаційних кампаній на кшталт «Ukraine NOW» або «Bravery», демонструє перехід до сучасних методів публічної дипломатії.

Статус кандидата в члени ЄС, отриманий у рекордно короткі терміни, є не лише результатом роботи професійних дипломатів, а й наслідком колосального тиску громадської думки всередині країн Євросоюзу. Це підтверджує, що публічна дипломатія здатна завдяки впливу на іноземних громадян вирішувати зовнішньополітичні завдання, які стали складними для традиційної дипломатії.

Публічна дипломатія України на сучасному етапі є динамічною та адаптивною системою, що ефективно поєднує державні ресурси та ініціативи громадянського суспільства. Вона виступає не просто доповненням до зовнішньої політики, а стратегічним інструментом євроінтеграції, що дозволяє формувати стійкі мережі підтримки серед європейської громадськості. Для подальшого успіху необхідно посилювати інституційну спроможність суб'єктів публічної дипломатії, забезпечувати стаке фінансування культурних проєктів та продовжувати розвивати цифрові інструменти комунікації.

1. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України 2021 – 2025. URL: <https://surl.li/xfxugr> (дата звернення: 12.05.2026).

2. Joseph S Nye Jr. Soft power after Ukraine. URL: <https://surl.li/weuesz> (дата звернення: 12.05.2026).

Олександр ГУРЖІЙ

*студент групи 281-24-1, спеціальності
«Публічне управління та адміністрування»
Науковий керівник: Ірина ЧИКАРЕНКО
д.держ.упр., професор, завідувач
кафедри державного управління
і місцевого самоврядування,
НТУ «Дніпровська політехніка»*

СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ІТ-СЕКТОРУ ЯК СКЛАДОВА РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ СМАРТСПЕЦІАЛІЗАЦІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР

В умовах динамічних трансформацій, воєнних викликів та високого рівня невизначеності, що характеризують сучасний етап розвитку України, стратегічне планування місцевого та регіонального розвитку набуває особливого значення. Воно перестає бути суто формальною вимогою та перетворюється на ключовий програмно-цільовий інструмент забезпечення стійкості, відновлення та довгострокового зростання територіальних громад. Особливої актуальності це питання набуває для громад, які зазнали суттєвих втрат унаслідок збройної агресії РФ і потребують комплексного переосмислення напрямів соціально-економічного розвитку.

На сьогодні значна частина стратегічних документів, розроблених до початку повномасштабної війни, втратила актуальність. Закладені в них цілі та пріоритети не повною мірою відповідають сучасним безпековим, економічним та демографічним реаліям. Наприклад, «Стратегія розвитку Дніпропетровської області до 2027 року» [1] була затверджена у 2021 році та оновлена лише у 2025 році, тоді як «Стратегія Дніпра 2030» [2], розроблена у 2020 році та

затверджена у 2021 році, досі не зазнавала системного перегляду. У зв'язку з цим особливого значення набуває адаптація стратегічних документів до умов воєнного та повоєнного розвитку.

Одним із найбільш перспективних напрямів такого оновлення є розвиток ІТ-сектору та високотехнологічних виробництв. У країнах Європейського Союзу цей напрям розглядається як важлива складова стратегії смартспеціалізації (Smart Specialisation Strategy, S3), що передбачають концентрацію ресурсів на тих видах економічної діяльності, у яких територія має найбільший інноваційний потенціал і конкурентні переваги. Концепція смартспеціалізації базується на принципах підприємницького відкриття, міжсекторальної співпраці, інноваційності та орієнтації на знання [3]. Для України впровадження такого підходу є важливим кроком на шляху до європейської інтеграції та гармонізації регіональної політики з практиками ЄС.

Дніпро має об'єктивні передумови для позиціонування ІТ-сектору як одного з ключових напрямів смартспеціалізації. Це підтверджується результатами SWOT-аналізу «Стратегії Дніпра 2030» [2], серед сильних сторін якого визначено високий рівень підприємницької культури серед ІТ-фахівців, наявність галузевого об'єднання «ІТ Dnipro Community», а також присутність у місті великих роботодавців і управлінців, здатних реалізовувати масштабні інноваційні проекти. Поєднання потужного освітнього потенціалу, індустріальної бази та активного технологічного середовища створює сприятливі умови для формування інноваційної екосистеми європейського типу.

У результаті декомпозиції стратегічного напрямку «Створення сприятливого клімату для ІТ-сектору та високотехнологічних виробництв» визначено три взаємопов'язані операційні цілі: 1) активізація та підтримка освітнього середовища; 2) створення та підтримка інфраструктури інновацій; 3) формування сприятливого інвестиційного та економічного клімату.

Операційна ціль 1 «Активізація та підтримка освітнього середовища» передбачає розвиток STEM-освіти, підтримку профільних освітніх програм, проведення хакатонів, конкурсів інноваційних ідей, а також запровадження грантових програм і ваучерів на навчання. Основною метою є формування кадрового потенціалу, який є визначальним фактором для залучення ІТ-компаній та розвитку стартап-екосистеми.

Операційна ціль 2 «Створення та підтримка інфраструктури інновацій» передбачає створення муніципального технопарку або інноваційного хабу, розвиток цифрової інфраструктури, забезпечення високошвидкісного інтернету, а також стимулювання розбудови оптоволоконних мереж у промислових та віддалених районах громади. Така інфраструктура формує матеріальну основу для розвитку інноваційної діяльності.

Операційна ціль 3 «Створення сприятливого інвестиційного та економічного клімату» включає податкові стимули, спрощення адміністративних процедур, підтримку інвесторів, а також впровадження елементів концепції Smart City, за якої муніципалітет виступає першим замовником цифрових рішень для місцевого бізнесу.

Запропоновані цілі формують цілісну інноваційну екосистему. Освітні ініціативи забезпечують появу кваліфікованих кадрів та інноваційних ідей. Інноваційна інфраструктура створює умови для реалізації цих ідей у межах громади. Сприятливий інвестиційний клімат стимулює прихід компаній, які забезпечують нові робочі місця, збільшують податкові надходження та формують додаткові ресурси для підтримки освіти та інновацій. Таким чином виникає самопідтримуваний цикл розвитку, характерний для успішних європейських регіонів.

Отже, стратегічний розвиток ІТ-сектору в Дніпровській міській територіальній громаді доцільно розглядати як один із пріоритетних напрямів смартспеціалізації, що відповідає європейським підходам до регіонального розвитку. Реалізація запропонованих операційних цілей сприятиме підвищенню інноваційної спроможності громади, залученню інвестицій, розвитку людського капіталу та зміцненню конкурентоспроможності міста в національному та міжнародному вимірах. У довгостроковій перспективі це дозволить Дніпру закріпити позиції одного з провідних технологічних центрів України та інтегруватися у європейський інноваційний простір.

Список використаних джерел

1. Оновлена Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року URL: <https://surl.li/diqfio> (дата звернення: 11.05.2026).
2. Стратегія розвитку міста Дніпра «Стратегія Дніпра 2030». URL: <https://surl.li/fqrcxp> (дата звернення: 11.05.2026).
3. Маматова, Т., Чикаренко, І., Бородин, Є. Цифрові платформи Smart Specialisation Platform та Espon: структура та можливості для регіонів і громад ЄС. Аспекти публічного управління. 2022. 10(6). С. 37–45. <https://surl.li/qxuhay> (дата звернення: 11.05.2026).

Олександр РУДІК

*к.політ.н., доц., доц. кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

ВСТУП УКРАЇНИ ДО ЄС: ВІД ПОЛІТИКИ РОЗШИРЕННЯ ДО ПОЛІТИКИ ПОСИЛЕННЯ СОЮЗУ

Європейський Союз безперервно розширювався протягом більш ніж 50 років свого існування. Розширення від початкових шести держав-членів (Німеччина, Франція, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург), які в 1957 р. створили Європейську економічну спільноту (ЄЕС), до сучасного ЄС, що налічує 27 держав (після виходу в 2020 р. Великої Британії), відбувалося у сім етапів, причому розширення ЄС на посткомуністичний простір було реалізовано у три етапи. На першому й наймасштабнішому в історії Союзу, 1 травня 2004 р., до ЄС приєдналися вісім посткомуністичних держав (Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, Латвія, Литва, Естонія, Словенія) Центральної та Східної Європи (ЦСЕ), а також Кіпр і Мальта, на другому, 1 січня 2007 р., в ЄС вступили Болгарія та Румунія, а на третьому, останньому за часом, 1 липня 2013 р. повноправного членства набула Хорватія. Унаслідок хвиль розширення у 2004 – 2013 рр. населення ЄС збільшилося приблизно на 107,4 нових громадян (вступ десяти країн в 2004 р. одночасно додав понад 74,1 млн осіб [12]), збільшивши загальну чисельність населення Союзу до понад 506 млн осіб [11]. П'ята хвиля розширення 2004 р. зазвичай розглядається як відповідь на поділ Європи, що склався після Другої світової війни [6]. Вступ одинадцяти посткомуністичних держав сприяв подоланню цього розколу та забезпеченню миру і стабільності на європейському континенті. Представники інституцій ЄС, а також політичні діячі держав-членів цілком справедливо розглядали цю хвилю розширення як унікальне історичне досягнення для Європи та ЄС.

У публічному дискурсі, офіційних документах і експертних політичних аналізах політика розширення проголошувалася одним із найважливіших і найуспішніших інструментів Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП), які були у розпорядженні ЄС. Так, колишній Президент Європейської Комісії Романо Проді у 2002 р. охарактеризував її як «одну з найуспішніших і найвражаючих політичних трансформацій ХХ століття» [15]. Тоді, невдовзі по завершенню холодної війни, було неможливо уявити, щоб країнам ЦСЕ, які пережили півстоліття комуністичного режиму, було запропоновано будь-яку альтернативу, окрім членства в ЄС. Хоча ЄС мав не лише прихильників розширення на Схід (зокрема, Німеччину та Велику Британію), жодна держава-член не залишилася осторонь загального піднесення, пов'язаного з п'ятою хвилею розширення. Навіть більш стримані країни, такі як Франція – традиційний стримувальний чинник розширення [16], – не виступали проти цього процесу. Зумовлені історичною необхідністю возз'єднання Європи, усі п'ять хвиль розширення подавалися в 2004 р. як беззаперечні перемоги та історії успіху, що підтверджується позитивною риторикою в усіх офіційних документах ЄС [7] щодо розширення, а також у політичному дискурсі більшості держав-членів [6].

Наратив розширення як історії успіху сформувався вже наприкінці 1990-х років, тобто задовго до фактичного здійснення п'ятої хвилі розширення, у виступах, політичному дискурсі

та офіційних заявах ЄС. Водночас, відчувалося, що риторика стосовно поточних і можливих майбутніх розширень зазнала змін [6], і, що важливо підкреслити, загалом позитивна оцінка вже не була беззастережно застосовною до подальших процесів розширення. Інституції ЄС, держави-члени та громадяни демонстрували менший ентузіазм щодо прийняття нових членів і подальшого розширення Союзу понад формат ЄС-27 [8]. Навіть ті актори, які раніше активно підтримували та просували політику розширення, дедалі стриманіше формулювали свої позиції, уникаючи надмірно оптимістичних оцінок і натомість наголошуючи на викликах, пов'язаних із цим процесом.

Попри значні досягнення політики розширення, ЄС дедалі частіше почав стикатися з явищем, яке окреслюється як «втома від розширення»¹. Зміна риторики – від представлення розширення як однозначної історії успіху до більш обережного й стриманого наративу – простежується не лише в публічному дискурсі, а й в офіційних документах ЄС. Поряд із чітким підкресленням переваг і результативності розширення [5], проаналізовані експертами [6] документи демонстрували тенденцію до згадування і його недоліків, що значною мірою пов'язувалося з недостатнім поясненням цього процесу громадськості. Так, тодішня європейська комісарка Данута Гюбнер (з листопада 2004 р. по липень 2009 р. була членом Європейської Комісії й відповідала за регіональну політику) у своїй промові прямо визнала [9], що ЄС «недостатньо висвітлює переваги відкритості та не аргументує з належною переконливістю проти міфів і хибних уявлень щодо розширення». Вона також задалася запитанням: «чому, якщо переваги переважають недоліки, існує настільки значний суспільний опір цим процесам». Це стало одним із численних свідчень переходу від виразно сповненої ентузіазмом, позитивної оцінки розширення як історії успіху до більш нейтрального та стриманого трактування.

Після вступу Хорватії до ЄС в липні 2013 р. тенденція «втоми від розширення» не лише зберіглася, але й набула більш виразного інституційного виміру, трансформувались із дискурсивного феномену у фактичний орієнтир політики розширення ЄС. Це чітко проявилось у виступі Ж.-К. Юнкера перед Європейським Парламентом у 2014 р., де його було офіційно затверджено наступним очільником Європейської Комісії на період до 2019 р. Представляючи євродепутатам програму Європейської Комісії та членів своєї команди з 28 осіб, Ж.-К. Юнкер прямо констатував відсутність перспектив нових розширень упродовж наступних п'яти років, заявивши [4, р. 35]: «Я не хочу вводити в оману людей чи народи: я не хочу створювати у країн-кандидатів враження, ніби вони можуть стати членами Європейського Союзу в наступні п'ять років. Протягом повноважень цієї Комісії нових членів не буде: це абсолютно нереалістично».

Такий підхід став відображенням принципово нової логіки політики розширення: якщо у попередній період вона слугувала інструментом трансформації сусідніх держав, то після 2013 р. дедалі більше підпорядковується внутрішнім обмеженням ЄС та міркуванням інституційної стабільності. У цьому контексті заява Юнкера може розглядатися як інституціоналізація «втоми від розширення», коли політична риторика про стратегічну важливість розширення співіснує з фактичним відкладенням його реалізації, що посилює невизначеність і підриває довіру кандидатів до європейської перспективи.

Загалом 2018 р. ознаменував собою поглиблення асиметрії у відносинах ЄС – Західні Балкани: якщо раніше обумовленість була спрямована переважно на трансформацію країн-вступників, то з прийняттям в зазначеному році нової Стратегії розширення вона стала пов'язуватись з внутрішньою спроможністю Союзу до подальшого розширення, а також з

¹ Термін «втома від розширення» («enlargement fatigue») не має чітко визначеного автора чи одного першого джерела, оскільки він сформувався як елемент політичного та медійного дискурсу ЄС у середині 2000-х рр., насамперед у контексті наслідків п'ятої хвилі розширення 2004 р., початком дискусії щодо вступу країн регіону Західних Балкан та Туреччини, а також інституційної кризи 2005 р., спричиненої провалом ратифікації Договору про Конституцію для Європи (не ратифікували Франція та Нідерланди). Уже в аналітичних матеріалах 2006 р. він характеризується як «відносно новий», що дозволяє датувати його поширення періодом 2004 – 2006 рр. Після цього термін швидко інтегрується в академічний і політичний дискурс та стає усталеним аналітичним концептом у дослідженнях європейської інтеграції.

чітким наголосом на вкрай необхідних реформах в країнах-вступниках у сфері верховенства права, боротьби з корупцією на високому рівні та організованою злочинністю.

Окрім включення цих нових вимог щодо вступу до Стратегії 2018 р., усього за кілька місяців після її ухвалення на надії Західних Балкан щодо швидшої інтеграції (нагадаємо, що ці сподівання породили заява Юнкера та оптимістичний тон лютневої стратегії Комісії) чекав ще один холодний душ [13, р. 20]. Спочатку це були вкрай невтішні результати саміту ЄС – Західні Балкани в Софії у травні 2018 р., а наступного місяця – рішення Європейської Ради відхилити рекомендацію Комісії щодо початку переговорів про вступ з Албанією та Північною Македонією. Останнє розчарувало особливо, оскільки на той час Північна Македонія вже врегулювала суперечку щодо своєї назви з Грецією.

Оптимістичні очікування щодо осяжних перспектив вступу серед політичних еліт країн Західних Балкан дещо посилилися після того, як Президент Європейської Комісії Жан-Клод Юнкер у своїй промові про стан Союзу 2017 р. [14] зазначив, що ЄС може розраховувати на розширення до 2025 р. Подальшого імпульсу ці сподівання набули після того, як ця перспектива була відображена в «оновленій» Стратегії розширення Європейської Комісії [3] від 6 лютого 2018 р. як «найбільш сприятливий сценарій» для країн-лідерів переговорного процесу. Однак, попри те що Стратегія розширення 2018 р. була спрямована на відновлення довіри до політики розширення ЄС щодо Західних Балкан і заохочення нинішніх країн-кандидатів та потенційних кандидатів до продовження реформ, вона також включала нову й доволі складну обумовленість вступу [13, р. 19]. Це стало свідченням інституційної спроби керівництва ЄС поєднати два суперечливі імперативи: геополітичну необхідність активізації розширення та внутрішню обережність держав-членів. Відбулася трансформація «класичної» логіки розширення від «нормативної привабливості» до «фільтрованого доступу», коли навіть за умови виконання критеріїв членства перспектива вступу залишається залежною від політичної волі ЄС. Країни-вступники Західних Балкан виразно відчували перехід до нової парадигми розширення, яку можна охарактеризувати як «стримане розширення», де політичні сигнали підтримки поєднуються з інституційними бар'єрами, що ускладнюють реалізацію цієї підтримки на практиці [3].

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну у 2022 р. стало вододілом у розвитку політики розширення ЄС, трансформувавши її з переважно технократичного та поступово маргіналізованого інструменту в ключовий елемент геополітичної стратегії Союзу. Рішення Європейської Ради у червні 2022 р. надати Україні та Молдові статус кандидатів на членство зафіксувало якісно новий підхід до розширення як інструменту політичної солідарності та безпекового реагування на зовнішні виклики. Водночас у документах Європейської Комісії наголошується, що політика розширення набуває «нового геополітичного значення» [1] у контексті війни, розглядаючись як довгострокова інвестиція у мир, стабільність і безпеку європейського континенту.

Ця трансформація була концептуально закріплена у Повідомленні Європейської Комісії щодо політики розширення 2023 р., де прямо зазначено, що членство в ЄС є «геостратегічною інвестицією у сильну, стабільну і об'єднану Європу» [2, р. 2] та потужним інструментом забезпечення безпеки і стабільності. У цьому ж документі підкреслюється, що геополітичне значення розширення суттєво зросло саме після 2022 р., коли країни Східного партнерства подали заявки на вступ у відповідь на російську агресію. Відповідно, запропонований Єврокомісією пакет розширення 2023 р., що передбачає відкриття переговорів з Україною і Молдовою, прямо відображає поєднання «геополітичної логіки» з традиційною нормативною основою розширення.

Отже, перехід від етапу «втоми від розширення» до сучасної парадигми «геополітичного розширення» відображає глибоку трансформацію функціональної логіки цієї політики ЄС. Якщо у період після 2013 р. розширення дедалі більше сприймалося як внутрішньо обтяжливий процес, обмежений інституційними можливостями Союзу та стримуваний необхідністю консолідації, то після 2022 р. воно повертається у центр політичного порядку денного як інструмент реагування на системні безпекові виклики. У межах дискурсу «втоми від розширення» домінували аргументи щодо «спроможності Союзу до поглинання нових членів»

[10], політичної обережності та необхідності паузи, що на практиці призводило до затягування процесів і підривало довіру країн-кандидатів. Натомість сучасний етап характеризується переосмисленням розширення як геостратегічного інструмента: відповідно до документів ЄС, воно розглядається як інвестиція у стабільність, безпеку та політичну цілісність європейського простору, особливо в умовах російської агресії проти України. Водночас ця трансформація не означає повної відмови від попередньої логіки – геополітична імперативність співіснує з посиленою обумовленістю та інституційною обережністю, формуючи гібридну модель розширення.

Список використаних джерел

1. 2022 Enlargement package: European Commission assesses reforms in the Western Balkans and Türkiye and recommends candidate status for Bosnia and Herzegovina. European Commission – Press release. Brussels, 12 October 2022. URL: <https://surl.li/fjvasb> (Last accessed: 12.05.2026).
2. 2023 Communication on EU Enlargement Policy. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 8.11.2023. COM(2023) 690 final. URL: <https://surl.li/ayasup> (Last accessed: 12.05.2026).
3. A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Strasbourg, 6.2.2018 COM(2018) 65 final. URL: <https://surl.lt/tmwzzu> (Last accessed: 12.05.2026).
4. A New Start for Europe: My Agenda for Jobs, Growth, Fairness and Democratic Change. Political Guidelines for the next European Commission. Jean-Claude Juncker, candidate for President of the European Commission. Opening Statement in the European Parliament Plenary Session. Strasbourg, 15 July 2014. URL: <https://surl.lu/mkfnyv> (Last accessed: 12.05.2026).
5. Address given by Günter Verheugen on the enlargement of the EU and the European Neighbourhood Policy (Moscow, 27 October 2003). URL: <https://surli.cc/lcjddl> (Last accessed: 12.05.2026).
6. Devrim D., Schulz E. Enlargement Fatigue in the European Union: From Enlargement to Many Unions. The Elcano Royal Institute. 10 Mar 2009. URL: <https://surli.cc/wcqqxn> (Last accessed: 12.05.2026).
7. Enlargement Strategy and Main Challenges 2006 – 2007. Including Annexed Special Report on the EU's Capacity to Integrate New Members. European Commission. 2006. COM (2006) 649. URL: <https://surl.li/oymkxh> (Last accessed: 12.05.2026).
8. Eurobarometer 65.2. March – May 2006. ZA No. 4506. The European Constitution, Social and Economic Quality of Life, Avian Influenza, and Energy Issue. URL: <https://surl.li/nqiuhp> (Last accessed: 12.05.2026).
9. Hübner D. Enlargement, Neighbourhood Policy and Globalisation. The Need for an Open Europe. Edinburgh University. Edinburgh, 21 September 2006. Speech/06/534. URL: <https://surl.li/txjlgj> (Last accessed: 12.05.2026).
10. İçener E., and Phinnemore D. Enlargement and the European Union's Absorption Capacity: «oft-Forgotten» Condition or Additional Obstacle to Membership? *Insight Turkey*. 2006. Vol. 8, No. 3. P. 37–43. URL: <http://www.jstor.org/stable/26328536>. (Last accessed: 12.05.2026).
11. Key figures on Europe 2014 edition. Eurostat Pocketbooks. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. 204 p. URL: <https://surl.li/kizcks> (Last accessed: 12.05.2026).
12. Monnier A., Translated by Rogers G. The European Union at the Time of Enlargement. Population. 2004. 59(2). C. 315–336. <https://doi.org/10.3917/popu.402.0361>.
13. Petrovic M. EU enlargement into the Western Balkans: a gloomy prospect gets gloomier. Discussion Paper 2022. URL: <https://surl.li/sogzfb> (Last accessed: 12.05.2026).
14. President Jean-Claude Juncker's State of the Union Address 2017. Speech Sep 13, 2017. Brussels. URL: <https://surl.li/sogzfb> (Last accessed: 12.05.2026).

15. Prodi R. A Wider Europe – A Proximity Policy as the Key to Stability, Peace, Security and Stability – International Dialogue and the Role of the EU. Sixth ECSA-World Conference, Jean Monnet Project. Brussels, 2002. 5–6 December. Speech/02/619. URL: <https://surl.li/loskns> (Last accessed: 12.05.2026).

16. Sjursen H., Romsloe B. Protecting the idea of Europe: France and Enlargement. In H. Sjursen. Questioning EU-Enlargement, Europe in Search of Identity. Routledge. London, 2006. P. 142 – 164. URL: <https://surl.li/jbtnix> (Last accessed: 12.05.2026).

СЕКЦІЯ 1**Європейський Союз історія, інститути, політика, управління****Едуард ВАЩИНСЬКИЙ***студент групи ПЛМ25-1,**НТУ «Дніпровська політехніка»*

Науковий керівник: Олександр РУДІК

*к.політ.н., доц., доцент кафедри**історії та політичної теорії**НТУ «Дніпровська політехніка»***АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС КРИЗЬ ПРИЗМУ ЗВІТУ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ ПРО ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА**

Європейська демократія, безпека та економіка безпосередньо залежать від верховенства права. Саме воно є основою, що перетворює цінності ЄС на відчутні переваги для кожного європейця, зміцнюючи стабільність, рівність, суспільну єдність та конкурентоспроможність. Це той фундамент, завдяки якому ЄС зберігає міцні позиції у світі, де міжнародний правопорядок, повага до базових свобод і демократичний устрій опиняються під усе більшим тиском. ЄС зобов'язаний знову заявити про свою відданість цим ідеалам та перейти до конкретних дій задля їхнього захисту і розвитку як на континенті, так і глобально. Крім того, це дозволить закласти надійний ґрунт для майбутнього розширення Союзу, гарантуючи довіру до державних органів, процвітання бізнесу та можливість громадян повноцінно користуватися своїми правами

Шостий щорічний Звіт про верховенство права (далі – Звіт) [5], який є першим у межах мандата поточної Комісії на 2024 – 2029 рр., закріплює успішний досвід партнерства між ЄС та державами-членами задля подальшого зміцнення верховенства права. В основі цього процесу лежить незмінний акцент на профілактичному підході, що базується на діалозі. Звіт є ключовим елементом інструментарію верховенства права, який постійно вдосконалюється. Здійснений Комісією аналіз допомагає формувати внутрішні дискусії та стимулювати конкретні дії. Специфічні рекомендації для держав-членів дають змогу ефективно сфокусувати діалог Комісії з ними. Вони також допомагають національним органам влади визначати пріоритетність власних заходів, при цьому 57 % рекомендацій, наданих у 2024 році, вже виконано повністю або частково² [5, р. 1].

Розглянемо конспективно ту частину Звіту (розділ 4), де розглядаються ключові аспекти стану верховенства права на національному рівні, зокрема антикорупційні механізми держав-членів.

Законодавство та інституції у сфері боротьби з корупцією. Як підкреслюється у Звіті [5, р. 16], корупція підриває довіру до публічних інститутів, негативно впливає на надання державних послуг та формує відчуття несправедливості й недовіри. Вона часто пов'язана з іншими злочинами, зокрема з відмиванням коштів, коли незаконно отримані доходи приховуються через відповідні схеми легалізації. Європейська Комісія наголошує, що ефективна боротьба з корупцією ґрунтується на комплексному підході, який поєднує превентивні та репресивні заходи в межах дієвої правової та інституційної бази, а також передбачає проведення результативних розслідувань і притягнення винних до відповідальності. У Звіті зазначено [5, р. 17], що важливу роль відіграють профілактичні заходи та інформаційно-просвітницькі кампанії, спрямовані на утвердження доброчесності та мінімізацію можливостей для корупції.

² Якщо детальніше, то значний прогрес або повну імплементацію зафіксовано щодо 18 % рекомендацій, тоді як у 39 % рекомендацій спостерігається певний рух уперед. Обмежені зрушення й слабку динаміку виявлено у 14 % випадків. Щодо решти рекомендацій жодних позитивних змін не відзначено.

Сприйняття корупції в ЄС. Як зазначено у Звіті, результати Індексу сприйняття корупції [2] (ІСК) послідовно свідчать про те, що 8 із 20 країн із найвищими показниками на глобальному рівні є державами-членами ЄС (на три менше, ніж попереднього року). Чотири держави-члени (Данія, Фінляндія, Люксембург та Швеція) набрали 80 або більше балів зі 100 можливих в ІСК, тоді як інші (Нідерланди, Ірландія, Естонія та Німеччина) мають показник понад 70 балів зі 100). Водночас, як підкреслюється у Звіті, між державами-членами зберігаються суттєві відмінності: показники нижче 50 балів зафіксовані в Греції (49 балів), Словаччині (49), Хорватії (47), Румунії (46), Болгарії (43) та Угорщині (41). Країни-вступники також демонструють показники нижчі за середній рівень цього рейтингу: показники нижче 50 балів також спостерігаються в Чорногорії (46), Албанії (42), Північній Македонії (40) та Сербії (35).

Комісія наголошує, що відповідно до опитувань Євробарометра 2025 р. [1], корупція залишається серйозною проблемою для громадян і бізнесу в ЄС. Так, близько 7 із 10 європейців (69 %) європейців вважають її поширеною, а понад 4 із 10 (44 %) переконані, що її рівень зріс. Лише 32 % громадян оцінюють антикорупційні зусилля своїх урядів як ефективні. Водночас більшість європейських компаній (63 %) вважають, що проблема корупції є поширеною, і лише приблизно половина (52 %) допускає, що корумповані особи або бізнес можуть бути викриті чи передані до поліції або органів прокуратури.

Національні антикорупційні стратегії та їх імплементація. У Звіті зазначено [5, р. 17], що важливість підтримання ефективної антикорупційної політики визнається міжнародним правом³. Комісія наголошує, що національні антикорупційні забезпечують можливість для держав-членів дотримуватися комплексного, узгодженого та інтегрованого підходу, що дозволяє системно впроваджувати заходи протидії корупції в усіх відповідних сферах державної політики. Наразі майже всі держави-члени мають запроваджені національні антикорупційні стратегії, хоча їх обсяг і наповнення можуть відрізнятися (якщо точніше, то 21 держава-член має спеціалізовані антикорупційні стратегії або програми; майже всі інші мають антикорупційні компоненти в інших національних стратегіях та планах дій).

У Румунії, Естонії та Греції, наприклад, готуються оновлені стратегічні антикорупційні рамки, тоді як реалізація чинних стратегій відбувається відповідно до планів. У Нідерландах ухвалено першу національну антикорупційну політику, а у Франції новий антикорупційний план очікується до прийняття влітку 2025 р. Словенія затвердила нову антикорупційну стратегію, яка базується на підході «охоплення всього суспільства» (whole-of-society) з метою зниження рівня корупції та підвищення прозорості і доброчесності. Фінляндія прийняла новий план антикорупційних дій, тоді як в Ірландії спостерігаються певні затримки у розробленні нового стратегічного документа.

Щодо країн, які беруть участь у процесі розширення ЄС, тобто кандидатів на вступ, Албанія та Сербія ухвалили багаторічні антикорупційні стратегії. Як зазначається у Звіті [5, р. 17], у Чорногорії, де загалом сформовано правову базу для боротьби з корупцією, триває реалізація Стратегії протидії корупції на 2024–2028 рр. та відповідного Плану дій, однак залишаються проблеми, пов'язані з моніторингом. Однак, у Північній Македонії загальний рівень виконання національної антикорупційної стратегії залишається недостатнім.

Посилення правової бази протидії корупції та інституційної спроможності. Комісія наголошує, що ефективна протидія корупції вимагає наявності потужної правової бази та сильних і незалежних інституцій, які забезпечують її реалізацію. Правові системи всіх держав-членів ЄС та країн, охоплених Звітом у контексті розширення, загалом оцінюються як достатньо розвинені, а заходи з усунення окремих прогалин здебільшого вже здійснюються або

³ Держави-учасниці Конвенції ООН проти корупції (UNCAC) зобов'язані, відповідно до основоположних принципів своїх правових систем, розробляти і здійснювати або проводити ефективну та скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і відображає принципи верховенства права, належного управління державними справами та державним майном, доброчесності, прозорості й підзвітності. Усі держави-члени та ЄС є учасниками цієї Конвенції.

плануються. У Звіті акцентується, що після ухвалення Директиви ЄС про боротьбу з корупцією держави-члени отримають додаткові можливості для подальшого зміцнення своїх правових механізмів [4].

Як підкреслюється у Звіті [5, р. 18], деякі держави-члени помітно просунулися у сфері реформ кримінального законодавства, спрямованих на посилення антикорупційної боротьби. Так, Швеція прийняла нове законодавство, яке передбачає збільшення строків давності для найтяжчих корупційних злочинів. У Хорватії готується законопроект, покликаний забезпечити більш ефективне розслідування та переслідування корупційних правопорушень, а також посилити повноваження спеціалізованих органів прокуратури. У Німеччині відновлено політичне зобов'язання щодо боротьби з фінансовими злочинами, включно з корупцією, тоді як заходи щодо запровадження санкцій для компаній за підкуп іноземних посадових осіб були суттєво просунуті ще до дострокового припинення повноважень парламенту. В Іспанії триває робота над переглядом Кримінально-процесуального кодексу з метою скорочення тривалості розслідувань.

В інших державах-членах – зазначається у Звіті [5, р. 18] – заплановані реформи тимчасово призупинені з метою подальшого узгодження з новими нормами ЄС у сфері боротьби з корупцією, які наразі перебувають на стадії міжінституційних переговорів. Це, зокрема, стосується Фінляндії, яка планує продовжити перегляд правопорушень, пов'язаних із підкупом іноземних посадових осіб, та криміналізацію торгівлі впливом після того, як набере чинності нова правова база ЄС. У деяких випадках зміни до кримінального законодавства негативно вплинули на ефективність антикорупційних заходів. Так, Комісія звернула увагу на те, що у Словаччині реформа кримінального права 2024 р. була скоригована з метою забезпечення захисту фінансових інтересів ЄС, і уряд країни активно працював у цьому напрямі. Водночас інші аспекти реформи викликають у Європейській Комісії окремі застереження, оскільки вони впливають на низку поточних розслідувань та судових проваджень у справах про корупцію, зокрема щодо високопосадовців. У Північній Македонії зусилля у боротьбі з корупцією, особливо у справах високого рівня, й надалі ускладнюються внаслідок внесення змін до Кримінального кодексу 2023 р.

Кілька держав-членів вживають заходів для посилення своїх антикорупційних інституцій. Так, на Кіпрі обговорюються пропозиції щодо зміцнення функціональної та операційної незалежності Незалежного органу з питань боротьби з корупцією. У Бельгії планується створення нових слідчих і прокурорських структур для підвищення ефективності протидії корупції. В Ірландії створено новий Офіс поліцейського омбудсмена (Fiosrú), який замінив попередню Комісію омбудсмена поліції Garda Síochána.

У Звіті підкреслюється [5, р. 18], що з огляду на зростання складності корупційних справ, правоохоронні органи, прокуратура та судова система мають бути належним чином спеціалізованими та забезпеченими ресурсами. У Португалії для проведення розслідувань було виділено додаткові кадрові ресурси. В Іспанії, враховуючи складніший характер корупційних правопорушень, прокуратуру було посилено за рахунок створення двох спеціалізованих прокурорських підрозділів і додаткових посад в Офісі прокурора з питань боротьби з корупцією. У Північній Македонії прокуратура повідомила про підвищення спроможності до розслідування, покращення міжвідомчої взаємодії та зміцнення операційної діяльності в кількох слідчих центрах.

Водночас у деяких країнах зберігаються проблеми [5, р. 18]. В Ірландії, наприклад, недостатність ресурсів і рівня спеціалізації й надалі ускладнює розслідування та переслідування корупційних правопорушень. У Чорногорії кадрові ресурси, спрямовані на боротьбу з корупцією, дещо зросли, однак загалом залишаються недостатніми. У Сербії нестача людських ресурсів обмежує спроможність Прокуратури з питань організованої злочинності ефективно розглядати та розслідувати складні справи, зокрема щодо організованої злочинності та корупції на високому рівні.

Комісія наголошує [5, р. 18], що тісна взаємодія між правоохоронними органами та іншими інституціями – такими як підрозділи фінансової розвідки, податкові, аудиторські,

конкурентні та інші адміністративні органи – а також доступ до інформаційних баз даних і міжресурсова інтеграція є ключовими передумовами ефективної боротьби з корупцією. В Ірландії співпраця між відповідними органами здійснюється належним чином. У Польщі набули чинності оновлені правила координації діяльності прокуратури. Водночас у деяких державах-членах зберігаються труднощі. У Словенії прокуратура повідомляє про складнощі з доступом до інформації та збором доказів, зокрема банківських даних. За станом на 2025 р. в Угорщині Управління доброчесності продовжувало констатувати перешкоди у виконанні своїх повноважень, включно з обмеженим доступом до інформації, що міститься в базах даних інших органів.

Загалом співпраця між національними органами влади та Європейською прокуратурою (EPPO) у державах-членах, що беруть участь у її діяльності, оцінюється як належна. Крім того, Європейська прокуратура наразі повною мірою функціонує в Польщі та Швеції (ці країни приєдналися до EPPO в 2024 р.), здійснюючи розслідування і переслідування злочинів, що шкодять фінансовим інтересам ЄС. В Ірландії Програма діяльності уряду на 2025 р. передбачає зобов'язання приєднатися до Європейської прокуратури [3, р. 120].

Отже, з огляду на вищезазначене можемо зробити ряд висновків:

1. Комплексність антикорупційної політики залишається ключовою умовою її ефективності. Як підкреслює Європейська Комісія, результативна протидія корупції передбачає інтегроване поєднання превентивних і репресивних інструментів у межах цілісної правової та інституційної бази. Водночас практика держав-членів демонструє, що навіть за наявності відповідних стратегій рівень їх узгодженості та імплементації суттєво варіюється.

2. Незважаючи на загалом високі позиції ЄС у глобальних рейтингах, зокрема ІСК, внутрішня диференціація та суспільне сприйняття корупції залишаються значущими викликами. Дані опитувань, зокрема Євробарометру, свідчать про те, що і громадяни і бізнес все ще сприймають корупцію як поширене явище в їх країнах, що вказує на розрив між формальною інституційною спроможністю та фактичним рівнем довіри до антикорупційної політики.

3. Реформування кримінального законодавства має неоднозначний вплив на ефективність боротьби з корупцією. З одного боку, держави-члени посилюють правові механізми (зокрема, шляхом збільшення строків давності чи вдосконалення процедур розслідування), з іншого – окремі зміни, як показують приклади Словаччини та Північної Македонії, можуть ускладнювати розслідування та переслідування корупційних правопорушень, особливо на високому рівні.

4. Інституційна спроможність та ресурсне забезпечення залишаються критичними факторами ефективності антикорупційної політики. Посилення спеціалізації, кадрового потенціалу та міжвідомчої координації визначається Комісією як необхідна умова реагування на зростаючу складність корупційних справ. Водночас у низці країн проблеми обмежених ресурсів істотно стримують ефективність прокуратури та правоохоронних органів.

5. Європейська інтеграційна компонента відіграє дедалі більшу роль у гармонізації антикорупційних підходів. Узгодження національних реформ із майбутніми нормами ЄС, функціонування Європейської прокуратури та розвиток міждержавної співпраці свідчать про поступове формування наднаціонального виміру антикорупційної політики, що є особливо важливим для країн-кандидатів та процесу розширення ЄС.

Список використаних джерел

1. Citizens' attitudes towards corruption in the EU in 2025. Eurobarometer. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3361> (Last accessed: 12.05.2026).
2. Corruption Perceptions Index. Transparency International. 2025. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024> (Last accessed: 12.05.2026).
3. Draft Programme for Government 2025. Securing Ireland's Future. URL: <https://surl.li/dnblnn> (Last accessed: 12.05.2026).
4. Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on combating corruption, replacing Council Framework Decision 2003/568/JHA and the Convention on the fight

against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union and amending Directive (EU) 2017/1371 of the European Parliament and of the Council (COM/2023/234 final). URL: https://eur-lex.europa.eu/procedure/EN/2023_135 (Last accessed: 12.05.2026).

5. The rule of law situation in the European Union. 2025 Rule of Law Report. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Strasbourg, 8.7.2025 COM(2025) 900 final. URL: <https://surl.li/qdhzcy> (Last accessed: 12.05.2026).

Ірина ВОРОТІЛОВА

аспірантка кафедри політології

Одеський національний університет

імені І.І. Мечникова

ФЕНОМЕН ФАНТОМНИХ ПРОСТОРІВ У ТРАНСФОРМАЦІЇ БЕЗПЕКОВОЇ АРХІТЕКТУРИ СКАНДИНАВСЬКОГО РЕГІОНУ

У сучасних умовах трансформації міжнародної системи безпеки традиційні уявлення про геополітичний простір зазнають суттєвих змін. Простір дедалі частіше розглядається не лише як фізична територія, а як соціально сконструйована категорія, що формується через політичні дискурси, ідентичності та стратегічні наративи [1; 12]. У цьому контексті особливої актуальності набуває концепція «фантомних просторів» – уявних геополітичних конструкцій, які, не маючи чітких географічних меж, впливають на міжнародні відносини, економічні процеси та безпекову політику держав [8].

Скандинавський регіон (Данія, Норвегія, Швеція) є показовим кейсом, який демонструє, як уявні просторові конструкції можуть виконувати не лише конфліктогенну, а й стабілізаційну функцію. Водночас сучасні геополітичні зміни, зокрема вступ Швеції (2024) та Фінляндії (2023), як держави Північної Європи, до НАТО, свідчать про трансформацію ширшого північного регіону – від буферного простору до інтегрованого елемента євроатлантичної системи безпеки.

Актуальність теми зумовлена, по-перше, руйнуванням європейської безпекової архітектури після вторгнення російських військ на територію України, що поставило під сумнів ефективність нейтралітету як стратегії безпеки; по-друге, зростанням ролі уявних геополітичних конструкцій у формуванні зовнішньої політики держав, що підтверджується сучасними дослідженнями у сфері критичної геополітики [1; 12]; по-третє, практичною значущістю для України як держави, що тривалий час перебувала у стані «буферності» між конкуруючими геополітичними центрами.

Теоретичну основу становить синтез кількох підходів. Передусім, це критична геополітика, представлена працями Джона Егню [1] та Джерарда О'Тоала [12], які стверджують, що геополітичний простір формується через дискурс і політичні уявлення.

Другим підходом є конструктивізм у міжнародних відносинах, розкритий у працях Александра Вендта [13] та Бенедикта Андерсона [2], який трактує міжнародну політику як результат соціально сконструйованих ідентичностей.

Концептуалізацію уявних політичних просторів розвинули Річард Мансбах та Єль Фергюсон, які продемонстрували, що держави діють на основі «уявних карт» міжнародної системи [8].

Для аналізу безпекових процесів використано підходи Карла Дойча (безпекові спільноти) [6] та Баррі Бузана і Оле Вейвера (регіональні безпекові комплекси) [5].

Важливе значення має концепція Стейна Роккана [11], яка дозволяє пояснити трансформацію Скандинавії з периферійного простору у складову євроатлантичного центру.

Окрему групу становлять дослідження безпекової трансформації Північної Європи, представлені працями Клайва Арчера [3], Елісон Бейлс [4] та Магнуса Петерсона [10], які

аналізують розвиток регіональної оборонної кооперації, зокрема в межах NORDEFSCO, та її еволюцію після завершення «холодної війни».

Сучасні дослідження також акцентують увагу на трансформації стратегічної культури Швеції після відмови від політики нейтралітету [7; 9].

Застосування зазначених теоретичних підходів дозволяє розглядати фантомні простори не лише як аналітичну метафору, а як реальний чинник формування сучасної міжнародної політики та безпекових стратегій. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз конкретних регіональних кейсів, які демонструють, яким чином уявні географії трансформуються в інституційні практики, політичні рішення та моделі міждержавної взаємодії.

Скандинавський регіон (Швеція, Норвегія, Данія), а також ширший простір Північної Європи, включаючи Фінляндію, виступають показовим прикладом такої трансформації. Саме тут уявлення про спільний політичний, безпековий та ціннісний простір поступово набули ознак практичної реалізації – від неформальної кооперації до інтеграції в структури НАТО та тісної взаємодії з Європейським Союзом.

Таким чином, перехід від теоретичного осмислення фантомних просторів до аналізу скандинавського кейсу дозволяє простежити, як уявні конструкції (політичні, безпекові та економічні) стають основою реальних трансформацій регіональної архітектури безпеки.

Можемо виокремити ключові аспекти функціонування Скандинавії як фантомного простору:

1. Скандинавія як фантомний політичний простір. Скандинавія (Данія, Норвегія, Швеція) функціонує як уявна політична спільнота, що базується на високому рівні довіри та спільній політичній культурі.

2. Північна безпекова архітектура. Безпекова взаємодія в Північній Європі (включаючи Фінляндію як окремий елемент нордичного регіону) формується навколо уявлення про спільний безпековий простір. Інституційним проявом цієї взаємодії є NORDEFSCO, який, за оцінками сучасних дослідників, функціонує як «практична реалізація уявної безпекової спільноти», що базується на довірі, спільних нормах і стратегічній культурі [3; 4]. Попри відсутність формального військового союзу, саме ця кооперація створила передумови для швидкої інтеграції Швеції та Фінляндії у структури НАТО після 2022 року.

3. Арктика як фантомний простір. Арктика є прикладом простору, де стратегічні очікування (ресурси, логістика) формують політику держав [5].

4. Скандинавський бренд. Образ Скандинавії як стабільного та ефективного регіону виступає фактором економічної привабливості.

5. Злам буферності. Історично Скандинавія частково виконувала буферну функцію між Західною Європою, росією / Російською імперією / СРСР, арктичним простором та північною периферією. Проте інтеграція Швеції до НАТО означає завершення цієї ролі та включення регіону до єдиної системи євроатлантичного стримування і колективної безпеки. За логікою Стейна Роккана, це і є переходом від периферії до центру.

Досвід регіону демонструє, що буферність є нестійкою, а інтеграція до Європейського Союзу і НАТО є ефективнішою моделлю забезпечення безпеки.

Сучасні дослідження підтверджують, що відмова від нейтралітету Швеції та вступ Фінляндії до НАТО є не лише реакцією на зміну безпекового середовища, а й результатом поступової трансформації стратегічної культури регіону [7; 9; 10].

Таким чином, «де-буферизація» Скандинавії та ширшого північного регіону є не одномоментним політичним рішенням, а довготривалим процесом, підготовленим інституційною еволюцією.

Висновки. Фантомні простори є важливим аналітичним інструментом для пояснення сучасних міжнародних процесів. Вони формують політичні рішення та безпекові стратегії. Скандинавія є прикладом конструктивного використання такого простору, а трансформація північного регіону відображає зміну європейської безпекової системи. Це підтверджується сучасними дослідженнями скандинавських і європейських авторів, які розглядають Північну

Європу як один із найбільш динамічних регіонів трансформації безпекової архітектури після 2022 року.

Подальші дослідження доцільно зосередити на таких напрямках, як аналіз фантомних просторів у політиці Європейського Союзу та порівняльний аналіз скандинавського та східноєвропейського досвіду.

Список використаних джерел

1. Agnew J. *Geopolitics: Re-visioning World Politics*. Second edition. London: Routledge, 2003. 165 p.
2. Anderson B. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso, 2006. 256 p.
3. Archer C. The Nordic states and the European Security and Defence Policy National, Nordic or European? *Regional Cooperation and International Organizations* / ed. by N. Götz, H. Haggrén. London, 2009. P. 152-168.
4. Bailes A. J. K., Herolf G., Sundelius B. *The Nordic countries and the European security and defence policy*. Oxford: SIPRI, 2006. 427 p.
5. Buzan B., Wæver O. *Regions and Powers: The structure of international security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 588 p.
6. Deutsch K. W. *Political Community and the North Atlantic Area: International organization in the light of historical experience*. Princeton University Press, 1957. 356 p.
7. Isaksson E. Identity Continuities, Far-Right Acquiescence, and the «New» and the «Old»: Finnish and Swedish NATO Accession and Neutrality. *Austrian Institute for International Affairs. Policy Analysis*. 2024. No. 3. 24 p. URL: <https://surl.li/ztwohp> (Last accessed: 10.05.2026).
8. Mansbach R. W., Ferguson Y. H. *Remapping Global Politics: History's Revenge and Future Shock*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 382 p.
9. Moloeznik M. P., Willoughby R., Kamps J. *Sweden: from neutrality to NATO membership*. Department of Political Science and International Relations: University of San Diego, 2025. 83 p. URL: <https://surl.li/fmqshn> (Last accessed: 10.05.2026).
10. Petersson M. *NATO and the Crisis in the International Order: The Atlantic Alliance and Its Enemies*. London: Routledge, 2018. 98 p.
11. Rokkan S. *State formation, nation-building and mass politics in Europe. The theory of Stein Rokkan: based on his collected works*. Oxford University Press, 2007. 376 p.
12. Tuathail, Gearóid Ó. *Critical geopolitics*. 1st Edition. London, Routledge, 1997. 320 p.
13. Wendt A. *Social theory of international politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 450 p.

Анатолій ГОНЧАРЕНКО

к.і.н., доцент кафедри історії

Сумського державного університету

ЕНЕРГЕТИЧНА ПОЛІТИКА ЄС ЩОДО ВІРМЕНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Співпраця Європейського Союзу та Вірменії в галузі енергетики досить обмежена, оскільки предметом взаємовідносин є, перш за все, проблема виведення з експлуатації АЕС у м. Мецамор, пов'язана із занепокоєнням Брюсселя щодо несприятливого розташування станції у небезпечному сейсмічному районі. У зв'язку з цим, ЄС зацікавлений у залученні додаткових енергоресурсів для Вірменії. АЕС «Мецамор», розташована в 120 км від Азербайджану і в 16 км від Туреччини, була одним із каменем спотикання в вірменсько-азербайджанських відносинах, крім конфлікту в Карабаху.

Внаслідок тривалого періоду експлуатації (з 1977 р.), застарілих технологій, розташування реактора в потенційно небезпечній сейсмічній зоні, його експлуатація загрожує сусіднім державам: Азербайджану, Туреччині та Грузії. Вірменська АЕС призначена для

обробки лише невеликих ядерних реакцій і немає захисного відсіку для захисту свого ядерного палива. Тому в разі сильного землетрусу, подібного до вибуху Фукусіми в Японії, система може вийти з ладу, а небезпечні викиди – в атмосферу. В червні 2012 р. поблизу АЕС відбулася сильна повінь, яка могла призвести до катастрофи, якби пошкодження реактора були серйозними, і вода для охолодження реактора стікала в озеро Севан, забруднюючи далі азербайджанські річки.

Незважаючи на ці побоювання, Єреван неодноразово відхиляв пропозиції ЄС щодо поетапного закриття АЕС «Мецамор», яка забезпечує близько 40 % енергії Вірменії, та не зможе її закрити без альтернативних джерел енергії. Більш того, її експлуатація була розширена в 2016 – 2026 рр. після схвалення Міжнародним агентством з атомної енергії (МАГАТЕ). Передбачається, що Вірменська АЕС буде закрита після модернізації реактора ВВЕР 1000.

Варто зазначити, що у Вірменії є значна електрична потужність для внутрішнього виробництва та експорту, хоча вона має певні обмеження в холодну пору року, коли гідроелектростанції не можуть працювати повністю і попит на споживання досягає пікових показників. В перше десятиліття ХХІ ст. продаж Вірменією електроенергії Грузії ускладнювався через відмінності їхніх мереж і низький експорт. Проте в грудні 2015 р. Вірменія, Грузія, Іран та Росія підписали меморандум про розробку системи передачі електроенергії для розширення торгівлі електроенергією між цими країнами, що мало посилити регіональну співпрацю цих держав. До 2018 р. планувалося побудувати новий конвертер та лінію електропередач із Грузією.

Досягнення енергетичної незалежності Вірменії за допомогою диверсифікації поставок має стати центральним пунктом національної енергетичної стратегії. З іншого боку, забезпечення внутрішнього енергопостачання має бути забезпечене Єреваном з огляду на рівень політичної напруженості з Азербайджаном та регіональної нестабільності. Завдяки створенню та оновленню альтернативних джерел енергії, встановленню додаткових гідроелектростанцій та теплоелектростанцій, посиленню енергетичних зв'язків Грузією та Іраном, заміну атомної електростанції «Мецамор», Вірменія може значно покращити свою енергетичну безпеку.

Саме тому залучення іноземних інвестицій є критичним фактором для реалізації державної політики енергетичної безпеки Вірменії. Для покращення інвестиційного клімату, Єреван має вирішувати поточні проблеми, пов'язані з корупцією, слабкою законодавчою базою, монополізацією ринків, а також існуючими державними і місцевими нормами. Відкриття свого ринку для зовнішніх гравців з однаковими правилами та конкуренцією може принести інвестиції в енергетичний сектор вірменської економіки. Крім того, встановлення діалогу між владою та суспільством, залучення громадських організацій, екологічних груп та енергетичних компаній у цей процес, сприяли б більш чіткому взаєморозумінню та прозорості у підході до енергетичної безпеки країни [1].

У Плані дій Європейська Комісія вказувала на необхідність диверсифікації маршрутів транспортування енергоносіїв, і навіть їх типів. Це передбачає активне використання можливостей гідроенергетики та відновлюваних джерел енергії. В якості додаткових заходів ЄС наголошує на важливості модернізації та використання нових енергозберігаючих технологій. Отже, цілі Євросоюзу у Вірменії у сфері енергетики у перші два десятиліття ХХІ ст. не були досягнуті. Основні причини цього пов'язані з тим, що програма партнерства ЄС – Вірменія недостатньо опрацьована. Крім того, цьому сприяло посиленням конкуренції між Брюсселем і Москвою у цій країні.

На сьогодні Вірменія не приєдналася до Європейської енергетичної спільноти (ЄЕС). Цей факт викликаний, перш за все, недоліками процесу демократизації країни, а також небажанням Єревану впроваджувати європейські стандарти політики та регулювання у межах законодавства держави. Водночас слід зазначити, що ЄС підтримував Вірменію в зусиллях щодо захисту енергетичного ринку від геополітичних ризиків,

1. Egorova E. Great Expectations or Lost Illusions: Energy Security in the South Caucasus. Political Profiler. URL: <https://surl.li/mxembp> (Last accessed: 10.05.2026).

Анастасія ІХНО

*студентка МВМ-25-1, кафедра
міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ЕПОХА ПОЛІТИЧНОГО АДРЕНАЛІНУ: ПРАГМАТИЗМ ТА ЕНЕРГІЯ ЯК НОВА НОРМА ЛІДЕРСТВА В ЄС

Протягом десятиліть Європейський Союз сприймався світом (та й самими європейцями) як громіздка бюрократична машина, де рішення приймаються роками, а політичний стиль нагадує неспішний танець у тумані дипломатичних формулювань. Проте події останніх років – від пандемії COVID-19 до повномасштабної агресії РФ проти України – змусили «брюссельську машину» змінити передачу. На зміну «сірим кардиналам» та архітекторам нескінченних компромісів прийшли лідери нового зразка: прагматичні, енергійні та медійні.

Від «процесу» до «результату»: Тріумф прагматизму.

Сучасний політичний стиль лідерів ЄС, таких як Урсула фон дер Ляєн або Антоніу Кошта, базується на жорсткому реалізмі. Якщо раніше європейська політика була зациклена на ідеологічних дискусіях про «глибшу інтеграцію», то сьогодні на порядку денному – виживання та конкурентоспроможність.

Економічний прагматизм: Політики більше не соромляться використовувати інструменти, які раніше вважалися занадто радикальними (наприклад, спільні закупівлі газу або спільні оборонні замовлення). Стиль фон дер Ляєн – це стиль СЕО великої корпорації: вона ставить дедлайни, вимагає показників і не боїться централізувати владу для досягнення мети.

Гнучкість альянсів: Антоніу Кошта привносить у Брюссель культуру «усміхненого прагматизму». Його стиль – це здатність об'єднувати непоєднане (соціалістів, лібералів, консерваторів) не заради спільної ідеології, а заради конкретних бюджетних рішень.

Енергія як інструмент легітимізації

Раніше лідери ЄС були переважно «технократами», яких мало хто знав в обличчя за межами Брюсселя. Сьогодні енергійність стала ключовою вимогою. Подивіться на Роберту Мецолу або Каю Каллас. Їхній стиль – це швидкість, візуальна присутність та емоційний зв'язок із аудиторією.

1. Швидкість реакції: Якщо раніше для прийняття рішень або формування позиції були потрібні тижні консультацій, то сучасні енергійні лідери реагують за лічені години або дні, часто використовуючи для цього пряму комунікацію в соціальних мережах (наприклад, X/Twitter).

2. Стиль комунікації: На зміну складним, сухим прес-релізам та розмитим бюрократичним формулюванням прийшли прямі звернення до громадян та емоційні промови, що апелюють до цінностей.

3. Місце дії: Політична активність більше не обмежується лише закритими кабінетами Брюсселя; тепер вона включає регулярні поїздки на лінію фронту, в зони криз та участь у відкритих, гострих дебатах.

4. Ключовий пріоритет: Головним орієнтиром став конкретний політичний результат, тоді як раніше на першому місці стояла процедурна чистота та суворе дотримання формальних протоколів.

Енергія таких лідерів, як Роберта Мецолу, перетворює Європарламент із «зали для розмов» на майданчик для активного просування європейських цінностей. Це стиль «лідерства через дію», де візит до Києва у найнебезпечніший момент важить більше, ніж десять декларацій про підтримку.

Ризики та виклики нового стилю.

Тенденція на енергійних прагматиків має і зворотний бік.

1. Централізація: Стиль «кризового менеджменту» фон дер Ляєн часто критикують за брак прозорості. Коли рішення приймаються швидко, демократичні процедури можуть здаватися «перешкодою».

2. Персоналізація: Політика стає більш залежною від особистості лідера, ніж від інституції. Якщо лідер втрачає енергію або потрапляє в скандал, це б'є по всій системі сильніше, ніж раніше.

Трансформація політичного стилю в ЄС – це не просто зміна обличчя, це адаптація до світу, де «повільність означає поразку». Прагматизм дозволяє Європі залишатися гравцем у глобальній економічній грі, а енергія – повертає довіру громадян до європейського проєкту.

Сучасний лідер ЄС – це вже не нудний чиновник у сірому костюмі, а рішучий менеджер, який готовий до радикальних кроків, вміє працювати з соцмережами та розуміє, що в часи воєн і криз головною чеснотою є здатність приймати рішення, а не нескінченно їх обговорювати. Це робить ЄС більш «зубастим», швидким і, зрештою, більш життєздатним.

Список використаних джерел

1. Урсула фон дер Ляєн – лідерка Європи в бурхливі часи. Engage.org.ua. URL: <https://surl.li/mdvgwp> (дата звернення: 10.05.2026).
2. Президенткою Європарламенту стала мальтійка Роберта Мецола. DW (Deutsche Welle). URL: <https://surl.li/tffbd> (дата звернення: 10.05.2026).
3. Рютте Марк: досє, біографія, кар'єра. Parlament.ua. URL: <https://surl.li/prfayu> (дата звернення: 10.05.2026).

Денис КОСОНОГОВ

аспірант спеціальності 281

«Публічне управління та адміністрування»

НТУ «Дніпровська політехніка»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ ТА РИЗИКІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Незважаючи на зростання ролі інформації, даних та цифрових технологій у публічному управлінні розвитком територій, європейська та національна практика засвідчує наявність низки системних проблем і ризиків, що обмежують ефективність інформаційного забезпечення управлінських рішень. Ці проблеми мають комплексний характер і пов'язані як з інституційними особливостями публічного управління, так і з якістю інформаційного середовища та рівнем цифрової спроможності територій.

Активне впровадження цифрових технологій, розвиток аналітичних систем і зростання обсягів доступних даних не гарантують автоматичного підвищення якості управлінських рішень. Навпаки, як показує досвід ЄС, у сучасних умовах цифрової трансформації публічного управління загострюється низка проблем і ризиків, пов'язаних з інформаційним забезпеченням управлінської діяльності, які можуть нівелювати потенційні позитивні ефекти цифровізації.

Однією з ключових проблем інформаційного забезпечення управлінських рішень є наявність інформаційних асиметрії між різними рівнями публічного управління та між окремими територіями. Інформаційна асиметрія проявляється у нерівному доступі органів публічної влади до актуальних, повних і достовірних даних, що ускладнює процес формування обґрунтованих управлінських рішень. Вони проявляються як у вертикальному вимірі (між національним, регіональним і місцевим рівнями), так і в горизонтальному – між окремими територіальними громадами.

Фрагментарність даних, відсутність інтегрованих інформаційних систем і дублювання інформаційних потоків призводять до ситуації, коли управлінські рішення ґрунтуються на неповній або застарілій інформації. Дослідження ОЕСД свідчать, що саме відсутність

міжвідомчої інтероперабельності є однією з головних перешкод для впровадження data-driven governance на територіальному рівні.

Для України проблема фрагментарності даних посилюється нерівномірністю цифрового розвитку територіальних громад та різним рівнем інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, що обмежує можливості комплексного аналізу соціально-економічного розвитку [3].

Європейський досвід показує, що цифрова нерівність є одним з чинників посилення територіальних диспропорцій і одним із найбільш суттєвих ризиків інформаційного забезпечення управлінських рішень. Вона охоплює не лише доступ до цифрової інфраструктури, а й рівень цифрових і аналітичних компетентностей, здатність використовувати дані та інтегрувати їх у процеси управління розвитком територій.

Території з обмеженим доступом до високошвидкісного інтернету, цифрових сервісів і відкритих даних перебувають у менш сприятливих умовах щодо формування стратегій розвитку, залучення інвестицій та участі у міжрегіональних проєктах. У наукових дослідженнях цифрова нерівність розглядається як самопідсилювальний процес, що сприяє формуванню «інформаційно слабких» територій, які втрачають конкурентні позиції у довгостроковій перспективі.

Території з обмеженим доступом до високошвидкісного інтернету, цифрових сервісів та відкритих даних перебувають у менш вигідному становищі щодо залучення інвестицій, розвитку підприємництва та ефективного управління соціально-економічними процесами. Це призводить до посилення територіальних диспропорцій і формування «інформаційної периферії», що є серйозним викликом для політики регіонального розвитку [2].

Ще одним системним ризиком є недостатній рівень аналітичних компетентностей посадових осіб органів публічного управління. Це проявляється в дефіциті аналітичних компетентностей і кадрові обмеження. Навіть за наявності значних обсягів даних і цифрових інструментів їх ефективне використання залишається обмеженим через брак навичок аналізу, інтерпретації та застосування інформації у процесі прийняття рішень [1].

Навіть за наявності сучасних інформаційних систем органи влади часто не здатні повноцінно інтерпретувати дані, використовувати індикатори розвитку та застосовувати результати аналізу у процесі прийняття управлінських рішень.

Дослідження у сфері публічного управління свідчать, що аналітична спроможність органів влади є критичним чинником успішного впровадження evidence-based та data-driven підходів [4]. Для територіального розвитку це означає втрату можливостей раннього виявлення соціально-економічних проблем і запізнилу реакцію на кризові явища.

В Україні ця проблема ускладнюється обмеженими можливостями підвищення кваліфікації, нестачею спеціалізованих аналітичних підрозділів та низьким рівнем інституціоналізації аналітичних функцій у структурах місцевого самоврядування.

Іншу важливу групу проблем становлять інституційні та нормативно-правові бар'єри використання інформації у публічному управлінні. Відсутність чітких стандартів управління даними, недостатня регламентація процесів доступу до інформації та її використання, а також неузгодженість нормативно-правових актів стримують розвиток інформаційних детермінант соціально-економічного розвитку територій.

Крім того, у процесі цифровізації зростають ризики, пов'язані із захистом персональних даних, інформаційною безпекою та етичними аспектами використання аналітичних і алгоритмічних інструментів. Дослідники наголошують, що неконтрольоване використання алгоритмів у публічному управлінні може призводити до непрозорості рішень і зниження рівня демократичної підзвітності [4].

Таким чином, проблеми та ризики інформаційного забезпечення управлінських рішень з питань соціально-економічного розвитку територій мають системний характер і охоплюють інформаційні, інституційні, кадрові та технологічні аспекти. Їх подолання потребує комплексного підходу, що поєднує розвиток цифрової інфраструктури, удосконалення

нормативно-правового забезпечення, формування аналітичних компетентностей та інституціоналізацію роботи з даними в органах публічної влади.

Список використаних джерел

1. Квітка С. Вплив цифрових технологій на професійну підготовку публічних службовців у контексті цифрової трансформації в музейній справі. *Аспекти публічного управління*. 2023. 11(4). С. 47–51. <https://doi.org/10.15421/152352>
2. Квітка С., Мазур О. Доступ до мережі Інтернет через мобільні пристрої: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні. *Аспекти публічного управління*, 2019. 7(9–10). С. 5–18. <https://doi.org/10.15421/151944>
3. Квітка С., Титаренко О., Мазур О. Оцінка стану цифрового розвитку адміністративно-територіальних одиниць Дніпропетровської області. *Аспекти публічного управління*. 2019. 7(11). С. 15–25. <https://doi.org/10.15421/151952>
4. Meijer A., Wessels M. Predictive policing: Review of benefits and drawbacks. *International Journal of Public Administration*. 2019. 42(12). P. 1031–1039. <https://doi.org/10.1080/01900692.2019.1575664>

Борис ЛЕТУНОВ

студент групи ПЛМ25-1,
НТУ «Дніпровська політехніка»
Науковий керівник: Олександр РУДІК
к.політ.н., доц., доцент кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»

ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: КЕЙС ЧОРНОГОРІЇ

Чорногорія, разом із Албанією, стала одним із головних кандидатів на вступ до блоку з моменту вступу Хорватії у 2013 р. Наразі вона має особливі стосунки з ЄС, оскільки, хоча Чорногорія й не входить до єврозони, вона в 2002 р. односторонньо, тобто без офіційного дозволу Європейського центрального банку, прийняла євро як свою валюту.

Наприкінці квітня 2026 р. Чорногорія, як повідомляється [4], досягла подальшого прогресу в процесі вступу до ЄС, оскільки держави-члени ЄС домовилися розпочати роботу над договором про приєднання для цієї невеликої балканської країни. Постійні представники всіх держав-членів ЄС в Брюсселі заявили про своє рішення створити «спеціальну робочу групу» для розробки договору про приєднання, який президент Європейської Ради Антоніу Кошта назвав «ключовою віхою» та «великим кроком до вступу до Європейського Союзу», зазначивши, принагідно, що це вперше з 2013 р. (вступ Хорватії), коли ЄС активно «запускає відлік часу» в переговорах про розширення. Комісар ЄС з питань розширення Марта Кос назвала це доказом того, що Чорногорія прогресує. Вона також натякнула на суворіші майбутні правила для потенційного нового члена ЄС, особливо щодо верховенства права, щоб уникнути регресу, як це сталося після попередніх розширень [6].

Згідно з поточним Звітом Європейської Комісії щодо євроінтеграційного поступу Чорногорії [8] (далі – Звіт), який був оприлюднений 4 листопада 2025 р., Чорногорія демонструє стабільний поступ у процесі європейської інтеграції, що підтверджується тривалим перебігом переговорів про вступ до ЄС, розпочатих у червні 2012 р. Станом на початок листопада 2025 р. було відкрито всі 33 переговорні розділи, з яких сім тимчасово закрито. Визначення у червні 2024 р. критеріїв закриття розділів 23 і 24 започаткувало новий етап переговорного процесу, що дозволило країні досягти подальших результатів, зокрема тимчасового закриття додаткових переговорних розділів в рамках міжурядових конференцій у грудні 2024 р. (розділи 7, 10 і 20) та у червні 2025 р. (розділ 5). Це свідчить про інституційний прогрес та достатньо високу ефективність переговорної динаміки [8, р. 3].

Зазначені досягнення у процесі перемовин щодо вступу в ЄС відображають стійку політичну відданість чорногорської влади стратегічному курсу на європейську інтеграцію, який послідовно визначається ключовим пріоритетом державної політики. У Звіті зазначається [8, р. 3], що попри складну коаліційну структуру, яка складається з політично різнорідних партій та значну кількість міністерських посад, уряд Чорногорії загалом функціонує в умовах відносної політичної стабільності та забезпечує виконання своїх завдань. При цьому сформовано базову інституційну інфраструктуру, необхідну для реалізації євроінтеграційного курсу. Водночас, підкреслює Комісія, внутрішньополітичні виклики на початку 2025 р. призвели до певного уповільнення процесів гармонізації законодавства з правом ЄС у межах окремих переговорних розділів, що свідчить про залежність реформ від політичного контексту.

В Звіті відзначається [8, р. 3], що інституційна спроможність Чорногорії здебільшого дозволяє забезпечувати функціонування демократичних механізмів. Так, парламент країни загалом ефективно виконує свої повноваження, включаючи контроль за діяльністю виконавчої влади та участь у законодавчому процесі. Однак наголошується на нерегулярній присутності прем'єр міністра (Мілойко Спаїча) на засіданнях парламенту, що викликає певне занепокоєння [7]. Водночас Чорногорія та її демократичні інституції залишаються відносно крихкими та уразливими до політичної нестабільності й ризиків інституційного блокування. У зв'язку із цим, у документі також згадується про інституційну та політичну кризу, спричинену рішенням парламенту в односторонньому порядку оголосити про відставку судді Конституційного суду та припинити його повноваження. Комісія також нагадує [8, р. 3], що проведені реформи окремих аспектів виборчого законодавства (після тривалої затримки було ухвалено зміни до Закону про вибори радників і депутатів, а також до Закону про фінансування політичних суб'єктів і виборчих кампаній) мають обмежений характер і все ще потребують подальшого доопрацювання й змін для повного узгодження з міжнародними стандартами, зокрема рекомендаціями ОБСЄ/БДПЛ (Бюро ОБСЄ з питань демократичних інститутів та прав людини).

Важливим інструментом наближення Чорногорії до ЄС є виконання Угоди про стабілізацію та асоціацію (SAA) [11], яка забезпечує рамкову основу для інституційної співпраці з ЄС. Комісія підкреслює [8, р. 3], що її реалізація має системний характер, оскільки підтверджується регулярним функціонуванням спільних органів у межах Угоди. Паралельно Чорногорія бере активну участь у реалізації Плану зростання для Західних Балкан [10], який спрямований на прискорення економічної конвергенції з ЄС у рамках його чотирьох основних напрямів: поступової інтеграції до єдиного ринку ЄС, регіональної економічної інтеграції, здійснення фундаментальних реформ і розширення фінансової підтримки.

У межах цього процесу особливе значення має Інструмент реформ і зростання [10], що функціонує на основі принципу результативності та є ключовим фінансовим механізмом підтримки процесу вступу в ЄС. У цьому контексті Чорногорія ухвалила комплексну Програму реформ на 2024 – 2027 рр. [9], яка охоплює ключові напрями трансформації: (i) врядування, реформування державного управління та управління державними фінансами; (ii) зелений та цифровий перехід; (iii) розвиток людського капіталу; (iv) розвиток приватного сектору та бізнес середовища; (v) основоположні права та верховенство права. Така багатовекторна структура реформ відповідає сучасній парадигмі інтеграційних процесів ЄС, що базується на поєднанні економічних, інституційних і соціальних компонентів.

Слід зазначити, що включення Чорногорії до щорічної доповіді Європейської Комісії стосовно верховенства права [3], починаючи з 2024 р., а також повторне охоплення у 2025 р., свідчить про посилення моніторингу Європейською Комісією стану інституційної спроможності в країнах-кандидатах та потенційних кандидатах. Це відображає загальну тенденцію до уніфікації критеріїв оцінювання держав-членів і кандидатів, що підвищує вимоги до якості демократичного врядування та ефективності реформ.

У контексті зміцнення верховенства права важливою є також антикорупційна політика держави. Так, згідно зі Звітом [8, р. 6], Чорногорія має помірний рівень підготовки у сфері боротьби з корупцією, і, попри досягнутий певний прогрес у впровадженні реформ, система

залишається недостатньо ефективною. Триває імплементація оновленої правової бази, зокрема шляхом ухвалення низки імплементаційних актів, однак існує потреба у забезпеченні повного застосування законодавства та його узгодженні з низкою невиконаних рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO), Венеційської комісії та Європейської Комісії. Інституційні обмеження проявляються, зокрема, й у функціонуванні Агентства з питань запобігання корупції, яке продовжує виконувати свої завдання в умовах ресурсних обмежень і затримок у призначенні керівника. Комісія наголошує [8, р. 6], що Чорногорії необхідно у найкоротші строки призначити керівника Агентства на повний строк повноважень. Триває реалізація Стратегії боротьби з корупцією на 2024 – 2028 рр. та відповідного плану дій на 2024 – 2025 рр., проте зберігаються проблеми щодо моніторингу їх виконання, що свідчить про недостатню ефективність управлінських механізмів. Також потребує подальшого посилення кадровий потенціал у сфері протидії корупції.

У Звіті підкреслюється [8, р. 6], що незважаючи на позитивну динаміку у сфері розслідування та кримінального переслідування корупційних правопорушень, кількість остаточних вироків залишається низькою, що разом із низькою ефективністю та недостатньою суворістю покарань сприяє формуванню у корупціонерів стійкого відчуття безкарності. Додатковою проблемою є практика систематичного затягування кримінальних проваджень, особливо у справах щодо високопосадової корупції, що знижує довіру до судової системи. Заходи з протидії корупції у визначених зонах підвищеного ризику реалізуються в межах Стратегії, однак Чорногорія має забезпечити ефективне та системне застосування цільових оцінок ризиків і відповідних конкретних заходів. Правове регулювання фінансування політичних партій і виборчих кампаній також потребує подальшого вдосконалення шляхом прозорості та інклюзивної процедури консультацій із залученням усіх зацікавлених сторін. Таким чином, існує потреба не лише в удосконаленні нормативної бази, але й у підвищенні ефективності її практичного застосування.

У Звіті зазначається, що рекомендації Європейської Комісії попереднього року були реалізовані лише частково та загалом залишаються актуальними. Отже, Комісія, як і належить в такого роду документах, акцентує, що у наступному періоді у сфері боротьби з корупцією Чорногорії, зокрема, необхідно [8, р. 6–7]:

- продовжити повну та ефективну імплементацію вдосконалених стратегічних і нормативно-правових рамок для подолання наявних викликів і забезпечити подальше узгодження з правом ЄС (*acquis communautaire*) та європейськими стандартами у сфері запобігання та боротьби з корупцією шляхом виконання невіршених рекомендацій Венеційської комісії, GRECO та експертних місій Європейської Комісії, зокрема щодо ефективного функціонування інституційного механізму, а також забезпечення належної операційної спроможності та фінансової незалежності Агентства з питань запобігання корупції;

- покращити практичні результати проактивного виявлення, розслідування, притягнення до відповідальності та винесення вироків у справах щодо корупції, особливо на високому рівні, шляхом невідкладного посилення ефективного застосування чинного кримінального законодавства органами прокуратури та судами, включаючи призначення ефективних і стримувальних покарань, внесення змін до законодавства для усунення перешкод і невиправданих затримок у кримінальних провадженнях, зокрема до Кримінального процесуального кодексу та Закону про адвокатуру, а також посилення реагування на висновки та звіти Державної аудиторської установи;

- внести подальші зміни до Закону про фінансування політичних суб'єктів і виборчих кампаній через прозорий та інклюзивний процес консультацій із залученням усіх зацікавлених сторін, з метою усунення наявних недоліків і повного узгодження з рекомендаціями ОБСЄ/БДПІЛ та європейськими стандартами, суттєвого підвищення прозорості та ефективного контролю за витратами політичних партій, а також запобігання зловживанню державними ресурсами, у тому числі шляхом запровадження дієвих санкцій.

Загалом, досвід Чорногорії демонструє, що процес європейської інтеграції має комплексний характер і залежить не лише від формального виконання критеріїв вступу, а й від

здатності держави забезпечити сталість реформ, інституційну ефективність і політичну стабільність. Водночас наявність структурних слабкостей, зокрема у сфері верховенства права, підкреслює необхідність подальшого поглиблення реформ та посилення інституційної спроможності як передумови повноправного членства в ЄС.

Рекомендації Європейської Комісії щодо Чорногорії у сфері боротьби з корупцією демонструють значну подібність до аналогічних вимог, висунутих Україні, що свідчить про уніфікований підхід ЄС (європейська обумовленість) до оцінки інституційної спроможності держав-кандидатів. Ознайомившись зі звітами Комісії щодо України та Чорногорії, які увійшли до «Пакету розширення 2025», можна напевно стверджувати, що у центрі обох наборів рекомендацій перебувають три ключові імперативи: забезпечення ефективної імплементації антикорупційного законодавства, підвищення результативності кримінального переслідування та гарантування інституційної незалежності спеціалізованих антикорупційних органів.

Водночас порівняння виявляє суттєві відмінності у практичних пріоритетах. Так, для Чорногорії ЄС акцентує на необхідності переходу від формального нормативного узгодження до реальної ефективності правозастосування (зокрема, підвищення кількості вироків і усунення затягування справ). Стосовно ж України Комісія поряд із аналогічними вимогами щодо «track record» (конкретні результати розслідувань і кримінального переслідування корупціонерів), надає особливого значення збереженню вже створеної антикорупційної інфраструктури та запобігання її політичному послабленню [1; 2], що прямо підкреслюється у відповідних звітах.

Спільною проблемою для обох країн залишається розрив між інституційною архітектурою та її практичною ефективністю: у Чорногорії – через слабкий рівень виконання рішень і низьку результативність вироків; в Україні – через ризики політичного впливу на антикорупційні органи попри формально сильні інституції. Водночас Україна демонструє більш розвинену спеціалізовану антикорупційну систему (НАБУ, САП, ВАКС) і зростання кількості розслідувань і вироків у справах високого рівня [5], тоді як Чорногорія лише наближається до формування такого «стійкого результативного показника».

Отже, якщо порівнювати, то можна зробити висновок, що рекомендації ЄС мають спільну методологічну основу (орієнтацію на реальні результати та інституційну незалежність), однак відображають різні стадії розвитку антикорупційної політики: для Чорногорії – це перехід до ефективного правозастосування, для України – забезпечення незворотності вже досягнутих реформ.

Список використаних джерел

1. Європейська Комісія: «Україна повинна вдосконалювати свою антикорупційну систему та не допускати будь-якого відкату від своїх значних досягнень у реформах». EUACI. 4 листопада 2025 р. URL: <https://surl.lu/esijhu> (Last accessed: 10.05.2026).
2. Обмежений прогрес у боротьбі з корупцією: що рекомендує звіт Єврокомісії 2025. Transparency International Ukraine. 4 листопада 2025 р. URL: <https://surl.lu/awczhg> (Last accessed: 10.05.2026).
3. 2025 Rule of Law Report The rule of law situation in the European Union. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM/2025/900 final. URL: <https://surl.lu/zhkjdx> (Last accessed: 09.05.2026).
4. Dom Evelyn Ann-Marie. Montenegro inches closer towards EU membership. Euro News. April 25, 2026. URL: <https://surl.li/fewplw> (Last accessed: 10.05.2026).
5. EU Council Praises Ukraine Anti-Corruption Judicial Reforms. Brussels Watch. December 16, 2025. URL: <https://surli.cc/ermvxx> (Last accessed: 10.05.2026).
6. Horia S. Montenegro. EU starts drafting Accession Treaty. Instagram. April 23, 2026. URL: <https://www.instagram.com/p/DXd8HkDDjIE/> (Last accessed: 10.05.2026).
7. Key findings on Montenegro. European Commission Report 2025. European Western Balkans. URL: <https://surl.li/azpyaf> (Last accessed: 10.05.2026).

8. Montenegro 2025 Report. Commission staff working document. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2025 Communication on EU enlargement policy. Brussels, 4.11.2025 SWD(2025) 754 final/2. URL: <https://surl.li/dxilo> (Last accessed: 09.05.2026).

9. Reform Agenda of Montenegro 2024 – 2027: Reform and Growth Facility. Montenegro. Ministry of European Affairs. September 2024. URL: <https://surl.li/hdiluu> (Last accessed: 10.05.2026).

10. Regulation (EU) 2024/1449 of the European Parliament and of the Council of 14 May 2024 on establishing the Reform and Growth Facility for the Western Balkans. URL: <https://surl.li/iplomf> (Last accessed: 09.05.2026).

11. Stabilisation and Association Agreement. Ministry of Economic Development of Montenegro. Jun 14, 2023. URL: <https://surl.li/bagvkz> (Last accessed: 10.05.2026).

Богдан ОЛІНСЬКИЙ

студент МВМ-25-1, кафедра

міжнародних відносин і аудиту

НТУ «Дніпровська політехніка»

Науковий керівник: Олександр РУДІК

к.політ.н., доц., доцент кафедри

міжнародних відносин і аудиту

НТУ «Дніпровська політехніка»

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ БРЕКЗІТУ КРИЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОГО ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ

У сучасних умовах трансформації міжнародної системи та зростання кризових явищ у межах європейського інтеграційного проєкту особливої актуальності набуває дослідження феномену Брекзиту як одного з найяскравіших проявів сучасного євроскептицизму. Вихід Великої Британії з Європейського Союзу став безпрецедентною подією, що не лише змінила баланс сил у Європі, але й поставила під сумнів сталість інтеграційних процесів, які тривалий час вважалися незворотними. Посилення євроскептичних настроїв у країнах-членах ЄС, зростання популізму, міграційні виклики та економічні диспропорції актуалізують необхідність комплексного аналізу причин і наслідків цього явища.

Критика ЄС завжди була своєрідною політичною традицією для обох провідних партій Великої Британії, але все змінилося, коли до влади прийшла Маргарет Тетчер. Епоха Маргарет Тетчер стала ключовою у формуванні британського євроскептицизму. Попри початкову підтримку спільного ринку, її позиція поступово набула конфронтаційного характеру. Вона активно вимагала перегляду фінансових внесків Великої Британії до бюджету ЄС, аргументуючи, що країна сплачує надто багато, отримуючи натомість значно менше, особливо порівняно з аграрними субсидіями Франції. Її знаменита фраза «I want my money back!» [3] стала символом боротьби за так звану британську знижку, яку врешті було закріплено на постійній основі. Важливою ідеологічною точкою стала Брюггська промова 1988 року, де Тетчер виступила проти ідеї «європейської супердержави», наголошуючи на пріоритеті співпраці суверенних держав над централізацією влади в Брюсселі.

Її наступник, Джон Мейджор, зіткнувся з ще глибшим внутрішньопартійним конфліктом на тлі підписання Маастрихтської угоди, яка трансформувала Європейське співтовариство в Європейський Союз. Хоча Британія домоглася права не приєднуватися до єврозони та Шенгенської зони, це не зняло напруги. Питання європейської інтеграції стало «токсичним» для Консервативної партії, а сам Мейджор, за свідченнями, називав своїх євроскептичних колег «виродками», що підривали його політичний авторитет.

За правління Тоні Блера Велика Британія прагнула посилити свою роль у Європі, позиціонуючи себе як одного з лідерів інтеграційних процесів [4]. Водночас суспільна думка

залишалася стримано-критичною, що проявилось, зокрема, у відмові від приєднання до єдиної валюти, фунт стерлінгів зберіг статус важливого символу економічного суверенітету.

Напруження досягло піку за прем'єрства Девіда Кемерона на тлі економічної кризи та зростання популярності UKIP на чолі з Найджелом Фаражем. Відносини з європейськими лідерами ускладнилися, зокрема під час суперечок із тодішнім президентом Франції. У спробі зберегти єдність партії та зупинити відтік виборців до UKIP, Кемерон пообіцяв провести референдум щодо членства в ЄС у разі перемоги консерваторів на виборах 2015 року, розраховуючи на перемогу прихильників євроінтеграції [1].

Однак референдум про членство Великої Британії в ЄС 23 червня 2016 року завершився перемогою прихильників виходу (52 %). Це стало серйозною поразкою для британського політичного істеблішменту, який упродовж десятиліть намагався балансувати між економічними перевагами спільного ринку та прагненням зберегти національний політичний суверенітет.

Брекзїт став одним із найважливіших політичних прецедентів у сучасній історії Європейського Союзу та суттєво вплинув на розвиток євроскептицизму. Водночас його наслідки виявилися значно складнішими, ніж очікувалося одразу після референдуму 2016 року. Замість того щоб стати прикладом для наслідування, Брекзїт у більшості європейських країн сприймається як застережливий кейс, що демонструє політичні, економічні та інституційні труднощі виходу з ЄС. Це значною мірою стримало поширення радикального євроскептицизму.

Попри прогнози щодо можливого «ефекту доміно», вихід Великої Британії не спричинив хвилі аналогічних процесів в інших державах-членах. У жодній країні ЄС не сформувалися передумови, подібні до британських, а підтримка ідеї виходу залишилася відносно низькою. Таким чином, Брекзїт не призвів до розпаду Європейського Союзу, а радше стабілізував його, продемонструвавши складність реалізації такого сценарію.

Водночас Брекзїт сприяв трансформації самого євроскептицизму. Політичні сили, які раніше виступали за вихід із ЄС, дедалі частіше відмовляються від цієї ідеї, надаючи перевагу стратегії реформування Союзу зсередини. Йдеться про вимоги більшої гнучкості інтеграції, збереження національного суверенітету та запровадження механізмів часткової участі в окремих політиках ЄС. Таким чином, відбувається перехід від «жорсткого» євроскептицизму до «м'якого», який не заперечує саму ідею інтеграції, але критикує її сучасні форми.

Разом із тим Брекзїт поглибив поляризацію суспільної думки в Європі. Прихильники євроскептицизму схильні вважати, що нові виходи з ЄС залишаються можливими, тоді як проєвропейськи налаштовані громадяни демонструють більшу обережність у таких оцінках. Проте навіть серед останніх спостерігається певний рівень невпевненості щодо довгострокової стабільності Союзу.

Ця ситуація породжує своєрідний парадокс: з одного боку, Брекзїт не посилив радикальні антиєвропейські настрої, а з іншого, підірвав впевненість у незворотності європейської інтеграції.

Таким чином, Брекзїт став не лише результатом тривалого розвитку британського євроскептицизму, але й важливим переломним моментом для всієї європейської інтеграції. Його причини мають глибоке історичне, політичне та соціально-економічне підґрунтя, пов'язане з прагненням зберегти національний суверенітет, внутрішньополітичними суперечностями та зростанням популістських настроїв. Водночас наслідки виходу Великої Британії виявилися значно складнішими та суперечливішими, ніж очікувалося. Замість поширення дезінтеграційних процесів Брекзїт радше стримав радикальний євроскептицизм і стимулював його трансформацію у більш помірковані форми.

Список використаних джерел

1. Bale T. Why David Cameron called the 2016 referendum – and why he lost it. UK in a Changing Europe, 2022. URL: <https://surl.li/tsfxft> (Last accessed: 15.04.2026).
2. EU reform deal: What Cameron wanted and what he got. BBC News, 2016. URL: <https://surl.li/mrhjcf> (Last accessed: 15.04.2026).

3. Thatcher and her tussles with Europe. BBC News, 2013. URL: <https://surl.li/ybmkww> (Last accessed: 11.05.2026).

4. Berlaymont S. Tony Blair and Europe. OpenDemocracy, 2007. URL: <https://surl.li/zffbvw> (Last accessed: 15.04.2026).

5. Ganderson J. Exiting after Brexit: public perceptions of future European Union member state departures. 2023. URL: <https://surl.cc/uexgin> (Last accessed: 11.05.2026).

Надія РУДІК

к.держ.упр., доц., доцент кафедри

економіки та менеджменту,

Український державний університет

науки і технологій

СТРАТЕГІЯ ЄС ЩОДО РОЗБУДОВИ ЄДИНОГО РИНКУ: НАЙКРИТИЧНІШІ ПЕРЕШКОДИ, ЩО СТРИМУЮТЬ ТОРГІВЛЮ ТА ІНВЕСТИЦІЇ

Єдиний внутрішній ринок ЄС виступає потужним каталізатором зростання, добробуту та солідарності Союзу. За обсягом валового внутрішнього продукту (ВВП) у майже 19 трлн євро [3], європейський ринок є другою найбільшою економікою світу, формуючи майже 18 % ВВП світової економіки [2] та надаючи ЄС необхідний масштаб, силу й гнучкість. Об'єднуючи 30 держав (27 держав-членів ЄС + країни Європейського економічного простору: Ісландія, Ліхтенштейн та Норвегія), понад 450 млн споживачів і 26 млн компаній [9, р. 1], європейський ринок відкриває доступ до широкого спектра товарів, послуг та інвестиційних можливостей. Він забезпечує баланс між можливостями для бізнесу та громадян і захистом прав працівників і споживачів, а також пропонує стабільне та передбачуване середовище для інвестицій і підприємницької діяльності, засноване на принципі верховенства права. Європейський ринок уособлює цінності соціально-ринкової економіки, що поєднує свободу та добробут для всіх.

Єдиний ринок створює добробут і є ключовим рушієм конкурентоспроможності ЄС. Він збільшив ВВП ЄС щонайменше на 3–4 % і забезпечив створення 3,6 млн робочих місць, принісши значні позитивні результати для всіх держав-членів. Подальше поглиблення єдиного ринку дозволило б подвоїти вже досягнуті вигоди [9, р. 1] (за умови, що 75 % максимального досягнутого зниження двосторонніх торговельних витрат в окремій галузі було поширено на всі галузі в межах єдиного ринку). В Європейській Комісії зазначають, що для реагування на геополітичні виклики ЄС має повністю задіяти потенціал європейського ринку, щоб підвищити продуктивність, яка нині зростає млявими темпами – близько 1 % на рік [9, р. 1] (відставання ЄС за рівнем продуктивності праці порівняно зі США у 2023 році сягнуло 22 %, за показником ВВП на годину праці, скоригованим за паритетом купівельної спроможності). Спираючись на оцінки Енріко Летти, Маріо Драгі та Саулі Ніїністо, ЄС має використати цей потенціал для відновлення конкурентоспроможності [4], необхідної для захисту європейської соціальної моделі, підтримки кліматично нейтрального переходу [7], а також зміцнення стратегічного суверенітету [8] та безпеки [6] Союзу.

Однак, як зазначає Європейська Комісія [5], попри досягнутий прогрес, єдиний ринок залишається фрагментованим, що заважає підприємствам та громадянам використовувати його повний потенціал. Визнаючи це, Комісія 21 травня 2025 р. представила комплексний документ «Єдиний ринок: наш європейський внутрішній ринок у світі невизначеності. Стратегія формування простого, цілісного та сильного Єдиного ринку» [9], спрямований на спрощення діяльності та інвестування підприємств на єдиному ринку. Допомога підприємствам у процвітанні підвищить конкурентоспроможність Європи та підтримає стратегічну автономію і безпеку в непередбачувані часи.

Європейська Комісія підкреслює [5], що розроблена нею Стратегія єдиного ринку відображає нову глобальну ситуацію та новий підхід, оскільки існує нагальна потреба вдосконалити єдиний ринок та дозволити підприємствам повною мірою використовувати його

потенціал. В її основі лежить новий підхід до завершення формування єдиного ринку, що ґрунтується на новому «суспільному договорі» з бізнесом та громадянами. Він передбачає більшу свободу пересування в межах єдиного ринку, щоб відкрити можливості для підприємств та громадян, а також посилений захист та розширення прав і можливостей як працівників, так і споживачів.

Новий підхід для європейського ринку зосереджений на усуненні бар'єрів, починаючи передусім з так званої «жахливої десятки» – найкритичніших перешкод, що стримують торгівлю та інвестиції; на стимулюванні й розвитку європейського ринку послуг; на підтримці малих і середніх підприємств, а також на сприянні цифровізації й спрощенні державного регулювання. Комісія також наголошує [5] на посиленні політичної та національної відповідальності для поліпшення імплементації та забезпечення дотримання узгодженої політики і використовує прямий зв'язок між фінансуванням ЄС та регуляторними реформами. Важливо, зазначає Комісія, що новий підхід також забезпечує вищий рівень захисту, діючи як своєрідний щит від недобросовісних торговельних практик.

Як вже зазначалось, у Стратегії висунуто пропозиції щодо усунення існуючих бар'єрів на єдиному ринку з особливим акцентом на 10 найбільш критичних перешкодах. Розглянемо їх конспективно [9, р. 4–17]:

1. Надмірна складність правил ЄС. Політика та законодавство ЄС відіграють важливу роль у розбудові єдиного ринку та забезпеченні його привабливості для бізнесу, інвесторів і споживачів. Досить часто єдиний ринок функціонує завдяки єдиному набору правил, де одна загальноєвропейська норма замінює 27 національних. Проте іноді правовий доробок ЄС (EU acquis) стає надто складним та дублюється, що призводить до високих витрат на дотримання норм або іншого адміністративного навантаження, якого можна було б уникнути.

2. Недостатня відповідальність держав-членів за стан єдиного ринку. Підприємства та громадяни ЄС постійно повідомляють про національні правила, які непропорційно обмежують фундаментальні свободи, гарантовані установчими Договорами, або створюють економічно шкідливі бар'єри на єдиному ринку. Національні норми часто недостатньо враховують принципи та правову базу ЄС. Держави-члени також створюють бар'єри та фрагментують єдиний ринок через відсутність транспонування, неправильне, надмірно розбіжне або обтяжливе впровадження законодавства ЄС (gold-plating, тобто «позолота»).

3. Складність заснування та ведення бізнесу. Створення та діяльність компаній у межах ЄС все ще залишаються складними та дорогими через фрагментацію правових норм у різних державах-членах. Бізнес, зокрема стартапи, вказують на роздробленість правил і наголошують, що процедури створення та інвестування в компанії недостатньо цифровізовані, прості та швидкі, що заважає компаніям успішно масштабуватися в ЄС. Перспективним шляхом, який активно підтримується у звітах Е. Летти та М. Драгі, було б запровадження «28-го режиму» [1] (запропонований Європейською Комісією правовий режим, який гарантуватиме застосування єдиного набору правил у всьому ЄС, включаючи запровадження форми компанії EU Inc., що сприятиме спрощенню створення та масштабування бізнесу в ЄС, а також залученню інвестицій), орієнтованого на роботу бізнесу на всьому єдиному ринку: це дозволило б реалізувати амбіції та інновації.

4. Визнання професійних кваліфікацій. Єдиний ринок забезпечує унікальну базу для вільного пересування людей з їхніми навичками та кваліфікаціями. Чим швидше визнаються професійні кваліфікації, тим легше громадянам працювати в інших державах-членах, а постачальникам послуг – здійснювати транскордонну діяльність. Законодавство ЄС передбачає взаємне визнання державами-членами кваліфікацій, отриманих в іншій державі-члені ЄС, які необхідні для постійної діяльності у сфері регульованих послуг. Щоб залишатися глобально конкурентоспроможним, ЄС має посилити здатність залучати та утримувати таланти, що допоможе подолати дефіцит навичок на ринку праці. Проте громадяни третіх країн і надалі стикаються зі значними бар'єрами при працевлаштуванні за фахом, за яким вони мають відповідну кваліфікацію.

5. Тривалі затримки у встановленні стандартів, що гальмують інновації та конкурентоспроможність. Стандарти є втіленням інновацій і основою стійкого, «зеленого» та цифрового єдиного ринку. Вони забезпечують правову визначеність, полегшують доступ до нових технологій і підвищують глобальну конкурентоспроможність бізнесу ЄС. Проте європейська система стандартизації заледве задовольняє потреби ринку та політики, зокрема щодо оперативності, інклюзивності та доступу до стандартів. Бізнес стикається з відсутністю або запізнілою появою гармонізованих стандартів, що створює додаткові витрати й невизначеність, перешкоджає їхній конкурентоспроможності та уповільнює впровадження нових технологій у межах єдиного ринку.

6. Фрагментовані правила пакування, маркування та утилізації відходів. Етикетки на продукції надають споживачам важливу інформацію про її безпечність, екологічність та поживну цінність. Проте розбіжності в національних вимогах до маркування ускладнюють торгівлю на єдиному ринку. Різні вимоги змушують виробників розробляти окремі версії продукту для різних ринків або змінювати маркування чи навіть пакування при переміщенні товарів через кордон. Нагромадження вимог до маркування також ускладнює сприйняття інформації споживачами.

7. Застарілі гармонізовані правила щодо продукції та недостатня відповідність товарів нормам. Законодавча база ЄС щодо продукції є вагомим активом єдиного ринку, де гармонізовані правила дозволяють виводити на ринок широкий спектр товарів, одночасно захищаючи споживача. Вона базується на: 1) гармонізованому законодавстві, що ґрунтується на принципах (так звана «Нова законодавча рамка»; NLF); 2) системі стандартів, що полегшує підтвердження відповідності та підтримує інновації; та 3) системі ринкового нагляду, що забезпечує дотримання норм і захист споживачів. Ці три стовпи політики формують рівні умови гри з потужною конкуренцією, що створює підґрунтя для довгострокової європейської конкурентоспроможності. Вони також закладають основу для таких ініціатив, як цифровізація та «зелений» перехід. Хоча NLF загалом довела свою ефективність як основа гармонізованого регулювання продукції в ЄС, вона потребує подальшого вдосконалення у зв'язку з новими викликами. Зокрема, існує необхідність спростити процедури реагування на небезпечну продукцію для забезпечення швидких і скоординованих дій у межах Союзу, підвищити вимоги до діяльності нотифікованих органів з оцінки відповідності, а також чітко визначити обов'язки економічних операторів у контексті циркулярності продукції. Крім того, чинна модель недостатньо враховує цифрову трансформацію, зберігаючи залежність від паперових документів, що обумовлює перехід до цифрових інструментів, зокрема Цифрового паспорта продукції (Digital Product Passport; DPP), для забезпечення прозорості та доступності інформації.

8. Обмежувальне та розбіжне національне регулювання сфери послуг. Суворі регуляторні та адміністративні обмеження консервують застарілі ринкові структури та пригнічують інновації, масштабування й бізнес-можливості. Директива про послуги сприяла зменшенню бар'єрів, проте регуляторні акти держав-членів продовжують обмежувати доступ до близько 5 700 видів діяльності у сфері послуг, що охоплюють приблизно 22 % робочої сили ЄС. Регулювання доступу до послуг може бути виправданим для досягнення законних цілей загального інтересу, таких як охорона здоров'я та безпека. Однак велика кількість і типи регульованих послуг, а також той факт, що деякі послуги регулюються лише в одній або кількох державах-членах, підтверджують наявність значного потенціалу для зменшення регуляторного навантаження задля сприяння транскордонній торгівлі та інвестиціям. Комісія зазначає, що скорочення бар'єрів у торгівлі послугами на 10 % збільшило б валову додану вартість ЄС на 0,5 %, а кількість нових інвестиційних проєктів – на 4–21 %.

9. Обтяжливі процедури тимчасового відрядження працівників. Надання транскордонних послуг часто передбачає мобільність підприємців та їхнього персоналу. Тимчасове відрядження працівників є невід'ємною частиною свободи надання послуг на єдиному ринку. У 2023 р. кількість транскордонних працівників та відряджень зросла до 1,8 млн та 5,5 млн відповідно. Законодавство ЄС розроблене для захисту прав відряджених працівників, одночасно сприяючи

свободі надання послуг та чесній конкуренції. З огляду на це, існує очевидна потреба в захисті відряджених працівників у ризикових секторах, таких як будівництво або сільське господарство. Для цього право ЄС дозволяє державам-членам накладати адміністративні зобов'язання (наприклад, щодо декларування працівників), якщо це обґрунтовано та пропорційно. Проте не всі відряджені працівники (наприклад, висококваліфіковані фахівці-інженери та техніки, які встановлюють обладнання, або управлінський персонал) стикаються з однаковими ризиками.

10. Територіальні обмеження постачання. У роздрібній та оптовій торгівлі ці обмеження фрагментують єдиний ринок, обмежують вибір споживачів і спричиняють значну різницю в цінах у межах ЄС, особливо на товари повсякденного вжитку. Ці обмеження встановлюються певними великими виробниками, що робить вкрай складним або неможливим для роздрібних торговців закупівлю товарів в одній державі-члені та їх перепродаж в іншій. Це шкодить транскордонному бізнесу та порушує обіцянку єдиного ринку забезпечити споживачеві вибір та цінову конкуренцію (попри певний ступінь невизначеності, незалежне дослідження, проведене для Європейської Комісії у 2020 р., показало: у разі усунення територіальних обмежень постачання споживачі могли б заощаджувати до 14,1 млрд євро на рік на купівлі певних товарів; передача цієї потенційної вигоди споживачам залежатиме, серед іншого, від рівня конкуренції на роздрібних ринках [9, р. 16]). Хоча конкурентне право є ефективним інструментом для покарання за таку практику, коли вона є результатом угод або односторонніх дій домінуючих операторів (наприклад, 23 травня 2024 р. Комісія оштрафувала компанію Mondelez на 337,5 млн євро за перешкоджання транскордонній торгівлі шоколадом, печивом та кавою [9, р. 16]), багато випадків залишаються поза його межами – зокрема, коли вони є наслідком односторонніх дій великих виробників, які не займають домінуючого становища в розумінні антимонопольного законодавства.

Таким чином, в умовах зростаючої глобальної невизначеності ключовим завданням ЄС є повне розкриття потенціалу єдиного ринку як основи європейської соціальної ринкової економіки. Попри значні досягнення, подальший розвиток потребує усунення бар'єрів, спрощення регулювання та створення сприятливих умов для зростання бізнесу з метою забезпечення конкурентоспроможності, стабільності та захисту від зовнішніх ризиків. Єдиний ринок водночас виступає інструментом зміцнення внутрішніх ланцюгів створення вартості та підсилення глобальної ролі ЄС. Це також необхідно для захисту громадян і підприємств ЄС від недобросовісної конкуренції, ризиків і непередбачуваної глобальної турбулентності, а також для забезпечення стабільної нормативної основи, що ґрунтується на принципах верховенства права, передбачуваності та правової визначеності. Саме Європейський ринок дозволяє зміцнювати внутрішні ланцюги створення вартості.

Сильний єдиний ринок забезпечує Європі вагомий голос на глобальному рівні, а ЄС залишається надійним партнером для країн, що поділяють спільні цінності як у світі, так і в регіоні. Поряд із участю країн СЕП-ЄАВТ у єдиному ринку, Європейська Комісія пропонує створити структуровану модель для поглиблення інтеграції Західних Балкан, України та Молдови. Такий «швидкісний шлях» до єдиного ринку передбачає глибшу регуляторну гармонізацію та сприяння інтеграції їхніх економік у європейські ланцюги створення вартості ще до повноправного членства в ЄС.

Водночас, хоча ЄС є й залишатиметься однією з найбільш відкритих економік світу, глобальна торгівля зазнає суттєвих викривлень через недобросовісні практики, необґрунтовані тарифи та субсидії з боку окремих третіх країн, що спотворюють конкуренцію. З метою відновлення рівних умов конкуренції та недопущення перетворення єдиного ринку на канал збуту надлишкових потужностей, сформованих державною політикою, ЄС у разі необхідності повною мірою застосовуватиме інструменти торговельного захисту (включаючи запобіжні заходи) та обґрунтовані тарифні заходи.

Європейська Комісія наголошує, що подальший розвиток європейського ринку є спільним завданням і бере на себе завдання забезпечити реалізацію визначених у Стратегії заходів та використовувати всі наявні інструменти для забезпечення дотримання правил єдиного ринку, включаючи, за потреби, ініціювання процедур порушення. У зв'язку із цим, Комісія

закликає законодавців ЄС – Європейський Парламент і Раду ЄС – до тісної співпраці та пріоритетного підходу ухвалення ініціатив щодо єдиного ринку. Спільною метою має стати створення до 2030 р. модернізованої та цифровізованої моделі європейського ринку. Держави-члени відіграють ключову роль, оскільки саме вони забезпечують щоденну імплементацію норм ЄС. Відтак важливо, підкреслює Комісія, щоб їхня політика та законодавство були узгоджені зі спільними цілями та правилами, що сприятиме спрощенню ведення бізнесу та полегшенню функціонування компаній у межах європейського ринку. Європейська Рада вже оголосила про намір здійснювати регулярний моніторинг прогресу у розвитку Європейського ринку та забезпечувати належну політичну підтримку. Європейська Комісія готова підтримувати ці зусилля та інформуватиме про досягнуті результати у своїй щорічній доповіді щодо єдиного ринку та конкурентоспроможності, включаючи відповідні ключові показники ефективності.

Список використаних джерел

1. Competitiveness compass. European Commission. URL: <https://surl.li/rvgxkw> (Last accessed: 07.05.2026).
2. Costa António. Strengthening the single market in a new geoeconomic context. European Council. URL: <https://surl.li/eginqj> (Last accessed: 04.05.2026).
3. Gross domestic product at market prices. Eurostat. 2026. URL: <https://surl.lu/nrygav> (Last accessed: 04.05.2026).
4. Much more than a market. Report by Enrico Letta. April 2024. 147 p. URL: <https://surl.lt/vpavwa> (Last accessed: 04.05.2026).
5. Questions and answers on the Single Market Strategy. European Commission. May 21, 2025. Brussels. URL: <https://surl.li/bkwjaq> (Last accessed: 04.05.2026).
6. Safer Together – Strengthening Europe’s Civilian and Military Preparedness and Readiness. Report by Sauli Niinistö, former President of the Republic of Finland, in his capacity as Special Adviser to the President of the European Commission. October 2024. 164 p. URL: <https://surl.li/vaivwj> (Last accessed: 04.05.2026).
7. The Clean Industrial Deal: A joint roadmap for competitiveness and decarbonisation. European Commission. URL: <https://surl.li/waiojm> (Last accessed: 04.05.2026).
8. The future of European competitiveness – A competitiveness strategy for Europe. Report by Mario Draghi. September 2024. 73 p. URL: <https://surl.li/rgecvg> (Last accessed: 04.05.2026)
9. The Single Market: our European home market in an uncertain world. A Strategy for making the Single Market simple, seamless and strong. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 21.5.2025 COM(2025) 500 final. URL: <https://surl.li/mqbwne> (Last accessed: 04.05.2026).

Олена САЛІХОВА

д.е.н., незалежний експерт

СКРИНІНГ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Скринінг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у ЄС є інструментом адміністративної оцінки та, за необхідності, обмеження інвестицій, що можуть створювати ризики для безпеки та публічного порядку. Водночас Регламент (ЄС) 2019/452 не визначає вичерпного переліку чутливих секторів, залишаючи державам-членам простір для національної інтерпретації, що зумовлює диференціацію підходів у межах ЄС. Його запровадження закріпило перехід від повністю відкритого інвестиційного режиму до системи керованої відкритості, що відображає сек'юритизацію інвестиційної політики в умовах зростання геоекономічної конкуренції за критичні технології, ресурси та інфраструктуру. Ключовим зсувом у підході ЄС до визначення

ризикових ПІІ є перехід від оцінки формальної структури власності до аналізу контролю та впливу, де вирішальним стає не обсяг частки у капіталі, а здатність інвестора впливати на управлінські рішення та доступ до критичних функцій підприємств. Додатково враховуються інвестиції, що перебувають під контролем іноземних держав або державних структур, що формує критерій походження капіталу як окремий елемент оцінки економічної безпеки.

Сформована ризик-орієнтована модель ЄС, що передбачає оцінку ПІІ через призму потенційних загроз для безпеки, концентрується на трьох сферах: критичній інфраструктурі, критичних технологіях і даних. До критичної інфраструктури належать енергетика, транспорт, фінансова система, зв'язок та охорона здоров'я. Критичні технології охоплюють штучний інтелект, кібербезпеку, напівпровідники, робототехніку, квантові, біо- та нанотехнології. Окремим елементом є доступ до персональних, фінансових і державних даних як потенційного інструменту економічного впливу.

Європейська модель поєднує відкритий інвестиційний режим із механізмами селективного контролю. Скринінг ПІІ має превентивний характер (*ex ante*) і дає змогу не лише схвалювати або забороняти інвестиції, а й встановлювати умови залежно від рівня ризику. Попри це, система не обмежує суттєво інвестиційну активність: більшість ПІІ схвалюється без умов, а заборони є поодинокими. У результаті формується модель керованої відкритості, в якій ПІІ розглядаються одночасно як фактор економічного розвитку і потенційне джерело системних ризиків для економічної безпеки, технологічного суверенітету та стійкості критичної інфраструктури.

Аналогічний, але більш інституціоналізований і юридично жорсткий підхід застосовується у Сполучених Штатах, де скринінг ПІІ інтегрований у систему національної безпеки. Досвід США, відображений у *Foreign Investment and National Security Act of 2007 (FISIA)* та *Foreign Investment Risk Review Modernization Act of 2018 (FIRRMA)*, формує модель скринінгу ПІІ як інструмент контролю доступу іноземних суб'єктів до стратегічних активів.

Ця модель базується на розширеному розумінні національної безпеки, яке охоплює критичну інфраструктуру, стратегічні технології, енергетику, цифрові системи, ланцюги постачання та чутливі дані, а також оборонну промисловість, ІКТ, критичні матеріали й стратегічну інфраструктуру. Визначальним є не формальне володіння активом, а фактичний доступ і можливість впливу на управлінські, технологічні та операційні рішення, включно з опосередкованими механізмами контролю.

Ключовими принципами, як і в ЄС, є пріоритет національної безпеки, превентивність (*ex ante*), ризик-орієнтований підхід і пропорційність рішень, що забезпечує баланс між інвестиційною відкритістю та захистом стратегічних інтересів держави. Інституційна реалізація здійснюється через *Committee on Foreign Investment in the United States (CFIUS)* із залученням розвідувального співтовариства та профільних органів виконавчої влади (*lead agencies*), що забезпечує міжвідомчу оцінку інвестиційних ризиків. *FIRRMA 2018* розширив юрисдикцію *CFIUS*, включивши оцінку вразливостей (*vulnerabilities*) та інвестиції у компанії, пов'язані з критичною інфраструктурою, критичними технологіями та чутливими даними (*TID US businesses*), зокрема фінансовими, геолокаційними та медичними.

Системною особливістю моделі є включення інвестицій без формального контролю, але з потенційним доступом до чутливої інформації або управлінського впливу, а також посилена увага до ризиків обходу регулювання через опосередковані структури власності.

Узагальнюючи підходи ЄС і США, скринінг ПІІ розглядається як інструмент, спрямований на обмеження ризиків доступу іноземних інвесторів до активів, здатних створювати загрози для національної та економічної безпеки держави.

У цьому контексті під час формування політики скринінгу ПІІ в Україні доцільно враховувати такі ключові групи ризиків і загроз.

Базовий блок становлять загрози, пов'язані з контролем або впливом на критичну інфраструктуру України, зокрема енергетичну, транспортну та портову інфраструктуру, телекомунікаційні мережі, фінансову систему й аграрно-логістичні ланцюги. Зовнішній вплив у

цих секторах може призводити до системних збоїв, посилення зовнішньої залежності та зниження економічної стійкості держави.

Технологічні загрози охоплюють доступ до критичних технологій, технологій подвійного призначення, оборонних розробок, а також рішень у сферах кібербезпеки та управління інфраструктурними системами. У випадку України це також стосується оборонно-промислового комплексу й цифрових державних платформ. У цьому сегменті скринінг ПІІ має бути спрямований на мінімізацію ризиків втрати технологічної автономії та формування зовнішніх залежностей.

Інформаційні загрози пов'язані з доступом до великих масивів персональних, фінансових, геолокаційних і державних реєстрових даних, включно з аграрними кадастрами та земельними реєстрами. Це створює ризики економічного профілювання – системного аналізу великих масивів даних для формування економічних і поведінкових характеристик осіб та компаній, – а також використання таких даних для впливових і аналітичних операцій щодо об'єктів економічного інтересу.

Загрози, пов'язані з інвестиціями державного походження або опосередкованого державного контролю, можуть використовуватися як інструмент стратегічного впливу на аграрний сектор, енергетику, інфраструктуру експорту та ринок земель сільськогосподарського призначення.

Додатковим ризиком виступають структуровані угоди, спрямовані на обходження регуляторних вимог через непрямі частки, номінальні структури власності або розподілений контроль. Це особливо актуально для надкористування, агробізнесу та інфраструктурних активів.

Запровадження скринінгу ПІІ дозволить мінімізувати ризики надмірної секторальної концентрації іноземного капіталу в чутливих галузях – аграрному секторі, енергетиці, логістиці, стратегічних галузях промисловості, видобувній промисловості та сфері критичної сировини. Це сприятиме запобіганню формуванню структурної залежності економіки та підвищенню її стійкості до зовнішніх шоків.

Механізм скринінгу ПІІ в українських умовах доцільно розглядати як елемент системи економічної безпеки, орієнтований на раннє виявлення та запобігання ризикам доступу до стратегічних активів, земельних ресурсів, критичної інфраструктури, технологій і даних.

В умовах євроінтеграції Україна орієнтується на підходи ЄС у формуванні відповідного регуляторного середовища, водночас доцільно врахувати більш інституціоналізований і безпеково-орієнтований досвід США.

1. Саліхова О. ТурбоНяни. Лівий берег. 2020. URL: <https://surl.li/mdmsfy> (дата звернення: 13.05.2026).

2. Мазаракі Н., Гончарова Ю. Скринінг прямих іноземних інвестицій: між Сцїллою та Харибдою. *Ius Modernum*. 2022. № 4 (123). С. 4–16. DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2022\(123\)01](https://doi.org/10.31617/3.2022(123)01)

Ірина ЦУРКАНОВА

*к.політ.н., доцент кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ПОЛІТИКА РОЗШИРЕННЯ ЄС: НОВІ ПІДХОДИ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Від початку створення Європейського Союзу його розвиток супроводжувався поступовим розширенням і поглибленням інтеграційних процесів. Однією з найбільш знакових подій стало п'яте розширення, яке відбулося 1 травня 2004 року, коли до складу ЄС одночасно приєдналися десять країн: Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Литва, Латвія, Естонія,

Словенія, Мальта та Кіпр. Наступним важливим етапом стало шосте розширення 1 січня 2007 року, під час якого членами Союзу стали Румунія та Болгарія.

Саме тому політика розширення Європейського Союзу досі традиційно розглядається як один із ключових інструментів поширення демократичних цінностей, економічної інтеграції та політичної стабільності на європейському континенті. Водночас сучасні геополітичні трансформації, зокрема, зростання безпекових загроз, регіональні конфлікти та глобальна конкуренція, суттєво впливають на характер і логіку цього процесу, зумовлюючи необхідність перегляду підходів до розширення.

Класична модель розширення ЄС базувалася на виконанні кандидатами чітко визначених критеріїв, передусім Копенгагенських, які передбачають стабільність демократичних інститутів, функціонуючу ринкову економіку та здатність імплементувати. Однак у сучасних умовах ці критерії доповнюються новими вимірами, пов'язаними з безпекою, стійкістю державних інститутів та їхньою здатністю протидіяти гібридним загрозам.

Однак, Волянюк О. та Гуменюк І. зазначають, що є декілька кризових моментів, зокрема: «Міграційні потоки як частина кризових процесів у ЄС зумовлені не лише проблемами комунікації з громадянами третіх країн. Усе більше західних дослідників також вказують на гібридизацію прикордоння» [1, с. 11].

Інші науковці Остапенко Р. та Ковалевська Н. роблять акцент на тому, що: «ЄС повинен подолати внутрішні розбіжності, як це спостерігалось під час таких криз, як фінансовий спад та наплив біженців, шляхом сприяння солідарності та використання інструментів, передбачених Лісабонським договором, для швидшого прийняття рішень та більшої згуртованості» [2, с. 84].

Геополітична нестабільність, спричинена війнами та посиленням конфліктності міжнародного середовища, актуалізувала необхідність трансформації політики розширення з суто технократичного процесу на більш політизований і стратегічно орієнтований інструмент. Зокрема, після початку повномасштабної збройної агресії проти України розширення ЄС стало розглядатися не лише як механізм інтеграції, а й як елемент забезпечення регіональної безпеки та стримування зовнішніх загроз.

У цьому контексті важливим кроком стало надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС, що свідчить про переосмислення ролі розширення як інструменту геополітичного впливу. Відносини між Україною та ЄС, зокрема, в межах Угоди про асоціацію Україна-ЄС, набувають нового змісту, орієнтованого не лише на економічну інтеграцію, але й на спільну безпекову політику.

Так, наприклад, Україна, Молдова та Грузія стикаються з перешкодами на шляху до ЄС через корупцію, слабкість інституцій, незавершені судові реформи, безпекові проблеми, політичну нестабільність і значні економічні виклики. Попри це, ми вважаємо, що вони мають реальні шанси на вступ за умови глибоких реформ і подолання цих труднощів, хоча темпи також залежать від готовності самого ЄС до подальшого розширення.

Серед нових підходів до політики розширення, на нашу думку, можна виділити: по-перше, посилення вимог до верховенства права та боротьби з корупцією як ключових критеріїв інтеграції; по-друге, впровадження принципу «поступової інтеграції», що дозволяє кандидатам долучатися до окремих політик ЄС ще до повноправного членства; по-третє, більший акцент на інституційній спроможності держав та їхній стійкості до зовнішніх впливів; по-четверте, інтеграцію безпекового виміру в політику розширення.

Водночас політика розширення стикається з низкою викликів, серед яких: «втома від розширення» всередині ЄС, внутрішні інституційні проблеми Союзу, а також необхідність узгодження інтересів держав-членів щодо подальшого розширення. Це зумовлює пошук балансу між стратегічними інтересами ЄС і здатністю забезпечити ефективне функціонування інституцій у разі подальшого збільшення кількості членів.

Таким чином, сучасна політика розширення ЄС трансформується під впливом геополітичних факторів і набуває нового змісту як інструмент забезпечення стабільності, безпеки та демократичного розвитку в Європі. Для України цей процес відкриває не лише

перспективи членства, а й можливості глибшої інтеграції у політичний, економічний та безпековий простір Європейського Союзу.

1. Воляннюк О., Гуменюк І. Криза публічної політики ЄС в умовах трансформації світопорядку: академічний дискурс. *Політичні науки*. 2026. Empirio. Т. 3. № 1. С. 3–17. <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2026.3.1.3-17>

2. Остапенко Р., Ковалевська Н. Модель спільної зовнішньої політики ЄС: виклики в умовах глобальних криз. *Геополітика України: історія і сучасність. Збірник наукових праць*. 2025. Вип. 1(34). С. 80–85 DOI: [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2025.1\(34\).80-85](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2025.1(34).80-85)

Ірина ШУМЛЯЄВА

*к.держ.упр., доц., доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

СОЦІАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

У межах сучасного дискурсу розвитку Європейського Союзу соціальні прагнення розглядаються як невід’ємна складова забезпечення внутрішньої стабільності та стійкості співтовариства. Пріоритетність соціального захисту, інклюзивності та рівності прав у політиці ЄС свідчить про остаточну трансформацію економічного об’єднання у ціннісно-орієнтований простір із фокусом на підвищенні якості життя. Соціальні прагнення ЄС передбачають координацію економічного розвитку на рівні ЄС та в національних системах соціального захисту для забезпечення процвітання, сприяння створенню більш справедливих суспільств, боротьби з бідністю та соціальною ізоляцією, а також покращенню життя й умов праці для всіх громадян. Поставлені соціальні цілі втілюються через численні ініціативи, які базуються на фундаментальних загальних цінностях, що визначають ідентичність та напрями розвитку ЄС, зокрема: повазі до людської гідності, свободі, демократії, рівності, верховенстві права, повазі до прав людини. Основні цінності, що мають суттєве значення для соціальної політики ЄС, закріплено, наприклад, в Хартії ЄС про основоположні права (гідність, свободи, рівність, солідарність, права громадян, правосуддя), навколо яких концентруються стандарти, які визначають напрями, зокрема соціальної політики.

Соціальна політика ЄС базується на низці правових ініціатив, зокрема: Єдиному європейському акті, яким визначено політику економічної та соціальної згуртованості Співтовариства; Хартії про основні соціальні права працівників, що прийнята для збалансованого розвитку соціальних та економічних відносин; Хартія про основоположні права Європейського Союзу, згідно якої соціальні та трудові права стали юридично обов’язковими. Ці акти базуються на актах первинного права ЄС, які є засадничими для розвитку європейської соціальної політики, а саме: Договорі про функціонування Європейського Союзу, в якому визначено співвідношення між збалансованим економічним зростанням і сталим розвитком поряд із повною зайнятістю, високим рівнем соціального захисту, рівністю, заохоченням соціальної справедливості та повагою до різноманітності; соціальному протоколі до Маастрихтського договору, що розширив сфери діяльності ЄС; Амстердамському договору; Договорі про Європейський Союз (зокрема, ст. 3 щодо концепції досягнення висококонкурентної соціальної ринкової економіки) та Угоді про соціальну політику; Європейській стратегії зайнятості, яка спрямована на підтримку високого рівня зайнятості; Ніщцькому договору, згідно з яким засновано Комітет із соціального захисту для моніторингу розвитку соціальних умов у країнах ЄС та співпраці у сфері політики [1, с. 3].

Сучасна парадигма розвитку ЄС ґрунтується на концепції соціальної конвергенції, що передбачає гармонійне поєднання економічного зростання з високими стандартами соціального захисту, в основі якої лежить реалізація ключових принципів і прав, викладених в

«Європейському стовпі соціальних прав», спрямованих на підтримку високих соціальних стандартів в країнах ЄС. Він складається з 20 основних принципів, згрупованих у три головні розділи: рівні можливості та доступ до ринку праці (освіта, навчання та довічне навчання; гендерна рівність; рівні можливості; активна підтримка зайнятості); справедливі умови праці (безпечна та адаптована зайнятість, заробітна плата, інформація про умови праці, баланс між роботою та особистим життям, здорове, безпечне та добре адаптоване робоче середовище); соціальний захист та інклюзія (догляд за дітьми та підтримка дітей, соціальний захист, мінімальний дохід, пенсійне забезпечення, охорона здоров'я, інклюзія людей з інвалідністю, доступ до основних послуг).

«Європейський стовп соціальних прав» містить комплекс заходів «м'якого права», тому закріплені в ньому принципи і права тільки визначають пріоритетні напрями співробітництва між країнами-членами та спільні цілі, впливаючи на формування наднаціонального та національного законодавства та політики, сприяючи побудові більш справедливого та соціально орієнтованого Європейського Союзу. Як відзначає Д. Едмістон, на етапі інтеграції соціальних пріоритетів у процесі європейської інтеграції «Європейський стовп соціальних прав» розглядають, з одного боку, як «останній шанс для соціальної Європи», з іншого боку, висловлюють стурбованість його майбутнім провалом, аналогічним щодо попередніх заходів та інструментів. Також неоднозначності формулювання, що пов'язані із ототожненням принципів і прав, можуть привести до проблем з відповідальністю за їх забезпечення або реалізацію, зважаючи на напруженість між національним громадянством та громадянством ЄС [2].

Крім цього, до основних соціальних принципів, що уміщені в законодавстві ЄС, слід віднести: соціальну справедливість, яка передбачає забезпечення рівних можливостей і справедливого розподілу ресурсів у суспільстві; соціальну солідарність, що означає підтримку та взаємодопомогу між різними соціальними групами, а також захист вразливих верств населення; охорону соціальних прав, тобто гарантії на працевлаштування, соціальне забезпечення, медичне обслуговування та освіту; рівність можливостей, що полягає у створенні умов для однакового доступу до ресурсів і послуг незалежно від статі, раси, релігії чи інших ознак; соціальний діалог, який сприяє співпраці між роботодавцями, працівниками і державною владою для врегулювання соціальних питань. Так, у Хартії Європейського Союзу про основоположні права в розділі IV «Солідарність» відображені різноманітні галузеві принципи, що стосуються праці, соціального забезпечення, охорони здоров'я, сім'ї та інших сфер. На думку європейських науковців, багатогранна концепція соціальної солідарності на рівні ЄС сприяє різним цілям соціальної політики, включаючи забезпечення рівного доступу до медичної допомоги в ЄС, забезпечення гідного рівня життя осіб похилого віку та безробітних, а також єдину державу загального добробуту [3, с. 3]. У такому широкому контексті принцип соціальної солідарності вміщує три основні компоненти: об'єднання різних соціальних ризиків (хвороба, безробіття, старість тощо) на основі однакових страхових внесків у системі страхування; міжчасовий (інтертемпоральний) перерозподіл доходів від працездатних молодих учасників до непрацездатних старших у системі пенсійного забезпечення; міжособистісний (інтерперсональний) перерозподіл між соціальними групами та індивідами залежно від їх доходів, що здійснюється через оподаткування, соціальні виплати і підтримуючі програми з метою зменшення нерівності і забезпечення мінімального рівня добробуту для всіх.

Зважаючи на різні форми соціальної солідарності залежно від фінансування програм соціального забезпечення (професійна, міжпрофесійна, національна), слід відзначити важливість виділення галузевих соціальних принципів, які закріплені в Регламенті № 883/2004/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про координацію системи соціального забезпечення» та Регламенті № 987/2009/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про встановлення умов застосування Регламенту Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 р. «Про координацію системи соціального забезпечення», зокрема: рівні підстави та можливості для звернення; рівнозначність соціальних виплат, відомостей, обставин чи подій; підсумовування та підрахунок періодів страхування та/або інших рівнозначних періодів; скасування дії норм держави проживання; заборона щодо збігу соціальних виплат.

Таким чином, соціальні прагнення ЄС втілюються під час формування інклюзивного суспільного середовища, де пріоритетність прав людини та соціальної справедливості стає визначальним чинником модернізації наднаціонального управління. Адаптація соціальної політики України до принципів ЄС виступає ключовим фактором модернізації системи публічного управління та зміцнення соціальної стійкості суспільства. Гармонізація вітчизняного законодавства із засадами «Європейського стовпа соціальних прав» та інших європейських актів дозволить забезпечити висхідну конвергенцію стандартів добробуту й процвітання, сприяючи повноцінній інтеграції України до європейського соціального простору.

Список використаних джерел

1. Milotay N. Social governance in the European Union. Managing complex systems. Brussel, 2020. 27 p. URL: <https://surl.li/mdmsfy> (Last accessed: 10.05.2026).
2. Edmiston D. Solidarity for Whom? Selective Social Rights in a Post-Brexit Welfare Settlement. Whither social rights in (post-) Brexit Europe? Berlin, London: Social Europe Publishing and the Friedrich Ebert Stiftung, 2020. URL: <https://surl.li/xdxkxs> (Last accessed: 10.05.2026).
3. Ignácz Z. S., Ciornei I. Social solidarity and justice principles in the European Union. *European societies*. 2026. Vol. 00. № 0. P. 1–35. <https://doi.org/10.1162/EUSO.a.88>.

СЕКЦІЯ 2**Відносини Україна – ЄС в контексті Угоди про асоціацію****Олена БОЙКО**

*к.е.н., с.н.с., провідн.н.с. відділу інноваційної політики,
економіки та організації високих технологій
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

Світлана ЧЕРНЕНКО

*к.е.н., с.н.с., с.н.с. відділу інноваційної політики,
економіки та організації високих технологій
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИБОРУ ІНСТРУМЕНТІВ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ
КЛАСТЕРІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ**

Кластерна політика є ключовим інструментом для забезпечення резильєнтного розвитку економіки. Вона активно розвивається в Великій Британії, США, Італії, Іспанії, Німеччині тощо. Основними векторами її розвитку є євроінтеграція та надання грантової підтримки, резильєнтність, інноваційний розвиток та співпраця.

Особливе місце займає питання інституційного забезпечення відносин у сфері створення та функціонування кластерів, під яким важливо розуміти зв'язки між різними суб'єктами та органами влади, що формуються в процесі їх організації та функціонування, які забезпечуються дією нормативно-правового регулювання. Таке регулювання повинно здійснюватися на засадах максимального узгодження інтересів держави, регіону та бізнесу, адже на останньому лежать усі ризики, пов'язані з підприємницькою діяльністю.

Держава зацікавлена у створенні кластерів, оскільки реалізація кластерної політики має суттєві переваги, до яких слід віднести: здійснення структурної перебудови реального сектору економіки за рахунок розвитку наукоємних і високотехнологічних виробництв потребує посилення ролі держави, зокрема в частині ефективності реалізації всіх стадій інноваційного процесу; посилення інноваційної активності промислових підприємств за рахунок кооперації між науково-дослідним та виробничим сектором, розвитку державно-приватного партнерства в інноваційній сфері, залученню висококваліфікованих кадрів, розвитку аутсорсінгу та ін.; розвиток міжрегіональних зв'язків за рахунок державної підтримки створення та функціонування кластерів та усунення диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів.

До основних завдань кластерної політики в процесі інтеграції України до Європейського Союзу слід віднести: створення та розвиток кластерів (розробка нормативно-правової бази щодо створення та функціонування кластерів, зокрема визначити на законодавчому рівні поняття «кластер», «кластерна політика», «кластеризація»; створення та реалізація державних програм сприяння розвитку кластерів; створення Реєстру кластерів в Україні); розвиток кластерних зв'язків та мережевого співробітництва; реалізація Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом, яке відкриває можливості отримання донорської фінансової підтримки, залучення кредитних коштів від міжнародних фінансових організацій на програмних принципах; зростання впливу і відповідальності місцевих органів влади в умовах децентралізації стосовно забезпечення розвитку кластерів; розробка моделей використання механізму державно-приватного партнерства з метою залучення недержавних інвестиційних ресурсів для розвитку кластерів, перш за все забезпечення території необхідною інфраструктурою; законодавче визначення механізму створення транскордонних кластерів, які можуть стати дієвим механізмом прискорення євроінтеграційних процесів. Зокрема укладання на рівні урядів країн-учасниць двосторонніх угод про створення транскордонних кластерів, узгодження стратегій і планів розвитку національних частин транскордонних кластерів. Досвід функціонування таких структур в окремих прикордонних регіонах ЄС свідчить про їх

позитивний вплив на соціально-економічний розвиток та міжнародне співробітництво країн-учасниць, стимулювання ділової активності, надходження інвестицій і вирішення проблем зайнятості на прикордонних територіях.

До заходів державної підтримки процесу кластеризації в Україні необхідно віднести: ідентифікацію кластерів в економічному розвитку (моніторинг кластерів); підготовку представників державного сектору та ділового кола (проведення тренінгів і семінарів; розробка методичних матеріалів для держслужбовців, підприємців; навчання спеціалістів, які поширюватимуть ідеї щодо створення та розвитку кластерів); створення некомерційних організацій і комісій по кластерам з метою управління процесом кластеризації.

Серед заходів забезпечення розвитку кластерних ініціатив та євроінтеграційного співробітництва пропонуємо наступне:

- надання організаційної підтримки кластерних ініціатив (зокрема, надання приміщень і обладнання для спільної діяльності учасників кластеру; кооперація підприємств кластера з суб'єктами інноваційної інфраструктури, закладами науки та освіти);
- забезпечення співробітництва шляхом створення Реєстру кластерів в Україні та створення Internet-порталів;
- економічне стимулювання та надання фінансової підтримки співробітництва суб'єктів кластеру в інноваціях, маркетингу, освіті та науці (фінансування та створення кластерної інфраструктури на умовах державно-приватного партнерства (венчурні фонди, центри кластерного розвитку та ін.); конкурсне фінансування інвестиційних кластерних проєктів та надання грантів на розробку нових технологій у кластері; надання пільг в процесі співробітництва у сфері інноваційної діяльності між державою, науково-дослідними установами і вищими навчальними закладами, та державних гарантій банкам під інвестиційні проєкти суб'єктів кластера.

До заходів удосконалення нормативно-правового забезпечення розвитку транскордонних кластерів в Україні необхідно віднести:

- завершення формування інституційного середовища розвитку транскордонних кластерів, розробити та прийняти державну стратегію розвитку та підтримки транскордонних кластерів в регіонах України та в країні в цілому;
- сприяння приєднанню України до загальноєвропейської стратегії кластеризації промислового сектору та ратифікація «Маніфесту кластеризації ЄС» та Кластерного меморандуму;
- сприяння приєднанню України до існуючих міжнародних програм щодо підтримки кластерних ініціатив, у тому числі програми EURECA (European Research Coordination Agency). В рамках програми необхідно реалізовувати кластерні проєкти, в яких кластери є стратегічним напрямком співробітництва в рамках даної програми.

Окремим напрямком в процесі кластеризації є торгово-промислова палата України та регіональні торгово-промислові палати, які здійснюють низку заходів щодо діяльності формування кластерної політики в країні, реалізацію конкретних кластерних ініціатив. Зокрема, це стосується вивчення, узагальнення та поширення світового досвіду у сфері кластеризації; проведення різноманітних заходів щодо популяризації сучасних методів організації виробництва, у тому числі на основі кластерних технологій; залучення до процесу кооперації підприємств малого та середнього бізнесу. Але це є недостатнім, тому пропонуємо: продовжити кооперацію торгово-промислової палати з регіональними торгово-промисловими палатами, діловими асоціаціями, центральними та регіональними органами управління щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення; активізувати підготовку пропозицій та проєктів законодавчих актів щодо розвитку промислового комплексу і підприємництва на основі кластерної моделі; сприяти укріпленню співробітництва влади, науки, бізнесу, виробництва та освіти; забезпечити через учбові центри торгово-промислові палати впроваджувати систему інноваційних учбових програм щодо підготовки і перепідготовки спеціалістів, які беруть участь у функціонуванні галузевих кластерів; сприяти поширенню

досвіду кластеризації на регіональному та національному рівнях; сприяти участі виробничих кластерів у відповідних міжнародних кластерних об'єднаннях.

Вячеслав ЗАДОЯ

*д.е.н., доцент кафедри
економіки та менеджменту УДУНТ*

Денис КОРОЛЬОВ

*PhD з менеджменту, докторант кафедри
економіки та менеджменту УДУНТ*

Олександр ЮРЧИК

*аспірант кафедри
економіки та менеджменту УДУНТ*

КОРПОРАТИВНЕ ПАРТНЕРСТВО У ВІДНОВЛЕННІ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Відновлення транспортної інфраструктури України не можна зводити до ремонту зруйнованого полотна, мостів, вокзалів чи портових потужностей. Зараз важливо перезапустити логістику - вантажну, пасажирську, оборонну, гуманітарну. Для громади відновлення сполучення означає доступ до лікарні й роботи, для перевізника - прогнозований час у дорозі, а для держави - здатність тримати економіку під ударами. За оцінкою Світового банку, потреби відбудови і відновлення у транспортному секторі є найбільшими серед усіх секторів та перевищують 96 млрд дол. США [1]. Такий масштаб не може бути закритий лише бюджетом або разовою допомогою партнерів.

Корпоративне партнерство у цій сфері варто розуміти не як концепцію добродійної допомоги, а як договірну співпрацю держави, громад, транспортних підприємств, банків, виробників рухомого складу, будівельних компаній, портових операторів і перевізників.

Корпоративне партнерство повинно працювати для всіх сторін, де кожен учасник отримує не лише вигоду, а й бере на себе відповідальність за строки, якість, безпеку та подальшу експлуатацію об'єкта. Приватний партнер, який розраховує на дохід, має розділяти й ризики, а держава, надаючи гарантії, повинна оцінювати не красиву презентацію, а повний життєвий цикл об'єкта від проектування до утримання.

Європейська інтеграція впливає на всю програму майбутньої відбудови транспортної інфраструктури. Угода про асоціацію закріпила співпрацю України та ЄС у транспортній сфері [2], а Національна транспортна стратегія до 2030 року пов'язує модернізацію транспорту з безпекою, економічним розвитком та європейським зближенням [3].

Досвід «Шляхів солідарності» показав, що українська інфраструктура вже працює як частина європейського простору, коли забезпечує експорт, імпорт і гуманітарні перевезення залізницею, автодорогами та внутрішніми водними шляхами [4]. Отже, відбудова має бути не поверненням до довоєнної мережі, а входженням у спільний транспортний простір Європи.

Такий підхід уже має ресурсну основу, оскільки Інструмент підтримки України з боку ЄС передбачає до 50 млрд євро на 2024-2027 роки для відновлення, модернізації та наближення країни до європейських стандартів. Серед його цілей - відновлення, модернізація, залучення інвестицій приватного сектору та підтримка реформ на шляху до членства. Інвестиційна складова цього механізму має мобілізувати до 40 млрд євро публічних і приватних інвестицій [5].

Також Закон України «Про публічно-приватне партнерство» створює правову основу для договорів, у яких публічний і приватний партнери визначають майнові, фінансові та управлінські зобов'язання [6].

Практична модель корпоративного партнерства має будуватися навколо змістовного відбору проєктів за впливом на пропускну спроможність, безпеку і зв'язок з європейськими напрямками, а не за політичною гучністю. Потрібно передбачати відповідальність за подальше

утримання об'єктів, адже погано обслуговувані автошляхи, колії або міст через кілька років знову перетворюється на приховану форму збитку. Також важливо гарантувати захист публічного інтересу, щоб тарифи, доступ перевізників, екологічні вимоги і умови використання інфраструктури не визначалися кулуарно. У відбудові транспорту найнебезпечнішою є схема, коли ризики залишаються у держави, а прибуток виводиться у приватні руки і таке партнерство треба не вдосконалювати, а відсікати на вході.

Отже, корпоративне партнерство здатне стати дієвим інструментом відновлення транспортної інфраструктури України лише тоді, коли воно працює як спільна відповідальність, а не як вивіска для освоєння коштів, а європейський зміст його полягає у поєднанні інвестицій, технічних стандартів, відкритого управління та довгострокової експлуатаційної якості.

Відбудова, яка просто поверне довоєнну вразливість, буде помилкою, а відбудова, яка поєднає українські шляхи сполучення, залізниці, порти і прикордонні переходи з європейською транспортною системою, стане не наслідком євроінтеграції, а одним з її матеріальних доказів.

Список використаних джерел

1. Світовий банк. Опубліковано оновлену оцінку потреб України на відновлення та відбудову. 23.02.2026. URL: <https://surl.li/wvnfjn> (дата звернення: 20.05.2026).
2. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: Угода від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011 (дата звернення: 20.05.2026).
3. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року: Постанова від 27.12.2024 № 1550. URL: <https://surl.li/zdinvz> (дата звернення: 20.05.2026).
4. Європейська Комісія. «Шляхи солідарності» ЄС – Україна. URL: https://transport.ec.europa.eu/ukraine/eu-ukraine-solidarity-lanes_uk (дата звернення: 20.05.2026).
5. Європейська Комісія. Інструмент «Ukraine Facility». URL: <https://surl.li/xnmvfn> (дата звернення: 20.05.2026).
6. Про публічно-приватне партнерство: Закон України від 19.06.2025 № 4510-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4510-20> (дата звернення: 20.05.2026).

Валерія КУРЕНКО

*студентка кафедри міжнародних відносин
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ПОЛІТИКО-ІНСТИТУЦІЙНА КОМУНІКАЦІЯ УКРАЇНА – ЄС В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПЕРЕГОВОРНОГО ПРОЦЕСУ ПРО ВСТУП

Політико-інституційна комунікація між Україною та Європейським Союзом в умовах цифровізації переговорного процесу про вступ постає як багаторівнева система взаємодії, у межах якої поєднуються дипломатичні канали, нормативно-правові механізми, публічно-управлінські процедури, стратегічні комунікації та цифрові інструменти легітимації євроінтеграційного курсу.

У сучасному міжнародному середовищі переговори про вступ до ЄС уже не можуть бути редуковані до класичної міжурядової дипломатії, оскільки вони функціонують у просторі інтенсивної інформаційної циркуляції, алгоритмізованої публічності, цифрової транспарентності та постійного суспільного контролю. Саме тому відносини Україна – ЄС у контексті Угоди про асоціацію та початку перемовин про вступ слід розглядати не лише як юридико-процедурний процес адаптації до *acquis communautaire*, а як складну комунікативно-інституційну конфігурацію, у якій цифровізація істотно змінює способи вироблення, трансляції, узгодження й суспільного сприйняття політичних рішень.

У цьому контексті особливого значення набуває міжнародний політичний діалог, який інтерпретують як політико-психологічний і політико-правовий процес узгодження позицій

держав щодо складних проблем із подальшим забезпеченням імплементації досягнутих домовленостей [1, с. 24–26]. Такий підхід дає змогу розглядати переговорний процес Україна – ЄС не як одностороннє виконання вимог державою-кандидатом, а як інституційно структурований діалог, у якому поєднуються асиметрія ресурсів, нормативна сила Європейського Союзу, політична суб'єктність України та взаємна зацікавленість у стабільності європейського простору.

Політико-інституційний вимір комунікації Україна – ЄС передбачає узгоджену взаємодію державних органів, європейських інституцій, експертного середовища, громадянського суспільства та медіа. У цифрову епоху така взаємодія дедалі більше набуває мережевого характеру, оскільки традиційні вертикальні канали управлінської комунікації доповнюються горизонтальними цифровими платформами, електронними консультаціями, відкритими базами даних, офіційними онлайн-комунікаціями, соціальними мережами та інструментами електронної демократії. Процес цифровізації трансформує політико-інституційні комунікаційні відносини з внутрішнім і зовнішнім середовищем, змінюючи не лише технічні канали передачі інформації, а й саму архітектуру взаємодії між політичними інститутами, суспільством і міжнародними партнерами. У випадку переговорів про вступ до ЄС це означає, що комунікація стає не периферійною функцією, а однією з ключових умов інституційної спроможності держави-кандидата [2, с. 163–165].

Особливої ваги набуває питання довіри як базового ресурсу політико-інституційної комунікації. Європейський Союз оцінює державу-кандидата не лише за формальним виконанням критеріїв, а й за стабільністю демократичних інститутів, передбачуваністю публічної політики, якістю правозастосування та здатністю до послідовного виконання взятих зобов'язань. Тому цифрова комунікація України з ЄС має бути не ситуативною реакцією на поточні інформаційні виклики, а системною практикою інституційної репрезентації, що демонструє спроможність держави діяти відповідально, прозоро й відповідно до європейських принципів врядування. Цифрова епоха одночасно породжує інновації, інституційну адаптацію та кризу довіри, яка може послаблювати легітимність політичних рішень. У цьому сенсі переговори про вступ до ЄС потребують не лише технократичного адміністрування, а й тонко структурованої комунікативної політики, спрямованої на підтримання суспільної довіри всередині України та репутаційної довіри з боку європейських партнерів [3; 5, с. 131].

Зовнішньополітична комунікація України у відносинах з ЄС повинна також враховувати особливості цифрової дипломатії та публічної репрезентації держави. Сучасні технології зовнішньополітичної комунікації характеризуються багатоканальністю, символічною насиченістю та здатністю впливати на конструювання міжнародного образу держави [4, с. 119].

У переговорному процесі це означає, що Україна має не лише передавати Європейському Союзу інформацію про виконання реформ, а й формувати цілісний політичний наратив про власну європейську суб'єктність. Такий наратив повинен поєднувати аргументи безпеки, демократії, стійкості, інституційної модернізації та цивілізаційної належності України до європейського простору. В умовах війни цей вимір набуває особливої інтенсивності, оскільки європейська інтеграція України постає не лише як адміністративний процес приєднання до Союзу, а як елемент ширшого захисту демократичного міжнародного порядку.

Політико-інституційна комунікація Україна – ЄС в умовах цифровізації переговорного процесу про вступ є складним інтеграційним механізмом, що забезпечує взаємозв'язок між реформами, політичним діалогом, суспільною легітимацією та міжнародною довірою. Її ефективність залежить від здатності України поєднати технічну імплементацію європейських стандартів із системною цифровою комунікацією, яка робить процес вступу зрозумілим, прозорим і переконливим як для внутрішньої, так і для зовнішньої аудиторії.

У цьому сенсі цифровізація не є лише інструментом оптимізації адміністративних процедур; вона виступає чинником трансформації самої природи політичного діалогу, переводячи його в режим постійної, багаторівневої, інтерактивної та публічно контрольованої взаємодії. Саме така комунікативна модель здатна посилити переговорні позиції України, підвищити інституційну довіру до її євроінтеграційного курсу та забезпечити глибше

включення української держави в політичний, правовий і ціннісний простір Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Кононенко В. П., Здоровко С. С. Міжнародний політичний діалог як основа інтеграції України до ЄС. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Питання політології»*. 2023. № 43. С. 22–28. DOI: <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2023-43-03>
2. Петров П. Особливості трансформації політико-інституційних комунікаційних відносин з внутрішнім та зовнішнім середовищем під впливом процесу цифровізації. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2024. Т. 7. № 2. С. 160–166. DOI: <https://doi.org/10.15421/342455>
3. Петров П. Технології політичної комунікації в міжнародних відносинах України: використання PR-технологій. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 3(17). С. 98–108. DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-03-98-108>
4. Петров П. Технології сучасної зовнішньополітичної комунікації: загальна теоретична характеристика. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2021. Т. 13. № 2. С. 117–121. DOI: <https://doi.org/10.15421/352131>
5. Петров П. Трансформація політичних інститутів у цифрову епоху: інновації, стабільність і криза довіри. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. *Політичні науки та публічне управління*. 2025. № 1(77). С. 129–133. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1\(77\)-18](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1(77)-18)

Олег ЛЄБЄДЄВ

аспірант кафедри

економіки та менеджменту УДУНТ

ІНТЕГРАЦІЯ АНТИКРИЗОВИХ СТРАТЕГІЙ В УПРАВЛІННЯ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Високотехнологічні підприємства України працюють у середовищі, де воєнні, кібернетичні, енергетичні, логістичні та інформаційні загрози накладаються одна на одну. За таких умов антикризове управління не може бути тимчасовою реакцією керівництва на ускладнення, а повинно стати внутрішньою логікою щоденного управління, від вибору постачальників і захисту даних до планування виробництва, кадрової політики та інвестицій у технологічне оновлення.

Європейська інтеграція посилює цю вимогу. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає наближення економічних правил, розвиток співпраці та розширення доступу до європейського ринку [1]. Переговорний процес щодо вступу України до ЄС, зокрема завершення скринінгу законодавства, робить для підприємств важливими не декларації про розвиток, а здатність працювати за правилами прозорості, безпеки, добросовісної конкуренції та технологічної сумісності [2].

Для високотехнологічного підприємства криза часто починається не лише за відсутності фінансування. Ці процеси проявляються у втраті персоналу, зупинці постачання комплектувальних, кібератаці на виробничу мережу, пошкодженні енергетичної інфраструктури або неможливості швидко підтвердити якість продукції для європейського партнера. Скорочення витрат саме по собі не створює стійкості і необережна економія може зруйнувати те, що тримає підприємств – інженерні компетентності, захищені дані, технічну документацію, репутацію та довіру партнерів.

Інтеграція антикризових стратегій у систему управління має спиратися на чотири контури. Контур раннього виявлення загроз передбачає регулярну оцінку воєнних, кібернетичних, фінансових, кадрових і регуляторних ризиків. Контур безперервності діяльності

охоплює резервування даних, альтернативні виробничі маршрути, дублювання постачальників і підготовку замін для критичних посад. Контур технологічної стійкості пов'язаний із захистом цифрової інфраструктури та підтриманням керованості виробничих процесів. Контур європейської сумісності передбачає приведення внутрішніх процедур до вимог партнерів, замовників, донорів і регуляторів ЄС.

Кібербезпека в цій системі не повинна залишатися справою окремого технічного працівника. Стратегія кібербезпеки України розглядає кіберстійкість як необхідну умову захисту держави, суспільства та економіки [3]. Для підприємства це означає управлінську відповідальність за доступ до даних, резервні копії, договірні вимоги до постачальників, навчання персоналу та перевірку дій у кризових ситуаціях. У реальній діяльності підприємства слабким місцем часто стає не складність атаки, а неувага до звичайних процедур.

Антикризове управління високотехнологічним підприємством безпосередньо пов'язане з національною безпекою. Закон України «Про національну безпеку України» виходить із потреби захисту життєво важливих інтересів держави, суспільства і громадянина [4]. Високотехнологічні підприємства підтримують цю стійкість через інженерні рішення, цифрові сервіси, засоби зв'язку, елементи енергетичної та транспортної інфраструктури.

В свою чергу, державна стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності до 2030 року, також визначає додаткові напрями модернізації та міжнародного партнерства [5]. Отже, інтеграція антикризових стратегій має стати способом зберегти виробниче ядро, посилити довіру європейських партнерів і забезпечити участь підприємств у відновленні України.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: Угода від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011 (дата звернення: 21.05.2026).
2. Європейський Союз. Україна успішно завершила процес скринінгу для вступу до ЄС. 2025. URL: <https://surl.li/tezidv> (дата звернення: 21.05.2026).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/447/2021> (дата звернення: 21.05.2026).
4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19> (дата звернення: 21.05.2026).
5. Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2024 № 1351-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1351-2024-%D1%80> (дата звернення: 21.05.2026).

Вікторія МАЦУКА

к.е.н., доцент, доцент

кафедри менеджменту та фінансів,

Маріупольський державний університет

GOVERNANCE МІЖНАРОДНОЇ ДОПОМОГИ УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ВИКЛИКИ

Повномасштабна війна росії проти України радикально змінила архітектуру міжнародної безпеки та створила безпрецедентний за масштабами механізм координації військової і фінансової допомоги. У цьому контексті governance міжнародної допомоги Україні набуває особливого значення як система багаторівневого управління, що поєднує інституції ЄС, НАТО, США, міжнародні фінансові організації та двосторонні канали взаємодії держав. Йдеться не лише про обсяг ресурсів, а про складну систему ухвалення рішень, координації, логістики та політичних компромісів, яка формується в умовах триваючого збройного конфлікту [1].

Система управління міжнародною допомогою Україні не має єдиного центру. Вона функціонує як багаторівнева мережа, де політичні рішення приймаються на рівні урядів

держав-членів НАТО і ЄС, а також у межах G7, тоді як інституційна реалізація розподілена між Європейською Комісією, Європейським фондом миру, структурами НАТО, Світовим банком та МВФ. Операційний рівень реалізації включає конкретні програми постачання озброєнь, фінансову підтримку бюджету України, гуманітарні ініціативи та логістичні механізми транспортування ресурсів через територію країн ЄС. Така фрагментована структура забезпечує гнучкість і масштабованість, але водночас створює виклики координації та узгодженості дій.

Одним із ключових інституційних механізмів Європейського Союзу став Європейський фонд миру, який вперше в історії дозволив фінансувати військову допомогу третій країні через компенсаційні механізми державам-членам. Цей інструмент став важливим елементом нової безпекової ролі ЄС, який традиційно не був військовим актором. Завдяки цьому механізму держави-члени отримали можливість передавати озброєння Україні з подальшою частковою компенсацією, що суттєво прискорило процес постачань. Водночас ухвалення рішень у межах ЄС залишається залежним від політичного консенсусу, що нерідко призводить до затримок у реалізації рішень і різної швидкості реагування окремих держав [4].

Показовим кейсом управління військовою допомогою стала коаліція щодо постачання основних бойових танків Україні, зокрема німецьких Leopard 2 та американських Abrams. Процес ухвалення рішень продемонстрував складність трансатлантичної координації, де політичні вагання окремих держав поєднувалися з активною роллю інших країн, зокрема Польщі та країн Балтії, які виступали каталізаторами прискорення рішень. У результаті сформувалася модель багатостороннього тиску та координації, де військово-логістична реалізація виявилася значно простішою, ніж політичне погодження передачі озброєнь [7].

Фінансовий вимір допомоги Україні представлений насамперед через макрофінансові механізми Європейського Союзу та програми МВФ і Світового банку. ЄС запровадив масштабні пакети макрофінансової підтримки, спрямовані на забезпечення стабільності державного бюджету України в умовах війни. Ці програми мають чітко визначені умови, пов'язані з реформами у сфері публічного управління, антикорупційної політики та фінансової прозорості. Таким чином, фінансова допомога поєднує елементи кризової підтримки та довгострокової трансформації державного управління. Важливим аспектом є також координація між ЄС і міжнародними фінансовими інституціями, що дозволяє уникати дублювання програм і підвищувати ефективність використання ресурсів [2;3].

Особливе місце у системі governance займає модель США, яка базується на гнучких механізмах швидкого реагування, зокрема через Presidential Drawdown Authority та Ukraine Security Assistance Initiative. Ці інструменти дозволяють здійснювати передачу озброєнь без тривалих процедур погодження, що робить американську систему однією з найоперативніших у трансатлантичному просторі. Водночас вона залежить від внутрішньополітичного контексту та рішень Конгресу, що створює періодичні ризики затримки фінансування або постачань.

Практика міжнародної допомоги Україні демонструє також формування нових коаліційних механізмів у межах НАТО. Йдеться про тематичні коаліції, такі як артилерійська, танкова, авіаційна та коаліція протиповітряної оборони. Ці структури дозволяють групувати держави за напрямками спеціалізації та розподіляти відповідальність за конкретні сегменти військової підтримки. Такий підхід підвищує ефективність, але водночас створює залежність від лідерства окремих країн, які координують відповідні коаліції [6].

Одним із ключових викликів governance міжнародної допомоги є фрагментація управління. Відсутність єдиного координаційного центру призводить до паралельного існування різних каналів ухвалення рішень, що ускладнює стратегічне планування. Додатковою проблемою є асиметрія політичної волі держав-членів ЄС і НАТО, яка впливає на швидкість і обсяг допомоги. Деякі країни демонструють високий рівень залученості, тоді як інші діють обережніше, що створює нерівномірність у системі підтримки [5].

Ще одним важливим викликом є логістичні обмеження. Навіть після ухвалення політичних рішень виникають затримки, пов'язані з виробничими потужностями оборонної промисловості та транспортними маршрутами. Це особливо актуально у випадку складних систем озброєнь, які потребують навчання персоналу та технічного супроводу.

Попри ці виклики, система governance міжнародної допомоги Україні демонструє високу адаптивність. За короткий час було створено нові інституційні механізми, які раніше не існували в такому масштабі. Україна фактично стала центральним елементом нової трансатлантичної системи безпеки, що сприяло посиленню координації між ЄС і НАТО. Крім того, відбувається поступова інтеграція України в оборонно-промислові ланцюги західних країн, що має довгострокові стратегічні наслідки [8].

Загалом governance міжнародної допомоги Україні можна охарактеризувати як гібридну систему, що поєднує елементи міжурядового співробітництва, наднаціонального управління та коаліційної взаємодії. Її ефективність полягає у здатності швидко мобілізувати значні ресурси в умовах війни, однак структурні обмеження, пов'язані з фрагментацією та політичною складністю, залишаються ключовим викликом. У перспективі розвиток цієї системи, ймовірно, буде спрямований на поглиблення координації між ЄС і НАТО, а також на посилення інституційної ролі України як повноцінного учасника трансатлантичного безпекового governance.

Список використаних джерел

1. Вплив воєнного стану та політика повоєнного відновлення України: національні стратегії, регіональна безпека та стійкість громад: колективна монографія / за заг. ред. В. Ю. Медвідь, Д. В. Дячкова, О. А. Галича, О. В. Калініченка, В. С. Лесюка. Полтава: ПП «Астрая», 2026. 513с.
2. Мацука В. М. Особливості іноземного інвестування в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»: наукове періодичне видання*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2015. Вип. 11. Ч. 4. С. 12–15. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_11/128.pdf (дата звернення: 12.05.2026).
3. Мацука В. М. Сучасні тренди іноземного інвестування в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 12. С. 88–94. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.12.88>
4. Управління фінансово-економічною безпекою держави та шляхи запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам: монографія / А. В. Балабаниць, О. І. Гапонюк, М. О. Горбашевська, Л. А. Кислова, В. Я. Омельченко, Л. В. Семкова, В. М. Мацука, К. В. Осипенко, Ф. Л. Перепадя. М., 2020. 223 с.
5. European Parliament Think Tank. 2024. Multilateral financial assistance to Ukraine. URL: <https://surl.li/howexi> (Last accessed: 12.05.2026).
6. Fabbrini F. Funding the War in Ukraine: The European Peace Facility, the Macro-Financial Assistance Instrument, and the Slow Rise of an EU Fiscal Capacity. *Politics and Governance*. 2023. 11(4). P. 52–61. DOI: <https://doi.org/10.17645/pag.v11i4.7174>
7. Lanoszka A., Becker J. The art of partial commitment: the politics of military assistance to Ukraine. *Post-Soviet Affairs*. 2023. Issue 39(3). P. 173–194. DOI: <https://doi.org/10.1080/1060586X.2022.2162758>
8. Spielberger L., Rehm M. Institutional foundations of financial statecraft: EU assistance to Ukraine and beyond. *Review of International Political Economy*. 2026. P. 1–31. DOI: <https://doi.org/10.1080/09692290.2026.2618090>

Оксана ШЕЛОМОВСЬКА

к.держ.упр, доцент, доцент кафедри

соціально-психологічних і гуманітарних наук

Дніпровського державного технічного університету

Людмила КНЯЗЄВА

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня

зі спеціальності «Соціологія»

Дніпровського державного технічного університету

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ РЕФОРМИ УКРАЇНИ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОГРЕС VS СУСПІЛЬНЕ СПРИЙНЯТТЯ

Наразі Україна перебуває у стані глибоких політичних, економічних та соціальних трансформацій, зумовлених як внутрішніми модернізаційними процесами, так і зовнішніми викликами, передусім повномасштабною війною. За цих умов євроінтеграційний вектор розвитку для нашої держави є стратегічно безальтернативним. У цьому контексті зростає суспільний запит на ефективність реформ, їх відповідність європейським стандартам та реальні результати імплементації. Це актуалізує проведення комплексного аналізу процесу впровадження євроінтеграційних реформ, який не може обмежуватися виключно інституційним виміром, репрезентованим офіційними звітами, стратегіями та моніторинговими документами. З позицій соціологічного підходу не менш значущим є дослідження суспільного сприйняття реформ, оскільки рівень їх соціальної підтримки, довіри та легітимації виступає ключовим чинником стійкості й ефективності трансформаційних змін. Саме в площині взаємодії інституційного прогресу та соціального сприйняття формується реальна оцінка результативності реформ.

Вступ України до Європейського Союзу передбачає реалізацію системних змін у межах визначених кластерів, зокрема: реформування державного управління, розвиток внутрішнього ринку, забезпечення конкурентоспроможності та інклюзивного зростання, впровадження «зеленого» порядку денного, удосконалення політики у сфері ресурсів, сільського господарства та згуртованості, а також гармонізацію зовнішніх відносин.

Як свідчить Звіт Європейської Комісії щодо прогресу України в межах Пакета розширення 2025 року, у більшості напрямів зафіксовано «гарний прогрес», тоді як у сфері внутрішнього ринку – «помітний прогрес» (2,66 з 5). Водночас рівень відповідності зовнішній політиці ЄС досягає 99 %, що свідчить про високий ступінь політичної конвергенції [1].

Офіційні національні джерела також демонструють позитивну динаміку. Згідно зі звітом Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції за 2025 рік, загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію зріс з 81 % до 84 %. Найбільший прогрес протягом 2024 – 2025 р. досягнуто у фінансовому секторі (+ 8 %, загалом – 82 %), соціальній політиці та трудових відносинах (+ 7 %, загалом – 87 %), митних питаннях (+ 5 %, загалом – 96 %) і сільському господарстві (+5 %, загалом – 79 %). Але, за весь час євроінтеграції України найвищий рівень виконання мають сфери статистики та обміну інформацією (100 %), освіти, навчання та молоді (99 %) та інтелектуальної власності (98 %). В інституційному аспекті, найвищий рівень виконання Угоди продемонстрував Кабінет Міністрів України (81% заходів), Верховна Рада України (74 %), інші органи державної влади – 68 % [2].

Аналіз офіційних документів виявив наявність позитивної динаміки та відчутного прогресу у впровадженні євроінтеграційних реформ. Водночас для виявлення реальної ефективності трансформацій необхідним є звернення до емпіричних даних соціологічних досліджень, які відображають рівень суспільної підтримки, задоволеності та довіри до реформ.

Згідно дослідження, проведеного Rating Group влітку 2025 р. (n=2000) більшість населення (74 %) вважають впровадження реформ недостатніми (рис. 1). Регіональний розподіл свідчить, що в усіх регіонах більшість населення вважають зусилля української влади недостатніми – 71 %–79 %. Найкритичнішими є жителі Києва (79 %), обласних центрів і сіл (по

75 %), віком старше 50 років (76 %) і забезпечені (78 %). Достатніми зусилля української влади вважають 21 % респондентів. Люди з такими думками переважають у Центрі України (22 %), міст (23 %), молоді люди 18–29 років (20 %) та середнього рівня фінансового забезпечення (23 %). Відмінними зусилля української влади вважають лише 3 %. У більшості випадків це представники Сходу України (5 %), міст і сіл (по 3 %), віком 30–39 років (4 %), бідні та малозабезпечені (по 3 %) [3].

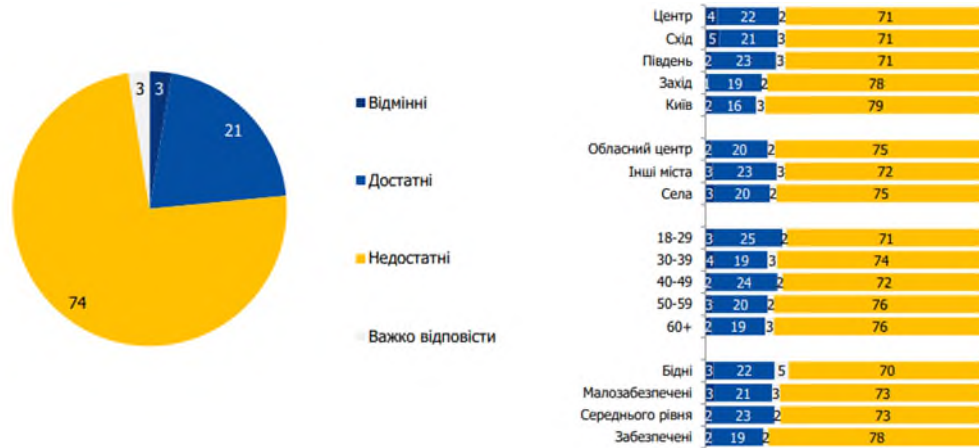

Рис. 1. Оцінка населенням зусиль української влади щодо проведення реформ в Україні, за даними опитування Rating Group 2025 р.

Більш диференційованою є оцінка окремих напрямів реформ. Високий рівень задоволеності фіксується у сфері цифрової трансформації (70 %) та гендерної рівності (60 %), що може бути пов'язано з їх відносно швидкою імплементацією та відчутними для населення результатами (табл.).

Таблиця

Задоволеність населення темпом проведення єврореформ в Україні, за даними опитування Rating Group 2025 р [3].

Реформа	2024	2025
Цифрова трансформація	67 %	70 %
Підтримка гендерної рівності	49 %	60 %
Реформа поліції	39 %	34 %
Реформа митної системи	29 %	32 %
Реформа судової системи та прокуратури	21 %	20 %
Боротьба з корупцією	15 %	14 %

За 2025 рік показник задоволеності за цими напрямом виріс на 3 % та 11 % відповідно. Натомість значно нижчими є оцінки реформ у сфері правоохоронних органів, митниці та, особливо, судової системи і боротьби з корупцією, де домінує незадоволення. Задоволеність громадян щодо проведення реформ у сфері СБУ (47 %), реформ поліції (34 %) та митної реформи (31 %) є дещо нижчим. Рівень задоволення реформою поліції порівняно з 2024 роком знизився на 5 %. Однак, більшість населення невдоволені судовою системою та прокуратурою (71 %) і боротьбою з корупцією (86 %). Порівняно з 2024 роком задоволення населення проведенням цих реформ знизилося на 1 %. Це свідчить про наявність структурних проблем у тих сферах, які безпосередньо пов'язані з питаннями справедливості, верховенства права та інституційної довіри [3].

Отже, результати нашого дослідження вказують на наявність розриву між інституційно зафіксованим прогресом євроінтеграційних реформ та їх суспільним сприйняттям. Незважаючи на формально високі показники виконання зобов'язань, значна частина громадян не відчуває їх

практичного впливу, що знижує рівень соціальної легітимації реформ. Така ситуація може бути зумовлена як комунікативними дисфункціями між владою і суспільством, так і нерівномірністю розподілу результатів реформ у соціальній структурі. У цьому контексті особливого значення набуває врахування соціологічного виміру при оцінці ефективності євроінтеграційної політики України.

Список використаних джерел

1. Єврокомісія представила Звіт щодо прогресу України в межах Пакета розширення 2025 – найкраща оцінка за три роки. URL: <https://surl.li/phwrja> (дата звернення: 13.04.2026).
2. Україна досягла 84 % виконання Угоди про асоціацію з ЄС: опублікований Звіт за 2025 рік. URL: <https://surl.li/ullfnb> (дата звернення: 13.04.2026).
3. Опитування громадської думки для консультативної місії ЄС в Україні. Оцінки та ставлення до реформ. URL: <https://surl.li/gdckgk> (дата звернення: 13.04.2026).

СЕКЦІЯ 3**Публічне управління та публічна служба в країнах ЄС досвід для України****Діана БАЧМАГА**

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти за спеціальністю
281 Публічне управління та адміністрування,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: Анатолій СУББОТ
професор кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права,
доктор юридичних наук, професор
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

**ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ
ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ**

Сучасний розвиток публічного управління в Україні нерозривно пов'язаний із процесами європейської інтеграції, що зумовлює необхідність впровадження європейських стандартів публічної служби. Ці стандарти формують основу ефективного, прозорого та підзвітного державного управління, орієнтованого на потреби громадян та забезпечення верховенства права.

Європейські стандарти публічної служби базуються на ключових принципах, закріплених у документах Ради Європи, Європейського Союзу та Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). До них належать принципи законності, політичної нейтральності, професіоналізму, прозорості, підзвітності, ефективності та орієнтації на громадянина. Значну роль у формуванні цих стандартів відіграє програма SIGMA, яка визначає основні вимоги до системи державного управління, зокрема щодо управління персоналом, надання адміністративних послуг та забезпечення доброчесності [1].

Водночас у наукових дослідженнях підкреслюється, що зазначені принципи ґрунтуються на ширших фундаментальних цінностях, таких як повага до прав людини, демократія, правова визначеність та відповідальність держави перед громадянами. Саме ці цінності становлять основу європейської моделі публічного управління та знаходять своє відображення у процесі реформування правової системи України.

На законодавчому рівні впровадження європейських стандартів публічної служби в Україні забезпечується комплексом нормативно-правових актів, які формують правову основу функціонування сучасної системи державного управління. Ключову роль у цьому процесі відіграє Конституція України, яка закріплює фундаментальні засади публічного управління.

Зокрема, відповідно до статті 8, в Україні визнається і діє принцип верховенства права, а стаття 3 визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Це положення відповідає європейському підходу, за яким держава функціонує в інтересах громадянина [2].

Важливим елементом законодавчого забезпечення є Закон України «Про державну службу», який закріплює основні принципи організації та функціонування державної служби. Серед них – професіоналізм, політична неупередженість, доброчесність, ефективність та рівний доступ громадян до державної служби. Закон також передбачає запровадження конкурсного відбору на посади, чітку систему оцінювання результатів службової діяльності, а також механізми професійного розвитку державних службовців [3]. Усі ці положення спрямовані на

формування професійного, компетентного та стабільного кадрового корпусу, що відповідає європейським стандартам публічного адміністрування.

Не менш важливим є ЗУ «Про запобігання корупції», який відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості та доброчесності публічної служби. Він встановлює систему фінансового контролю, включаючи обов'язкове електронне декларування доходів посадових осіб, регулює питання запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, а також визначає механізми відповідальності за корупційні правопорушення [4].

Значну роль у впровадженні принципу орієнтації на громадянина відіграє Закон України «Про адміністративні послуги», який визначає правові засади надання адміністративних послуг, їх доступність, прозорість та зручність для населення [5]. Важливим досягненням є впровадження центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), що забезпечують стандартизацію процедур та підвищення якості обслуговування громадян. Це відповідає європейській практиці сервісної держави, яка орієнтується на потреби суспільства.

У контексті євроінтеграції особливе значення має Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка передбачає поступову гармонізацію національного законодавства з правом ЄС. Вона визначає стратегічні напрями реформування системи публічного управління, зокрема у сфері державної служби, антикорупційної політики, адміністративних процедур та інституційної спроможності органів влади [6]. Реалізація положень Угоди сприяє впровадженню європейських стандартів управління, підвищенню ефективності державних інституцій та зміцненню демократичних засад суспільства.

Крім зазначених актів, важливу роль відіграють також інші нормативно-правові документи, що регулюють окремі аспекти публічної служби, зокрема закони у сфері доступу до публічної інформації, електронного урядування, а також підзаконні акти, які деталізують процедури реалізації державної політики. Сукупність цих нормативних актів формує цілісну правову систему, спрямовану на забезпечення ефективного, прозорого та підзвітного публічного управління.

Сучасна ситуація в Україні показує, що впровадження європейських стандартів публічної служби є реалістичним, але потребує постійного вдосконалення. Особливо актуальним залишається підвищення професійної компетентності державних службовців, розвиток цифрових сервісів та забезпечення прозорості і підзвітності влади перед громадянами. В умовах військового конфлікту це набуває особливого значення, адже ефективна і стійка публічна служба здатна гарантувати безперервність адміністративних процесів, швидке реагування на надзвичайні ситуації та підтримку населення.

Таким чином, законодавча база України у сфері публічної служби загалом відповідає європейським стандартам і створює необхідні передумови для їх реалізації. Водночас ключовим завданням залишається не лише вдосконалення нормативного регулювання, але й забезпечення ефективного практичного впровадження цих норм, що є визначальним фактором успішної модернізації системи публічного управління в Україні.

Список використаних джерел

1. Програма SIGMA. URL: <https://surl.li/jbrtsu> (дата звернення: 25.03.2026).
2. Конституція України: закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://surl.li/joswov> (дата звернення: 25.03.2026).
3. Про державну службу: закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 25.03.2026).
4. Про запобігання корупції : закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 25.03.2026).
5. Про державну службу: закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>(дата звернення: 25.03.2026).
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародна угода від 27.06.2014. URL: <https://surl.li/tonqnw> (дата звернення: 25.03.2026).

Сергій ВОЛИНЕЦЬ

*начальник управління організаційної
роботи апарату Дніпропетровської
обласної державної адміністрації*

ДОСВІД НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ДЕКОМУНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО ПРОСТОРУ В ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну стало каталізатором деколонізаційних процесів не лише в нашій державі, але і в низці країн Східної Європи, зокрема Литовській Республіці. Починаючи з лютого 2022 року, в Литві органи місцевого самоврядування розпочали ініціювати демонтаж пам'ятників та інших символів, присвячених радянській армії [1]. Водночас під впливом російсько-української війни Парламент Литовської Республіки в грудні 2022 року ухвалив Закон про заборону пропаганди тоталітарних й авторитарних режимів та їхніх ідеологій, який ще називають Законом про дерадянизацію [3].

Набравши чинності 01 травня 2023 року, Закон визначив правову основу та процедуру демонтажу пам'ятників, скульптур, обелісків, пам'ятних дошок й інших меморіальних об'єктів, а також зміну назв вулиць, площ, парків, громадських площ та інших об'єктів топонімії, які порушують заборону на пропаганду тоталітарних, авторитарних режимів і їхніх ідеологій [2].

Вищезазначена заборона стосується, зокрема, увічнення і зображення в будь-якій формі:

- символики, що пропагує тоталітарні, авторитарні режими та їхні ідеології;
- осіб, які входили або входять до окупаційних політичних, військових, репресивних структур, центральних структур окупаційного уряду та активно брали участь у прийнятті рішень, які мали вплив на окупаційні політичні, військові, репресивні структури;
- організацій, подій чи дат, що символізують тоталітарні, авторитарні режими та їхні ідеології;
- військової агресії, що здійснювалася або здійснюється тоталітарними, авторитарними режимами проти іншої держави;
- радянської окупації Литви у 1940 – 1941 та 1944 – 1990 роках, а також нацистської окупації 1939 – 1944 років.

Рішення про те, що пам'ятник, пам'ятний знак або назва об'єкту топонімії пропагує тоталітарні, авторитарні режими та їхні ідеології, ухвалюють Литовський центр дослідження геноциду та опору, а також органи місцевого самоврядування.

Водночас з метою оцінки їхньої відповідності вимогам Закону Сеймом Литовської Республіки за пропозицією Центру дослідження геноциду та опору було утворено міжвідомчу комісію, до складу якої входять 9 членів: по 1 члену від Центру дослідження геноциду та опору, Департаменту культурної спадщини Міністерства культури, Університету Вітаутаса Великого, Вільнюського університету, Вільнюської академії мистецтв, Литовського інституту історії, Секретаріату Міжнародної комісії з оцінки злочинів нацистського та радянського окупаційних режимів у Литві, Литовського союзу політичних в'язнів та депортованих, Литовської асоціації органів місцевого самоврядування. Склад комісії оновлюється кожні три роки, а робота її членів оплачується. При цьому, одна і та сама особа може входити до складу Комісії не більше 2 термінів поспіль та має право бути делегованою до неї лише після закінчення 3 років з моменту завершення другого терміну своїх повноважень.

Закон зобов'язав органи місцевого самоврядування не рідше ніж раз на рік подавати до Центру дослідження геноциду та опору інформацію про пам'ятники, пам'ятні знаки й об'єкти топонімії, які не відповідають вимогам законодавства, а також надав їм право звертатися до Центру у разі виникнення сумнівів щодо відповідності положенням Закону новостворюваних публічних об'єктів або зміни, перенесення, усунення вже існуючих об'єктів. Крім того, право подавати до Центру інформацію про об'єкти, що порушують встановлену Законом заборону, отримали, в тому числі, фізичні та юридичні особи.

Центр дослідження геноциду та опору передає отриману інформацію про пам'ятники, пам'ятні знаки й об'єкти топонімії міжвідомчій комісії, яка протягом 20 робочих днів повинна проаналізувати її та надати генеральному директору Центру висновок щодо відповідності того чи іншого об'єкта положенням Закону. Відтак генеральний директор, отримавши висновок Комісії, не пізніше ніж через 5 робочих днів ухвалює рішення про збереження об'єкту, його усунення з публічного простору або заміну його складової частини, назви чи іншого елемента, що не відповідає Закону. Рішення генерального директора Центру протягом 5 робочих днів з дня його ухвалення направляється для виконання органу державної влади, органу місцевого самоврядування або іншій особі, у власності або управлінні якої знаходиться об'єкт.

Власник об'єкта, а якщо власник невідомий – власник земельної ділянки, на якій розташований об'єкт, повинен забезпечити виконання рішення генерального директора Центру не пізніше ніж протягом 3 місяців з дня його отримання або у випадку оскарження рішення в суді – з дня набрання законної сили рішенням суду. Якщо власник об'єкта у відведений йому Законом термін не виконує вищезазначеного рішення, усунення або зміну об'єкта протягом наступних 3 місяців здійснює орган місцевого самоврядування, який, при цьому, отримує право вимагати від власника відшкодування витрат, пов'язаних з роботами щодо усунення або зміни об'єкта. Про видалення або зміну об'єкта його власник, орган державної влади або орган місцевого самоврядування повинен проінформувати Центр дослідження геноциду та опору.

При цьому, варто підкреслити, що вищезазначені положення Закону не застосовуються щодо об'єктів, які:

- експонуються в музеях, архівах, бібліотеках;
- використовуються для інформування громадськості про тоталітарні, авторитарні режими та ідеології, які вони пропагують, історичні й сучасні події та їх наслідки;
- використовуються в освітніх, наукових цілях, у професійному мистецтві або з метою колекціонування.

Власник цих об'єктів або, якщо власник невідомий, власник земельної ділянки, на якій вони розташовані, отримавши рішення генерального директора Центру дослідження геноциду та опору, протягом 10 робочих днів може надати Центру детальну інформацію та докази того, що об'єкт відповідає згаданим умовам. Якщо генеральний директор Центру вирішить, що об'єкт відповідає хоча б одній з цих умов, він може експонуватися або використовуватися, але лише у разі розміщення поруч із ним або безпосередньо на ньому об'єктивної та критичної інформації про зв'язок цього об'єкта з тоталітарними, авторитарними режимами та їх ідеологіями, історичними та сучасними подіями. При цьому, зміст, текст і мовна форма викладу цієї інформації повинні бути узгоджені з Центром, а при експонуванні або іншому використанні об'єктів культурної спадщини – з Департаментом культурної спадщини Міністерства культури. Крім того, вказані об'єкти не можуть упорядковуватися, оновлюватися або змінюватися таким чином, щоб в їх назві або змісті з'явилися додаткові заборонені Законом елементи.

Підсумовуючи, варто наголосити на необхідності подальшого ґрунтовного дослідження литовського досвіду імплементації Закону про дерадянизацію та його порівняльного аналізу з українським законодавством, що може стати цінним підґрунтям для вдосконалення вітчизняної деколонізаційної та декомунізаційної практики.

Список використаних джерел

1. У Литві заборонили пропаганду тоталітаризму. РБК – Україна: веб-сайт. URL: <https://surl.li/dxjspm> (дата звернення: 02.05.2026).
2. Draudimo propaguoti totalitarinius, autoritarinius režimus ir jų ideologijas: Lietuvos Respublikos įstatymas 2022 m. gruodžio 13 d. Nr. XIV-1679. URL: <https://surli.cc/isttll> (дата звернення: 02.05.2026).
3. Gegužės 1-ąją įsigalioja viešųjų erdvių desovietizacijos įstatymas. Lietuvos Respublikos Seimas: веб-сайт. URL: <https://surl.li/rhgrgg> (дата звернення: 02.05.2026).

Іван ГОЛОВКО

*к.політ.н., доцент, доцент
кафедри міжнародних відносин
ДНУ імені Олеся Гончара*

ЦИФРОВА ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПАРТИСИПАТИВНОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ КРИЗ

У XXI столітті цифровізація міжнародного середовища стала одним із ключових чинників трансформації дипломатичної діяльності, механізмів суспільної взаємодії та політичної комунікації. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, поширення соціальних мереж і цифрових платформ сприяли формуванню нових моделей взаємодії між державою, суспільством та міжнародними акторами. Особливого значення ці процеси набули в умовах глобальних криз — пандемій, воєнних конфліктів, гуманітарних катастроф, інформаційних загроз та економічної нестабільності. У таких умовах цифрова публічна дипломатія перестає бути виключно інструментом зовнішньополітичного позиціонування держави та перетворюється на механізм суспільної мобілізації, формування міжнародної солідарності та залучення громадян до партисипативних практик [1].

Традиційна дипломатія впродовж тривалого часу базувалася переважно на міждержавній взаємодії та офіційних каналах комунікації. Однак глобалізація та розвиток цифрового суспільства змінили характер міжнародної комунікації. В умовах мережевого світу значний вплив на міжнародні процеси почали здійснювати не лише держави, а й громадянське суспільство, міжнародні організації, цифрові спільноти, волонтерські рухи та окремі громадяни. Саме тому публічна дипломатія дедалі більше орієнтується на горизонтальні комунікації, інтерактивність та залучення аудиторії до спільної діяльності [2].

Цифрова публічна дипломатія є складовою нової публічної дипломатії, що використовує цифрові технології та онлайн-платформи для просування державних інтересів, формування міжнародного іміджу та взаємодії з глобальною аудиторією [3]. Її ключовою особливістю є діалогічний характер комунікації. На відміну від класичної моделі одностороннього інформування, цифрова дипломатія передбачає постійну взаємодію, зворотний зв'язок та співучасть громадян у формуванні інформаційного порядку денного [4].

У сучасних умовах цифрова дипломатія тісно пов'язана з концепцією партисипації. Партисипативний підхід передбачає активне залучення громадян до процесів ухвалення рішень, суспільної мобілізації та реалізації спільних ініціатив [5]. Саме цифрові технології значно спростили механізми громадської участі, дозволивши мільйонам людей одночасно долучитися до суспільних кампаній, волонтерських рухів, міжнародних інформаційних акцій та цифрових платформ підтримки.

Особливо яскраво роль цифрової публічної дипломатії проявилася в умовах глобальних криз. Пандемія COVID-19 продемонструвала важливість цифрових комунікацій у координації міжнародної взаємодії, поширенні інформації та формуванні довіри до державних інституцій [6]. Соціальні мережі стали інструментом інформування населення, організації громадської допомоги та міжнародної наукової співпраці. У цей період цифрові дипломатичні практики використовувалися не лише для зовнішньополітичної комунікації, а й для консолідації суспільства в умовах глобальної невизначеності.

Ще більшого значення цифрова дипломатія набула в умовах російсько-української війни. Україна стала одним із найбільш показових прикладів використання цифрової дипломатії як інструменту міжнародної мобілізації та громадянської партисипації. Соціальні мережі, цифрові платформи, онлайн-кампанії та офіційні цифрові комунікації державних інституцій дозволили сформувати глобальну підтримку України, активізувати міжнародні волонтерські мережі та забезпечити широке залучення громадян різних країн до гуманітарних, фінансових та інформаційних ініціатив [7].

Важливу роль у цьому процесі відіграли офіційні цифрові комунікації українських державних інституцій, насамперед Міністерства закордонних справ України, Офісу Президента України та цифрових платформ на підтримку України. Використання Twitter/X, Telegram, Instagram, YouTube та інших платформ забезпечило оперативне поширення інформації, формування міжнародного порядку денного та підтримання постійної уваги світової спільноти до подій в Україні. Водночас цифрова комунікація стала інструментом мобілізації громадянського суспільства та міжнародної солідарності [8].

Суттєвим аспектом цифрової публічної дипломатії є її здатність формувати мережеві спільноти та підтримувати горизонтальні зв'язки між учасниками глобальної комунікації. У цьому контексті важливими є концепції «мережевого суспільства» Мануеля Кастельса та «прискороеного плюралізму» Брюса Бімбера, які пояснюють зростання ролі цифрових платформ у формуванні суспільних рухів та колективної мобілізації [9]. Завдяки цифровим технологіям суспільна взаємодія набуває децентралізованого характеру, а громадяни отримують можливість безпосередньо впливати на суспільно-політичні процеси.

Цифрова дипломатія також сприяє розвитку цифрової громадянськості та цифрової культури участі. У сучасному світі громадянська активність дедалі частіше реалізується через онлайн-платформи, електронні петиції, цифрові кампанії та соціальні мережі [10]. Це формує нові моделі політичної участі, в яких межа між внутрішньою та зовнішньою політикою стає дедалі менш помітною. Громадяни перетворюються на активних учасників міжнародної комунікації, а цифрові спільноти – на важливих акторів глобального інформаційного простору.

Разом із тим цифрова публічна дипломатія супроводжується низкою викликів. Поширення дезінформації, маніпулятивних технологій, інформаційних атак та цифрового авторитаризму створює загрозу для демократичних механізмів комунікації [11]. Соціальні мережі можуть використовуватися не лише для мобілізації суспільства, а й для поляризації громадської думки та посилення конфліктності. Саме тому важливого значення набувають питання цифрової етики, інформаційної безпеки та формування стійкості суспільства до інформаційних загроз.

В умовах глобальних криз цифрова публічна дипломатія дедалі більше виконує функцію кризової комунікації та суспільної консолідації. Її ефективність визначається не лише технологічними можливостями, а й рівнем довіри до державних інституцій, здатністю формувати спільні цінності та забезпечувати залучення громадян до процесів взаємодії. Цифрові дипломатичні практики стають інструментом формування міжнародної солідарності, підтримки демократичних цінностей та розвитку глобальної громадянської відповідальності.

Отже, цифрова публічна дипломатія в сучасних умовах виступає важливим інструментом партисипативної мобілізації суспільства. Її значення особливо зростає під час глобальних криз, коли цифрові технології забезпечують оперативну комунікацію, координацію суспільних дій та міжнародну підтримку. Цифрова дипломатія сприяє формуванню нових моделей громадянської участі, розвитку мережевих спільнот та посиленню ролі громадянського суспільства у міжнародних процесах. Водночас ефективність таких практик залежить від здатності держав та суспільства протидіяти інформаційним загрозам, забезпечувати цифрову довіру та підтримувати демократичний характер цифрової комунікації.

Список використаних джерел

1. Bjola C., Holmes M. *Digital Diplomacy: Theory and Practice*. London: Routledge, 2015. 254 p. URL: <https://surl.li/mqhzwx> (Last accessed: 13.05.2026).
2. Castells M. *The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Oxford: Blackwell Publishing, 2010. 625 p. URL: <https://surl.li/rklelm> (Last accessed: 13.05.2026).
3. Cull N. J. *Public Diplomacy: Foundations for Global Engagement in the Digital Age*. Cambridge: Polity Press, 2019. 328 p. URL: <https://surl.li/fieddn> (Last accessed: 13.05.2026).
4. Милосердна І. М. Цифрова дипломатія як основа нової публічної дипломатії. *Політичне життя*. 2022. № 69. С. 13–18. <https://surl.li/mljmon> (Last accessed: 13.05.2026).

5. Bimber B. *Information and American Democracy: Technology in the Evolution of Political Power*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 272 p. URL: <https://surl.lt/zzeieu> (Last accessed: 13.05.2026).
6. Fung A. Varieties of Participation in Complex Governance. *Public Administration Review*. 2006. Vol. 66. P. 66–75. URL: <https://surl.li/gvwszg> (Last accessed: 13.05.2026).
7. Pamment J. *New Public Diplomacy in the 21st Century: A Comparative Study of Policy and Practice*. London: Routledge, 2013. 182 p. URL: <https://surl.li/iwggpz> (Last accessed: 13.05.2026).
8. Kuptsova O., Chala O. Online Networks of Support in Distressed Environments: Solidarity and Mobilization during the Russian Invasion of Ukraine. arXiv. 2023. URL: <https://arxiv.org/abs/2304.04327> (Last accessed: 13.05.2026).
9. Loader B. D., Mercea D. *Social Media and Democracy: Innovations in Participatory Politics*. London: Routledge, 2012. 270 p. URL: <https://surl.li/ekotfr> (Last accessed: 13.05.2026).
10. Simon T., Camarinha-Matos L. M., Afsarmanesh H. Social Networks and the Internet of People for Crisis Response and Recovery. *Technological Forecasting and Social Change*. 2015. Vol. 121. P. 88–96. URL: <https://surl.lt/ramoyr> (Last accessed: 13.05.2026).
11. Zaharna R. S. *Battles to Bridges: U.S. Strategic Communication and Public Diplomacy after 9/11*. New York: Palgrave Macmillan, 2010. 256 p. URL: <https://surl.li/hbgufk> (Last accessed: 13.05.2026).

Назар КОСАРЕВИЧ

к.е.н., доцент, докторант кафедри публічного управління, адміністрування і національної безпеки Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ РЕСУРСАМИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Сучасний етап розвитку системи публічного управління в Україні визначається глибокими трансформаційними процесами, зумовленими поєднанням євроінтеграційного курсу держави, воєнних викликів та необхідності забезпечення фінансової стійкості публічного сектору. Активна інтеграція до європейського політико-економічного простору обумовлює необхідність суттєвого перегляду підходів до управління бюджетними ресурсами та формування нової управлінської парадигми, орієнтованої на результативність, прозорість і довгострокову збалансованість. У контексті набуття Україною статусу країни-кандидата на членство в Європейському Союзі особливого значення набуває адаптація національної бюджетної системи до стандартів ЄС, які передбачають дотримання принципів фіскальної дисципліни, підзвітності та ефективності використання публічних фінансів [4].

Традиційна модель управління бюджетними ресурсами, що тривалий час базувалася на централізованому розподілі фінансових потоків і домінуванні короткострокових управлінських рішень, в умовах сучасних трансформацій виявляється обмеженою з точки зору забезпечення сталого розвитку. Це зумовлює необхідність переходу до системи державного управління, у якій бюджетні ресурси розглядаються не лише як фінансовий інструмент, а як ключовий елемент реалізації державної політики та досягнення стратегічних цілей розвитку.

Європейський Союз сформував комплексну модель управління публічними фінансами, що базується на концепції належного врядування (good governance), яка включає принципи відкритості, підзвітності, ефективності, верховенства права та участі громадськості [2]. У цьому контексті механізми державного управління бюджетними ресурсами доцільно трактувати як інтегровану систему інституційних, правових, організаційних та інструментальних компонентів, що забезпечують формування, розподіл і використання бюджетних ресурсів відповідно до пріоритетів державної політики. Відповідно, їх трансформація передбачає не лише модернізацію окремих інструментів, а й глибинне переосмислення ролі держави – від

адміністратора бюджетних потоків до стратегічного координатора соціально-економічного розвитку.

У процесі адаптації до вимог Європейського Союзу трансформація механізмів державного управління бюджетними ресурсами набуває системного характеру та реалізується за низкою взаємопов'язаних напрямів. Передусім йдеться про інституційно-правове узгодження, що передбачає приведення національного законодавства у відповідність до *acquis* ЄС, зокрема впровадження правил бюджетної дисципліни, які в країнах ЄС передбачають утримання дефіциту державного бюджету на рівні не вище 3-х відсотків ВВП та державного боргу – не більше 60 % ВВП [9]. Для України ці орієнтири залишаються довгостроковими цілями, оскільки в умовах воєнного стану показники мають інший характер: за даними Міністерства фінансів України, дефіцит державного бюджету у 2023 році перевищив 20 % ВВП, а державний та гарантований державою борг наблизився до 85–90 % ВВП. Це обумовлює необхідність формування адаптивних механізмів державного управління, здатних поєднати вимоги європейської фіскальної дисципліни з реаліями воєнної економіки [5].

Другим ключовим напрямом є утвердження середньострокового бюджетного планування як базового механізму забезпечення узгодженості бюджетної політики зі стратегічними цілями розвитку. В Україні впровадження середньострокового бюджетування здійснюється через Бюджетну декларацію, яка визначає основні параметри бюджетної політики на трирічний період [1]. Зокрема, Бюджетна декларація на 2024–2026 роки (та наступні середньострокові плани) базується на пріоритеті оборони, безпеки та євроінтеграції. Документ передбачає фінансування видатків в умовах воєнного стану, поступове зростання доходів, мінімальної заробітної плати та обмеження непершочергових капітальних видатків, фокусуючись на соціальній стабільності. У 2026 році частка видатків сектору безпеки і оборони перевищує 50 % загального обсягу державного бюджету, що свідчить про структурну трансформацію бюджетної політики в умовах війни [7].

Не менш важливим є впровадження орієнтованого на результат підходу до управління бюджетними ресурсами, який реалізується через розвиток програмно-цільового методу бюджетування. За даними Міністерства фінансів, понад 90 відс. видатків державного бюджету вже охоплено бюджетними програмами, однак ефективність їх реалізації залишається нерівномірною, що зумовлює необхідність удосконалення механізмів оцінки результативності та посилення відповідальності розпорядників бюджетних коштів [5].

Суттєвою складовою трансформації виступає цифровізація бюджетного процесу. В Україні функціонують такі системи, як E-data, Є-казначейство та портал відкритого бюджету, що забезпечують відкритість інформації про використання бюджетних коштів. За оцінками міжнародних організацій, рівень прозорості бюджету України суттєво зріс, зокрема за Індексом відкритості бюджету (Open Budget Index) Україна у 2021 році отримала 63 бали зі 100 можливих, що свідчить про поступове наближення до європейських стандартів відкритості.

Важливе місце у трансформаційних процесах займає розвиток децентралізації та посилення ролі місцевого самоврядування у системі управління бюджетними ресурсами. Особливо це актуально у період війни, оскільки реальні цифри показують негативну тенденцію щодо зниження питомої ваги доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України. До початку повномасштабного вторгнення частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України становила близько 30–35 %, що відповідає загальноєвропейським тенденціям фінансової децентралізації. Проте, починаючи з 2022 року спостерігається поступове зниження цього показника і у 2025–2026 роках частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України становила близько 14–18 %. При цьому зростає залежність місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів, частка яких у доходах окремих територіальних громад перевищує 50 %, що свідчить про необхідність удосконалення механізмів фінансового вирівнювання та стимулювання власної дохідної бази громад [6].

Узагальнення трансформаційних змін дозволяє виокремити перехід від адміністративно-розподільчої моделі управління до результативно-орієнтованої системи, що базується на середньостроковому плануванні, відкритості та підзвітності. Зокрема, бюджетне планування

трансформується з короткострокового у середньострокове, розподіл ресурсів – з адміністративного у програмно-цільовий, контроль – з формального у результативний аудит, прозорість – з обмеженої у відкриту систему даних, а управління на місцевому рівні – з централізованого у децентралізоване.

Трансформацію механізмів державного управління бюджетними ресурсами доцільно розглядати як багаторівневий процес, що включає послідовну реалізацію таких елементів: державна політика євроінтеграції, гармонізація нормативно-правового середовища, інституційна трансформація, модернізація управлінських інструментів, впровадження систем оцінювання ефективності та досягнення фіскальної стійкості. Такий підхід забезпечує системність змін і узгодженість між різними рівнями публічного управління. Водночас процес трансформації супроводжується рядом суттєвих викликів, серед яких недостатній рівень інституційної спроможності органів влади, формальний характер впровадження окремих управлінських інструментів, обмеженість фінансових ресурсів в умовах воєнного стану, дисбаланси у системі міжбюджетних відносин та недостатній рівень інтеграції інформаційних систем. Наявність цих факторів знижує ефективність реалізації державної політики та потребує комплексного підходу до їх подолання.

Таким чином, трансформація механізмів державного управління бюджетними ресурсами в Україні в контексті вимог Європейського Союзу є системним і багатовимірним процесом. Вона передбачає формування нової моделі бюджетного управління, яка поєднує європейські стандарти фіскальної дисципліни з необхідністю адаптації до умов воєнної економіки та відновлення держави. Ключовим завданням державної політики у цій сфері є забезпечення ефективного використання бюджетних ресурсів, підвищення інституційної спроможності органів влади та створення передумов для довгострокової фінансової стійкості територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://surl.li/aewcbh> (дата звернення: 08.04.2026).
2. Гордон М. В., Оленцевич Н. В., Колісник І. О. Моделі публічного управління: порівняльний аналіз та пропозиції для України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 3. URL: <https://surl.li/bgrhtx> (дата звернення: 08.04.2026).
3. Смелянов В. М., Сухарніков В. В. Європейський досвід публічного управління // *Державне будівництво*. 2024. Т. 2. № 36. URL: <https://surl.li/ltoits> (дата звернення: 08.04.2026).
4. Марченко С. Україна послідовно впроваджує стандарти ЄС та ОЕСР: про податкову реформу на міжнародній конференції в Японії. Міністерство фінансів України. 04.03.2026. URL: <https://surl.li/ytcoru> (дата звернення: 08.04.2026).
5. Міністерство фінансів України. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2023 рік. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 08.04.2026).
6. Онищук І. Бюджети громад у 2025 році: стійкість, адаптація, виклики // *Децентралізація*. 2026. URL: <https://surl.li/pnpdmd> (дата звернення: 08.04.2026).
7. Про схвалення Бюджетної декларації на 2026–2028 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2025 № 774. URL: <https://surl.lu/ohufst> (дата звернення: 08.04.2026).
8. Свірко С. В., Довгалюк В. В., Тростенюк Т. М. Методологічна модель бюджетного процесу Європейського Союзу. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 1 (107). С. 70–84. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-1\(107\)-70-84](https://doi.org/10.26642/ema-2024-1(107)-70-84)
9. European Commission. Economic governance review: EU fiscal rules. URL: <https://surl.lu/jvumpw> (Last accessed: 08.04.2026).

Віталій КРУГЛОВ

*д.держ.упр., професор кафедри
соціології і публічного управління
НТУ «Харківський політехнічний інститут»*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ЄС ТА АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МОДЕЛЕЙ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Цифрова трансформація публічного управління стала одним із ключових напрямів модернізації держав-членів Європейського Союзу (ЄС). Розвиток електронного урядування змінив традиційні підходи до взаємодії держави та громадян, підвищив прозорість управлінських процесів, скоротив адміністративні процедури та посилив ефективність надання публічних послуг. Для України питання адаптації європейських моделей електронного урядування набуло особливого значення в умовах євроінтеграції, цифровізації держави та воєнних викликів.

У країнах ЄС цифрова трансформація базується на концепції «цифрового уряду», яка передбачає комплексне використання цифрових технологій у системі публічного управління. Європейська модель орієнтується не лише на автоматизацію адміністративних процедур, а й на формування людиноцентричної системи управління. У межах зазначеної концепції громадянин розглядається як основний користувач державних сервісів [1]. Саме тому у країнах ЄС значна увага приділяється цифровій інклюзії, кібербезпеці, захисту персональних даних та відкритості державної інформації.

Одним із найбільш успішних прикладів цифрового урядування в Європі є Естонія. Естонська модель базується на інтегрованій цифровій інфраструктурі, системі електронної ідентифікації та платформі X-Road, яка забезпечує обмін даними між державними реєстрами. Завдяки цьому більшість державних послуг доступна онлайн. Досвід Естонії демонструє, що цифровізація підвищує ефективність управління та одночасно знижує корупційні ризики.

Важливим напрямом розвитку електронного урядування в ЄС є використання штучного інтелекту, великих даних та хмарних технологій. Європейська Комісія розглядає цифрову трансформацію як основу конкурентоспроможності та інституційної стійкості держав-членів. У 2024 році ЄС започаткував нові програми підтримки цифрової модернізації публічного сектору, орієнтовані на впровадження інноваційних управлінських рішень та підготовку цифрових кадрів.

Для України цифрова трансформація стала одним із найбільш результативних напрямів реформування публічного управління. Особливе значення має розвиток застосунку та порталу державних послуг Дія, який фактично сформував основу цифрової взаємодії держави і громадян. Україна за короткий період суттєво покращила позиції у міжнародних рейтингах цифрових публічних послуг. У міжнародному середовищі українська модель цифровізації дедалі частіше розглядається як приклад швидкої цифрової адаптації державного сектору в умовах кризи та війни.

Сучасні дослідження підтверджують, що цифрова трансформація публічного управління не обмежується технічним оновленням державних інституцій. Вона передбачає зміну організаційної культури, управлінських підходів та механізмів прийняття рішень [5]. Ефективне цифрове урядування потребує інтеграції технологічних, інституційних та соціальних компонентів. У цьому контексті особливого значення набуває формування цифрових компетентностей державних службовців та громадян.

Водночас адаптація європейських моделей електронного урядування в Україні супроводжується низкою проблем. Серед них варто виділити нерівномірний рівень цифрової інфраструктури регіонів, загрози кібербезпеці, дефіцит висококваліфікованих кадрів та недостатню інтеграцію державних реєстрів. Додатковим викликом виступає необхідність гармонізації українського законодавства із цифровими стандартами ЄС.

Особливої уваги потребує питання цифрової стійкості держави в умовах війни. Україна змушена одночасно забезпечувати функціонування електронного урядування та протидіяти масштабним кіберзагрозам. У цих умовах цифровізація стала не лише інструментом модернізації, а й фактором національної безпеки. Саме тому сучасна модель цифрового публічного управління в Україні формується як система кризово-адаптивного врядування.

Наукові дослідження засвідчують, що цифрова трансформація у сфері публічного управління повинна ґрунтуватися на принципах відкритості, прозорості, міжвідомчої інтеграції та орієнтації на потреби громадян [4]. Дослідники також підкреслюють, що успішність цифрових реформ визначається не лише рівнем технологічного розвитку, а й якістю інституційного середовища [2].

Важливим аспектом європейської цифрової трансформації виступає розвиток концепції відкритого врядування. У країнах ЄС активно впроваджуються механізми відкритих даних, електронної демократії та цифрової участі громадян у процесах ухвалення рішень. Використання електронних петицій, платформ громадських консультацій та цифрових інструментів бюджетування сприяє підвищенню довіри до державних інституцій і формує нові моделі взаємодії між владою та суспільством. Для України цей досвід має стратегічне значення, оскільки відкритість управлінських процесів безпосередньо впливає на рівень суспільної довіри та ефективність антикорупційної політики. Цифрові механізми громадської участі підвищують якість публічного управління та посилюють інституційну підзвітність [3].

Окремого значення набуває інтеграція цифрових сервісів України до європейського цифрового простору. У межах євроінтеграційного курсу Україна поступово адаптує нормативно-правові механізми до вимог ЄС у сферах захисту персональних даних, електронної ідентифікації та транскордонного обміну цифровою інформацією. Перспективним напрямом виступає приєднання України до спільних європейських цифрових платформ та систем електронної взаємодії державних органів. Зазначена інтеграція сприятиме підвищенню сумісності української системи електронного урядування із цифровими стандартами ЄС та прискорить інституційне зближення України з європейським адміністративним простором [2].

Отже, досвід держав-членів ЄС демонструє, що цифрова трансформація публічного управління є довгостроковим процесом комплексної модернізації держави. Для України адаптація європейських моделей електронного урядування виступає стратегічним напрямом євроінтеграції та інституційного розвитку. Українська практика цифровізації вже демонструє значні результати, проте подальший розвиток потребує зміцнення кібербезпеки, розвитку цифрових компетентностей, удосконалення нормативно-правової бази та поглиблення інтеграції із цифровим простором ЄС.

Список використаних джерел

1. Д'яченко К. С., Круглов В. В. Цифрова трансформація держави через державно-приватне партнерство: глобальні тенденції та перспективи E-government. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 5(35). С. 346–367. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-5\(35\)-346-367](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-5(35)-346-367).
2. Євтушенко О. Цифровізація: інструмент модернізації державного управління в Україні. *Державне управління та регіональний розвиток*. 2024. № 26. С. 1158–1176. DOI: <https://doi.org/10.34132/pard2024.26.03>.
3. Krasnykov Y., Ninyuk I., Storozhenko L., Marukhlenko O., Kruhlov V. Impact of digital public services on governance efficiency. *Telos: Revista de Estudios Interdisciplinarios en Ciencias Sociales*. 2024. № 26(1). P. 35–51. DOI: <https://doi.org/10.36390/telos261.04>.
4. Побережець О. В., Обухіна В. В. Цифрова трансформація у сфері державного управління: теоретичні аспекти. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2024. Т. 23. № 2(57). С. 84–96. DOI: [https://doi.org/10.18524/2413-9998.2024.2\(57\).324048](https://doi.org/10.18524/2413-9998.2024.2(57).324048).
5. Саприкін В. Оцифровування, цифровізація та цифрова трансформація публічного управління в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*.

Роман КУЛКОВСЬКИЙ

*аспірант кафедри публічного управління,
адміністрування і національної безпеки*

Віктор ПЕТРЕНКО

*д-р екон. наук, професор кафедри публічного
управління, адміністрування і національної безпеки
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу*

**ПРО МОРАЛЬНО-МЕНТАЛЬНУ АДАПТАЦІЮ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ
І НАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ДО ВСТУПУ УКРАЇНИ
В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ**

Оскільки ефективність управління в країнах Європейського Союзу забезпечується належним врядуванням з дотриманням публічними службовцями такого переліку умов реалізації цього процесу, як:

- забезпечення громадської участі і відкритість у прийнятті рішень;
- прозорість адміністрування;
- якість і рівень професійності працівників;
- ефективні бюрократичні процедури та мінімізація адміністративних витрат;
- використання цифрових технологій у місцевому самоврядуванні,

то тільки комплексність виконання всіх цих елементів забезпечує загальну ефективність моделі як місцевого самоврядування, так і державного управління в ЄС.

Адже, саме такий комплекс дій сприяє забезпеченню економічного зростання та досягненню належних результатів використання соціально-економічного потенціалу людських ресурсів як кожної окремої громади, так і тих країн, які ці громади об'єднують.

Однак, досягнення такої ж мети в рамках держави Україна вимагає, на нашу думку, радикальної переорієнтації інтелекту і ментальності керівників та персоналу вітчизняних органів місцевого самоврядування (ОМС) територіальних громад (ТГ) на формування і постійне удосконалення у них здатності мислити, аналізувати, аргументувати, генерувати, ухвалювати і втілювати в реалії ефективні та результативні управлінські рішення щодо життєдіяльності ТГ на основі сучасного комплексу управлінських знань, досвіду і технологій.

При цьому, однак, в основі морально-ментальних характеристик значної частки людських ресурсів вітчизняних ТГ і їх ОМС ще залишаються і діють ідеологеми т. зв. східної інституціональної Х-матриці (редистрибутивна економіка, унітарний політичний устрій, ідеологія комунітарності). Тому, завдання радикальних змін ідеологем минулого досвіду на притаманні сьогодні країнам і органам місцевого самоврядування ЄС ідеологеми т. зв. західної інституціональної Y-матриці, (ринкова економіка, федеративний політичний устрій, ідеологія субсидіарності) [1], полягає у формуванні у населення ТГ сучасних цінностей об'єднаної Європи, менталітету і ментальності, традицій і звичаїв населення 27 країн ЄС. Якраз ці цінності і повинні бути вивченими, усвідомленими і сприйнятими як зразок для ліквідації існуючих розбіжностей в менталітеті кадрового корпусу вітчизняної системи публічного управління, персоналу ОМС і людських ресурсів 1 439 територіальних громад України, 460 з яких є тимчасово окупованими, а 160 перебувають в зоні бойових дій.

Однак, якщо потреби морально-ментальної адаптації вітчизняних службовців до потреб функціонування в рамках і умовах ЄС уже стали предметом аналізу і формування певних рекомендацій [2], то усвідомити ще і сьогодні існуючі розбіжності між цінностями та ідеалами, на яких базується менталітет європейців і українців, можна здійснити за результатами порівняння отриманими в процесах досліджень, здійснених експертами видання

«Євробарометр» [3] та інституту Горшеніна [4], порівняння яких за станом на 2017 рік, приведено в таблиці.

Таблиця

Порівняння результатів опитування громадян ЄС і України щодо цінностей та ідеалів в основі їх менталітету і ментальності

Зміст	Європейці	>, ≈, <	Українці
Права людини	37 %	>	23,2 %
Мир	35 %	<<	61,2 %
Демократія	34 %	>	27,4 %
Верховенство закону	22 %	>	18,2 %
Повага до інших культур	17 %	>>	6,2 %
Солідарність	15 %	<	16,4 %
Цінність життя людини	14 %	<<	29,9 %
Рівність	13 %	≈	12,4 %
Особиста свобода	11 %	<	19,2 %
Толерантність	10 %	≈	10,2 %
Самовираження	4 %	<<	12,3 %

Зауваги: > – більше; ≈ – приблизно однакові; < – менше.

Слід зауважити, що, якщо до тріади головних цінностей респондентами з країн ЄС були включені права людини, мир і демократію, то громадянами України в якості головних пріоритетів були названі мир, цінність життя людини і демократія.

Таким чином, за ціннісними пріоритетами миру, демократії, орієнтованості на інтереси людини, рівності і толерантності громадяни держави Україна уже є готовими до євроінтеграційного процесу. Наявність же певних проблем у сферах дотримання верховенства закону, прав людини, у повазі до інших культур тощо слід вважати тими завданнями, які повинні бути поставлені, сформовані і реалізовані в процесі потрібних змін та удосконалення ментальності персоналу системи публічного управління і населення України в процесі їх адаптації до вимог ЄС та успішного долучення до цієї спільноти держав.

Необхідно наголосити, що, починаючи з перших років незалежності, ментальність громадянського суспільства України в процесі розширення її співпраці з країнами ЄС та посилення впливу європейських традицій і досвіду уже активно трансформується, набуваючи при цьому необхідних для інтеграційних процесів нових рис і характеристик.

При цьому, з перспектив і потреб процесу європейської інтеграції України, зміна моралі і ментальності є необхідною в першу чергу кадровому наповненню системи публічного управління країни, оскільки саме ця складова робить доцільними і необхідними не тільки вирішення проблем економічної і політичної складових, а й вимагає вставлення та досягнення цілей за відповідними соціальними і культурними критеріями, які передбачають необхідність сповідування і дотримання нашими громадянами таких цінностей та ідеалів, які є притаманними всім європейським народам.

Тільки за цих умов Україна і її громадянське суспільство стануть носіями, прибічниками і виразниками загальноєвропейських соціальних, економічних, політичних і культурних цінностей, які забезпечать трансформацію процесів життєдіяльності України на засадах єдиних європейських і загальносвітових культурних цінностей.

Список використаних джерел

1. Болотіна Є. В., Шубна О. В. Інституціональні матриці суспільства та трансформаційна економіка України. *БізнесІнформ*. 2016. №10. 14–21.
2. Дзвінчук Д. І., Петренко В. П. Місцеве самоврядування в Україні та морально-ментальна адаптація службовців до потреб реалізації державного управління ЄС. *Zdolność administracyjna państwa członkowskiego i kandydata do Unii Europejskiej. Pojęcie, przejawy i*

determinanty / Redakcja: Dmytro Dzvinchuk, Alina Khaletska, Vitalij Kovalchuk, Marek Mączyński, Ewa Skorczyńska. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. 2024. 634 s. (s.159–172).

3. Eurobarometer. Public Opinion in the European Union. Autumn 2017. Publication Reports. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2143> (Last accessed: 01.05.2026).

4. Українське суспільство і європейські цінності. Gorshenin Institute. Friedrich Ebert Stiftung. 2017. 25 с. URL: <https://surl.li/rrotiw> (дата звернення: 01.05.2026).

Олексій ЛІТВІНОВ

*к.держ.упр., доцент кафедри
економіки та менеджменту,
Український державний університет
науки і технологій*

Надія РУДІК

*к.держ.упр., доц., доцент кафедри
економіки та менеджменту,
Український державний університет
науки і технологій*

ВИРОБЛЕННЯ ПОЛІТИКИ НА ОСНОВІ ДОКАЗОВИХ ДАНИХ: КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ ТА ОРІЄНТИРИ ЗВІТУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА І РОЗВИТКУ

Низка послідовних економічних та геополітичних потрясінь у Європі – від пандемії COVID-19 до енергетичної кризи, спричиненої агресією РФ проти України – наочно продемонструвала важливість опори процесу вироблення державної політики на надійну міждисциплінарну доказову базу [5, р. 3]. Це є ключовою умовою підвищення якості публічної політики та зміцнення довіри громадян до національних урядів. Крім того, оскільки виробники політики дедалі частіше стикаються із масштабними та комплексними проблемами – від «зеленого» й цифрового переходів до консолідації державних фінансів – потреба у виробленні високоякісних та науково обґрунтованих напрямках публічної політики, зокрема регуляторної, стає ще більш критичною [4].

Водночас попри те, що обсяг наявних доказових даних часто є значним, забезпечення їхнього ефективного, своєчасного та адаптованого за формою використання в державній політиці залишається постійним викликом. На цьому тлі уряди дедалі більше зосереджують увагу на фундаментальних проблемах врядування (зокрема на інституційних структурах, навичках і стимулах), а також на якості взаємодії з науковою та академічною спільнотами, що дає змогу ефективно залучати наукові докази та експертні знання до процесу ухвалення рішень у сфері публічної політики [1].

На європейському рівні потреба у виробленні політики на основі доказових даних (EIPM) була наголошена в Робочому документі служб Європейської Комісії «Підтримка та забезпечення зв'язку між процесом вироблення політики в державах-членах та науковими дослідженнями» [6]. Появі цього документа передувала серія діалогів «Наука для політики», організованих Спільним дослідницьким центром Європейської комісії (JRC) [8]. Ці заходи сприяли створенню загальнонаціональних мереж експертів – як в академічних колах, так і в урядових структурах, – об'єднаних спільним інтересом до EIPM та визнанням значущості взаємодії науки й політики.

У Звіті Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) «Зміцнення національних екосистем політики, що базується на доказових даних» [5] (грудень 2025 р.) узагальнено результати проєкту, реалізованого Спільним дослідницьким центром Європейської Комісії (JRC) та ОЕСР з метою надання підтримки семи європейським країнам (Бельгії, Чехії, Естонії, Греції, Латвії, Литві та Нідерландам) у розбудові спроможності для формування політики на основі доказових даних у сфері врядування та державного управління. Хоча проєкт

був ініційований у відповідь на виклики, виявлені пандемією COVID-19, в ОЕСР наголошують [5, р. 9], що потреба в ЕІРМ зараз актуальна як ніколи. Щоб протистояти геополітичним та економічним потрясінням, країнам потрібні найкращі доступні докази для ухвалення ефективних рішень. Це також важливо для підвищення конкурентоспроможності та зменшення адміністративного тягара, що було визначено пріоритетами ЄС.

Крім того, результати опитування ОЕСР 2023 р. [3] щодо факторів, які впливають на довіру до державних інституцій, свідчать про тісний зв'язок між сприйняттям громадянами використання доказів та суспільною довірою до національних урядів: переконаність у тому, що уряд використовує найкращі доступні доказові дані, статистично зумовлює 76 % відмінностей у рівнях довіри між країнами, де проводилося опитування. Тим не менш, 38 % громадян у країнах ОЕСР вважають малоімовірним, що їхні уряди формують політику на основі найкращих доступних доказів, що підтверджує актуальність та важливість подальшої інтеграції ЕІРМ у системи державного управління.

ЕІРМ отримало підвищену політичну увагу: у Висновках Ради ЄС з питань конкурентоспроможності за 2023 р. [2] наголошується на внеску досліджень та інновацій у процес вироблення політики. Крім того, у Гентській декларації європейських міністрів державного управління в 2024 р. [7] було визнано важливість розбудови спроможності ЕІРМ в усіх органах влади та зміцнення обміну між виробниками політики та науковими установами.

Згідно з Розділом II «Формування політики на основі доказових даних» [7, р. 5] Гентської декларації, європейські міністри, відповідальні за державне управління, суспільну трансформацію та державну службу, за підтримки Європейської Комісії підтвердили ключове значення вироблення та оцінювання політики на основі доказових даних (ЕІРМ). Документ визначає пріоритетність використання доказової бази під час ухвалення та оцінювання урядових рішень у сфері публічної політики шляхом розбудови спроможності органів влади, активізацію обміну між наукою, виробниками політики й науковими установами та посередниками у сфері знань, забезпечення доступності даних, а також аналізу можливостей створення єдиної рамкової моделі (критеріїв), яка б охоплювала процеси підготовки та оцінювання політики. Окрему увагу в Декларації приділено регулярному та добровільному вимірюванню й порівнянню динаміки розвитку сфери управління людськими ресурсами (HR) у структурах державного управління, осмисленню належного використання зовнішньої експертизи, оцінюванню можливостей щодо залучення внутрішнього консалтингу (внутрішньовідомчих радників) на європейському та транснаціональному рівнях.

В проєкті ОЕСР застосовано системний, загальноурядовий підхід до вирішення проблеми ефективного використання доказових даних у процесі вироблення публічної політики. Цей «екосистемний підхід» враховує перспективи як з боку попиту, так і з боку пропозиції, для ефективного функціонування ЕІРМ необхідна злагоджена робота всієї системи. Такий підхід також охоплює функцію посередництва в управлінні знаннями⁴, яка передбачає взаємодію людей та інституцій, що працюють на стику науки (доказів) та політики

У Звіті зазначається [5, р. 9], що взаємодія з сімома країнами в межах проєкту відбувалася на основі єдиної аналітичної структури, яка передбачала розмежування між попитом на доказові дані та їхньою пропозицією, а також аналіз спроможності на індивідуальному, організаційному, міжорганізаційному та системному рівнях. Спільне навчання та діалоги у дусі співпраці сприяли формуванню єдиного розуміння ключових викликів та потреб екосистеми в усіх країнах-учасниках. Зокрема, було проведено семінари з розбудови спроможності для науковців, виробників політики та посередників у сфері знань, а також заходи із взаємного навчання, присвячені оцінюванню політики, форсайту (стратегічному прогнозуванню) та штучному інтелекту (ШІ).

⁴ Люди, команди або цілі організації, які виступають «мостом» між світом науки (дослідниками, аналітиками) та світом державної політики (чиновниками, міністрами, законодавцями). Їхня головна місія – зробити так, щоб складні наукові дослідження, сухі статистичні дані та експертні висновки перетворилися на зрозумілу мову, яку виробники політики можуть легко використати для ухвалення ефективних рішень.

У Звіті ОЕСР сформульовано п'ять головних висновків за результатами проєкту [5, р. 22]:

1. Наявність спільної мови є критично важливою для досягнення спільної мети з огляду на велику кількість суб'єктів та зацікавлених сторін, залучених до ЕІРМ.
2. Для ефективної координації необхідне мислення на системному рівні.
3. Подолання професійної чи відомчої ізольованості є ключем до розблокування міжсекторального використання доказових даних.
4. Необхідні сильне лідерство та високий попит з боку керівництва та виробників політики для формування культури використання доказових даних в структурах державного управління та академічних колах.
5. Подолання розривів у навичках та компетентностях вимагає узгоджених зусиль як на індивідуальному, так і на організаційному рівнях

Крім того, проєкт допоміг визначити п'ять принципів ефективного та орієнтованого на майбутнє функціонування екосистем ЕІРМ, які підкріплені набором конкретних дій для підтримки імплементації політики [5, р. 27]:

- екосистема ЕІРМ має цінувати різноманітність та забезпечувати часту й динамічну взаємодію;
- механізми координації необхідно інституціоналізувати для забезпечення стабільності та безпеки;
- існує потреба в інвестуванні в безперервну розбудову спроможності на індивідуальному та інституційному рівнях;
- екосистема ЕІРМ має сприяти доступності міждисциплінарних доказових даних, що відповідають потребам політики;
- екосистема ЕІРМ має заохочувати чітке формулювання проблем публічної політики та розвиток культури дослідження.

Звіт ОЕСР також містить узагальнений виклад висновків, отриманих зі звітів по країнах.

На індивідуальному рівні дослідники, виробники політики та посередники у сфері знань стикаються із суттєвими прогалинами в комунікації та компетентностях. Посередники у сфері знань відіграють життєво важливу роль у подоланні цих прогалин. Попри це, через нечіткі мандати, обмежену інституційну підтримку та брак визнання їхній потенціал часто використовується не повністю. Тимчасове відрядження спеціалістів (секондмент), програми партнерства, лабораторії політики⁵ (policy labs) та спільноти практиків можуть допомогти розвитку співпраці та формуванню спільних підходів, як це продемонстрували різноманітні навчальні ініціативи

Попри зростання визнання цінності ЕІРМ, брак навичок залишається поширеним явищем [5, р. 11]: дослідникам часто бракує обізнаності з часовими рамками вироблення політики, форматами комунікації та тендерними процедурами. Компетентності у сфері комунікації та взаємодії із зацікавленими сторонами загалом залишаються недостатньо розвиненими. В урядових структурах аналітичні навички часто недооцінюються та розпорошені між міністерствами, а для працівників відсутня чітка траєкторія кар'єрного зростання. Хоча деякі країни створюють центральні аналітичні підрозділи, більшість державних службовців отримують обмежене та ситуативне (ad hoc) навчання з питань ЕІРМ. Визнання навичок ЕІРМ під час найму та оцінювання ефективності роботи залишається обмеженим. Окремі країни починають формалізувати такі рамки (критерії), що було підтримано та стимульовано проєктом ОЕСР.

Наголошується також [5, р. 61], що хоча деякі ефективні аналітичні структури й існують (у Чехії, наприклад, важливу роль відіграє Рада з питань досліджень, розробок та інновацій, яка займається визначенням науково-дослідних пріоритетів та співпрацює з різними установами, що працюють у сфері досліджень і розробок), вони часто є галузевими (вузькопрофільними),

⁵ Так звані «пісочниці» або центри досліджень та розробок для уряду, де чиновники, науковці та громадяни разом шукають вирішення складних суспільних проблем.

відчувають брак ресурсів і формально не інтегровані в процеси ухвалення рішень. Оцінювання регуляторного впливу (ОРВ) та екс-пост оцінювання (оцінювання фактичних результатів) проводяться, але застосовуються непослідовно, часто сприймаючись як «формальне виконання вимог» (просто «поставити пташку»). Інші успішні практики, такі як принципи пропорційності (дії влади не повинні перевищувати меж того, що є дійсно необхідним для досягнення публічної мети) та консультації із зацікавленими сторонами (стейкхолдерами), залишаються відносно рідкісними. Дедалі більшої популярності набуває використання стратегічного форсайту.

З погляду екосистеми, фрагментація між дорадчими (консультативними) мережами, міністерствами та виробниками знань перешкоджає ефективному використанню доказових даних. Деякі країни (Естонія, Нідерланди, Чехія) зробили позитивні кроки, розробивши структуровані портали для підтримки процесу публічної політики, а також інформаційні бібліотеки [5, р. 61]. В Естонії, наприклад, важливу роль відіграє діяльність Ради з питань досліджень та розробок (TAN), яка спрямовує національну політику розвитку та надає уряду консультації з питань, пов'язаних із дослідженнями, розробками та інноваціями. Проте загальнодержавні механізми координації все ще залишаються рідкістю.

На політичному рівні короткострокові стимули, обмеження в межах коаліцій та стрімкі законодавчі цикли звужують «вікна можливостей» для формування ефективного попиту на доказові дані. У Звіті підкреслюється [5, р. 10], що навіть там, де діють головні наукові радники або старші посередники у сфері знань, їм часто бракує публічності та ресурсів. Доступ до даних також часто залишається проблемою.

Таким чином, проєкт ОЕСР підкреслив важливість створення та підтримки спільнот практики як на національному, так і на європейському рівнях. Він також допоміг визначити шляхи просування загальноєвропейського порядку денного у сфері EIPM – такого, що спрямований на вирішення нагальних викликів Європи, реагує на мінливі потреби урядів та зміцнює спроможність і стійкість органів державної влади до майбутніх потрясінь. Проєкт наголошує на необхідності подальшої професіоналізації ролі посередників у сфері знань, збалансування та поєднання різних видів доказових даних, максимального використання потенціалу ІІІ за одночасного зниження його ризиків, оцінювання впливу EIPM та забезпечення відданості доброчесному використанню достовірної інформації. Наостанок, у Звіті визначено сфери, у яких JRC та ОЕСР готові підтримувати EIPM у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Building Capacity for Evidence-Informed Policy-Making: Lessons from Country Experiences. OECD Public Governance Reviews. OECD Publishing, Paris, 2020. <https://doi.org/10.1787/86331250-en>.
2. Competitiveness Council (Internal market and industry). 25 September 2023, URL: <https://surl.li/xyjytp> (Last accessed: 24.05.2026).
3. OECD Survey on Drivers of Trust in Public Institutions – 2024. Results: Building Trust in a Complex Policy Environment. OECD Publishing, Paris, 2024. <https://doi.org/10.1787/9a20554b-en>.
4. Palumbo S. Evidence for better-informed decisions and more inclusive policies. World Bank Blogs. May 02, 2016. URL: <https://surl.li/fpbbum> (Last accessed: 24.05.2026).
5. Strengthening National Evidence-Informed Policymaking Ecosystems: Lessons from Seven European Countries. OECD/European Commission. OECD Publishing, Paris. 2025. <https://doi.org/10.1787/855c5286-en>.
6. Supporting and connecting policymaking in the Member States with scientific research. European Commission Staff Working Document. 2022. URL: <https://surl.li/gerkks> (Last accessed: 24.05.2026).
7. The Ghent Declaration on the Challenges and Common Actions for European Public Administrations. URL: <https://surl.li/xvyrwu> (Last accessed: 24.05.2026).
8. The JRC provides evidence-based knowledge to support EU policies and positively impact society. European Commission Joint Research Centre. URL: <https://surl.li/nxpuyf> (Last accessed: 24.05.2026).

Ольга ЛУГАЧ

аспірант кафедри місцевого самоврядування

та розвитку територій

Навчально-наукового інституту

публічної служби та управління

Національного університету «Одеська політехніка»

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ПРОТИДІЇ ПАНДЕМІЯМ В ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Пандемія COVID-19 стала системним стрес-тестом для моделей публічного управління, продемонструвавши, що ефективність державної політики визначається не лише ресурсним забезпеченням, а й здатністю до швидкої координації між секторами, рівнями влади та суспільством загалом. У державах-членах Європейського Союзу відповідь на пандемію еволюціонувала від переважно національних рішень до формування узгоджених наднаціональних інструментів, що забезпечили синергію дій та мінімізували фрагментацію політик.

Однією з ключових інновацій ЄС стало впровадження EU Digital COVID Certificate, який забезпечив стандартизоване підтвердження вакцинації, тестування або одужання та дозволив відновити мобільність у межах Союзу без створення додаткових бар'єрів [1, с. 1]. Не менш важливим кроком стало створення HERA (Health Emergency Preparedness and Response Authority) як інституційного механізму, спрямованого на підвищення готовності до транскордонних загроз у сфері здоров'я, координацію закупівель медичних контрзаходів та формування стратегічних резервів [2, с. 1]. Таким чином, ЄС продемонстрував перехід від реактивної до проактивної моделі публічного управління у сфері біобезпеки.

Крім того, у державах-членах ЄС було впроваджено комплекс фінансово-економічних інструментів підтримки, зокрема через механізми NextGenerationEU, що дозволили не лише стабілізувати економіку, а й інтегрувати антикризові заходи у довгострокову політику розвитку.

В Україні протидія пандемії здійснювалася в межах інтенсивно на той час напрацьованого законодавства, зокрема Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [3, с. 3], який визначає основні принципи державної політики у цій сфері. В умовах поширення COVID-19 було прийнято низку нормативно-правових актів, зокрема Постанову Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 [4, с. 1], що запровадила карантинні обмеження, а також Закон України від 17 березня 2020 р. № 530-IX [5, с. 2], спрямований на запобігання поширенню захворювання. Подальша систематизація протиепідемічних заходів відбулася через Постанову Кабінету Міністрів України № 1236 від 9 грудня 2020 р. [6, с. 1], яка визначила порядок функціонування карантинного режиму на тривалий період.

Попри оперативність прийняття рішень, українська практика виявила низку системних проблем, серед яких ключовими є недостатній рівень міжвідомчої координації, фрагментарність управлінських рішень та обмеженість інституційної спроможності до довгострокового планування. Зокрема, відсутність єдиного центру стратегічного управління кризами призводила до дублювання функцій та неузгодженості дій між органами влади різних рівнів. Крім того, взаємодія між державою, бізнесом та громадянським суспільством носила переважно ситуативний характер і не була інституційно закріпленою.

У цьому контексті особливого значення набуває концепція мережевого публічного управління, яка передбачає формування горизонтальних зв'язків між суб'єктами та розподіл відповідальності за досягнення спільних цілей. Як зазначає О. В. Голинська, мережева взаємодія виступає методологічною основою багаторівневого управління, забезпечуючи ефективну координацію дій та підвищення результативності політик [7, с. 108]. Такий підхід є особливо актуальним для сфери протидії пандеміям, оскільки дозволяє інтегрувати ресурси різних секторів та забезпечити більш гнучке реагування на кризові виклики.

Аналіз досвіду ЄС дозволяє виокремити кілька ключових напрямів, які можуть бути адаптовані в Україні. По-перше, це створення інституційного механізму стратегічної готовності до пандемій, аналогічного HERA, який забезпечуватиме координацію дій, прогнозування ризиків та формування резервів. По-друге, розвиток цифрових інструментів управління, що дозволяють забезпечити оперативний обмін даними та прозорість прийняття рішень. По-третє, впровадження інтегрованого підходу до міжсекторної взаємодії, який передбачає активне залучення бізнесу та громадянського суспільства до процесів формування та реалізації державної політики.

Таким чином, досвід держав-членів ЄС свідчить, що ефективно публічне управління у сфері протидії пандеміям має ґрунтуватися на поєднанні інституційної спроможності, цифровізації, багаторівневої координації та мережевої взаємодії. Для України адаптація цих підходів є необхідною умовою підвищення стійкості держави до біологічних загроз та формування сучасної моделі антикризового управління, здатної забезпечити ефективний захист населення у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Questions and Answers – EU Digital COVID Certificate. European Commission. 2021. URL: <https://surli.cc/tkqhpj> (Last accessed: 22.04.2026).
2. Health Emergency Preparedness and Response Authority (HERA). European Commission. URL: <https://surli.li/qtghst> (Last accessed: 22.04.2026).
3. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000 № 1645-III. URL: <https://surli.li/jymiie> (дата звернення: 22.04.2026).
4. Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. URL: <https://surli.li/upalwq> (дата звернення: 22.04.2026).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання COVID-19: Закон України від 17.03.2020 № 530-IX. URL: <https://surli.lt/weoixi> (дата звернення: 22.04.2026).
6. Про встановлення карантину: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 № 1236. URL: <https://surli.li/snhjqg> (дата звернення: 22.04.2026).
7. Голинська О. В. Мережева взаємодія як методологічна основа багаторівневого публічного управління в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 106–111. URL: <https://surli.li/jsdmms> (дата звернення: 22.04.2026).

Ольга МЕЛЬНИЧЕНКО

*здобувачка ступеня доктора філософії,
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
м. Київ, Україна*

ЕТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ІНТЕГРАЦІЙНОМУ ВИМІРІ: ДОВІРА, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, СТІЙКІСТЬ

Європейська та євроатлантична інтеграція України актуалізує не лише питання нормативного зближення із правом і політиками Європейського Союзу, а й глибшу управлінську проблему – формування такої культури публічної служби, яка забезпечує довіру громадян, добросовісність управлінських рішень і стійкість інституцій в умовах воєнного стану. Набуття Україною статусу держави-кандидата, формальний початок переговорів про вступ до ЄС та завершення у вересні 2025 року перевірки відповідності українського законодавства праву ЄС посилюють вимоги до спроможності публічної адміністрації діяти за європейськими стандартами відкритості, відповідальності, професійності та служіння публічному інтересу [2].

У цьому контексті етична інфраструктура публічної служби має розглядатися не як допоміжний елемент кадрової політики, а як один із механізмів європеїзації публічного управління. Її зміст охоплює систему цінностей, правил добросовісної поведінки, процедур

запобігання конфлікту інтересів, внутрішніх комунікацій, професійного навчання, відповідальності керівників і службовців, а також зворотного зв'язку з громадянами. Європейський досвід доводить, що ефективність публічної служби залежить не лише від формальної законності рішень, а й від того, наскільки послідовно службовці демонструють повагу до людини, неупередженість, прозорість, компетентність і здатність пояснювати управлінські дії суспільству.

Для України така постановка питання має особливе значення, оскільки воєнний стан одночасно підвищує швидкість управлінських рішень, посилює режим безпеки, збільшує навантаження на службовців і загострює очікування громадян щодо справедливості та чутливості влади. У кризових умовах кожне рішення органу влади сприймається не лише як адміністративна дія, а як маркер ставлення держави до людини. Саме тому культура публічних службовців стає практичним каналом, через який європейські принципи належного врядування переходять із рівня стратегічних документів у повсякденну управлінську поведінку.

Стратегія реформування державного управління України на 2022 – 2025 роки орієнтує публічну адміністрацію на ефективність, професійність, підзвітність, якісні послуги та посилення довіри громадян до держави [1]. Водночас у межах європейського інтеграційного процесу ці завдання потребують подальшої конкретизації через інструменти етичної інфраструктури: оновлення стандартів службової поведінки, включення етичних і комунікативних компетентностей до програм професійного навчання, закріплення практик добросовісного лідерства, розвиток внутрішніх консультацій щодо етичних дилем, а також оцінювання якості взаємодії публічних службовців із громадянами.

Особливу роль у цьому процесі відіграють Принципи державного управління, розроблені ОЕСР та програмою SIGMA для країн розширення і сусідства ЄС. Вони визначають публічну службу, управління людськими ресурсами, підзвітність, надання адміністративних послуг і якість політик як ключові сфери оцінювання спроможності держави до європейської інтеграції [4]. З огляду на це культура публічних службовців може бути осмислена як горизонтальний чинник, що пронизує всі зазначені сфери: вона впливає на якість добору кадрів, стиль керівництва, готовність до добросовісного рішення, спосіб комунікації з громадянами та здатність органів влади зберігати функціональність під час криз.

Показовим є те, що у 2025 році НАДС спільно з програмою SIGMA започаткувало навчальний курс, спрямований на формування у державних службовців цілісного бачення стандартів сучасного публічного управління, які відповідають вимогам європейської інтеграції та практикам держав-членів ЄС [5]. Такий підхід засвідчує перехід від декларативного засвоєння європейських цінностей до їх практичного впровадження через навчання, управлінські процедури й інституційну культуру.

Для забезпечення відповідності української публічної служби європейським орієнтирам доцільно посилити кілька взаємопов'язаних напрямів. По-перше, етичні стандарти мають бути інтегровані у добір, оцінювання, просування та професійний розвиток службовців. По-друге, кризова комунікація повинна розглядатися як складова інформаційної безпеки та суспільної довіри, а не лише як технічне інформування населення. По-третє, органи публічної влади мають розвивати механізми внутрішньої підтримки службовців, які приймають рішення в умовах невизначеності, ресурсного дефіциту та підвищеної відповідальності. По-четверте, необхідно інституціоналізувати практики зворотного зв'язку з громадянами, оскільки саме вони дозволяють виявляти розрив між формальним виконанням повноважень і реальним суспільним сприйняттям дій влади.

У межах авторського підходу культуру публічної служби доцільно розглядати як послідовність *«рішення – довіра – підтримка – стійкість»* (курсив авт.), де якість індивідуального управлінського рішення формує довіру громадян, довіра посилює готовність суспільства до співпраці з інституціями, а така підтримка стає ресурсом стійкості публічного управління. Ця логіка є особливо важливою для європейської інтеграції України, оскільки вступ до ЄС потребує не лише адаптації законодавства, а й відтворення європейської культури публічного служіння у щоденній практиці органів влади.

Отже, етична інфраструктура публічної служби України в європейському інтеграційному вимірі є умовою підвищення якості публічного управління, зміцнення суспільної довіри та забезпечення інституційної стійкості в умовах війни й післявоєнного відновлення. Її розвиток має поєднувати європейські стандарти належного врядування з українським досвідом кризового управління, що дозволить сформувати більш відповідальну, відкриту та орієнтовану на громадянина публічну службу.

Список використаних джерел

1. Деякі питання реформування державного управління України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 року № 831-р. URL: <https://surl.luh.gov.ua/qqtuuu> (дата звернення: 07.05.2026).
2. European Commission. Ukraine. Enlargement and Eastern Neighbourhood. URL: <https://surl.li/gscqzj> (Last accessed: 07.05.2026).
3. European Commission. 2025 Communication on EU Enlargement Policy. 4 November 2025. URL: <https://surl.li/wraaes> (Last accessed: 07.05.2026).
4. OECD. The Principles of Public Administration. 2023 edition. Paris: OECD Publishing, 2023. DOI: <https://doi.org/10.1787/7f5ec453-en>
5. У НАДС стартував навчальний курс про Принципи державного управління SIGMA. Національне агентство України з питань державної служби. 9 квітня 2025 року. URL: <https://surl.li/hqrumx> (дата звернення: 07.05.2026).

Микола МИКУЛЕНКО

*аспірант кафедри адміністративно-правових
дисциплін та публічного управління
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ*

КРИЗА ПЕРЕМІЩЕННЯ В УКРАЇНІ КРІЗЬ ПРИЗМУ АНАЛІЗУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА І РОЗВИТКУ

Поточний звіт ОЕСР «Стратегічна відповідь України на кризу переміщення. Повернення, реінтеграція, відновлення зв'язку» (березень 2026 р.) [7]. є частиною ширших зобов'язань ОЕСР щодо підтримки відновлення, реконструкції та інституційних реформ України. Пропонуючи оцінку, засновану на доказах, та рекомендації політики, засновані на міжнародному досвіді, цей аналітичний документ має на меті допомогти уряду України та його партнерам у створенні цілісної, інклюзивної та орієнтованої на майбутнє рамкової політики повернення та реінтеграції переміщених осіб, а також у використанні потенціалу українців за кордоном як життєво важливих учасників відновлення та реконструкції країни.

Напередодні повномасштабного вторгнення росії в Україну за кордоном уже проживало майже 6 млн українців першого покоління (ті, хто народився в Україні, але виїхав), що становило приблизно 14 % загальної чисельності населення України. Дев'ять країн ОЕСР входили до числа 11 основних країн призначення українців. Більшість українців у країнах ОЕСР становили жінки працездатного віку з високим рівнем освіти та зайнятості. У період з 2000 р. по 2021 р. понад 535 тис. українців набули громадянства країн ОЕСР, а понад 16 тис. отримали статус біженця за результатами позитивного рішення щодо надання притулку [7, р. 11]. Крім того, у низці країн ОЕСР проживали значні спільноти осіб українського походження. Ця попередня присутність відіграла значну роль у формуванні як вибору місць призначення, так і прийому українців, переміщених внаслідок вторгнення. Багато хто покладався на сімейні та громадські мережі, які вже склалися за кордоном, що сприяло початковому поселенню та доступу до підтримки. Зазначені зв'язки продовжують визначати результати інтеграції у країнах перебування, формувати наміри повернення до України, а також впливати на еволюцію української глобальної спільноти в усій її різноманітності.

Повномасштабна війна росії проти України спричинила одну з найшвидших і найбільших криз примусового переміщення в новітній історії. Близько чверті населення України було змушене залишити свої домівки. Частина громадян шукала притулку за кордоном, тоді як інші стали внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в межах країни. Упродовж 2022 – 2025 рр. відбулися масштабні переміщення українців до країн ОЕСР та сусідніх держав. В ОЕСР зазначають [7, р. 14], що за станом на середину 2025 р. Німеччина стала найбільшою країною перебування з 1,22 млн переміщених українців, за нею – Польща, Чехія, Канада та США. Загалом ці п'ять країн прийняли понад 60 % усіх переміщених українців у країнах ОЕСР. У перерахунку на душу населення найбільшу частку українців у 2025 р. прийняла Чехія. Понад 4,6 млн осіб залишалися ВПО.

Нова хвиля кризового переміщення розгорнулася на тлі вже існуючої ситуації внутрішнього переміщення, що виникла у 2014 р. після незаконної анексії рф Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, а також спровокованого росією збройного конфлікту на сході України. До початку повномасштабного вторгнення у 2022 р. майже 1,5 млн українців уже були зареєстровані як внутрішньо переміщені особи [8]. Повномасштабне вторгнення значно посилює ці попередні міграційні процеси, сформувавши перехресні шари вразливості як серед нових, так і серед раніше переміщених груп населення.

Серед переміщеного населення України нині чітко виокремлюється кілька груп. Станом на 2025 р. до осіб із досвідом переміщення в Україні належать [7, р. 15]: ВПО⁶; особи, які повернулися після внутрішнього переміщення; особи, переміщені за межі країни, які мають намір повернутися, але з різних причин ще не змогли цього зробити; особи, які повернулися після перебування за кордоном; особи, переміщені за межі країни, які не мають наміру повертатися та стали частиною української глобальної спільноти. Зазначені групи відрізняються за своїми соціально-демографічними характеристиками та потребами, зокрема у сферах житлового забезпечення, зайнятості та доступу до публічних послуг.

Окремо слід відзначити українців, які були примусово переміщені до росії, включаючи військовополонених, а також незаконно депортованих цивільних осіб і дітей. Автори Звіту ОЕСР підкреслюють [7, р. 41] нагальну потребу в репатріації цих осіб в Україну. Водночас зазначається, що відповідні політики та механізми їх повернення не входили до предмета дослідження Звіту.

Українська держава, країни перебування та інші зацікавлені сторони здійснили численні заходи з підтримки переміщеного населення. Більшість заходів в Україні були спрямовані на підтримку ВПО. Водночас повернення і реінтеграція українців, що перебувають за кордоном, а також взаємодія з українською глобальною спільнотою визначені як ключові пріоритети уряду України. Ці пріоритети відображені у низці державних стратегій – нормативно-правових документів, які визначають рамки дій, – а також у зміні повноважень окремих органів виконавчої влади. Чинні закони, що регулюють питання ВПО, добровільного повернення та реінтеграції, а також взаємодії з діаспорою, відображають міжнародні стандарти та відповідають міжнародним зобов'язанням України в цій сфері. Крім того, використання державних стратегій є відмінною рисою політичного ландшафту України. Кілька стратегій, ініційованих або оновлених з 2022 р., стосуються різних аспектів переміщення, повернення та реінтеграції. До них належать, серед іншого, «Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року» [3], «Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року» [2] та «Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року» [1].

⁶ У Звіті наголошується, що саме ВПО є одними з найбільш вразливих груп, які потребують підтримки, особливо на ранніх етапах переміщення. З часом нерівність між ВПО стає дедалі помітнішою, причому деякі особи швидко та успішно інтегруються в приймаючі громади, зрештою потребуючи мінімальної або взагалі не потребуючи державної підтримки, тоді як інші залишаються в пастці вразливості та накопичують труднощі (такі як недоступне, нестабільне житло, безробіття та бідність).

Багато із цих документів і заходів базувалися на довоєнному досвіді України в цих сферах, тому їх довелося адаптувати до нових реалій. В 2022 – 2025 рр. повноваження щодо управління внутрішнім переміщенням, підтримки повернення та реінтеграції, а також взаємодії з українцями за кордоном перерозподілилися між кількома міністерствами та відомствами. За станом на 2025 р. ці обов'язки залишаються розподіленими між різними установами та рівнями влади. У Звіті зазначається [7, р. 19], що хоча це відображає притаманний їм міжгалузевий характер політики повернення та реінтеграції, у деяких випадках це також призвело до фрагментації обов'язків, дублювання цілей та послаблення інституційної пам'яті.

Хоча необхідні умови для стимулювання безпечного повернення ще не сформовані, станом на 2025 р. уже від 4,1 до 5,8 млн українців повернулися, зокрема близько чверті – з-за кордону [7, р. 17]. Значна варіативність оцінок зумовлена відмінностями у методологічних підходах різних дослідницьких організацій до визначення кількості осіб, що повернулися. Більшість повернень відбулася у середині 2022 р., переважно на добровільній і спонтанній основі, значною мірою незалежно від державної політики повернення. Надалі обсяги повернень скоротилися та набули певної сезонності.

Однак, в Звіті підкреслюється [7, р. 126], що наміри українців стосовно повернення поступово знижуються. Ключовими чинниками, що впливають на готовність до повернення, залишаються безпекова ситуація та возз'єднання сімей. Водночас дедалі більш вагомими факторами, які формують як наміри, так і фактичні рішення про повернення, стають житлові умови, можливості працевлаштування та доступ до публічних послуг в Україні. Для українців, які повернулися з-за кордону, важливими передумовами повернення були наявність роботи в Україні напередодні повномасштабної агресії та придатне для проживання житло. Натомість для багатьох із тих, хто досі не повернувся, ці умови, як правило, відсутні. Серед осіб, які повернулися після внутрішнього переміщення, повернення найчастіше відбувалося до більш безпечних територій, переважно в межах тієї ж області, а також серед осіб старшого віку, з вищим рівнем освіти та серед самозайнятих.

В Звіті також зазначається [7, р. 12], що соціально-економічне становище осіб, які повернулися на ранніх етапах, є неоднорідним. Поверненці зазвичай є власниками житла, на відміну від внутрішньо переміщених осіб, які частіше орендують житло. Водночас ті, хто повернувся після внутрішнього переміщення, частіше проживають у пошкодженому житлі порівняно з тими, хто повернувся з-за кордону, внутрішньо переміщеними особами та непереміщеним населенням. Частина поверненців, подібно до ВПО, стикається з труднощами у підтвердженні свого житлового статусу офіційними документами. Попри загалом високий рівень обізнаності про державні програми з вирішення житлових проблем, подання заяв часто є складним, особливо для жінок, які повернулися з-за кордону.

Подальші масштаби повернення залежатимуть від низки чинників, насамперед від довгострокових результатів та умов завершення війни, а також від безпекової ситуації в Україні. В Звіті припускають [7, р. 12], що загальний обсяг повернення, ймовірно, залишатиметься обмеженим. За відсутності своєчасного реагування накопичені під час війни соціально-економічні проблеми можуть перетворитися на додаткові бар'єри для повернення.

В Звіті відверто визнається, що попри безпрецедентний масштаб і характер кризи переміщення в Україні, жоден окремий міжнародний досвід не може слугувати універсальною моделлю управління поверненням у таких умовах [7, р. 12; 210]. Водночас експерти ОЕСР вважають, що важливі уроки можуть бути запозичені з різних практик, зокрема з досвіду країн, які стикалися з наслідками збройних конфліктів чи природних катастроф, а також із політик держав еміграції, спрямованих на стимулювання повернення, реінтеграцію або підтримання зв'язків із громадянами за кордоном.

Як підсумок, в Звіті зазначається [7, р. 12], що, по-перше, основою для масштабного і сталого повернення є безпека та захищеність. За їх відсутності можливо реалізовувати політики, спрямовані на підтримку добровільних і спонтанних поверненців, а також підготовку до подальших процесів репатріації в майбутньому. Однак масштабні програми повернення та політики активного стимулювання репатріації зазвичай реалізуються після завершення війни чи

конфлікту та встановлення належних гарантій безпеки. Окрім багатосторонніх безпекових гарантій, постраждалі держави можуть визначати додаткові критерії безпеки як основу для надійного і безпечного повернення. Підкреслюється [5], що безпека не обмежується лише відсутністю бойових дій: чим довше триває ситуація переміщення, тим більш значущим стає соціальне прийняття поверненців, що потребує готовності суспільства до їхньої реінтеграції. По-друге, масштабні переміщення суттєво трансформують житлову сферу. Для того щоб житло стало реальним чинником повернення, поряд із відбудовою держави зазвичай застосовують комплексні політики: регулювання ринку оренди, розвиток доступного соціального житла, поєднання програм відновлення з можливостями працевлаштування, а також впровадження інтегрованих рішень у сфері житлового забезпечення, зайнятості та соціальних послуг. По-третє, міжнародна практика підкреслює необхідність забезпечення поверненців відповідними навичками для адаптації до зміненого економічного середовища, а також готовності системи публічних послуг до прийняття тих, хто повертається, із забезпеченням своєчасного доступу до освіти, охорони здоров'я та інших базових послуг [6]. В ОЕСР акцентують, що для забезпечення ефективності таких заходів важливе значення мають системи моніторингу та оцінювання, які повинні супроводжувати політику повернення та реінтеграції, виступаючи інструментами зміцнення довіри та підзвітності [6]. Нарешті, досвід інших країн демонструє, що залучення діаспори може відігравати вирішальну роль у процесах відновлення за умов наявності прозорих і надійних механізмів інвестування, передачі знань і громадянської участі [4].

Таким чином, застосування цих підходів до України потребує ретельного врахування різноманітності обставин і очікувань переміщеного населення з орієнтацією на їхні інтереси. Процеси повернення та реінтеграції в Україні матимуть поступовий і нерівномірний характер, однак політичні рішення, ухвалені вже сьогодні, можуть закласти підґрунтя їхньої успішної реалізації, а також стійкого та інклюзивного відновлення.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2024 р. № 922-р. URL: <https://surl.li/nyammd> (дата звернення: 08.05.2026).
2. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р. URL: <https://surl.li/ptlprkd> (дата звернення: 08.05.2026).
3. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023 – 2025 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 312-р. URL: <https://surl.li/zssvpt> (дата звернення: 08.05.2026).
4. Return, Reintegration and Re-migration: Understanding Return Dynamics and the Role of Family and Community. OECD Publishing. Paris, 2024. <https://doi.org/10.1787/625fb5e6-en>.
5. Safe, dignified and rights-based return and reintegration. UN IOM. URL: (Last accessed: 08.05.2026).
6. Sustainable Reintegration of Returning Migrants: A Better Homecoming. OECD Publishing. Paris, 2020. <https://doi.org/10.1787/5fee55b3-en>.
7. Ukraine's Strategic Response to the Displacement Crisis: Return, Reintegrate, Reconnect. OECD Publishing. Paris, 2026. <https://doi.org/10.1787/9b773da4-en>.
8. Yayboke E. Ukraine's Regional Displacement Crisis. CSIS. URL: <https://surl.li/qzkhwn> (Last accessed: 08.05.2026).

Павло ПЕТРОВ

к.політ.н., доц., доцент

кафедри міжнародних відносин,

Дніпровський національний університет

імені Олеса Гончара

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАБЛИЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Сучасний етап європейської інтеграції України характеризується не лише інституційно-правовим наближенням до *acquis communautaire*, а й необхідністю глибокої трансформації всієї системи взаємодії держави, громадянина та суспільства. У цьому контексті електронна демократія постає не як допоміжний технологічний інструмент модернізації публічного управління, а як складний політико-правовий і соціокомунікативний феномен, що відображає якісно новий рівень демократичної участі, прозорості ухвалення рішень, підзвітності органів влади та інституційної відкритості держави.

Європейський Союз упродовж останніх десятиліть послідовно утверджує модель демократичного врядування, засновану на принципах участі, інклюзивності, транспарентності, верховенства права, захисту прав людини та ефективної комунікації між владою і громадянами. Для України, яка перебуває у процесі поглиблення європейської інтеграції та наближення до стандартів ЄС, електронна демократія має особливе значення, оскільки вона здатна забезпечити не лише технічне оновлення адміністративних процедур, а й ціннісну переорієнтацію публічної влади в напрямі відкритості, діалогічності та громадянської співучасті.

Електронна демократія може бути визначена як сукупність цифрових механізмів, платформ і процедур, за допомогою яких громадяни отримують можливість брати участь у формуванні, обговоренні, коригуванні та контролі публічної політики. Її зміст не вичерпується електронними сервісами чи адміністративною цифровізацією, оскільки йдеться не лише про швидкість доступу до послуг, а про демократизацію самого процесу ухвалення політичних рішень. Саме тому електронна демократія повинна розглядатися як інструмент поглиблення демократичного врядування, а не як суто технократичний елемент цифрової держави.

У науковому дискурсі слушно наголошується, що е-петиції, онлайн-консультації та цифрове голосування здатні впливати на реальні політичні рішення лише за умови їхнього інституційного включення до публічно-управлінського циклу [1, с. 246, 250]. Це означає, що цифрові інструменти громадянської участі мають бути не декоративними каналами комунікації, а повноцінними механізмами впливу на порядок денний органів влади. У протилежному випадку електронна демократія ризикує перетворитися на символічну форму участі, яка формально створює ілюзію залучення громадян, але фактично не змінює характеру політико-адміністративного процесу.

Особливе місце серед інструментів електронної демократії посідають електронні петиції. Їхня важливість полягає у тому, що вони дозволяють громадянам артикулювати суспільно значущі проблеми, мобілізувати підтримку навколо конкретних питань та змушувати органи публічної влади реагувати на запити суспільства. Проте ефективність е-петицій залежить не лише від кількості підписів чи технічної зручності платформи, а насамперед від якості правового регулювання, обов'язковості розгляду, прозорості відповідей та реального зв'язку між громадською ініціативою і подальшим управлінським рішенням. Не менш значущим інструментом є онлайн-консультації, які дають можливість перейти від моделі одностороннього інформування громадян до моделі *deliberative governance* дорадчого, комунікативного та аргументативного врядування. Для України цей інструмент має особливу вагу, оскільки дозволяє залучати громадянське суспільство, експертні середовища, органи місцевого самоврядування та зацікавлені групи до процесу вироблення публічної політики. У перспективі наближення до стандартів ЄС онлайн-консультації мають сприяти підвищенню якості

нормативно-правових актів, зменшенню соціальної дистанції між владою і суспільством та формуванню культури співвідповідальності.

Цифрове голосування, своєю чергою, є найбільш складним і водночас найбільш дискусійним інструментом електронної демократії. Його потенціал полягає у розширенні доступу громадян до участі у виборчих і локальних процедурах, особливо для осіб, які перебувають за кордоном, внутрішньо переміщених осіб, громадян з обмеженою мобільністю та мешканців територій із ускладненим доступом до традиційних форм голосування. Водночас цифрове голосування порушує низку принципових питань, пов'язаних із кібербезпекою, захистом персональних даних, гарантією тасмниці волевиявлення, запобіганням зовнішньому втручання та забезпеченням довіри до результатів.

У цьому аспекті варто погодитися з позицією, що демократія онлайн створює не лише нові можливості політичної участі, а й нові виклики для стабільності демократичних інститутів у цифровій державі [2, с. 82–83]. Цифровізація політичної участі не є автоматично тотожною демократизацією. Навпаки, без належного правового, етичного та безпекового забезпечення цифрові платформи можуть сприяти фрагментації публічного простору, маніпуляції громадською думкою, поширенню дезінформації та зростанню цифрової нерівності. Саме тому наближення України до стандартів Європейського Союзу у сфері електронної демократії має передбачати комплексний підхід. По-перше, необхідним є удосконалення нормативно-правової бази, яка б чітко визначала статус електронних форм участі, процедури їх реалізації та юридичні наслідки для органів влади. По-друге, важливо забезпечити інституційну спроможність державних органів і органів місцевого самоврядування працювати з цифровими каналами громадянської участі не формально, а змістовно. По-третє, принципового значення набуває розвиток цифрової грамотності громадян, оскільки ефективна електронна демократія неможлива без компетентного, критичного та відповідального користувача цифрового простору.

Окремої уваги потребує проблема довіри. Електронна демократія може бути ефективною лише тоді, коли громадяни довіряють цифровим платформам, процедурі обробки їхніх звернень, безпеці персональних даних і добросовісності публічних інституцій. У цьому сенсі цифрова трансформація демократії має бути поєднана з антикорупційною політикою, реформою публічної служби, відкритістю державних реєстрів, розвитком електронної ідентифікації та підвищенням стандартів адміністративної відповідальності.

Електронна демократія є одним із важливих інструментів наближення України до стандартів Європейського Союзу, оскільки вона поєднує технологічний, правовий, управлінський і ціннісний виміри європейської інтеграції. Її розвиток сприяє формуванню відкритої, підзвітної та орієнтованої на громадянина держави, здатної не лише надавати цифрові послуги, а й забезпечувати реальну участь громадян у виробленні публічної політики. Водночас електронна демократія не повинна розглядатися як універсальний засіб вирішення всіх проблем демократичного розвитку. Її ефективність залежить від якості інституцій, рівня політичної культури, цифрової безпеки та готовності держави сприймати громадянина не як пасивного отримувача послуг, а як активного суб'єкта демократичного врядування. Стратегічне значення електронної демократії для України полягає у тому, що вона виступає не лише інструментом цифровізації публічного управління, а й механізмом європеїзації політичної системи, поглиблення громадянської участі та утвердження демократичних стандартів, сумісних із ціннісно-нормативною основою Європейського Союзу.

1. Петров П. Демократія онлайн: виклики і можливості політичної участі в умовах цифрової держави. *Acta Securitatae Volynienses*. 2025. № 5. С. 80–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-9385/2025-5-11>

2. Петров П. Е-петиції, онлайн-консультації та цифрове голосування: вплив на реальні політичні рішення. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. № 53. С. 246–250. DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v053.2025.41>

Сергій ПРОКОПЕНКО

к.і.н., докторант

НТУ «Дніпровська політехніка»

НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Якість адміністративних послуг є одним із ключових показників ефективності діяльності органів публічної влади. У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства громадяни очікують швидкого, прозорого та доступного отримання послуг незалежно від місця проживання. У зв'язку з євроінтеграційним курсом України особливого значення набуває адаптація успішних європейських практик публічного адміністрування до національної системи управління [6].

Досвід країн Європейського Союзу демонструє, що ефективне надання адміністративних послуг базується на принципах цифровізації, децентралізації, сервісної орієнтації та відкритості влади. Важливу роль при цьому відіграють центри надання адміністративних послуг, електронне урядування та інтегровані цифрові платформи [1].

Міжнародна та європейська практика свідчить, що якість адміністративних послуг безпосередньо залежить від рівня розвитку електронного урядування та взаємодії між владою і громадянами. У більшості розвинених держав функціонує модель «єдиного вікна», яка дозволяє отримати широкий спектр послуг в одному місці або через онлайн-платформи [5].

Особливо показовим є досвід Естонії, яка вважається світовим лідером цифрового урядування. Майже всі державні послуги в країні доступні онлайн, а урядова платформа X-Road забезпечує інтеграцію державних реєстрів та електронний обмін даними між установами [2]. Така система значно зменшує бюрократичні процедури, підвищує швидкість надання послуг і мінімізує корупційні ризики.

У Німеччині поширеною є модель сервісних центрів та колл-центрів, які забезпечують багатоканальний доступ до адміністративних послуг. Важливою перевагою є поєднання традиційних та цифрових способів комунікації з громадянами [4]. Це дозволяє враховувати потреби різних соціальних груп, зокрема людей похилого віку та осіб із низьким рівнем цифрових навичок.

Цікавим для України є і досвід Польщі, де функціонує єдиний інформаційний центр адміністративних послуг та активно застосовується делегування повноважень органам місцевого самоврядування. Такий підхід сприяє децентралізації управління та підвищенню ефективності обслуговування громадян на місцевому рівні [3].

У Нідерландах реалізовано концепцію «універсамів послуг», що поєднують центральні сервісні комплекси та локальні офіси в різних районах міст. Подібна модель забезпечує територіальну доступність послуг і скорочує часові витрати громадян [1].

Важливим показником розвитку електронного урядування є індекс E-GDI, розроблений Організацією Об'єднаних Націй. Він оцінює рівень цифровізації публічного управління, доступність онлайн-послуг та ефективність електронної взаємодії між державою і суспільством [2]. Досвід провідних країн свідчить, що високі показники електронної залученості населення сприяють підвищенню якості адміністративних послуг.

Для України ключовими викликами залишаються недостатній рівень цифрової інфраструктури, нерівний доступ до онлайн-сервісів, проблеми кібербезпеки та недосконалість нормативно-правового забезпечення [5]. Водночас позитивним є активний розвиток електронних сервісів і цифрових платформ, зокрема застосунку «Дія», що свідчить про поступове формування сервісної держави.

Отже, європейський досвід демонструє, що ефективність системи надання адміністративних послуг залежить від рівня цифровізації, прозорості та клієнтоорієнтованості публічного управління. Практики Естонії, Німеччини, Польщі, Нідерландів та інших

європейських держав підтверджують доцільність розвитку електронного урядування, інтегрованих сервісних центрів та моделі «єдиного вікна».

Для України, з урахуванням європейського досвіду, пріоритетними напрямками вдосконалення системи адміністративних послуг мають стати: розширення електронних сервісів, забезпечення кібербезпеки, розвиток цифрових компетентностей управлінців, підвищення інклюзивності послуг та впровадження міжнародних стандартів якості. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню довіри громадян до органів публічної влади та формуванню ефективної сервісної держави.

Список використаних джерел

1. Rocha J., Zavale G. Innovation and Change in Public Administration, *Open Journal of Social Sciences*. 2021. No. 9. P. 285–297. <https://doi.org/10.4236/jss.2021.96021>
2. UN E-Government Survey 2022. Department of Economic and Social Affairs. URL: <https://surl.li/ngblbw> (Last accessed: 12.05.2026).
3. Пастух К. Публічне управління та адміністрування в забезпеченні сталого розвитку територій: теоретико-організаційний аспект. 2022. *Науковий вісник: Державне управління*. № 1(11). С. 186–206. [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1\(11\)-186-206](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1(11)-186-206)
4. Прокопенко С. Зарубіжний досвід надання адміністративних послуг органами публічної влади та можливості його використання в Україні, *Аспекти публічного управління*. 2025. № 3. С. 21–27. <https://doi.org/10.15421/152526>
5. Тимошук В. Про децентралізацію повноважень з надання адміністративних послуг. 2021. *Правова держава*. № 32. С. 366–377. <https://doi.org/10.33663/0869-2491-2021-32-366-376>
6. Чечель А., Омельянович Р. Державне управління у сфері надання адміністративних послуг: європейський досвід. 2021. *Право та державне управління*. № 1. С. 279–284. <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.41>

Олександр ПУХКАЛ

д.держ.упр., професор кафедри права та публічного управління, заслужений працівник народної освіти України, народний депутат України III скликання

Анатолій КЛИКОВ

аспірант 3 курсу історичного факультету кафедри публічного управління та адміністрування Житомирського державного університету імені Івана Франка

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У СИСТЕМІ Е-ВРЯДУВАННЯ: БАЛАНС МІЖ ЗРУЧНІСТЮ ТА БЕЗПЕКОЮ

Парадигма цифрової трансформації та правові ризики. Сучасний етап розвитку української державності характеризується безпрецедентною динамікою впровадження інструментів електронного врядування. Концепція «держави у смартфоні» передбачає не просто переведення паперових послуг у цифровий формат, а докорінну перебудову архітектури публічного управління. У центрі цієї архітектури перебувають персональні дані громадянина, які стають об'єктом постійної обробки, передачі та зберігання в численних державних реєстрах. Проте стрімкість цієї трансформації часто випереджає темпи оновлення нормативної бази, що створює об'єктивну напруженість між принципом сервісної орієнтованості держави (зручність) та фундаментальним правом особи на приватність (безпека). Баланс цих категорій є не лише технічним, а насамперед адміністративно-правовим викликом, що потребує глибокого науково-практичного аналізу [1; 5; 8].

Принципи обробки даних: Порівняльний аналіз ст. 5 GDPR та ст. 6 ЗУ «Про захист персональних даних». Фундаментальною основою будь-якої правової системи захисту даних є перелік принципів, на яких базується їх обробка. Стаття 5 Загального регламенту про захист даних ЄС (GDPR) встановлює «золотий стандарт», який включає законність, справедливість, прозорість, обмеження мети, точність та мінімізацію. Останній принцип – мінімізація даних – є найбільш критичним для системи е-врядування. Згідно з GDPR, дані мають бути «адекватними, відповідними та обмеженими тим, що необхідно для цілей обробки».

Натомість стаття 6 чинного Закону України «Про захист персональних даних» хоч і містить подібні положення, проте не надає чітких інструментів для їх реалізації в автоматизованих системах. В українських реаліях часто спостерігається прагнення державних органів до «максималізму даних». Наприклад, при наданні електронної послуги через систему взаємодії «Трембіта» виникає технічна можливість підтягнути надмірну кількість інформації про особу з суміжних реєстрів, що формально не є необхідним для конкретної процедури. Таким чином, для забезпечення зручності (відсутності необхідності завантажувати документи власноруч) держава створює ризик порушення принципу цільового обмеження [2; 3; 6]. Необхідно на законодавчому рівні закріпити механізм «фільтрації» запитів у системі е-врядування, щоб кожна транзакція оперувала лише тим набором атрибутів особи, який є критично важливим для результату послуги.

Концептуальний підхід Privacy by Design: Імплементация статті 25 GDPR. Однією з найбільш прогресивних норм європейського права є стаття 25 GDPR, яка вводить поняття «захист даних за проектом та за замовчуванням». Це означає, що державна інформаційна система (наприклад, портал «Дія» або Реєстр пошкодженого майна) повинна розроблятися з уже інтегрованими механізмами захисту приватності.

В українському правовому полі цей принцип наразі реалізується переважно на рівні підзаконних актів, зокрема Постанови КМУ № 1137. Практична реалізація «Дії» як «транзитного хаба», що не зберігає персональні дані на своїх серверах, а лише відображає їх з першоджерел, є класичним прикладом Privacy by Design. Проте, на відміну від вимог статті 25 GDPR, в Україні відсутній обов'язковий інструмент Оцінки впливу на захист даних (DPIA – Data Protection Impact Assessment) перед запуском нових цифрових інструментів. Науково-практичний аналіз свідчить, що впровадження нових фіч (наприклад, автоматичне підтягування податкових даних або штрафів) відбувається без публічного звіту про оцінку ризиків для приватності. Для досягнення балансу необхідно внести зміни до профільного закону, зобов'язавши Міністерство цифрової трансформації та інших держателів реєстрів проводити DPIA для кожного великого оновлення е-системи [5; 9].

Безпека обробки та технологічна стійкість: Аналіз статті 32 GDPR. Стаття 32 GDPR покладає на контролера обов'язок впроваджувати заходи безпеки, включаючи псевдонімізацію, шифрування та забезпечення постійної конфіденційності та цілісності систем. В Україні ці вимоги корелюють із законодавством про захист інформації в автоматизованих системах (КСЗІ). Однак тут виникає практичний конфлікт: класичні вимоги КСЗІ, розроблені десятиліття тому, часто є занадто ригідними для динамічних мобільних застосунків.

Особливої ваги питання безпеки набуло після 24 лютого 2022 року. Прийняття змін до Закону «Про хмарні послуги» (№ 2130-IX) дозволило розміщувати державні дані в іноземних дата-центрах. Це є прямою реалізацією вимоги статті 32 GDPR щодо «здатності своєчасно відновлювати доступність персональних даних у разі фізичного або технічного інциденту». Водночас, нормативне регулювання цього процесу потребує деталізації: як саме забезпечується контроль над адміністративним доступом іноземних провайдерів до даних українців. Баланс тут змістився у бік безпеки від фізичного знищення, але створив нові виклики для юридичної суверенності над даними [4; 7; 10].

Право на захист від автоматизованих рішень та прозорість (ст. 21, 22 GDPR). Е-врядування в Україні дедалі частіше використовує алгоритми для автоматичного прийняття рішень (наприклад, нарахування виплат внутрішньо переміщеним особам). Стаття 22 GDPR чітко вказує, що суб'єкт даних має право не підлягати рішенню, яке ґрунтується виключно на

автоматизованій обробці, якщо воно має для нього юридичні наслідки. В українській нормативній базі цей аспект залишається «білою плямою». Користувач е-сервісу має отримувати не лише кінцевий результат (відмову чи погодження), а й роз'яснення логіки алгоритму та мати право на «людське втручання» для перегляду такого рішення. Відсутність такого механізму порушує баланс на користь зручності держави, залишаючи громадянина незахищеним перед можливими помилками коду [2; 3; 5].

Висновки та стратегічні рекомендації. Підсумовуючи науково-практичний аналіз, можна констатувати, що українська система е-врядування на поточному етапі демонструє високий рівень зручності, але потребує негайного «підтягування» нормативної бази безпеки до стандартів ЄС. Досягнення істинного балансу можливе через:

1. **Повну імплементацію ст. 5, 25 та 32 GDPR** у нову редакцію Закону про захист персональних даних.

2. **Запровадження інституту незалежного наглядового органу**, який матиме право перевіряти державні цифрові сервіси на предмет дотримання приватності.

3. **Законодавче закріплення права на пояснення** алгоритмічних рішень у системі надання публічних послуг. Тільки така модель дозволить зберегти довіру суспільства до цифровізації, забезпечивши непорушність прав людини в епоху алгоритмів [1; 5; 8; 9].

Список використаних джерел

1. Баранов О. А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика: монографія. Київ: Едельвейс, 2014. 434 с. URL: <https://surl.li/kmхmvj> (дата звернення: 18.04.2026).

2. Брижко В. М. Правовий захист та безпека персональних даних: соціальний і комерційний аспекти. *Інформація і право*. 2018. № 3 (26). С. 16–37. URL: <https://surl.lu/simcsj> (дата звернення: 18.04.2026).

3. Марущак А. І., Панченко В. М. Проблеми правового захисту персональних даних в умовах соціалізації інтернет-сервісів. *Інформація і право*. 2012. № 2 (5). С. 110–116. URL: <https://ippi.org.ua/sites/default/files/12maisys.pdf> (дата звернення: 18.04.2026).

4. Андрущук Г. О. Цифрова трансформація європейської економіки: стан та місце України. *Інформація і право*. 2023. № 1 (44). С. 67–78. URL: <https://surl.li/tftkmn> (дата звернення: 18.04.2026).

5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 18.04.2026).

6. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 18.04.2026).

7. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 18.04.2026).

8. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18.11.2021 № 1907-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20> (дата звернення: 18.04.2026).

9. Про хмарні послуги: Закон України від 17.02.2021 № 2075-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20> (дата звернення: 18.04.2026).

10. Деякі питання Єдиного державного веб-порталу електронних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 № 1137. URL: <https://surl.li/rfjufm> (дата звернення: 18.04.2026).

11. General Data Protection Regulation. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016. URL: <https://surl.li/qqdapj> (Last accessed: 18.04.2026).

12. OECD. OECD Guidelines on the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data. Paris: OECD Publishing, 2013. URL: <https://www.oecd.org/sti/ieconomy/privacy-guidelines.htm> (Last accessed: 18.04.2026).

13. European Data Protection Board. Guidelines 4/2019 on Article 25 Data Protection by Design and by Default. URL: <https://surl.li/wktpce> (Last accessed: 18.04.2026).

14. NIST. NIST Privacy Framework: A Tool for Improving Privacy through Enterprise Risk Management. Gaithersburg: NIST, 2020. URL: <https://surl.li/eafsxk> (Last accessed: 18.04.2026).

Катерина САХАРОВА

*доктор філософії з публічного управління,
доцент кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

**ГЕНДЕРНИЙ МЕЙНСТРИМІНГ У ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ: ІНСТИТУЦІЙНІ
МЕХАНІЗМИ ЄС ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ УКРАЇНИ**

Питання гендерного мейнстрімінгу в системі публічної служби набуває дедалі більшої актуальності в контексті курсу України на євроінтеграцію та трансформацію національної системи публічного управління відповідно до стандартів Європейського Союзу. Гендерна рівність є не лише нормативною вимогою для держав-кандидатів на членство в ЄС, а й структурним принципом якісного врядування, що безпосередньо пов'язаний із відкритістю, підзвітністю та ефективністю публічних інституцій.

Відповідно до методологічних засад Європейського інституту гендерної рівності, гендерний мейнстрімінг являє собою системне включення гендерної перспективи до всіх процесів публічної політики на кожному етапі її формування та реалізації [1]. Інституційні механізми гендерного мейнстрімінгу охоплюють органи та процеси, що забезпечують просування, захист та підтримку гендерної рівності в усіх сферах державної політики. Наявність і стабільність урядових структур із гендерної рівності є ключовим індикатором відповідальності держави у цій сфері [2].

Аналіз інституційного забезпечення гендерного мейнстрімінгу в державах-членах ЄС свідчить про суттєву диференціацію застосовуваних моделей. Лише п'ять країн – Бельгія, Іспанія, Італія, Португалія та Фінляндія – мають незалежний орган, що виключно займається питаннями гендерної рівності; переважна більшість держав поєднує функції незалежного органу з іншими повноваженнями [2]. Це свідчить про те, що навіть у межах ЄС інституційна архітектура гендерної рівності залишається неоднорідною, а рівень ефективності механізмів значною мірою залежить від внутрішнього політичного контексту та ресурсного забезпечення.

Ключовим стратегічним документом ЄС у цій сфері є Стратегія гендерної рівності 2026-2030, ухвалена Європейською Комісією у 2025 році, яка поєднує гендерний мейнстрімінг із цільовими заходами та передбачає посилення уваги до інституційних механізмів, необхідних для забезпечення гендерної рівності, включно з фінансуванням і підтримкою громадянського суспільства [3]. Важливо, що у 2024 році 19,5 % бюджету ЄС було спрямовано на сприяння гендерній рівності – це суттєво вище порівняно з попередніми роками та відображає послідовне інтегрування гендерного виміру до бюджетного процесу [3].

Суттєвий внесок у нормативно-концептуальне оформлення гендерного мейнстрімінгу у публічному управлінні робить Рада Європи, Стратегія гендерної рівності якої на 2024 – 2029 роки визначає гендерний мейнстрімінг та інтерсекційний підхід як наскрізну ціль у всіх сферах публічної політики [4]. Документ перекладено українською мовою і безпосередньо адресований, зокрема, Україні як державі-члену Ради Європи, яка одночасно є кандидатом на членство в ЄС. Проект «Promoting Gender Equality in Ukraine» (Pro-GE) підтримує українські органи влади у впровадженні Державної стратегії забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків на 2022–2030 роки та Стратегії Ради Європи 2024 – 2029 [4].

Щодо стану та перспектив гендерного мейнстрімінгу в Україні, то, попри наявність нормативно-правової бази – зокрема, Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», а також Державної стратегії до 2030 року, практика впровадження залишається фрагментарною. Профільне дослідження проведене у 2023 році фіксує, що, незважаючи на прийняття 40 % гендерної квоти для партійних списків та суттєвий

прогрес у законодавчій площині, забезпечення реального виконання гендерних норм у системі виконавчої влади потребує тиску з боку міжнародних партнерів та інститутів громадянського суспільства [5].

Значним кроком у напрямі інституційної розбудови стало запровадження у 2024 – 2025 роках спільного Механізму гендерної рівності, ініційованого ЄС та ООН. Цей інструмент спрямований на зміцнення потенціалу Урядового уповноваженого з гендерної політики, підвищення використання гендерно дезагрегованих даних у національних стратегіях відновлення та поглиблення відповідності стандартам ЄС у процесі вступу [6]. Як зазначено в офіційних документах ініціативи, «гендерна рівність є не доповненням до євроінтеграції – вона є її базовою вимогою» [6].

На підставі проведеного аналізу можна виокремити ключові проблеми імплементації гендерного мейнстрімінгу в публічній службі України:

- інституційна нестабільність органів із гендерних питань та недостатність їхнього ресурсного забезпечення;
- слабка координація між центральними та місцевими органами виконавчої влади щодо гендерного складника реформ публічного управління;
- дефіцит гендерно чутливої статистики як основи для доказового формування політики;
- низький рівень інституціоналізації гендерного аудиту та гендерно орієнтованого бюджетування в органах публічної служби.

Все це дає підстави підстави для наступних висновків. Гендерний мейнстрімінг є системним компонентом публічного управління в державах-членах ЄС, закріпленим на рівні стратегічних документів, бюджетних механізмів та незалежних інституційних структур. Для України, яка проходить шлях євроінтеграції в умовах воєнного стану, впровадження цього принципу набуває подвійного значення: як вимога набутого права (*acquis communautaire*) та як засіб підвищення якості й справедливості публічних послуг. Імплементаційний потенціал визначається насамперед стійкістю інституційних механізмів, наявністю незалежних органів моніторингу та системним використанням гендерного аналізу в процесі прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. European Institute for Gender Equality. Institutional Mechanisms for Gender Equality in the EU: Present Realities, Future Priorities. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2025. URL: <https://surl.li/pwjeuw> (Last accessed: 05.05.2026).
2. European Institute for Gender Equality. EU Member States: Institutional Mechanisms for Promotion of Gender Equality and Gender Mainstreaming. EIGE, 2024. URL: <https://surl.li/itxpol> (Last accessed: 05.05.2026).
3. European Commission. Gender Equality Mainstreaming: Performance and Reporting. Brussels: European Commission, 2025. URL: <https://surl.li/ezxuhz> (Last accessed: 05.05.2026).
4. Council of Europe. Gender Equality Strategy 2024–2029 (Ukrainian version). Strasbourg: Council of Europe, 2024. URL: <https://surl.li/yjcaiv> (Last accessed: 05.05.2026).
5. EU4GenderEquality Reform Helpdesk. Country Gender Profile: Ukraine. Brussels: EU Neighbours East, July 2023. URL: <https://surl.li/sevvao> (Last accessed: 05.05.2026).
6. European External Action Service; UN Women. EU and UN Women Launch «Gender Equality Facility» to Drive Ukraine’s Gender Responsive and Inclusive Recovery and European Integration. Kyiv: EEAS, 2024. URL: <https://surl.li/lzsmkq> (Last accessed: 05.05.2026).

Юлія ФАЮК

здобувач другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Маріупольський державний університет

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ ДО МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ (НА ПРИКЛАДІ М. КИЄВА)

В умовах інтеграції України до європейського адміністративного простору ключовим орієнтиром трансформації системи публічного управління стає принцип «доброго врядування» (Good Governance). Європейські стандарти передбачають, що прозорість, відкритість та підзвітність органів влади є не лише дієвими антикорупційними запобіжниками, а й фундаментом легітимності та суспільної довіри [1, с. 45]. Довіра у цьому контексті розглядається як складний соціально-політичний феномен та інтегральний індикатор ефективності владних інститутів. Досвід держав-членів ЄС, зокрема успішні кейси цифрової трансформації Естонії та Польщі, демонструє, що перехід від пасивної моделі інформування до активної цифрової взаємодії дозволяє суттєво підвищити рівень залученості громадян та зміцнити соціальну стабільність.

В українських реаліях, на прикладі міста Києва, прозорість реалізується через розгалужену систему цифрових інструментів. Аналіз функціонування платформи «Київ Цифровий» та офіційного порталу КМДА протягом 2024–2025 рр. свідчить про поступову зміну парадигми управління: від закритої бюрократичної структури до сервісно-орієнтованої моделі. Електронні петиції, інструменти Громадського бюджету та сервіси оперативного зворотного зв'язку стали основними каналами «цифрової демократії», які дозволяють мешканцям впливати на прийняття управлінських рішень [4, с. 135]. Особливої ваги комунікаційна стратегія міської влади набула в умовах воєнного стану та підготовки до посткризового відновлення [3]. Необхідність балансування між безпековими обмеженнями та правом громади на отримання достовірної інформації вимагає впровадження інноваційних антикорупційних технологій та розширення доступу до відкритих даних (Open Data).

Емпіричні дослідження рівня довіри киян до місцевої влади підтверджують, що прозорість процедур відновлення та підзвітність у використанні ресурсів є вирішальними чинниками лояльності населення. Для подальшої оптимізації взаємодії влади та громадян необхідно вдосконалювати форми громадського контролю, забезпечувати безбар'єрність публічних сервісів та інтегрувати європейський досвід партисипації у стратегії повоєнного розвитку [2].

Отже, системне підвищення транспарентності через цифровізацію є безальтернативним шляхом до побудови стійкої моделі публічного управління, що відповідає критеріям членства в Європейському Союзі.

Список використаних джерел

1. Боронніков М., Купріянова В. Європейський досвід та перспективи цифрової трансформації публічного управління для України. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2025. (11). С. 14–26. <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2025-11-14-26>
2. Оцінка громадянами ситуації в країні та стану довіри до державних і суспільних інститутів (листопад 2025 р.): соціол. дослідж. Центр Разумкова. 2025. URL: <https://razumkov.org.ua> (дата звернення: 19.04.2026).
3. Прозорість місцевої влади в умовах війни: стан та виклики: аналіт. звіт. Transparency International Ukraine. 2025. URL: <https://ti-ukraine.org> (дата звернення: 19.04.2026).
4. Тимофєєв С. П. Загальні засади забезпечення відкритості та прозорості органів публічної влади в Україні. *Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток*. 2021. № 11. 135–145. DOI: <https://doi.org/10.34132/pard2021.11.12>

СЕКЦІЯ 4**Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО в контексті трансатлантичної безпеки****Марія АНДРСЄВА***здобувач вищої освіти**Державного Біотехнологічного Університету (ДБТУ)*

Науковий керівник: Андрій МІНОСЯН

*к.і.н. доцент, професор кафедри ЮНЕСКО**«Філософія людського спілкування»**та соціально-гуманітарних дисциплін**Державного Біотехнологічного Університету (ДБТУ)***ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ:
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА ШЛЯХУ ДО ЧЛЕНСТВА В ЄС**

Сучасний стан процесу європейської інтеграції України зазнав суттєвої трансформації, перейшовши з рівня політичних декларацій у площину жорсткої інституційної практики. Цей період можна порівняти зі складною ситуацією, де кожен наступний крок поєднується з необхідністю долати як внутрішній опір консервативних структур, так і зовнішній скептицизм окремих європейських столиць. У цей момент спостерігається явний розрив між високими очікуваннями українського суспільства, яке розглядає вступ до ЄС як практично єдиний шлях до гарантування безпеки, та рівнем готовності європейських інституцій прийняти нового значного гравця на тлі збереженої геополітичної нестабільності [1, с. 1]. Вказана ситуація ставить перед українською стороною завдання не лише технічної адаптації законодавчої бази, а й глибокого аналізу і розуміння процесів внутрішньої трансформації самого ЄС, що нині переосмислює інституційну структуру та принципи ухвалення рішень.

Важливим етапом у цьому контексті стало завершення у вересні 2025 року масштабної експертизи українських законодавчих актів на відповідність *acquis communautaire*. Ця процедура підтвердила значну швидкість адаптації норм ЄС, що дало підстави вважати вступ України до 2030 року цілком реальним сценарієм [2]. Водночас за офіційними звітами прихована складна ситуація: за висновками спеціалізованих моніторингових груп рівень впровадження ключових реформ у сферах антикорупційної діяльності та правосуддя залишається недостатнім. Така невідповідність призводить до формального відповідності законодавства стандартам ЄС при відсутності ефективних механізмів забезпечення верховенства права та протидії корупційним структурам, що може ускладнити своєчасний просування переговорів до завершального етапу [2].

Політичний аспект розширення ЄС ускладнюється через позицію низки визначальних країн, зокрема Франції та Німеччини. У Франції аналітики та медіа однозначно вказують на неможливість «миттєвого» членства, аргументуючи це необхідністю суворого дотримання критеріїв заслуг (*merit-based approach*) та ризиком експорту військового конфлікту безпосередньо у правове поле Союзу [7; 9]. Європейські лідери акцентують, що Україна має пройти повний шлях внутрішньої трансформації, не очікуючи політичних винятків. Аналогічна позиція спостерігається в сусідніх державах, де навіть за умови зміни риторики утримується переконання про надмірні ризики для колективної безпеки цього континенту у разі вступу країни, яка перебуває в стані активної війни [4, с. 1042].

Ще одним критичним напрямом залишається секторальна інтеграція. Україні необхідно не лише узгодити національне законодавство, а й суттєво реформувати систему державного контролю в таких галузях, як аграрний сектор, продовольча безпека та ветеринарія. Недосягнення повної сумісності у цих сферах може спричинити напругу у взаєминах з фермерськими спільнотами Євросоюзу [8, с. 68]. Водночас, інтеграція вимагає окрім цього розвитку нової якості управління, заснованої на принципах належного врядування, що набуває особливої актуальності у соціальній сфері та охороні здоров'я. Реформи мають бути спрямовані

не тільки на ефективне використання ресурсів, а й на формування стійких інститутів, здатних забезпечити європейський рівень послуг для громадян [5, с. 111]. Паралельно з цим триває складний процес адаптації енергетики до вимог Європейської політики в площині збереження захисту екології, що передбачає значні інвестиції та технологічне оновлення інфраструктури. До того ж окрему проблему становить приведення системи технічного регулювання і стандартів у відповідність з європейськими нормами, які впливають на експорт українських товарів до внутрішнього ринку Союзу.

Значну роль у цьому процесі відіграє громадянське суспільство, яке має слугувати гарантом незворотності обраного євроінтеграційного курсу. Досвід ЄС у врегулюванні внутрішніх конфліктів та зміцненні демократичних інституцій є цінним для України, оскільки дозволяє залучати громадські організації до посередницьких функцій і контролю за діяльністю державних органів [3, с. 5]. Це сприяє уникненню кризи, надмірних очікувань, коли втомлене від тривалих реформ суспільство може втрачати довіру до європейської перспективи через бюрократичні перешкоди. Водночас, активність громадянського сектору виступає інструментом тиску на владу з метою збереження високого рівня прозорості, що є однією з передумов набуття членства в ЄС.

Отже, шлях України до інтеграції в ЄС є комплексним питанням, яке виходить за межі зовнішньої політики і передбачає внутрішнє цивілізаційне зростання. Ймовірне членство України має стратегічне значення для безпеки та стабільності європейського континенту, однак це не може слугувати виправданням для ігнорування якості проведених реформ [6, с. 1485]. Лише поєднання наполегливої боротьби з корупцією, глибокої інституційної перебудови та дбайливої дипломатичної взаємодії з кожною національною інституцією ЄС може сприяти подоланню існуючого скептицизму й підтвердити, що роль України у європейському просторі є стратегічно важливою для всього західного світу.

Список використаних джерел

1. Євроінтеграція без ілюзій: чому вступ України до ЄС не може бути швидким. *Polskie Radio*. 07.05.2026. URL: <https://surl.li/vuymfcn> (дата звернення: 12.05.2026).
2. Іженко Ю. Марафон з перешкодами: як Україна йде до ЄС і в якому році є шанси на успіх. Рубрика. 2026. URL: <https://surl.li/qmhstn> (дата звернення: 12.05.2026).
3. Громадянське суспільство у процесі вирішення конфліктів: досвід ЄС для України. Матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Острог, 21–22 жовтня 2025 р.). Острог, 2025. 272 с.
4. Моїсєєва Н. І., Міносян А. С., Варипаєв О. М. Російський експансіонізм vs українська незалежність: історичний досвід і реалії протистояння. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2026. № 3(45). С. 1041–1058. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-3\(45\)-1041-1058](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-3(45)-1041-1058)
5. Україна на шляху до ЄС: виклики та перспективи. Матеріали круглого столу (Київ, 9 травня 2024 р.). Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2024. 112 с.
6. Міносян А. С., Варипаєв О. М. Західна стратегія та українське питання: історичний досвід, реалії, перспективи. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 4(34) С. 1476–1489. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-4\(34\)-1476-1489](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-4(34)-1476-1489)
7. Elargissement de l'UE: pourquoi l'adhésion de l'Ukraine va prendre du temps. *Toute l'Europe*. 24.04.2026. URL: <https://surl.li/zjehtp> (Last accessed: 12.05.2026).
8. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. *Національна безпека і оборона*. 2022. № 1–2 (187–188). 68 с.
9. «Une adhésion immédiate à l'UE n'est bien sûr pas possible»: les Européens tempèrent les espoirs ukrainiens. *Boursorama*. 24.04.2026. URL: <https://surl.li/huxeel> (Last accessed: 12.05.2026).

Павло ГАВАЛКО

аспірант кафедри економіки

та менеджменту, Український

державний університет науки і технологій

АДАПТИВНИЙ СПОРТ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ У КОНТЕКСТІ СТАНДАРТІВ НАТО З ПІДТРИМКИ ПЕРСОНАЛУ

Процес переходу військовослужбовців від активної служби до цивільного життя (military-to-civilian transition) є одним із ключових викликів для держав, що беруть участь у сучасних збройних конфліктах. У межах підходів Організації Північноатлантичного договору (НАТО) цей процес розглядається не лише як адміністративне завершення військової служби, а як комплексна трансформація, що охоплює професійну, соціальну, психологічну та фізичну адаптацію ветерана до цивільного середовища [7]. Ефективність такої трансформації безпосередньо впливає на рівень суспільної стійкості, довіру до сектору безпеки та оборони, а також спроможність держави підтримувати мобілізаційний резерв.

Базові принципи підтримки персоналу в НАТО визначаються у доктрині Allied Joint Publication-01 (AJP-01), де особлива увага приділяється людському капіталу як одному з ключових елементів обороноздатності держави [7]. У межах концепції «continuum of competition» підтримка військовослужбовця не обмежується періодом служби, а продовжується і після завершення виконання військових обов'язків. Відповідно до аналітичного звіту НАТО STO TR-NFM-263, ефективна система переходу до цивільного життя повинна включати комплексну координацію медичних, психологічних та соціальних потреб ветеранів, залучення членів сімей, професійну орієнтацію, а також механізми запобігання інвалідності через роботу та соціальну інтеграцію [9].

Особлива увага в системі НАТО приділяється медичній підтримці військовослужбовців, що регулюється доктринами AJP-4.10 та AJMedP-4 [4; 6]. У цих документах наголошується на необхідності забезпечення безперервної підтримки фізичного та психічного здоров'я військового персоналу протягом усього циклу служби та після завершення військової кар'єри.

Одним із найбільш ефективних інструментів ресоціалізації ветеранів у міжнародній практиці визнається адаптивний спорт. Його значення виходить далеко за межі фізичної реабілітації, оскільки спортивна діяльність формує нові соціальні зв'язки, сприяє відновленню командної взаємодії та повертає ветерану відчуття власної спроможності й контролю над життям [9]. Психологічний ефект адаптивного спорту пояснюється, зокрема, Теорією самодетермінації (Self-Determination Theory), яка визначає три базові потреби особистості: пов'язаність, компетентність та автономію. Для ветеранів із бойовими травмами адаптивний спорт створює середовище, у якому відновлюється відчуття приналежності до колективу, знижується рівень соціальної ізоляції та долається стигматизація інвалідності.

Міжнародний досвід підтверджує ефективність інтеграції адаптивного спорту у систему переходу військовослужбовців до цивільного життя. У Великій Британії програма Battle Back використовує спортивну активність як інструмент психологічного відновлення та соціальної адаптації поранених військовослужбовців [5]. У США Military Adaptive Sports Program (MASP) інтегрований у загальну систему медичної та психологічної реабілітації [3], а в Канаді програма Soldier On спрямована на повернення ветеранів до активного способу життя незалежно від типу травми – фізичної чи психологічної [2]. Важливим елементом таких програм є участь ветеранів у міжнародних спортивних заходах, зокрема Invictus Games та Warrior Games, що сприяє формуванню нової соціальної ідентичності та відновленню мотивації до активної участі у суспільному житті.

Для України питання формування системи military-to-civilian transition набуло особливої актуальності в умовах повномасштабної війни. Внаслідок значної кількості бойових травм, ампутацій та психологічних наслідків війни адаптивний спорт поступово перетворюється з окремих волонтерських ініціатив на елемент державної політики у сфері ветеранської

реабілітації. Важливим кроком стало офіційне закріплення адаптивного спорту як окремого напрямку фізичної культури, що дозволяє відокремити його від системи спорту вищих досягнень та формувати окремі механізми підтримки ветеранів [1].

Співпраця України з НАТО у сфері медичної та спортивної реабілітації реалізується через Комплексний пакет допомоги (Comprehensive Assistance Package, CAP). Одним із найбільш масштабних проєктів є «Renovator», що передбачає модернізацію військових реабілітаційних центрів за підтримки країн-членів Альянсу. Реалізація таких ініціатив створює передумови для впровадження сучасних стандартів відновлення, зокрема інтеграції адаптивного спорту в індивідуальні програми реабілітації військовослужбовців.

Водночас розвиток адаптивного спорту в Україні супроводжується низкою системних бар'єрів. Серед основних проблем варто виділити архітектурну недоступність спортивної інфраструктури, недостатню кількість тренерів, які володіють компетенціями роботи з бойовою травмою, а також фрагментованість державної політики у сфері супроводу ветеранів. Додатковим викликом є відсутність єдиної системи управління даними щодо потреб ветеранів та координації між медичними, соціальними й військовими структурами.

Отже, адаптивний спорт має розглядатися як важливий елемент системи переходу військовослужбовців до цивільного життя відповідно до сучасних стандартів НАТО. Його інтеграція у державну політику реабілітації сприятиме не лише фізичному та психологічному відновленню ветеранів, а й зміцненню соціальної стійкості держави. Пріоритетними напрямками подальшого розвитку повинні стати інституціоналізація адаптивного спорту в системі реабілітації, розвиток кадрового потенціалу, забезпечення безбар'єрності спортивної інфраструктури та цифровізація системи супроводу ветеранів на основі міжвідомчої координації.

Список використаних джерел

1. Міністерство у справах ветеранів. Адаптивний спорт – офіційно окремий напрям фізичної культури. Міністерство у справах ветеранів. URL: <https://surl.li/eqlbav> (дата звернення: 11.05.2026).
2. About us – soldier on – about us. Soldier On. URL: <https://www.soldieron.ca/about-us/about-us> (Last accessed: 11.05.2026).
3. Military adaptive sports program. warriorcare.dodlive.mil. URL: <https://surl.li/instvv> (Last accessed: 11.05.2026).
4. Ministry of Defence. Allied joint doctrine for sustainment of operations (AJP-4). GOV.UK. URL: <https://surl.li/rbkcae> (Last accessed: 11.05.2026).
5. Ministry of Defence. The battle back programme. GOV.UK. URL: <https://surl.li/iqenqu> (Last accessed: 11.05.2026).
6. North Atlantic Treaty Organization. AJMedP-4. Allied Joint Medical Force Health Protection doctrine. Edition A Version 1. NATO MILMED COE. URL: <https://surl.li/neofrq> (Last accessed: 13.05.2026).
7. North Atlantic Treaty Organization. NATO Standard AJP-01 Allied Joint Doctrine. Edition E Version 1. NATO MILMED COE. URL: <https://surl.li/ulkzlj> (Last accessed: 13.05.2026).
8. The transition of military veterans from active service to civilian life. sto.nato.int. URL: <https://surl.lt/mhxpsm> (Last accessed: 11.05.2026).
9. The transition of military veterans from active service to civilian life. sto.nato.int. URL: <https://surl.li/agqoyx> (Last accessed: 11.05.2026).

Дмитро ЗАЄЦЬ

*аспірант кафедри міжнародних відносин
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара»*

УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА ЯК СУБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ МОБІЛІЗАЦІЇ ТА ЛОБІЮВАННЯ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

У сучасних умовах повномасштабної російської агресії та гібридних загроз публічна дипломатія перетворилася на стратегічний інструмент забезпечення міжнародної підтримки України. Особливої ваги набуває діяльність української діаспори як неурядового суб'єкта публічної дипломатії, яка завдяки цифровим технологіям ефективно мобілізує глобальні ресурси та лобіює національні інтереси в контексті європейської та євроатлантичної інтеграції.

Публічна дипломатія, за класичним визначенням Дж. Ная, полягає у формуванні привабливого іміджу держави через взаємодію з іноземною громадськістю та використання «м'якої сили». Українська діаспора (понад 20 млн осіб у світі) традиційно виконує функції «народної дипломатії», а з 2022 р. її роль кардинально трансформувалася під впливом зовнішніх викликів. Повномасштабне вторгнення РФ актуалізувало діаспору як активного актора в рамках «інтеграційного трикутника ЄС – Україна – НАТО» сприяючи просуванню статусу кандидата на вступ до ЄС, запровадженню санкцій проти агресора та посиленню трансатлантичної безпеки.

Цифрові технології стали каталізатором цієї трансформації. Соціальні мережі (Instagram, Facebook, TikTok, X, Telegram) перетворилися на основні канали координації та поширення інформації. Ukrainian World Congress (UWC) активно використовує Instagram (@uwcongress) та офіційний сайт для проведення глобальних кампаній на підтримку європейської інтеграції України. У 2024 – 2026 рр. діаспора організувала низку масштабних онлайн-ініціатив: петиції на Change.org, флешмоби #StandWithUkraine та #UkraineInEU, що зібрали мільйони переглядів і безпосередньо впливали на позицію європейських парламентарів та урядів.

Аналіз практик показує перехід діаспори від реактивної підтримки до проактивного лобіювання. Цифрові платформи краудфандингу, targeted-реклами та спеціальні чат-боти в Telegram дозволили координувати тиск на національні уряди країн ЄС та НАТО щодо запровадження санкцій, постачання озброєння та підтримки реформ в Україні. Зокрема, кампанії UWC у 2025 – 2026 рр. сприяли просуванню питань трансатлантичної безпеки, посиленню ролі України в новій архітектурі європейської оборони та прискоренню переговорів про вступ до ЄС. Цифровізація дала змогу діаспорі оперативно реагувати на російську дезінформацію, створювати контрнаративи та формувати емоційний зв'язок з іноземною аудиторією через короткі відеоролики (Reels, TikTok).

Теоретичне підґрунтя ролі діаспори в цифровій публічній дипломатії висвітлено в низці сучасних досліджень. Зокрема, цифрова дипломатія у системі діаспорної політики України є потужним інструментом мобілізації закордонних українців. Монографічні дослідження підтверджують, що українська діаспора виступає агентом «м'якої сили» держави, особливо в умовах війни. Стратегія публічної дипломатії України (2021) та її оновлення на 2026 – 2030 рр. визначають цифрові платформи як пріоритетний напрям взаємодії з діаспорою.

Ефективність цифрових технологій підтверджується конкретними кейсами. У 2022 – 2025 рр. діаспорні організації в Канаді, США, Німеччині та Польщі через соціальні мережі координували тиск на уряди щодо визнання європейської перспективи України, що безпосередньо сприяло наданню статусу кандидата в ЄС (червень 2022 р.) та початку переговорів про вступ. У контексті трансатлантичної безпеки діаспора активно лобіювала посилення ролі НАТО як гаранта безпеки України, організовуючи онлайн-петиції та публічні акції, що впливали на рішення самітів Альянсу.

Водночас існують виклики: фрагментація діаспорних організацій, поширення російської дезінформації в соціальних мережах та обмежені ресурси для системної цифрової роботи. Для

подолання цих проблем необхідна інституціоналізація партнерства між МЗС України, Українським інститутом та ключовими діаспорними структурами. Рекомендації включають:

- створення єдиної цифрової платформи координації діаспорних організацій;
- державну підтримку програм цифрової дипломатії для представників діаспори;
- інтеграцію діаспорного лобювання в оновлену Стратегію публічної дипломатії на 2026 – 2030 рр.;
- використання ІІІ для моніторингу дезінформації та цільової комунікації.

Таким чином, українська діаспора за допомогою цифрових технологій мобілізації та лобювання стала потужним суб'єктом публічної дипломатії, що суттєво посилює позиції України в рамках європейської та євроатлантичної інтеграції. У контексті «інтеграційного трикутника ЄС – Україна – НАТО» ця діяльність безпосередньо сприяє реалізації європейського цивілізаційного вибору України, протидії гібридним загрозам та формуванню стійкої міжнародної підтримки в умовах зовнішніх викликів. Подальший розвиток цифрової діаспорної дипломатії є запорукою успішної післявоєнної відбудови та повноправного членства України в європейській і євроатлантичній спільноті.

Список використаних джерел

1. Стратегія комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1155-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1155-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.05.2026).
2. Ukrainian World Congress. Ukraine for the EU: Candidate and partner. 2026. URL: <https://surl.li/oydtxl> (Last accessed: 12.05.2026).
3. Зінько І. Цифрова дипломатія у системі діаспорної політики України. *Цифрова дипломатія України: синергія реального і віртуального*. Матеріали міжнародної наукової конференції. Львів, 24 листопада 2023 р. / Упорядники: М. Мальський, Р. Вовк, О. Кучик. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2023. 120 с. С. 47–50.
4. «М'яка сила» української діаспори: публічна дипломатія та міжнародна підтримка України: монографія / Анастасія Токарська, Антоніна Шуляк. Луцьк: Вежа-друк, 2025.
5. Стратегія публічної дипломатії України (оновлена редакція на 2026–2030 рр.). МЗС України. URL: <https://surl.li/gfxvkn> (дата звернення: 12.05.2026).
6. Зубарева К. В. Цифрова дипломатія в постконфліктному врегулюванні. Кваліфікаційна (магістерська) робота. Вінниця – 2025. URL: <https://surl.li/erqajk> (дата звернення: 12.05.2026).
7. Публічна дипломатія є засобом формування стійкості України до гібридних загроз та ефективним інструментом просування позитивного іміджу нашої держави у світі. МЗС України. URL: <https://surl.li/lvuzew> (дата звернення: 12.05.2026).
8. Digital Transformation of Ukraine's Public Diplomacy: Strategic Communication and Social Media Integration. 2024. URL: <https://surl.li/amlasl> (Last accessed: 12.05.2026).
9. Публічна дипломатія: навч. посібник / за загал. ред. Ірини Матяш; Національний університет «Острозька академія»; Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин. Київ: Горобець, 2021. 224 с.

Микола ЛАХИЖА

*д.держ.упр., проф., професор кафедри
публічного управління, адміністрування та права
НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ВЕТЕРАНІВ У НІМЕЧЧИНІ (XX – XXI ст.)

Унікальний характер військової служби, пов'язаної з ризиком для життя та здоров'я, а в найекстремальніших випадках – з втратою власного життя, робить необхідним вироблення та реалізації державної політики щодо ветеранів. Особливістю Федеративної Республіки

Німеччина є необхідність знайти баланс між вшануванням сучасних ветеранів та побоюванням відродження пруського милітаризму. Сьогодні акцент робиться на соціальній реінтеграції та психологічній допомозі, що зближує німецьку модель із досвідом інших країн НАТО (зокрема США та Польщі), але з урахуванням глибокої історичної рефлексії.

У ХХ столітті ставлення для ветеранів у Німеччині пройшло кілька різких трансформацій. Імперський пруський режим всебічно підтримував ветеранський рух. У 1900 році з Постійного комітету Об'єднаних німецьких ветеранських асоціацій була створена об'єднуюча організація для німецьких ветеранських асоціацій – «Kyffhäuserbund e.V.», належність до якої була почесною. Проте почесність служби в армії та статусу ветерана при підготовці та в час I світової війни змінилася байдужістю після поразки. Тому ветерани стали однією з опор нацизму – 7 травня 1933 року на конференції німецької ветеранської організації в Берліні тодішній президент, генерал артилерії Рудольф фон Горн, разом з усім Кіффхаузербундом присягнув на вірність Адольфу Гітлеру. Після відновлення загального військового обов'язку у 1935 році фашистський режим створив культ ветерана як фундамент милітаризації країни. Згідно з декретом від 4 березня 1938 року, всі інші ветеранські асоціації були включені до Націонал-соціалістичної ліги ветеранів Рейху – NS-Reichskriegerbund. Окремо існувала лише нацистська організація допомоги жертвам війни (NSKOV) зі своїми спеціальними завданнями для інвалідів війни [1].

Після 1945 року поняття «ветеран» у Німеччині фактично зникло з публічного дискурсу через асоціацію з вермахтом та злочинами нацизму. Зі створенням у 1955 році Бундесверу та входженням ФРН до НАТО поступово армія Німеччини залучалася до активних операцій, що створювало верству людей, які потребували окремого статусу та відношення. У Східній Німеччині (НДР) в той час офіційно вшановувалися «борці з фашизмом», а солдати вермахту вважалися жертвами або посібниками імперіалізму.

На початку ХХІ століття німецька громадськість почала усвідомлювати, що сучасні солдати повертаються з війни з тими ж проблемами, що й їхні предки, але без соціальної підтримки. Активізувалася дискусія про посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). У 2018 році Міністерство оборони Німеччини видало наказ, згідно з яким ветераном Бундесверу вважається кожен, хто проходив активну службу (незалежно від участі в боях). У 2024 році Бундестаг ухвалив рішення встановити Національний день ветеранів (Veteranentag) і відзначати його 15 червня, що було активно підтримано асоціацією резервістів Бундесверу (Verband der Reservisten der Deutschen Bundeswehr), яка об'єднує діючих військовослужбовців та ветеранів.

На даний час накази про службу в закордонних місіях були видані та виконані понад 300 000 разів. Понад 7 000 військовослужбовців Бундесверу служать на трьох континентах. Частка солдатів з досвідом участі у розгортанні військових сил постійно зростає. 1991 року понад 100 військовослужбовців Бундесверу загинули під час місії. Закордонні місії безпрецедентно привернули увагу громадськості до питань смерті та поранень. У ФРН чітко підкреслюється унікальний характер військової служби, який пов'язаний з ризиками для життя та здоров'я, а в найекстремальніших випадках – з втратою власного життя. Відзначається, що солдати Бундесверу виконують незамінне та унікальне завдання для держави та суспільства [2].

Асоціація резервістів Бундесверу у 2025 році відзначила про свою підтримку таких напрямів державної політики щодо ветеранів: відзначення Дня ветеранів; постійна актуалізація нормативних документів щодо ветеранів; створення центральної платформи для об'єднання ветеранського руху; централізація служб підтримки ветеранів (один телефон звернення, спрощення контактів); щорічне проведення конгресів Асоціації резервістів Бундесверу; збільшення пільг для ветеранів; дозвіл бажаючим ветеранам носити форму [3]

Асоціація резервістів німецького Бундесверу (Verband der Reservisten der Deutschen Bundeswehr) сприяє: підтримці бойової готовності резервістів та територіальної оборони, поглибленню зв'язків з громадянським суспільством, військово-політичній освіті та міжнародній співпраці резервістів. Німецький союз військовослужбовців Бундесверу (Deutscher Bundeswehrverband (DBwV) концентрує зусилля на представництві інтересів військових перед урядом і парламентом (зокрема, у питаннях оплати, соціального захисту, умов служби); участі у

формуванні оборонної політики (консультації, експертні позиції); правовому захисті членів (юридична допомога у службових спорах); соціальній підтримці ветеранів та їх сімей; громадській адвокації – формуванні позитивного іміджу військової служби

Сьогодні НАТО вважається «центральним стовпом німецької політики безпеки і оборони» [5], а участь ФРН у НАТО оцінюється як шлях до успіхів [6], що знайшло відображення у Керівних принципах оборонної політики 2023.

Слід відзначити велике значення німецької підтримки України у протистоянні з російською федерацією як коштами, так і активним сприянням реінтеграції ветеранів. Німеччина є важливішим партнером України, забезпечуючи критично важливу підтримку, яка трансформувалася від постачання гуманітарної допомоги на початку вторгнення до масштабного фінансування оборони та соціальної стійкості. Станом на 2026 рік німецька допомога охоплює два основні стратегічні напрями: безпосередній фінансовий ресурс для ведення війни та системні проекти для майбутнього миру, зокрема реінтеграцію ветеранів. Серед інших спільних проектів варто виділити «Шлях стійкості» – спільну ініціативу МЗС Німеччини, МОМ та Мінветеранів України з бюджетом близько 5 млн євро; медичну реабілітацію (програма MedEvac); професійну інтеграцію через навчання у сферах ІТ, логістики та інженерії, що адаптовані під потреби відновлення країни; інтеграція українських ветеранів у армійську систему підготовки Бундесверу. У квітні 2026 року Україна та Німеччина підписали Декларацію про стратегічне партнерство, де питання реінтеграції ветеранів та внутрішньо переміщених осіб винесено в окремий розділ як пріоритет для стабільності держави [7].

Список використаних джерел

1. NS-Reichskriegerbund URL: <https://surl.li/xjqbad> (Last accessed: 18.04.2026).
2. Eine Veteranenpolitik für die Bundeswehr. Diskussionspapier. URL: <https://surl.li/tlduah> (Last accessed: 18.04.2026).
3. Stellungnahme Veteranenarbeit im VdRBw Anlässlich des Veteranentages 2025. URL: <https://surl.li/bzinxj> (Last accessed: 18.04.2026).
4. Deutscher Bundeswehr Verband – Interessenvertretung aller Menschen der Bundeswehr URL: <https://www.dbwv.de/> (Last accessed: 18.04.2026).
5. NATO garantiert Sicherheit in Deutschland 6.05.2025. URL: <https://surl.lu/wwhmto> (Last accessed: 18.04.2026).
6. 70 Jahre Deutschland in der NATO – von Beginn an eine Erfolgsgeschichte 6.05.2025. URL: <https://surl.li/yuwqxq> (Last accessed: 18.04.2026).
7. Декларація про стратегічне партнерство між Україною та Німеччиною. Президент України. 14.04.2026. URL: <https://surl.li/vqajrs> (дата звернення: 18.04.2026).

Ольга ЛИТВИНЮК

*студентка МВм-25з-1, кафедра
міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ЄС І НАТО: ЗМІНА ЕКОНОМІЧНОГО КОНТЕКСТУ

Конфлікт між США, Ізраїлем та Іраном спричинив з лютого 2026 р. дотепер значну волатильність ринків, зміну економічного контексту міжнародної політики, став визначальним фактором світової економіки та безпекової архітектури, призвів до перегляду країнами ЄС і НАТО стратегічних пріоритетів і тому впливає на процес інтеграції України до обох організацій, але залишається поки мало вивченим. Мета цього дослідження – визначення суттєвих для інтеграції України до ЄС і НАТО змін економічного контексту, спричинених зазначеним конфліктом. Для досягнення мети треба вирішити такі завдання: 1) виділити значущі для нас основні спричинені конфліктом зміни в економіці ЄС і НАТО; 2) визначити

вплив кожного з цих чинників на інтеграцію України до ЄС і НАТО; 3) оцінити економічні та політичні перспективи інтеграції України.

Зазначений конфлікт вплинув на світовий ринок в секторах а) енергетичному (закриття 04.03.2026 р. Ормузької протоки, через яку проходило близько 20 % світового споживання нафти та 20 % зрідженого природного газу (ЗПГ), призвело до підвищення цін на них (ціни нафти марки Brent зросли з 70 дол. США до понад 120 дол. США за барель у березні – квітні, на газ у ЄС – на 100 % [2]) та спричинило світову енергетичну кризу); б) логістичному (різко зросли вартість морських перевезень та страхування суден, авіаперевезень) та в) прискорив інфляцію (за оцінками Capital Economics [2], стійка ціна нафти на рівні 100 дол. США за барель додає 0,6–0,7 відсоткових пунктів (в. п.) до глобальної інфляції).

У високозалежній від імпорту енергоносіїв економіці ЄС такі зміни призвели до а) уповільнення зростання ВВП ЄС до 0,9 % та різкого росту – до 3–5 % ВВП – витрат на оборону в деяких країнах (5), Європейський центральний банк (ЄЦБ) знизив прогноз росту ВВП на 2026 р. на 0,3 в. п. – до 0,9 % [1], б) посилення інфляційного тиску (прогноз загальної інфляції в еврозоні на 2026 р. переглянуто в бік збільшення на 0,7 в. п. через енергетичний компонент та очікують пік у 3,1 % в II-му кварталі 2026 р. [2]); в) стрімкою деіндустріалізація (наприклад, хімічні та сталеливарні підприємства Німеччини запровадили націнки до 30 % для покриття витрат на електрику і стали неконкурентоспроможними порівняно з виробниками США [2]).

Усередині НАТО конфлікт створив додаткову напругу та виснажив арсенали. Перша виявляється в політичних розбіжностях між США та тими європейськими країнами, які відмовилися взяти участь у військовій кампанії проти Ірану, що прискорило європеїзацію стримування та створення автономних оборонних кластерів. Друге – у витрачання США значної частини своїх запасів високоточної зброї та засобів ППО (понад 850 ракет Tomahawk за місяць війни з Іраном та ін. [3]), що ускладнило своєчасне постачання озброєння європейським союзникам – тепер Польща, Данія, країни Балтії намагаються збільшити власні закупівлі, але їм не вистачає засобів ППО для захисту свого неба [5]. США виводять з Німеччини частину контингенту, перетворюють енергетичну кризу на інструмент домінування, нарощують поставки до ЄС свого ЗПГ за цінами у 2–3 рази вище докризових і цим посилюють позиції своїх компаній на ринках ЄС. Водночас завдяки конфлікту США отримали логістичні переваги – маршрути через Суецький канал, які раніше були дешевшими за шляхи поставки з США до ЄС, різко подорожчали, а трансатлантичні маршрути з США до ЄС залишаються стабільними та безпечними, тому логістичні гіганти США тепер встановлюють вищі тарифи.

Геополітичний зсув створив ситуацію посилення економічних пріоритетів держав над ціною безпеки інших країн. Європа почала активніше готуватися до автономної, незалежної від США оборони, але вступ України до НАТО під час активної фази конфлікту з РФ означав б автоматичне втягування енергетично виснаженої та ще не готової Європи у велику війну без гарантії підтримки з боку США, які зайняті Іраном та закріпленням на звільнених конфліктом нішах глобального ринку. У зв'язку з дефіцитом бюджетів країн ЄС вони вже перейшли від прямої допомоги Україні до довгострокових кредитів.

Усе це неоднозначно вплинуло на перебіг інтеграції України до ЄС і НАТО. Негативними факторами стали а) поділ фінансових і військових ресурсів США між іранським та українським театрами бойових дій та б) зростання тиску на нашу економіку (підвищення цін на енергоносії переобтяжує бюджети країн-донорів і ускладнює фінансування ними допомоги Україні). Позитивні фактори – а) зростання згоди щодо прискорення інтеграції України до ЄС та б) посилення потреби в стабільності східного флангу НАТО, яку фактично забезпечує Україна (тому будь-яке заморожування війни на умовах РФ зараз в НАТО розцінюють як стратегічну поразку, що зробить Європу структурно вразливою перед іншими кризами [3]).

За таких умов ризику статусу партнера НАТО для України вищі за переваги: поки ЄС та НАТО переозброюються, Україна витрачає людський ресурс, перспективи відновлення після війни (без реальних гарантій безпеки, яким є членство в НАТО, великі інвестиції в Україну не прийдуть, навіть якщо ми будемо в ЄС) та ризикує стати на десятиліття тимчасовим партнером.

Вигоди України від вступу до ЄС раніше вбачалися в: а) отриманні доступу до ринку ЄС; б) макроекономічній стабільності (ЄБРР у звіті за лютий 2026 р. прогнозує зростання ВВП України на 2,5 % у 2026 р. та до 4,0 % у 2027 р. [2] за умови продовження підтримки ЄС [4]; в) отриманні фінансової допомоги (маємо зараз кредити для покриття дефіциту бюджету під час війни). Негативні наслідки вступу України до ЄС – внутрішній опір країн-засновників: Німеччина, Франція, Нідерланди наполягають на суворому меритократичному підході, передбачаючи політичну нестабільність та посилення ультраправих сил через міграційні ризики, а також інституційне виснаження України (за роки війни державний апарат виснажений і не зможе імплементувати законодавство ЄС при його формальному ухваленні).

Після описаної вище спричиненої конфліктом зміни економічного контексту стратегічна перспектива України від вступу до ЄС – це роль ресурсного додатку при малих експортних квотах та виснаженні нашої економіки через демпінг нематеріальних активів в складі інноваційної продукції (зараз це спостерігаємо на прикладі експорту та/або спільного виробництва БПЛА та фактично безоплатної передачі технологій управління ними в бойовій обстановці). Для нас зараз реалістичні два сценарії: 1) щодо вступу до ЄС – не вигідна економічна ціна (повна адаптація до стандартів ЄС потребує мільярдних інвестицій у модернізацію підприємств, їх не буде і тому Україна ризикує перетворитися на ринок збуту європейських товарів без власного потужного виробництва); 2) щодо вступу до НАТО – втрата суверенітету в обороні (політика Д. Трампа розколює НАТО й Україна може стати заручником своїх зобов'язань перед Альянсом, хоча він може і не надати реальної допомоги, адже стаття 5 не спрацьовує автоматично). Однак повернення в орбіту рф, як переконливо доводить повномасштабне вторгнення, – це реальна екзистенціальна загроза.

Таким чином, попри не вигідну для України зміну конфліктом між США, Ізраїлем та Іраном економічного контексту, вступ України до ЄС та НАТО залишається питанням фізичного виживання України, але вже на значно гірших умовах – на умовах перебування в ролі ресурсу для економіки ЄС та людського ресурсу для НАТО.

Список використаних джерел

1. Economic Bulletin. Issue 3/2026. European Central Bank. 2026. URL: <https://ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin> (Last accessed: 11.05.2026).
2. Global Economic Outlook 2026: The Inflation Pivot. Capital Economics. 2026. URL: <https://www.capitaleconomics.com/publications> (Last accessed: 11.05.2026).
3. Global Risks 2026: Multipolarity and Norms. European Union Institute for Security Studies. 2026. URL: <https://www.iss.europa.eu/publications> (Last accessed: 11.05.2026).
4. Transition Report 2025-26: Investing in Resilience. European Bank for Reconstruction and Development. 2026. 142 с. URL: <https://surl.li/cuvkgt> (Last accessed: 11.05.2026).
5. What if? Strategic Foresight 2026. European Union Institute for Security Studies (EUISS). 2026. URL: <https://www.iss.europa.eu/publications> (Last accessed: 11.05.2026).

Тетяна МОІСЄЄВА

*к.і.н., доцент кафедри
міжнародних відносин та права
Національний університет
«Одеська політехніка»*

ОПЕРАЦІЯ «СХІДНИЙ ВАРТОВИЙ» («EASTERN SENTRY») ЯК ІНСТРУМЕНТ АДАПТАЦІЇ НАТО ДО НОВИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ

Захист східних кордонів НАТО, в умовах повномасштабної російсько-української війни, набув статусу критичного пріоритету не лише для регіональної, а й для глобальної безпеки. Сучасна ескалація демонструє, що війна в Україні вийшла за межі локального конфлікту – вона систематично «виплюскується» на територію сусідніх держав [4, с. 27; 5], набуваючи рис

системного виклику для всього євроатлантичного простору. Східний фланг Альянсу – від Балтійського до Чорного морів – перетворився на зону постійного ризику, де традиційні методи стримування стикаються з тактикою «сірих зон». У цих умовах, захист східних кордонів НАТО перестає бути питанням стримування потенційної загрози і перетворюється на завдання реагування на вже наявні гібридні та військові виклики.

Якісно новий етап посилення східних кордонів НАТО розпочався після масованого порушення повітряного простору Польщі російськими дронами у вересні 2025 року. Це змусило Варшаву задіяти механізм Статті 4 Північноатлантичного договору. Відповіддю блоку на ці загрози став початок операції Eastern Sentry (OES), покликаної забезпечити посилення оборонного потенціалу східного флангу Альянсу [5].

Eastern Sentry має стати багатодоменною ініціативою, спрямованою на підвищення рівня моніторингу вздовж усього східного флангу, включаючи крайню Північ та фінський кордон з Росією [4, с. 29; 6].

Операція Eastern Sentry має унікальний статус – вона розпочата безстроково і не має окремого бюджету чи централізованого командування, спираючись на ресурси восьми держав-учасниць [4, с. 29; 5]. OES передбачає залучення додаткових ресурсів союзників – від винищувачів і систем ППО до розвідувальної авіації та фрегатів – із фокусом на їх чіткій координації. Використовуючи досвід місії «Балтійський вартовий», програма впроваджує інноваційні технології та тактики для протидії сучасним загрозам [6].

Ключовим завданням місії Eastern Sentry є протидія безпілотним літальним апаратам. Росія використовує БПЛА як інструмент стратегічного тиску, оскільки їх малопомітність, низька вартість та можливість заперечення атак змінюють характер сучасних загроз.

Масове застосування дронів у російсько-українській війні, створило критичну економічну асиметрію: Альянс змушений витратити мільйони доларів на винищувачі (Rafale, Eurofighter, F-16) та ракети для перехоплення цілей, ціна яких становить лише 10–20 тисяч доларів. Така нерентабельність підриває традиційні моделі ППО та вимагає докорінного перегляду підходів до захисту повітряного простору.

У межах OES, НАТО планує впроваджувати український досвід, зокрема створення мобільних вогневих груп та використання акустичних сенсорів (за прикладом Латвії). Це стане основою для формування масштабної «стіни дронів» у довгостроковій перспективі. Таким чином, Eastern Sentry є не лише військовою, а й технологічною відповіддю на нові виклики безпеки [1; 3].

Операція також демонструє еволюцію концепції стримування в НАТО. Якщо раніше стримування базувалося на потенціалі масштабної відповіді, то нині воно дедалі більше набуває гнучкого, багаторівневого характеру, який поєднує військові, інформаційні та кіберкомпоненти. При цьому Альянс намагається зберегти баланс між демонстрацією рішучості та уникненням прямої ескалації конфлікту з росією. Саме тому відповідь на інциденти обмежується оборонними заходами на території держав-членів і не передбачає безпосереднього втручання у війну в Україні [1; 2].

Водночас, як слушно зазначає Руслан Бортнік, OES має ознаки імпровізованості та реактивності, оскільки вона не спирається на окрему стратегічну концепцію або довгострокове планування, а виникла як відповідь на конкретний безпековий інцидент. Це дозволяє розглядати її не як завершену модель оборонної політики, а як перехідну форму адаптації до нових загроз, що формуються в умовах війни високої інтенсивності на континенті [2].

Варто зауважити, що Eastern Sentry виявляє низку структурних проблем у функціонуванні Альянсу. По-перше, йдеться про різницю в підходах між державами східного та західного флангів щодо рівня жорсткості реагування на російські дії. По-друге, простежуються трансатлантичні розбіжності, пов'язані з переоцінкою ролі США у забезпеченні європейської безпеки. По-третє, відсутність окремого бюджету та інституційного оформлення операції свідчить про її тимчасовий і компромісний характер [1; 2].

У підсумку, можна зробити висновок, що операція Eastern Sentry є проявом адаптації НАТО до нової безпекової реальності, сформованої російсько-українською війною. Вона

демонструє перехід від класичних моделей колективної оборони до більш гнучких і реактивних форм стримування, заснованих на інтеграції військових і технологічних компонентів. Водночас, її імпровізований характер і відсутність чіткої стратегічної рамки свідчать про те, що Альянс перебуває на етапі пошуку нової моделі безпеки. Подальша еволюція OES залежатиме від динаміки війни в Україні, рівня ескалації з боку росії та здатності НАТО до внутрішньої консолідації.

Список використаних джерел

1. Йозвьяк Р. «Східний вартовий». Деталі стратегії НАТО після дровоної атаки росії. Радіо Свобода. 2025. 22 верес. URL: <https://surl.li/ardsmj> (дата звернення: 07.05.2026).
2. Bortnik R. Operation Eastern Sentry: A Reflexive Response with Variations. Український Інститут політики. URL: <https://surl.li/rtjeyd> (дата звернення: 27.04.2026).
3. Clapp S. Eastern Flank Watch and European Drone Wall. Epthinktank. European Parliament. 2025. 23 Oct. URL: <https://surl.li/rtpjom> (Last accessed: 02.05.2026).
4. Mills C, Holland L. B. NATO's Eastern Flank: Research Briefing № CBP-9450. House of Commons Library. 2025. 13 October. 32 p. URL: <https://surl.li/jsvnyu> (Last accessed: 30.04.2026).
5. NATO launches «Eastern Sentry» to bolster posture along eastern flank. NATO: official website. 2025. Sept. 12. URL: <https://surl.li/glgwvz> (Last accessed: 28.04.2026).
6. Strengthening NATO's eastern flank: NATO Topic. NATO: official website. 2025. 23 October. URL: <https://surl.li/dfclyu> (Last accessed: 05.05.2026).

Максим ПУСАН

ад'юнкт (штатний)

науково-організаційного відділу

Військового інституту

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

СКОРОЧЕННЯ ЗВИЧАЙНИХ ОЗБРОЄНЬ ЯК СКЛАДОВА НОВОЇ АРХІТЕКТУРИ БЕЗПЕКИ

Формування нової договірної архітектури загальноєвропейської системи колективної безпеки (далі – архітектура безпеки) об'єктивно зумовлює необхідність механізмів скорочення звичайних озброєнь як одного з основних елементів забезпечення стабільної та довготривалої безпеки в загальноєвропейському регіоні.

Звичайні озброєння традиційно відіграють суттєву роль у збройних регіональних конфліктах, а їхнє кількісне та якісне накопичення без ефективного міжнародно-правового контролю створює передумови для силового перегляду статус-кво в загальноєвропейському безпековому просторі.

Події широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну, військові інтервенції російської федерації у грузинські регіони Південної Осетії й Абхазії, Придністровський регіон Молдови, вірмено-азербайджанське протистояння навколо Нагірного Карабаху засвідчили недостатню спроможність наявного договірної інструментарію архітектури безпеки стримувати нарощування військового потенціалу держав, насамперед звичайних збройних сил. Водночас зазначені конфлікти виявили недостатню спроможність наявних механізмів забезпечувати своєчасне попередження підготовки та реалізації збройних зіткнень із застосуванням значних обсягів звичайного озброєння.

Наочним прикладом є російсько-грузинська війна 2008 року, російська агресія проти України з 2014 року, а також активні фази вірмено-азербайджанського протистояння 2016, 2020, 2022, 2023 років. У ході зазначених конфліктів широкого застосування набули такі види звичайного озброєння, як бойові танки, артилерійські системи, бойова авіація та ударні вертольоти, що використовувалися для досягнення оперативних і стратегічних воєнних завдань

[1–3]. Це характеризує місце звичайних озброєнь у сучасних моделях ведення міждержавних збройних конфліктів.

Водночас широкомасштабна агресія російської федерації проти України не лише засвідчила подальше застосування звичайних озброєнь у сучасних збройних конфліктах, але й супроводжувалася істотним послабленням функціонування міжнародно-правових механізмів контролю над ними [4–5]. Передусім це стосується припинення участі більшості європейських держав та остаточного виходу російської федерації з Договору про звичайні збройні сили в Європі, а також пов'язаних із ним додаткових міжнародних угод, насамперед Угоди про принципи і порядок виконання Договору про звичайні збройні сили в Європі 1992 року та Флангової угоди 1996 року. Зазначені документи встановлювали кількісні та територіальні (флангові) обмеження на розміщення основних категорій звичайних озброєнь на європейському континенті [6–7].

Попри те, що зазначені безпекові документи виявилися недостатньо спроможними фактично унеможливити виникнення великомасштабного збройного конфлікту в загальноєвропейському регіоні, вони водночас стали елементами, що закріплювали нормативність кількісних обмежень на звичайні озброєння, чим відрізнялися від попередніх історичних моделей архітектури європейської безпеки.

Крім того, дисфункція міжнародно-правових інструментів у сфері контролю над звичайним озброєнням зумовила фактичне призупинення імплементації пов'язаних міжнародно-правових інструментів, зокрема Віденського документа 2011 року про заходи зі зміцнення довіри та безпеки [8]. Зазначений документ виконував функцію забезпечення військової транспарентності через механізми обміну військовою інформацією, спостереження за військовою діяльністю та розвиток міждержавного співробітництва [8]. Втрата його практичної дієвості істотно знизила рівень передбачуваності та взаємної довіри у військовій сфері.

У результаті відсутність ефективних міжнародно-правових обмежень у поєднанні з актуалізацією проблематики національної та колективної безпеки зумовила інтенсифікацію процесів нарощування військової спроможності як окремими європейськими державами, так і воєнно-політичними союзами, насамперед НАТО. Зазначена тенденція простежується у суттєвому зростанні оборонних видатків, реалізації масштабних програм закупівлі, модернізації та переоснащення звичайних озброєнь, включно з бойовими танками, бойовими літаками, системами протиповітряної та протиракетної оборони, а також іншими видами озброєнь [9–10].

Вагомим додатковим чинником зазначених процесів нарощування військової спроможності є прискорений розвиток військових технологій [11–13]. Інтеграція штучного інтелекту, роботизованих систем та безпілотних літальних апаратів суттєво трансформує усталені підходи до ведення збройної боротьби та формує асиметричні переваги для держав, що володіють відповідними технологічними спроможностями [11–13]. За таких умов ускладнюється формування та реалізація ефективних механізмів контролю над звичайними озброєннями, що актуалізує потребу в перегляді їхніх теоретико-концептуальних засад у контексті трансформації сучасного безпекового середовища.

Таким чином, сучасне загальноєвропейське безпекове середовище характеризується поєднанням двох взаємопов'язаних тенденцій: відсутністю ефективних міжнародно-правових інструментів контролю над звичайними озброєннями та зростаючим накопиченням таких озброєнь у регіоні. Обсяги цього накопичення є достатніми не лише для задоволення оборонних потреб, а й створюють потенціал для їх можливого використання з протиправною, агресивною метою.

У цьому контексті розроблення нової моделі договірної архітектури загальноєвропейської системи колективної безпеки повинно ґрунтуватися на об'єктивній оцінці наявних арсеналів звичайних озброєнь та передбачати поетапне їх скорочення. Саме відновлення та модернізація механізмів контролю над звичайними озброєннями можуть стати одним із ключових інструментів обмеження потенціалу силового тиску та створення передумов для стабільної й довготривалої безпеки в загальноєвропейському регіоні.

Список використаних джерел

1. American Association for the Advancement of Science. Russia and Georgia cross-border conflict: 2008. 2008. URL: <https://surl.lu/rnxwtl> (Last accessed: 01.05.2026).
2. The origin of artillery attacks- Bellingcat. URL: <https://surl.li/yjspm> (Last accessed: 01.05.2026).
3. Oryx. The fight for Nagorno-Karabakh: Documenting losses on the sides of Armenia and Azerbaijan. Oryx Blog. 2020. URL: <https://surl.li/bahjzq> (Last accessed: 01.05.2026).
4. Михальський, Ю. В., Кендус, О. З., & Гороховський, Д. І. Роль України у формуванні нової системи міжнародної безпеки після 2022 року. *Public Management and Policy*. 2025. 4(8). URL: <https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.4.04>
5. Rosa-Hernández, G. I. How Russia's retreat from the Vienna Document information exchange undermines European security. *Bulletin of the Atomic Scientists*. 2023. URL: <https://surl.li/hzyrtc> (Last accessed: 01.05.2026).
6. Federation of American Scientists. Chronology of the Conventional Armed Forces in Europe (CFE) negotiations. URL: <https://surl.li/xqtlj> (дата звернення: 01.05.2026).
7. Federation of American Scientists. CFE Treaty – Reduction Liabilities (NATO vs WTO). URL: <https://nuke.fas.org/control/cfe/intro.htm> (Last accessed: 01.05.2026).
8. Гудзь А. М. Ефективність застосування в кризових ситуаціях Віденського документа 2011 року про заходи зміцнення довіри та безпеки (на прикладі України). 2022. *Наука і оборона*. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2022-18-1-16-20> (дата звернення: 01.05.2026).
9. Бортник, Р., & Красовська, О. Економіка російсько-української війни (2022–2024): аналітичний огляд. *Ukrainian Institute of Applied Macroeconomics*. 2025. URL: <https://surl.li/iglgkj> (дата звернення: 01.05.2026).
10. International Institute for Strategic Studies (IISS). Global defence spending. In: *The Military Balance 2026*. IISS, 2026. URL: <https://surl.li/ztokhs> (Last accessed: 01.05.2026).
11. Захарчук, І. В. Адаптація міжнародного права до викликів нових технологій: штучний інтелект, автономні системи озброєнь та їх регулювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. 4(3). С. 398–403. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.58> (дата звернення: 01.05.2026).
12. Мороз, В. Трансформація системи контролю над звичайними озброєннями в контексті розвитку штучного інтелекту: виклики та перспективи. *Національні інтереси України*. 2025. 2(7). URL: <https://surl.li/boelav> (дата звернення: 01.05.2026).
13. Чепков, І. Б., Можаровський, В. М., & Нор, П. І. Сучасні загальні тенденції розвитку засобів збройної боротьби. *Наука і оборона*. 2025. 28(1). С. 3–15. URL: <https://surl.li/tumqsc> (дата звернення: 01.05.2026).

Олександр РУДІК

*к.політ.н., доц., доц. кафедри
історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська Політехніка»*

НАБЛИЖЕННЯ ІРЛАНДІЇ ДО НАТО ЯК ПОВОРОТНИЙ МОМЕНТ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Однією з ознак погіршення безпекової ситуації в Європі є те, що Республіка Ірландія переосмислює роль своїх військових та свою політику щодо оборони. Поточні дискусії в Ірландії щодо безпеки підкреслюють зменшення кількості нейтральних або неприєднаних країн у Європі після вторгнення росії в Україну у 2022 р. Рішення Швеції та Фінляндії у 2023 р. вступити до НАТО поклато край століттям їх військової неприєднання. Навіть Австрія та Швейцарія, дві країни, що є синонімом нейтралітету, зробили певні кроки для засудження російської агресії, такі як рішення Швейцарії [11] (липень 2024 р.) розмістити в Женеві відділ зв'язку НАТО. Хоча, як застерігають експерти [4], відновлені дебати Ірландії щодо безпеки не

слід тлумачити як зацікавленість у членстві в НАТО, вони являють собою своєчасну переоцінку її потреб у сфері безпеки та перегляд геостратегічної ролі цієї країни в сфері трансатлантичної безпеки.

Ірландія, як відомо, історично була військово нейтральною, але вона далеко не політично нейтральна. В останні місяці 2025 р. тодішній прем'єр-міністр (голова уряду) Міхал Мартін запропонував велику кількість реформ оборонної політики, спрямованих на зміцнення збройних сил Ірландії та усунення потенційних вразливостей країни. Як зазначають експерти [4], це переосмислення було прискорене постійною переоцінкою США своєї військової присутності в Європі, а також російською агресією, особливо в гібридній сфері та критично важливій підводній інфраструктурі. Тож цілком очевидним стало те, що Ірландія вступає в нову еру в своїй безпеці та обороні. На найвищих рівнях влади країни досягнуто знакового консенсусу: Ірландія повинна робити більше для забезпечення своєї безпеки у все більш складному та невизначеному світі. Однак, на думку експертів [4], громадська думка, можливо, ще не згуртувалася навколо цього консенсусу.

Розуміння сучасних збройних сил Ірландії вимагає ознайомлення з історією острова, яка формувалася внаслідок численних конфліктів. Частина острова Ірландія були окуповані англійцями з 1169 р [25]. «Те, що ми спостерігаємо на Близькому Сході та в Україні, – це спадщина, пов'язана з розпадом Османської, Британської та Російської імперій» [25], – зазначив професор Джейн Олмасер в аналітичній статті, вперше опублікованій в Irish Times. На початку 20-го століття Британська імперія була найбільшою світовою імперією в історії, над якою буквально ніколи не сідало сонце, а Ірландія була її найдавнішою колонією. Як наслідок, військова традиція Ірландії – це традиція повстанських груп та воєнізованих формувань, які неодноразово чинили опір [4] колоніальному правлінню в кількох поетапних повстаннях та коротких конфліктах. Ірландська республіканська армія (ІРА) значною мірою покладалася на партизанську боротьбу проти окупаційних англійських військ під час війни; ІРА не мала підготовки, стандартної зброї та силової тактики [16]. Період, відомий як «Смута» (The Troubles) (приблизно з 1966 р. по 1998 р.), відзначився аналогічною партизанською тактикою, яку застосовували воєнізовані формування ІРА протягом 30 років насильства та заворушень, зокрема на території Північної Ірландії [4].

Політика військового нейтралітету сягає кінця Ірландської війни за незалежність у 1921 р. [4] коли була створена Ірландська Вільна Держава. З початком Другої світової війни Ірландія оголосила себе нейтральною країною, але прихильно [5] ставилася до союзників по антигітлерівській коаліції й пропонувала їм таємну підтримку. В результаті, коли в 1949 р. США запропонували Ірландії членство в НАТО [14], керівництво країни відмовилося задля збереження нейтралітету. Її донині ідея членства в НАТО залишається фактором, який розколює суспільну думку країни. Так, за даними опитування, проведеного провідною ірландською компанією з маркетингових досліджень та опитувань громадської думки RED C в грудні 2025 р. [21], 33 % населення країни підтримують вступ в НАТО, а 30 % виступають проти (37 % не визначилися).

Традиційно Ірландія цінувала свою роль військово нейтральної країни з міцними миротворчими традиціями, завдяки чому вона здобула відповідну світову репутацію. Порівняно з розміром своїх військових сил, Ірландія відіграє надзвичайно велику роль у глобальних миротворчих зусиллях і є єдиною країною, яка має постійну присутність у місіях ООН [26], що вона робить з 1958 р. Ірландія також продовжує брати участь у програмі НАТО «Партнерство заради миру», яка дозволяє певну співпрацю та оперативну сумісність з Альянсом, а в лютому 2024 р. країна приєдналася до Індивідуально розробленої програми партнерства (ІТРП) [13] – нової угоди з НАТО, яка передбачає посилену співпрацю, спрямовану на захист від потенційних загроз підводній інфраструктурі та кібербезпеці.

В Огляді оборонної політики Ірландії за 2024 р. [2] зроблено висновок, що країна повинна адаптуватися до сучасного геополітичного ландшафту, зберігаючи при цьому свою відданість військовому нейтралітету. Незважаючи на свої миротворчі традиції, армія Ірландії є

недостатньо чисельною та переглядає свої потреби для забезпечення суверенітету в умовах більш суперечливої та суперечливої ситуації.

Останнім часом Ірландія наражається на критику аналітиків у сфері безпеки та оборони через відносно низький рівень військових та оборонних витрат [30]. Незважаючи на рекордно високий оборонний бюджет чинного уряду в розмірі 1,35 млрд євро (1,48 млрд доларів) із заявленою метою збільшення оборонних витрат до 1,5 млрд євро (1,74 млрд доларів) до 2028 р., Ірландія продовжує перебувати на самому низу таблиці ЄС за витратами держав-членів на оборону. Нові дані за 2025 р. показують [24], що оборонний бюджет Ірландії залишається «застряглим» на рівні 0,2 % ВВП, або 0,3 % ВНП. Попри другий за величиною ВВП на душу населення в Союзі [10] – її оборонні витрати становлять лише половину витрат нейтральної держави Мальти [4], країни з приблизно десятою частиною населення Ірландії. У двох інших нейтральних державах-членах ЄС оборонні видатки також більші за ірландські: Австрія (1,1 % ВВП) та Кіпр (1,6 %) [24].

Як зазначають експерти [23], зазначені показники не змінювалися з 2021 р., незважаючи на публікацію звіту Комісії з питань оборонних сил (CoDF) у лютому 2022 р. та прийняття в липні 2022 р. урядом країни Плану дій високого рівня (HLAP). Детальний план імплементації цього Плану уряд опублікував в листопаді 2023 р. [29]. План імплементації визначає конкретний графік виконання 130 рекомендацій Комісії на короткострокову, середньострокову та довгострокову перспективи з метою досягнення «Рівня амбіцій 2» (LOA2) до кінця 2028 р. На саміті НАТО 2025 р. в Гаазі інші європейські країни зобов'язалися витратити 5 % свого ВВП на оборону, що ще більше збільшило розрив між Ірландією та її сусідами-членами НАТО у витратах на оборону.

Частина дискурсу про оборонні потреби Ірландії зосереджена на тривожній тенденції: як і багато європейських країн, Ірландія намагається вирішити проблему нестачі персоналу [4]. Перешкоди для Сил оборони включають відсутність стимулів для набору персоналу, низькі показники утримання на службі, невисоку заробітну плату, а також брак досвіду в офіцерському корпусі. Таке поєднання питань рівня заробітної плати, умов праці та відсутності кар'єрних можливостей призвело до того, що було описано як «екзистенційна криза» для ірландських збройних сил [6]. Як вже зазначалося, з історичних та культурних причин Ірландія ніколи не мала великих збройних сил, і як наслідок, військова служба є незвичайним кар'єрним шляхом для молоді. У 2022 р. Комісія з питань Сил оборони повідомила про 13 569 об'єднаних постійних військовослужбовців та резервістів, тоді як найновіші звіти вказують на 9 900 об'єднаних сил [28]. У 2025 р. збройні сили Ірландії склалися приблизно з 7 400 військовослужбовців дійсної служби (5 950 армії, 750 військовослужбовців ВМС, 700 військовослужбовців Повітряного корпусу) та 1 500 резервістів (1 400 військовослужбовців, 100 військовослужбовців ВМС) [4]. Ірландія сподівається змінити цю тенденцію до скорочення особового складу шляхом різкого збільшення чисельності в найближчі роки: до 2028 р. регулярні Збройні сили Ірландії планують зрости до 11 500. Експерти вважають, що оскільки збройні сили продовжують намагатися утримувати чисельність, необхідну для ефективного функціонування, такого зростання буде важко досягти [8].

Центральним елементом роздумів Ірландії щодо своєї безпекової позиції та потреб оборони є запропоновані урядом реформи механізму «потрійного замка», вимоги, що діє з 1960 р. для схвалення розгортання військ [18]. Щоб виконати вимогу «потрійного замка», розгортання військ мають схвалити три органи: Рада Безпеки ООН або Генеральна Асамблея, уряд Ірландії та Dáil – нижня палата ірландського парламенту, що обирається безпосередньо населенням. Згідно з цією вимогою, до 12 військовослужбовців Ірландських сил оборони можуть бути направлені на закордонну місію без активації «замка». Запропонована зміна скасує вимогу схвалення ООН і дозволить розгорнути до 50 військовослужбовців без схвалення Dáil. Внесення змін до «потрійного замка» не є безпрецедентним. Раніше до нього були внесені поправки у 2006 р. [4], що дозволило Генеральній Асамблеї ООН, а не лише Раді Безпеки, де можливе вето, санкціонувати розгортання ірландських військ. Внесення змін до «потрійного замка» оскаржується; в березні 2025 р. близько 400 науковців написали листа [19] прем'єр-

міністру Міхалу Мартіну, стверджуючи, що скасування «замка» фактично покладе край військовому нейтралітету Ірландії. Якщо «потрійний замок» буде змінено, Ірландія виявить себе більш здатною до мобілізації, у разі якщо на карту буде поставлено міжнародний мир чи безпеку [17]. На світовій арені це не вплине на сприйняття нейтралітету Ірландії. Отже, зняття «замка» – це радше питання внутрішнього дискурсу та самосприйняття Ірландії.

В згаданому вище Огляді оборонної політики Ірландії, морські можливості та повітряне спостереження визначені як головні пріоритети, враховуючи занепокоєння щодо критичної підводної інфраструктури та посилення іноземної військової активності в економічній зоні відчуження Ірландії. Міністерство оборони Ірландії також створило новий морський підрозділ стратегічної безпеки [9] для вирішення цієї проблеми безпеки та планує найближчим часом опублікувати оновлений документ морської стратегії.

Ірландія прискорює закупівлю нового основного радара для системи протиповітряної оборони [12], без якого країна не може відстежувати літаки у своєму повітряному просторі. У квітні 2025 р. Державний департамент США схвалив запит Ірландії [7] на придбання пускових установок та ракет Javelin вартістю 46 млн доларів. Крім того, ірландські ВПС, які наразі складаються з кількох гелікоптерів та літаків, зокрема двох морських патрульних літаків, п'яти малих транспортних та восьми навчальних літаків, не мають у своєму складі винищувачів, останній з яких було виведено з озброєння у 1998 р. [20] Вперше за 50 років Ірландія розглядає можливість придбання нових винищувачів (цільовою групою з 12–14 літаків), прогнозована вартість яких становитиме 2,5 млрд євро [1]. Незважаючи на те, що Ірландія є острівною державою, її військово-морські сили складаються здебільшого з восьми патрульних кораблів і жодного підводного човна, проте вони мають завдання патрулювати 16 % територіальних вод ЄС [3]. Крім того, через нестачу персоналу станом на 2022 р. не всі кораблі були одночасно придатні до експлуатації [3], що зумовило необхідність використання зафрахтованих приватних суден для заповнення прогалів. Це стало особливо очевидним у січні 2022 р., коли російський флот проводив військові навчання на межі територіальних вод Ірландії, над регіоном, де найбільша концентрація підводних кабелів [4] з'єднують Північну Америку та Європу.

Останніми роками почастишали випадки диверсій проти критичної інфраструктури в Європі, особливо в Балтійському морі. Кількість атак у «сірій зоні» на Європу, що приписуються Росії, майже потроїлася між 2023 р. і 2024 р., 21 % з яких був спрямований на критичну інфраструктуру [15]. У зв'язку із цим, експерти зазначають [4], що морська безпека все частіше стає предметом обговорення, особливо в НАТО та в трансатлантичному контексті, оскільки Росія продовжує вишукувати слабкі місця в європейських водних шляхах. Приблизно 75 % кабелів передачі даних [27] у Північній півкулі проходять через ірландські води або поблизу них; Разом вони становлять 95 % міжнародного трафіку даних. Окрім численних підводних кабелів [22], які з'єднують острів з рештою світу, Ірландія має морську вітрову інфраструктуру, яка також може бути вразливою до диверсій. В якості першого кроку до захисту підводних кабелів та морських вітрових установок, ірландські збройні сили приєдналися до Спільного середовища обміну розвідувальними даними, що дозволить військово-морським силам обмінюватися інформацією та розвідувальними даними з 10 іншими європейськими країнами. Цілком очевидно, що будь-яка домовленість про обмін розвідувальними даними для Ірландії збільшить її інвестиції в оборонний потенціал та дозволить їй більш ефективно патрулювати свої води.

Отже, з огляду на вищезазначене можемо зробити висновок, що нейтральність сама по собі не звільняє державу від відповідальності за мінімальну здатність захищати власну територію та критичну інфраструктуру, особливо з огляду на підводні кабелі, кібератаки та зростаючу геополітичну напругу. В публікаціях ірландських експертів не міститься прямого заклику до вступу в НАТО, але автори проводять чітку лінію між нейтралітетом як політичним статусом і фактичним «безпековим вакуумом», у якому опинилася Ірландія, і вказують на розрив між усвідомленням загроз урядом та реальними темпами збільшення оборонних витрат. Низькі національні витрати на оборону подаються не як моральна перевага чи принципова чеснота, а як ознака інституційної слабкості й потенційного фрірайдингу (в міжнародній

політиці та безпеці це означає, що країна отримує захист або стабільність, забезпечені союзами чи партнерами, наприклад, НАТО або ЄС, але сама майже не інвестує у власну оборону) в межах європейської системи безпеки, що з часом може підірвати довіру партнерів і зробити позицію Ірландії дедалі менш захищеною, навіть якщо її формальний нейтральний статус залишатиметься незмінним.

Список використаних джерел

1. Charpentreau C. Ireland plans €2.5bn fighter jet purchase, first acquisition in 50 years. March 3, 2025. URL: <https://surl.li/tbnctg> (Last accessed: 03.05.2026).
2. Defence Policy Review 2024. URL: <https://surl.lu/pceobb> (Last accessed: 03.05.2026).
3. Drea E. Ireland Is Europe's Weakest Link. URL: <https://surl.li/vhugka> (Last accessed: 03.05.2026).
4. Drury M., Moyer J. C. As Europe's neutral states shift closer to NATO, Ireland approaches a turning point for its security. Atlantic Council. September 30, 2025. URL: <https://surl.li/utqkhe> (Last accessed: 02.05.2026).
5. Éire's neutrality in practice. URL: <https://surl.li/saethb> (Last accessed: 03.05.2026).
6. «Existential crisis» in Defence as officers' group declare recruitment target unachievable. The Journal. 29 Nov 2022. URL: <https://surl.li/ovbedf> (Last accessed: 03.05.2026).
7. Ferran L. Ireland cleared to buy \$46 million-worth of Javelin launchers, missiles. URL: <https://surl.li/eudoyt> (Last accessed: 03.05.2026).
8. Fox J. Defence Forces say retaining members remains «difficult». 18 Mar 2025. URL: <https://surl.li/wfeokv> (Last accessed: 03.05.2026).
9. Fox J. New maritime security unit to address threats and risks to Ireland. 21 Mar 2025. URL: <https://surl.li/zqmysi> (Last accessed: 03.05.2026).
10. GDP per capita, consumption per capita and price level indices. Eurostat. 18 June 2025. URL: <https://surl.li/pmaujl> (Last accessed: 03.05.2026).
11. Head of Directorate of International Law signs agreement on legal status of NATO liaison office in Geneva. Swiss Government. 15 July 2024. URL: <https://surl.li/qhttsj> (Last accessed: 02.05.2026).
12. Higgins A. Ireland needs 4,000 soldiers, sailors and air force recruits by 2028 just to meet basic targets, says Harris. URL: <https://surl.li/kkxvpa> (Last accessed: 03.05.2026).
13. Ireland in new agreement with NATO to counter potential threats to undersea infrastructure. Department of Defence. 9 Feb 2024. URL: <https://surl.li/dnaadv> (Last accessed: 02.05.2026).
14. Irish willingness to join NATO could ease unification. The Economist. April 2025. URL: <https://surl.li/cntklz> (Last accessed: 03.05.2026).
15. Jones Seth G. Russia's Shadow War Against the West. CSIS. March 18, 2025. URL: <https://surl.li/utgabp> (Last accessed: 03.05.2026).
16. Joye L. Guerrilla tactics: Arming the IRA. URL: <https://surl.li/jfapmq> (Last accessed: 03.05.2026).
17. Manning H. Annual review needed if Triple Lock removed, committee will hear. 26 Jun 2025. URL: <https://surl.li/fmkecq> (Last accessed: 03.05.2026).
18. McDonagh M. What is Ireland's «Triple Lock» and why is it in the news again? 23 May 2025. URL: <https://surli.cc/lpybto> (Last accessed: 03.05.2026).
19. Murphy G. Nothing wrong in taking sides on Irish neutrality and triple lock. URL: <https://surl.lt/befmre> (Last accessed: 03.05.2026).
20. Murray A. Irish Air Corps: The air force without any fighter jets. March 5, 2025. URL: <https://surl.li/mdhipj> (Last accessed: 03.05.2026).
21. Murray D. Red C Poll: Irish public split on joining NATO. *Business Post*. December 1, 2025. URL: <https://surli.cc/xnyjvu> (Last accessed: 02.05.2026).
22. O'Carroll L. Calls for Ireland to boost defence of subsea internet cables. The Guardian. 25 Jan 2025. URL: <https://surl.li/ivzbur> (Last accessed: 03.05.2026).

23. O’Keeffe C. Further delay in Defence Forces plan criticized. *Irish Examiner*. 28 Aug, 2023. URL: <https://surl.lu/gspwcu> (Last accessed: 02.05.2026).
24. O’Keeffe C. Ireland «languishing» at bottom of EU defence spending table as budget stuck at 0.2 % of GDP. *Irish Examiner*. 27 Apr, 2026. URL: <https://surl.li/mlmcxc> (Last accessed: 01.05.2026).
25. Ohlmeyer J. How Ireland served as a laboratory for the British empire. URL: <https://surl.li/ptjkac> (Last accessed: 03.05.2026).
26. Peacekeeping. URL: <https://surl.li/kqltaj> (Last accessed: 03.05.2026).
27. Power J. Why Irish undersea cables are seen as potential military targets. 20 Nov 2024. URL: <https://surl.li/ewyikm> (Last accessed: 03.05.2026).
28. Report of the Commission on the Defence Forces. URL: <https://surl.li/ldawaw> (Last accessed: 04.05.2026).
29. Tánaiste welcomes publication of Detailed Implementation Plan for Report of the Commission on the Defence Forces. Department of Defence. 12 April 2025. URL: <https://surl.li/tihswc> (Last accessed: 02.05.2026).
30. Walshe G. Ireland’s Defense Ambitions Are Behind the Times. URL: <https://surl.lt/xtipyg> (Last accessed: 03.05.2026).

Валентина ГІЩЕНКО

*студентка кафедри міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У сучасній архітектоніці міжнародних відносин цифрова дипломатія постає не лише технологічною модифікацією класичних дипломатичних практик, а складним політико-комунікативним феноменом, що трансформує саму природу зовнішньополітичної суб’єктності держави. Для України, яка перебуває в умовах повномасштабної війни, інституційного зближення з Європейським Союзом та поглиблення стратегічної взаємодії з НАТО, цифрова дипломатія набуває значення інтеграційного інструменту, здатного поєднувати функції міжнародної репрезентації, легітимізації національних інтересів, контрдії дезінформаційним впливам і конструювання позитивного образу держави в транснаціональному інформаційному просторі. Якщо традиційна дипломатія історично ґрунтувалася на закритих каналах міжурядової взаємодії, то цифрова дипломатія функціонує в умовах мережевої публічності, алгоритмізованої видимості та постійної конкуренції політичних нарративів, де держава змушена діяти одночасно як інституційний актор, комунікатор, виробник смислів і суб’єкт стратегічного впливу.

Цифровізація публічної дипломатії відкриває можливість швидкої двосторонньої комунікації, доступу до широких аудиторій і зменшення організаційних витрат, що особливо важливо для держави, яка протидіє зовнішній агресії та потребує постійного утримання міжнародної уваги до власного безпекового порядку денного. Саме тому цифрова дипломатія України не може бути зведена до технічного ведення офіційних сторінок дипломатичних установ; вона є складною системою смислотворення, інституційної адаптації та політичної взаємодії [5, с. 142–144].

Особливість української цифрової дипломатії полягає в тому, що її розвиток відбувався не лише під впливом глобальної цифровізації, а й під тиском екзистенційних безпекових викликів. російська агресія, інформаційні операції, маніпулятивні кампанії та спроби делегітимізації української державності сформували потребу в оперативному, багатоканальному й ціннісно артикульованому зовнішньополітичному мовленні. У цьому сенсі цифрова дипломатія стала інструментом не тільки іміджевого позиціонування, а й інформаційного

самозахисту, що інтегрує стратегічні комунікації, публічну дипломатію та елементи безпекової політики. Сучасні технології зовнішньополітичної комунікації характеризуються багаторівневістю, символічною насиченістю та здатністю впливати на сприйняття держави в міжнародному середовищі. У випадку України ця комунікативна багаторівневість набуває особливого значення, оскільки європейська та євроатлантична інтеграція потребує не лише юридичного й інституційного наближення до ЄС і НАТО, а й постійного підтвердження належності України до європейського політичного, ціннісного та безпекового простору [1].

Цифрова дипломатія у цьому процесі виконує функцію нормативної конвергенції, оскільки через цифрові канали Україна транслює власну прихильність до демократичного врядування, прав людини, відкритості, підзвітності, стійкості політичних інститутів і колективної безпеки. Європейська інтеграція не є виключно процедурою адаптації законодавства чи виконання технічних критеріїв; вона також передбачає символічне включення України до простору спільних політичних уявлень, у якому значення мають довіра, солідарність, репутація та здатність бути передбачуваним партнером. Саме тому цифрові комунікації українських органів влади, дипломатичних представництв, лідерів місцевого самоврядування, громадських інституцій і експертних спільнот формують своєрідну інтеграційну інфраструктуру, що доповнює офіційні переговорні формати. Публічна дипломатія й парадипломатія в цифровому вимірі здатні зміцнювати політичні інститути, розширюючи канали комунікації між внутрішнім і зовнішнім середовищем держави. Отже, цифрова дипломатія України виступає не периферійним, а структурним елементом інтеграційного процесу [3, с. 218–219].

Важливим виміром цієї проблематики є цифрова парадипломатія, тобто участь субнаціональних акторів, насамперед міст, регіонів і представників місцевого самоврядування, у міжнародній комунікації України. У контексті європейської інтеграції саме локальний рівень часто стає простором практичної демонстрації європейських стандартів управління, прозорості, партнерства та участі громадян. Діяльність мерів міст, муніципальних команд, регіональних представництв і громадських ініціатив у цифровому середовищі посилює зовнішню суб'єктність України, оскільки показує її не лише як централізовану державу, що прагне членства в ЄС і НАТО, а як багаторівневу демократичну політичну спільноту. Цифрова парадипломатія стає важливим каналом європеїзації, оскільки через цифрові практики місцеві актори репрезентують українську стійкість, здатність до самоорганізації та інституційну сумісність із європейськими моделями публічного врядування [2, с. 1093-1096].

Євроатлантичний вимір цифрової дипломатії України пов'язаний передусім із безпековою комунікацією, протидією інформаційним загрозам і мобілізацією міжнародної підтримки в межах трансатлантичної спільноти. Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО передбачає не лише координацію політичних рішень, а й конструювання спільного інформаційного поля, у якому російська агресія інтерпретується як виклик не лише українському суверенітету, а й усьому демократичному міжнародному порядку. Цифрова дипломатія тут виконує функцію сек'юритизації, оскільки формує у міжнародних аудиторіях розуміння того, що безпека України є складовою європейської та трансатлантичної безпеки. У цьому контексті особливої ваги набуває моделювання цифрової парадипломатії як засобу нейтралізації інформаційних загроз, адже інформаційна агресія дедалі частіше спрямовується не лише проти державних інститутів, а й проти довіри, солідарності та ціннісної єдності демократичних суспільств [4, с. 97–99].

Цифрова дипломатія України як інструмент європейської та євроатлантичної інтеграції має розглядатися як багатофункціональний політико-інституційний механізм, що поєднує стратегічне інформування, публічну дипломатію, цифрову парадипломатію, кризові комунікації та протидію дезінформації. Її значення полягає не лише в оперативному поширенні повідомлень, а в здатності формувати стійкі комунікативні зв'язки між Україною, європейськими суспільствами та трансатлантичними партнерами. У перспективі успішність цифрової дипломатії України залежатиме від інституційної координації, професіоналізації цифрових комунікацій, адаптації меседжів до різних аудиторій, розвитку аналітики даних і

збереження ціннісної послідовності зовнішньополітичного дискурсу. Саме в такому вимірі цифрова дипломатія стає не допоміжним сервісом зовнішньої політики, а одним із ключових ресурсів інтеграційної суб'єктності України в європейському та євроатлантичному просторі.

Список використаних джерел

1. Петров П. Технології сучасної зовнішньополітичної комунікації: загальна теоретична характеристика. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2021. Т. 13. № 2. С. 117–121. DOI: <https://doi.org/10.15421/352131>
2. Петров П. Г., Головка І. К. Участь суб'єктів (мерів міст) цифрової парадипломатії України в інформатизації внутрішньої та зовнішньої спільнот. *Національні інтереси України: науково-практичний журнал*. 2025. № 4(9). С. 1088–1103. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-4\(9\)-1088-1103](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-4(9)-1088-1103)
3. Петров П., Вершина В., Головка І. Роль публічної дипломатії та парадипломатії як інструмент зміцнення політичних інститутів у цифровому вимірі. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2025. Т. 16. № 2. С. 215–221. DOI: <https://doi.org/10.15421/352462>
4. Петров П., Головка І., Котов І. Моделювання цифрової парадипломатії в глобальному просторі: стратегія нейтралізації інформаційних загроз. *Empirio*. 2025. Т. 2. Спецвипуск. С. 92–101. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2025.2.s.92-101>
5. Сегеда О. О. Цифрова дипломатія України як елемент нової публічної дипломатії. *Політикус*. 2020. № 3. С. 139–147. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2020-3.21>

СЕКЦІЯ 5

Європейський цивілізаційний вибір України

Віталій АНДРЕЄВ

*доктор філософії, викладач циклової комісії
суспільно-економічних дисциплін
Дніпровський фаховий коледж радіоелектроніки*

Галина ДОМНІНА

*викладачка циклової комісії
суспільно-економічних дисциплін
Дніпровський фаховий коледж радіоелектроніки*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

В сучасних умовах Україна продовжує процес глибокої трансформації політичної, економічної та соціальної системи. Одним із ключових напрямів державного розвитку є інтеграція до європейського простору, що передбачає не лише економічне співробітництво, а й утвердження демократичних принципів та цінностей. Європейський цивілізаційний вибір України став особливо актуальним після підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та отримання статусу кандидата на вступ до ЄС. Європейські цінності виступають основою формування демократичної держави та розвитку громадянського суспільства. Вони визначають пріоритет прав людини, свободи, справедливості, політичного плюралізму та відповідальності влади перед громадянами. Упровадження цих принципів є важливим чинником модернізації України та зміцнення її міжнародного авторитету. У монографії «Європейський проект та Україна» зазначається: «Наша перспектива – повноправне входження до кола європейських цивілізованих країн, з якими нас об'єднують спільні цінності, європейська ідентичність, історія, географія та політика. Наша позиція полягає в тому, щоб європейська інтеграція України не залишалася на рівні декларативних гасел і формальних заходів, як це нерідко було в минулому, а перетворилася на цілком практичний процес, що охоплює всі складники нашого внутрішнього суспільного й політичного життя і зовнішньої політики» [1, с. 6].

Проблематика європейських цінностей та демократичного розвитку України є предметом дослідження багатьох українських науковців. Цю проблематику вивчали такі українські вчені, як: Н. Безлюдна, В. Бойченко, О. Белявий, А. Єрмолаєв, Ю. Кокарча, О. Коберник, В. Літошко, К. Мкртчян, О. Парахонський, О. Резнікова, М. Яворська та інші. У наукових працях аналізуються особливості європейської інтеграції України, адаптація національного законодавства до стандартів ЄС, розвиток інститутів демократії та громадянського суспільства. Дослідники наголошують, що демократичний розвиток держави неможливий без утвердження принципів верховенства права, незалежності судової влади, забезпечення свободи слова та ефективного механізму захисту прав людини. Окрему увагу науковці приділяють ролі громадянського суспільства у процесі європейської інтеграції України та формуванні політичної культури демократичного типу.

Європейські цінності є системою політичних, правових і моральних принципів, що формувалися протягом тривалого історичного розвитку європейських держав. Цінності Європейського Союзу базуються на низці систем переконань. До них належать віра в демократію, рівність, права людини та свободу. Крім того, вони містять повагу до людської гідності, верховенства права та рівних можливостей для людей. Ці світоглядні принципи поділяються державами-членами в межах соціальної системи плюралізму, недискримінації, солідарності та справедливості [3, с. 133].

Для України європейські цінності стали важливим орієнтиром у процесі державотворення та реформування суспільства. Після проголошення незалежності Україна визначила стратегічний курс на розвиток демократичної держави та інтеграцію до європейської

спільноти. Особливого значення цей процес набув після Революції Гідності, коли українське суспільство продемонструвало прагнення до свободи, демократії та європейського майбутнього. Одним із ключових принципів європейських цінностей є верховенство права. Воно передбачає рівність усіх громадян перед законом, незалежність судової системи та недопущення зловживання владою. Для України впровадження принципу верховенства права є важливим етапом боротьби з корупцією, забезпечення справедливого судочинства та підвищення довіри громадян до державних інституцій.

Важливою складовою демократичного розвитку є забезпечення прав і свобод людини. Європейський Союз приділяє значну увагу захисту прав людини, свободі слова, свободі мирних зібрань та захисту прав національних меншин. Україна поступово адаптує своє законодавство до європейських стандартів, що сприяє формуванню правової держави та розвитку демократичних інститутів. Особливу роль у демократичному розвитку України відіграє громадянське суспільство. Активна участь громадян у політичному та суспільному житті є важливою ознакою демократії. Волонтерський рух, громадські організації, незалежні медіа та молодіжні ініціативи стали важливими чинниками підтримки демократичних реформ та європейського курсу України.

Європейські цінності також сприяють розвитку прозорості та відкритості влади. В країнах ЄС велика увага приділяється підзвітності органів державного управління, боротьбі з корупцією та ефективному використанню державних ресурсів. Для України впровадження принципів прозорого врядування є необхідною умовою успішної модернізації держави та підвищення рівня довіри суспільства до влади. Суттєвий вплив на демократичний розвиток України має європейська інтеграція. Виконання вимог Європейського Союзу стимулює проведення реформ у сфері державного управління, судової системи, антикорупційної політики, освіти та економіки. У процесі інтеграції Україна отримує можливість переймати європейський досвід функціонування демократичних інститутів та впроваджувати сучасні стандарти управління.

Водночас процес впровадження європейських цінностей в Україні супроводжується низкою викликів. Серед них можна виділити корупцію, недостатній рівень політичної культури, інформаційну загрозу, економічні труднощі та наслідки воєнної агресії. Проте саме демократичні принципи та європейські цінності стали основою стійкості українського суспільства та його прагнення до незалежності й свободи. У сучасних умовах Україна демонструє відданість європейському вибору та продовжує реалізацію реформ, спрямованих на зміцнення демократії. Поглиблення співпраці з Європейським Союзом сприяє розвитку інституційної спроможності держави, модернізації економіки та формуванню нової політичної культури. Важливим чинником цього процесу є також активна участь громадянського суспільства, яке сприяє поширенню принципів верховенства права, прозорості та відповідальності влади. Утвердження європейських цінностей створює підґрунтя для подальшого демократичного розвитку України та її повноправної інтеграції до європейського співтовариства. Євроінтеграція українського суспільства – це не просто приєднання до європейських структур та норм, а й процес самовизначення нації в контексті світової історії та культури. Цей процес потребує філософської осмисленості та обґрунтування, адже він стосується найглибших цінностей, ідентичностей та перспектив розвитку українського народу [2, с. 374].

Отже, європейські цінності виступають важливою основою демократичного розвитку України. Вони сприяють формуванню правової держави, розвитку громадянського суспільства, забезпеченню прав людини та вдосконаленню системи державного управління. Європейська інтеграція стимулює проведення реформ і впровадження сучасних демократичних стандартів у різних сферах суспільного життя. Попри наявність труднощів та викликів, Україна продовжує рух у напрямі європейської спільноти, утверджуючи принципи демократії, свободи та верховенства права. Реалізація європейських цінностей є необхідною умовою успішного розвитку держави, зміцнення її міжнародних позицій та забезпечення стабільного демократичного майбутнього.

Список використаних джерел

1. Європейський проект та Україна: монографія / А. В. Єрмолаєв, Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова [та ін.]. Київ: НІСД, 2012. 192 с.
2. Кокарча Ю. Демократія у викликах євроінтеграції : аналіз політичних та філософських аспектів. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2024. Вип. 52. С. 371–377.
3. Літошко В., Мкртчян К. Теоретико-правові засади прав і свобод людини в контексті європейських цінностей. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 131–136.

Ольга АНДРІЯНОВА

*к. філолог. н., професор кафедри
гуманітарних наук Національна академія
сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного*

Світлана ДЕМІХОВА

*викладач кафедри
гуманітарних наук Національна академія
сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного*

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ ОФІЦЕРА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

В умовах війни українська мова є інструментом безпеки, а не лише засобом спілкування. Вона є ідентифікатором «свій-чужий», що сприяє згуртованості підрозділу. Офіцери – амбасадори держави, Збройних сил України в міжнародному середовищі, тому вільне володіння державною мовою є базовим для захисника і прикладом для підлеглих.

Беручи до уваги формулу «українська мова – державна, англійська – професійна», майбутній офіцер уникає лінгвістичних пасток мови агресора, чим забезпечує точність перекладу стандартів НАТО, їх адаптації. Зазначимо, що мова тут про єдність термінології й процедур. Маємо практичну цінність сумісності (Interoperability). Наприклад, 9-line MEDEVAC. Якщо називати речі й поняття по-різному, тоді виникне хаос, який призведе до втрат. Оскільки ораторська майстерність навчає вишуканості мовлення, то чіткість і лаконічність сприятимуть швидкості передачі наказів в умовах бою.

Вивчення англійської мови, навіть професійного її аспекту, не може бути достатнім, щоб вважатися сумісним у комунікації з Альянсом. Мова – лише інструмент. Необхідно розуміти ще й військову культуру, протоколи спілкування, його етикет з метою роботи у штабах та спільних підрозділах. Наприклад, «важливим етапом у підготовці курсантів є вивчення досвіду функціонування багатонаціональних підрозділів, зокрема LITPOLUKRBRIG. Практика діяльності цієї бригади демонструє успішну імплементацію стандартів НАТО у сфері стратегічних комунікацій, що забезпечує високий рівень взаємосумісності та формування спільного інформаційного простору між країнами-партнерами [1]». Безумовною є необхідність досконалого володіння військовою термінологією як основою професійної комунікації відповідно до вимог стандарту STANAG 6001 [2]. Якщо в українській мові немає прямих відповідників англійської термінології, що активно використовується в НАТО, тоді необхідно створювати власні відповідники або запозичувати існуючі терміни, які у майбутньому стануть частиною української професійної мови, що призведе до уніфікації понять і забезпечить уникнення помилок під час виконання бойових завдань.

Культура професійного мовлення офіцера є компонентом оперативної сумісності (Interoperability), а не лише філологічною дисципліною. Вона безпосередньо впливає на комунікацію підрозділу із силами НАТО.

Курсант ВВНЗ формує в собі національну ідентичність, чітко її усвідомлює, що у майбутньому викликатиме повагу партнерів і сприятиме паритетним відносинам. Такий офіцер

гідно представлятиме українську державу на міжнародних навчаннях, на стажуванні. Саме культури комунікації у багатонаціональному середовищі вимагають від офіцера інтеграції до європейського безпекового простору і конкретно комунікативного мосту до НАТО, ЄС.

Сьогодні через мовну культуру простежуємо процес ментальної дерадянзації. Позбуваємося спадщини радянської системи, відмовляючись від тоталітарних мовленнєвих штампів, долаємо канцеляризми та авторитарний стиль спілкування. Через етикет звертань, заохочення і культуру критики впроваджуємо повагу до особистості підлеглого. Інтеграції України до НАТО заважають авторитаризм, приховування правди у доповідях та обценна лексика, що є калькою з російської мови і часто засобом зняття стресу в умовах бою, а це завдає шкоди іміджу ЗСУ і може використовуватися агресором для дискредитації української армії. Такі елементи радянського військового дискурсу стають найбільшою перешкодою інтеграції України до НАТО.

Розглядаючи ораторську майстерність у контексті «Mission Command» (управління через намір), маємо на увазі демократизацію мовлення офіцера, підлеглі котрого мають право на ініціативу в межах виконання його задуму. Це не відсутність дисципліни, а перехід до Mission Command. Свідоме виконання завдання підлеглими вимагає від офіцера вміння доносити свій задум, переконувати.

Висловлювання офіцера є публічними, тому, щоб не втрачати авторитету в процесі спілкування з іноземними партнерами, представниками медіа й цивільного суспільства, він повинен дбати про культуру мовлення, набуваючи знання, уміння та навички з основ усного та писемного професійного мовлення для використання у службовій діяльності відповідних форм і контролювати своє мовлення навіть у критичних ситуаціях. На нашу думку, культура мовлення – це одна з обов'язкових рис культури сучасного військовослужбовця. Сьогодні є необхідним розвиток мовної культури військовослужбовців, усвідомлення ними своєї національної ідентичності, хоча на цьому шляху ще є достатньо невирішених проблем і певних протиріч.

Будь-яке висловлювання офіцера може стати публічним через соціальні мережі, тому питання мовної гігієни і ролі професійного мовлення в протидії дезінформації та ворожим наративом є окремим викликом у професійному середовищі курсанти

Взаємопов'язаними є процеси зміни статутів і зміни культури спілкування офіцера, бо всі статuti залишаються папером без зміни свідомості та культури мовлення та культури спілкування офіцера. У цьому питанні можемо апелювати до досвіду Литви, яка пройшла цей шлях, перейшла на професійний військовий етикет і повністю відмовилася від «радянщини».

З метою формування професійної мовної компетентності майбутніх офіцерів, здатних ефективно використовувати українську мову як державну у службовій діяльності, діловому та міжособистісному спілкуванні, забезпечуючи високий рівень комунікативної культури, патріотичного самовизначення та інформаційної безпеки в умовах сучасного військового середовища у Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного впроваджено курс «Культура професійної комунікації та ораторська майстерність офіцера».

Отже, українська мова для офіцера – це не просто формальна вимога закону, а стратегічна зброя та перепустка до світової спільноти, де цінують автентичність та національну гідність.

1. Угода між Кабінетом Міністрів України, Урядом Литовської Республіки та Урядом Республіки Польща стосовно створення спільної військової частини: від 19.09.2014. Законодавство України. URL: <https://surl.li/qzottj> (дата звернення: 03.05.2026).

2. STANAG 6001, Ed. 5. Overview of Language Proficiency Levels: Bureau for International Language Coordination (BILC). Brussels: NATO, 2019. URL: <https://natobilc.org/wp-content/uploads/2024/11/STANAG-6001-Overview-Feb-2019.pdf> (Last accessed: 03.05.2026).

Валентина БАБІНА

*к.політ.н., доцент кафедри
міжнародних відносин та права
НУ «Одеська політехніка»*

ЦИФРОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ЯК НОВИЙ ФОРМАТ АДАПТАЦІЇ ДО ACQUIS ЄС

Сучасний етап розвитку європейської інтеграції характеризується суттєвим розширенням змісту самого поняття євроінтеграції. Якщо традиційно процес наближення держав-кандидатів до Європейський Союз асоціювався передусім із політико-правовою та економічною адаптацією до *acquis communautaire*, то в умовах цифрової трансформації ключового значення набуває також цифровий вимір інтеграції. Розвиток цифрових технологій, платформ державного управління, кібербезпеки та електронних сервісів поступово формує нові критерії інституційної сумісності держав із європейським простором [1].

У цьому контексті Україна демонструє унікальний приклад прискореної цифрової трансформації, яка відбувається паралельно з процесами європейської інтеграції та адаптації до стандартів ЄС. Повномасштабна війна не лише не зупинила цифровізацію державного управління, але й суттєво посилила її значення як інструменту забезпечення стійкості держави, безперервності публічних послуг та інтеграції у європейський цифровий простір [2].

Цифровізація у сучасних умовах перестає бути виключно технічним або адміністративним процесом і трансформується у складову геополітичної та цивілізаційної інтеграції. Саме тому цифрову євроінтеграцію доцільно розглядати як новий формат адаптації України до *acquis ЄС*, що охоплює не лише нормативно-правове наближення, але й формування спільного цифрового середовища, заснованого на європейських стандартах управління, захисту даних, електронної демократії та цифрових прав громадян.

Одним із ключових стратегічних напрямів сучасної політики Європейський Союз є формування Єдиного цифрового ринку (*Digital Single Market*), який виступає не лише економічним або технологічним проєктом, а комплексною моделлю цифрової інтеграції держав-членів. Його основна мета полягає у створенні спільного цифрового простору, в межах якого забезпечується вільний рух цифрових послуг, капіталів, технологій та даних. Реалізація цієї концепції передбачає гармонізацію законодавства у сфері електронних комунікацій, розвиток цифрової інфраструктури, забезпечення кібербезпеки, уніфікацію правил функціонування цифрових платформ, а також формування єдиних стандартів захисту персональних даних та цифрових прав громадян [4].

У сучасних умовах Єдиний цифровий ринок дедалі більше набуває геополітичного значення, оскільки цифрові технології стають одним із ключових ресурсів глобальної конкуренції. Саме тому цифровий вимір політики ЄС тісно пов'язується із концепцією стратегічної автономії, яка передбачає посилення спроможності Союзу самостійно забезпечувати технологічну стійкість, цифровий суверенітет та захист критичної інфраструктури. Відповідно, цифрова інтеграція розглядається не лише як інструмент економічної модернізації, але і як елемент безпекової та політичної суб'єктності ЄС у глобальному середовищі.

У цьому контексті інтеграція України до європейського цифрового простору набуває принципово нового значення. Вона виходить за межі класичного процесу адаптації до *acquis communautaire* та перетворюється на один із найбільш динамічних напрямів сучасної євроінтеграції. З одного боку, цифровізація виступає важливим інструментом внутрішньої модернізації держави, сприяючи підвищенню ефективності публічного управління, оптимізації адміністративних процедур та зменшенню рівня бюрократизації. З іншого боку, цифрова інтеграція стає механізмом прискореного включення України до спільного європейського простору через нормативну, технологічну та інституційну сумісність [3].

На відміну від традиційних сфер європейської інтеграції, які часто характеризуються тривалими політичними та правовими процедурами, цифровий сектор демонструє значно вищу швидкість адаптації та практичної імплементації європейських стандартів. Це пояснюється високою гнучкістю цифрових технологій, динамікою інноваційного розвитку та здатністю цифрових рішень швидко інтегруватися у систему державного управління. Фактично цифровізація стає одним із небагатьох напрямів, де Україна не лише адаптується до стандартів ЄС, але й у певних аспектах демонструє випереджальні темпи розвитку порівняно з окремими державами-членами.

Показовим прикладом такої трансформації є розвиток цифрової екосистеми Дія, яка стала одним із найбільш впізнаваних кейсів цифрового врядування у європейському просторі. Значення цієї платформи полягає не лише у цифровізації державних послуг, але й у формуванні нової моделі взаємодії між державою та громадянином. Концепція “держави у смартфоні” передбачає мінімізацію фізичного контакту громадян із бюрократичними інституціями, спрощення доступу до адміністративних процедур та підвищення прозорості управлінських процесів.

Водночас функціонування цифрової екосистеми «Дія» демонструє зміну самого підходу до державного управління в умовах цифрової епохи. Держава поступово трансформується із класичної адміністративно-бюрократичної структури у сервісно-орієнтовану цифрову платформу, де ключовими принципами стають швидкість, доступність, мобільність та клієнтоцентричність. У цьому сенсі цифровізація виступає не лише технологічною реформою, але й механізмом зміни управлінської культури відповідно до сучасних європейських стандартів governance.

Особливої уваги заслуговує той факт, що українська модель цифрового врядування формується в умовах повномасштабної війни та постійних безпекових загроз. Це створює принципово новий вимір функціонування e-governance, у межах якого цифрові технології стають елементом національної стійкості та інструментом забезпечення безперервності функціонування держави. Україна демонструє здатність підтримувати роботу електронних сервісів, здійснювати цифрову ідентифікацію громадян, координувати управлінські процеси та забезпечувати доступ до державних послуг навіть за умов військових атак та руйнування інфраструктури [5].

У результаті цифровізація набуває не лише адміністративного, але й безпекового значення. Питання кіберстійкості, захисту державних реєстрів, цифрової інфраструктури та інформаційних систем поступово інтегруються у ширший контекст європейської безпеки. Це особливо актуально в умовах зростання гібридних загроз та використання кіберпростору як інструменту міжнародного протистояння.

Саме тому цифрова інтеграція дедалі частіше розглядається як новий критерій готовності держави до членства у Європейській Союз. Якщо традиційні Копенгагенські критерії акцентували увагу переважно на демократичних інститутах, ринковій економіці та верховенстві права, то сучасна логіка європейської інтеграції поступово доповнюється вимогами цифрової сумісності, технологічної стійкості та інтегрованості у спільний цифровий простір. Йдеться не лише про технічну взаємосумісність інформаційних систем, але й про гармонізацію регуляторних підходів у сферах захисту персональних даних, цифрових послуг, електронної комерції, штучного інтелекту та кібербезпеки.

Важливим напрямом цифрової євроінтеграції є адаптація українського законодавства до цифрового acquis ЄС, яке охоплює широкий спектр нормативних актів у сфері цифрової економіки та цифрового врядування. У цьому контексті особливого значення набуває імплементація європейських стандартів щодо захисту інформації, функціонування цифрових платформ, електронної ідентифікації та регулювання цифрових ринків. Це свідчить про поступове включення України до нормативного та інституційного простору ЄС ще до формального набуття членства.

Паралельно цифрова інтеграція сприяє глибокій трансформації моделі публічного управління в Україні. Відбувається перехід від традиційної вертикально організованої

бюрократичної системи до більш гнучкої цифрової моделі governance, заснованої на принципах прозорості, швидкості прийняття рішень, відкритості даних та орієнтації на потреби громадян. Це формує новий тип взаємодії між державою і суспільством, у межах якого цифрові сервіси стають інструментом підвищення довіри до державних інституцій та зміцнення демократичного врядування.

Водночас процес цифрової євроінтеграції супроводжується низкою структурних викликів. Серед них – нерівномірність цифрового розвитку регіонів, проблема цифрової нерівності, високий рівень кіберзагроз в умовах війни, необхідність захисту критичної цифрової інфраструктури та потреба у подальшій гармонізації законодавства з правом ЄС. Крім того, швидкість цифрових трансформацій вимагає постійного оновлення інституційних механізмів управління, розвитку цифрових компетентностей та підготовки висококваліфікованих кадрів для державного й технологічного секторів.

Попри наявні виклики, Україна поступово утверджується як один із найбільш динамічних цифрових партнерів ЄС у Східній Європі. Її досвід цифрового врядування в умовах війни, швидкої адаптації державних сервісів та розвитку електронної демократії становить значний практичний інтерес для європейських держав. У ширшому контексті український кейс демонструє, що цифровізація може виступати не лише інструментом внутрішньої модернізації, але й важливим механізмом прискореної європейської інтеграції та формування нового типу політичної взаємодії між державою та наднаціональними структурами.

Цифрова трансформація України поступово перетворюється на один із ключових вимірів сучасної європейської інтеграції, виходячи за межі суто технологічної модернізації державного управління. У сучасних умовах цифровізація виступає не лише інструментом підвищення ефективності публічного сектору, але й важливим елементом адаптації до acquis ЄС та інтеграції у спільний європейський цифровий простір.

Досвід України свідчить про формування нової моделі цифрової євроінтеграції, у межах якої цифрова сумісність, кіберстійкість та розвиток e-governance поступово набувають значення додаткових критеріїв готовності держави до членства у Європейський Союз. Особливістю українського кейсу є те, що цифрова трансформація відбувається в умовах війни, що посилює її безпековий та стратегічний вимір.

Таким чином, цифрова євроінтеграція України відображає більш широку трансформацію сучасних інтеграційних процесів, у межах яких технологічний розвиток, цифрове врядування та нормативна сумісність стають невід’ємними складовими європейської інтеграції та формування нового типу політичної взаємодії між державою та наднаціональними структурами.

Список використаних джерел

1. Александрова М. Формування цифрового майбутнього Європи: аналіз стратегічних та нормативних документів, досвід для України. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2023. № 3(66). С. 26–31. DOI: <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.3.4>
2. Башлай С. В., Яремко І. І. Цифровізація економіки України в умовах євроінтеграційних процесів. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-48>
3. Ukraine 2023 Report. European Commission. Brussels, 2023. URL: <https://surl.lt/izohup> (Last accessed: 03.05.2026).
4. A Europe fit for the digital age. European Union. URL: <https://surl.lu/azbpmn> (Last accessed: 03.05.2026).
5. NATO 2022 Strategic Concept. NATO. Madrid, 2022. URL: <https://surl.li/huapfw> (Last accessed: 03.05.2026).

Неонілла БАРАКАТОВА

*к.філол.н., доцент кафедри
філології та мовної комунікації
НТУ «Дніпровська політехніка»*

УКРАЇНЬКА МОВА В МОВНОМУ ПРОСТОРИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Євроінтеграційні прагнення України передбачають як її залученість до офіційного мовного простору Європейського Союзу, так і відповідність її мовнополітичної стратегії на загальнодержавному рівні, адже право кожного народу спілкуватися у своїй країні своєю мовою є важливою цінністю Європейського Союзу.

Розвиток національних мов і підтримка вивчення іноземних мов є пріоритетним напрямом мовної політики Європейського Союзу. Поставивши за мету досягнення такого рівня освіти в країнах ЄС, за якого кожний громадянин, крім рідної мови, буде досконало знати ще дві іноземні, мовнополітичні інституції прагнуть до постійного збільшення кількості мов, які вивчають як школярі та здобувачі вищої освіти різних рівнів, так і вже дорослі громадяни країн-членів Євросоюзу.

Важливими віхами у залученні до цього процесу нашої держави є насамперед той факт, що в березні 2022 року на своєму позачерговому засіданні Генеральна асамблея Європейської федерації національних мовних інституцій (EFNIL) одноголосно проголосувала за приєднання України до спільного мовного простору. Це дозволить насамперед надалі формувати стратегію законодавчого захисту української мови як майбутньої мови ЄС з урахуванням провідних принципів його мовної політики. Другим важливим стратегічним кроком до членства України в ЄС стало офіційне внесення у травні 2023 року української мови до системи eTranslation, яка використовується Єврокомісією для перекладу документів.

Третій знаковий факт полягає в тому, що з 2026 року українську мову у Польщі офіційно включено до переліку іноземних мов, які можна складати на maturі (державному випускному іспиті на здобуття середньої освіти – аналогу українських ЗНО та НМТ), – англійської, французької, німецької, італійської, іспанської тощо. Це є першим досвідом у світовій практиці, коли українська мова поза межами держави може викладатися у повному освітньому циклі - від першого класу до випускного іспиту. Раніше українську дозволяли складати лише як мову національної меншини, а тепер як повноцінну іноземну.

Поява навчальних програм з української мови як іноземної в Польщі сьогодні є вкрай важливим кроком, який має стати початком для впровадження української мови як іноземної в інших країнах Європейського Союзу.

Ілля БОЛСУН

*студент I курсу, група 89
Дніпровський фаховий коледж радіоелектроніки*

Віталій АНДРЕЄВ

*доктор філософії, викладач циклової
комісії суспільно-економічних дисциплін
Дніпровський фаховий коледж радіоелектроніки*

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасних умовах європейська інтеграція є одним із пріоритетних напрямів державної політики України. Поглиблення співпраці з Європейським Союзом сприяє не лише економічним та політичним змінам, а й суттєво впливає на трансформацію українського суспільства. Європейський вибір України став важливим чинником розвитку демократичних інститутів, формування нових суспільних цінностей та модернізації державного управління.

Європейська інтеграція стала ключовим чинником модернізації української політичної системи, поглиблення демократичних практик і формування суспільного запиту на якісно нові стандарти державного управління [1, с. 968].

Особливого значення процес європейської інтеграції набув після підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, а також після отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС. В сучасних умовах інтеграція до європейського простору розглядається як важливий механізм забезпечення стабільного розвитку держави, зміцнення демократії та підвищення рівня життя населення. Трансформація українського суспільства під впливом європейської інтеграції охоплює політичну, економічну, правову, культурну та освітню сфери. Водночас цей процес супроводжується значними викликами, що потребують ефективної державної політики та активної участі громадянського суспільства.

Теоретико-методологічні аспекти досліджень щодо проблематики європейської інтеграції України та її впливу на суспільні трансформації набули свого відображення у працях українських політологів, соціологів, істориків, економістів, фахівців у сфері міжнародних відносин, державного управління, з-поміж яких – Т. Борко, С. Вонсович, Р. Данчевський, Т. Кагановська, С. Кравченко, Д. Конопляник, О. Локшина, О. Передерій, О. Петришин, А. Помаза-Пономаренко, Ю. Садовий, Є. Тюканкіна, М. Чабанна та інші.

Європейська інтеграція є складним і багатограним процесом, який охоплює різні сфери суспільного життя. Для України інтеграція до Європейського Союзу означає не лише поглиблення міжнародного співробітництва, а й масштабну трансформацію політичної системи, економіки та суспільних відносин. Одним із ключових напрямів трансформації українського суспільства є розвиток демократії та громадянського суспільства. Європейський Союз базується на принципах свободи, рівності, верховенства права та поваги до прав людини. У процесі європейської інтеграції Україна активно впроваджує демократичні стандарти, удосконалює механізми державного управління та підвищує рівень відкритості влади. Важливу роль у трансформації суспільства відіграє розвиток громадянської активності. Після Революції Гідності в Україні значно посилилася роль громадських організацій, волонтерських рухів та незалежних медіа. Громадянське суспільство стало важливим елементом контролю за діяльністю органів влади та підтримки демократичних реформ. Саме активна участь громадян сприяє формуванню відповідального суспільства та розвитку демократичної політичної культури.

Суттєвий вплив європейська інтеграція має на систему державного управління. Сучасні трансформації публічного управління відбуваються в умовах багатовекторного впливу, що поєднує внутрішні реформи, зовнішні інтеграційні зобов'язання та технологічну модернізацію [3]. Україна поступово адаптує своє законодавство до норм Європейського Союзу, впроваджує принципи прозорості, підзвітності та ефективності управлінських процесів. Важливими напрямками реформ є децентралізація, цифровізація державних послуг та боротьба з корупцією. Реформа децентралізації стала одним із найбільш успішних прикладів трансформації державного управління в Україні. Передача частини повноважень органам місцевого самоврядування сприяла підвищенню ефективності управління на місцях, розвитку територіальних громад та активізації участі населення у вирішенні місцевих проблем. Європейська інтеграція також впливає на економічний розвиток України. Поглиблення співпраці з Європейським Союзом сприяє модернізації економіки, розвитку конкуренції, залученню інвестицій та впровадженню сучасних технологій. Угода про асоціацію між Україною та ЄС відкрила нові можливості для українських виробників та сприяла розширенню зовнішньої торгівлі. Водночас інтеграційні процеси вимагають від України проведення структурних економічних реформ, підвищення конкурентоспроможності підприємств та вдосконалення регуляторної політики. Адаптація до європейських стандартів є складним процесом, проте вона створює передумови для довгострокового економічного розвитку.

Україна активно інтегрується до європейського освітнього простору, впроваджує сучасні освітні стандарти та розширює міжнародне співробітництво між закладами освіти. Чинною на сьогодні є програма під назвою Стратегічна рамка європейського співробітництва у галузі

освіти і навчання на шляху до Європейського освітнього простору і за його межами (2021 – 2030) [2]. Участь у європейських освітніх програмах сприяє академічній мобільності студентів і викладачів, підвищенню якості освіти та розвитку наукових досліджень. Європейська інтеграція також впливає на формування нової суспільної свідомості. У суспільстві поступово утверджуються принципи толерантності, рівності, відповідальності та поваги до прав людини. Поширення європейських цінностей сприяє розвитку демократичної культури та підвищенню рівня громадянської свідомості населення.

Особливого значення європейська інтеграція набула в умовах сучасних безпекових викликів та воєнної агресії проти України. Підтримка з боку ЄС сприяє зміцненню міжнародних позицій України, розвитку співпраці у сфері безпеки та захисту демократичних цінностей. У цих умовах європейський вибір України став не лише політичним напрямом, а й важливим чинником національної єдності та стійкості суспільства. Попри значні досягнення, процес трансформації українського суспільства супроводжується певними труднощами. Серед основних проблем можна виділити корупцію, економічні диспропорції, недостатній рівень правової культури та інформаційні загрози. Однак поступове впровадження європейських стандартів сприяє подоланню цих проблем та зміцненню демократичних інститутів.

Отже, європейська інтеграція має вагомий вплив на трансформацію українського суспільства. Вона сприяє розвитку демократії, реформуванню системи державного управління, зміцненню громадянського суспільства та модернізації економіки. Важливим результатом інтеграційних процесів є утвердження європейських цінностей, підвищення рівня громадянської активності та формування сучасної демократичної політичної культури. Європейська інтеграція виступає важливим чинником модернізації України та її адаптації до сучасних міжнародних стандартів. Попри наявні виклики, Україна продовжує реалізацію реформ та поглиблення співпраці з Європейським Союзом.

Список використаних джерел

1. Борко Т. М., Конопляник Д. О. Європейська інтеграція як драйвер зміцнення громадянського суспільства та реформ державного управління. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 12 (20). С. 966–979.
2. Локшина О. І. Інтеграція української освіти до світового та європейського освітнього просторів. *Вісник НАПН України*. 2025. № 7 (1). URL: <https://surl.li/enopnl> (дата звернення: 01.05.2026).
3. Помаза-Пономаренко А. Л., Данчевський Р. Б. Амбівалентність розвитку механізмів публічного управління України в умовах реформування й євроінтеграції. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2026. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2026.2.11>

Владислава ГОРКАВА

студентка гр. 052-22-1

НТУ «Дніпровська політехніка»

Ганна ГОЛУБЧИК

к.і.н., доцент кафедри історії

та політичної теорії

НТУ «Дніпровська політехніка»

ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ ТА ІМПЕРСЬКА СПАДЩИНА У СУЧАСНІЙ ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Велика Британія сьогодні є однією з провідних держав Європи і світу. Країна відіграє ключову роль у міжнародній політиці, економіці та культурному житті. Вона залишається символом стабільності та збереження традицій у нестійкому світі. До складу держави входять чотири історичні провінції: Англія, Шотландія, Уельс та Північна Ірландія. Але чи завжди Великобританія була такою мирною країною? Британська імперія була найбільшою за всю

історію людства, а також протягом ста років була головною глобальною силою у світі. Станом на 1913 рік населення Британської імперії складало понад 412 млн осіб (23 % населення світу на той час), а станом на 1920 р. площа імперії складала понад 35,5 млн км² (24 % поверхні світу) [1].

Зважаючи на це, її політична, мовна та культурна спадщина поширилися на значну частину світу, а імперське минуле залишило суперечливу спадщину. Поряд із економічними та політичними досягненнями воно пов'язане з колоніальною експансією, нерівністю та експлуатацією підкорених територій. Саме через це, сучасне британське суспільство починає переосмислювати роль імперії в історії країни. Наприклад, відбувається переосмислення історичних пам'яток і символів колоніальної епохи. Багато британських пам'яток створювались і встановлювались у період активної колоніальної експансії та прославляли діячів імперії, не враховуючи наслідки колоніалізму для підкорених народів. Пам'ятники можуть виступати інструментом, який приховує або пом'якшує насильство, що супроводжувало британську колоніальну експансію, і водночас представляє імперію як героїчний та благородний проект [6]. Показовим прикладом стала історія з пам'ятником у Брістолі, на південному заході Англії. У 2020 році протестувальники проти расизму і дискримінації знесли і затопили в річці бронзову статую свого земляка, підприємця, рабовласника Едварда Колстона [2].

Крім того, у сучасній Великій Британії велике значення у формуванні політики пам'яті має освіта. Питання викладання історії імперії стало предметом активних дискусій у суспільстві. Як наглядний приклад можна привести діяльність британського політика, члена Лейбористської партії (2015-2020 рр.) Джеремі Корбіна. Він неодноразово наголошував на необхідності викладання у школах реалій британського імперіалізму та колоніалізму. Політичні ініціативи лейбористів щодо реформування освіти підтримує чимало британських академічних дослідників. Зокрема, викладачі університетів, які ведуть курси з історії Південної Азії та світової історії, часто зауважують, що на початку кожного нового навчального року стикаються з великими труднощами. Багато студентів, які приходять на заняття, практично нічого не знають про колоніальне минуле власної країни, оскільки шкільна програма майже повністю зосереджена на внутрішній англійській політичній та релігійній історії. Як наслідок, молоді британці виростають без розуміння зв'язків Британії з ширшим світом та її імперської спадщини [5].

Дослідники наголошують: логічно було б очікувати, що британці згадують свою імперську історію з глибокою ностальгією, мріючи про повернення тих часів. Однак це не так, оскільки колоніальне минуле Британії містить чимало жакливих сторінок, які є важливим історичним корінням сучасного расизму. Історія імперії дедалі частіше стає «джерелом дискомфорту, сорому та розгубленості», через що її складності та неоднозначності тривалий час охоче відсувались суспільством на другий план [4].

Саме цей суспільний дискомфорт та криза історичної пам'яті найгостріше проявляються у сучасній проблемі мігрантів у Великій Британії. Постколоніальна міграція є прямим наслідком імперського минулого. Вихідці з колишніх колоній (Індії, Пакистану, країн Карибського басейну та Африки), прибуваючи до колишньої метрополії, апелюють до спільної історичної пам'яті. Їхня позиція часто описується відомим постколоніальним гаслом: «Ми тут, тому що ви були там». Для мільйонів мігрантів право жити у Британії є історично обумовленим, адже саме їхні предки та ресурси їхніх батьківщин століттями розбудовували економічну велич Британської імперії [3].

Проте офіційна політика пам'яті Великої Британії виявилася не готовою до інтеграції цих наративів, що призвело до глибоких криз. Яскравим прикладом став «скандал Windrush» (2018 рік), коли через жорстке міграційне законодавство під загрозою депортації опинилися літні представники першого покоління повоєнних мігрантів із Карибських островів, які прибули ще у 1948 році на кораблі «Empire Windrush». Держава фактично «забула» їхній офіційний статус та внесок у відбудову повоєнної Британії, що викликало хвилю обурення та змусило уряд офіційно вибачитися за історичну амнезію [3].

Довготривала британська модель мультикультуралізму, яка дозволяла мігрантам зберігати власну ідентичність, зрештою призвела до фрагментації суспільства. Замість єдиного громадянського простору утворилися паралельні історичні пам'яті, які часто конфліктують між собою. Консервативна частина британського суспільства відчуває ностальгію за «старою доброю Англією» і сприймає міграцію як загрозу традиційним цінностям. Цей ностальгічний наратив став головною рушійною силою Brexit'у, виходу країни з ЄС під гаслом «Take Back Control» (Повернути контроль), де контроль над кордонами та обмеження міграції мали символізувати відновлення колишнього державного суверенітету [3].

Таким чином, «війна пам'ятників», дискусії навколо шкільних програм та міграційні кризи у Великій Британії є взаємопов'язаними елементами одного процесу. Країна перебуває у стані внутрішнього розколу між намаганням зберегти традиційний імперсько-національний міф та необхідністю сформуванню новий, інклюзивний варіант історичної пам'яті, який би визнавав права та історичний внесок мігрантських спільнот.

Дослідження політики пам'яті Великої Британії є важливим для України в контексті її європейської інтеграції. Цей аналіз дозволяє синхронізувати український гуманітарний дискурс із сучасними інтелектуальними трендами Європейського Союзу, де критичне переосмислення колоніального минулого є невіддільною частиною академічного та політичного простору. Британський досвід деколонізації публічного простору, трансформації комеморативних практик та подолання імперських міфів слугує методологічним підґрунтям для України, яка наразі формує власну стратегію подолання наслідків російського та радянського тоталітарного впливу.

Окрім цього, залучення британського кейсу допомагає українській науці вийти за межі суто локального контексту. Застосування постколоніальної оптики до Східної Європи дозволяє трактувати російську агресію проти України як класичну імперську війну. Пояснення сучасної геополітичної ситуації через призму загальновідомого західного антиколоніального інструментарію робить українські наративи максимально зрозумілими для зарубіжних партнерів.

Список використаних джерел

1. Британська імперія. URL: <https://lnk.ua/Pslq4MiSf> (дата звернення: 10.05.2026).
2. Івануха М. Жителі Брістоля знесли і затопили пам'ятник рабовласнику. URL: <https://lnk.ua/Q6sObFDmJ> (дата звернення: 10.05.2026).
3. Проблема історичної пам'яті у всесвітньо-історичному дискурсі (1945 – 2015 pp.) : монографія / кер. авт. колективу А. І. Кудряченко; наук. ред. В. В. Солошенко. Київ: Інститут всесвітньої історії НАН України, 2021. 312 с.
4. Claassen C., Devine D. The Politics of Imperial Nostalgia. *British Journal of Political Science*. 2025. Vol. 55, e167. P. 1–21. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0007123425101130>.
5. Heath D. British Empire is still being whitewashed by the school curriculum – historian on why this must change. URL: <https://lnk.ua/Nf9KzpFDp> (дата звернення: 10.05.2026).
6. Senior R. Britain's monument culture obscures a violent history of white supremacy and colonial violence. URL: <https://lnk.ua/uNeCOJuiW> (дата звернення: 10.05.2026).

Марина ІЛЬІНА

студентка кафедри міжнародних відносин
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

ЦИФРОВА ДЕРЖАВА ЯК ІНСТИТУЦІЙНА ПЕРЕДУМОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Цифрова держава в сучасних умовах постає не лише технологічною моделлю модернізації публічного управління, а складною інституційною формою політичної раціональності, у межах якої адміністративна спроможність, демократична легітимність, правова передбачуваність і комунікативна відкритість набувають інтегрованого значення. Для

України, яка реалізує стратегічний курс на членство в Європейському Союзі, цифровізація держави є не допоміжним інструментом оптимізації бюрократичних процедур, а однією з ключових передумов європейської інтеграції, оскільки саме через цифрові механізми відбувається підвищення прозорості врядування, інтенсифікація взаємодії між громадянином і державою, зниження транзакційних витрат публічного адміністрування та наближення національної інституційної архітектури до стандартів європейського good governance.

Інституційний розвиток цифрової держави в Україні безпосередньо пов'язаний із реалізацією цілей сталого розвитку, європейською інтеграцією, гармонізацією норм із *acquis communautaire* та зміцненням електронного врядування; зокрема, вказано на значне покращення позицій України в міжнародних індексах е-урядування й електронної участі [1].

У цьому контексті цифрова держава має розглядатися як інституційний механізм європеїзації, що забезпечує не лише формальне перенесення нормативно-правових стандартів ЄС у національну систему, а й глибшу трансформацію способів вироблення, реалізації та легітимації політичних рішень. Європейська інтеграція передбачає здатність держави функціонувати відповідно до принципів відкритості, підзвітності, правової визначеності, адміністративної ефективності та орієнтації на громадянина.

Саме ці принципи в цифрову епоху матеріалізуються через електронні послуги, відкриті дані, е-петиції, онлайн-консультації, цифрову ідентифікацію, електронний документообіг, інтероперабельність державних реєстрів і платформні моделі публічного управління. Цифровізація змінює політико-інституційні комунікаційні відносини держави з внутрішнім і зовнішнім середовищем, переводячи їх із лінійно-бюрократичного режиму в режим багатоканальної, мережевої та інтерактивної взаємодії. Отже, цифрова держава стає не лише адміністративною інновацією, а новою інституційною онтологією публічної влади [3, с. 248].

Особливе значення цифрової держави для європейської інтеграції України полягає в тому, що вона забезпечує практичну демонстрацію інституційної спроможності. Для Європейського Союзу важливим є не тільки декларативне прийняття реформ, а й здатність держави забезпечувати їхню стабільну, прозору та відтворювану імплементацію.

Цифрова держава також формує новий тип демократичної участі, що має принципове значення для європейського цивілізаційного вибору України. Якщо класична модель демократії значною мірою ґрунтувалася на періодичній електоральній участі, то цифрова демократія передбачає постійну, процедурно впорядковану й технологічно опосередковану взаємодію громадян із публічними інститутами. Е-петиції, онлайн-консультації, цифрове голосування, відкриті обговорення нормативних актів і механізми електронної участі перетворюють громадянина з пасивного адресата державної політики на активного співучасника її формування. Е-петиції, онлайн-консультації та цифрове голосування можуть впливати на реальні політичні рішення, якщо вони інституційно вбудовані в процес вироблення публічної політики, а не існують як суто символічні або декоративні інструменти. Демократія онлайн відкриває нові можливості політичної участі, але водночас породжує ризики маніпуляції, цифрової нерівності, фрагментації публічного простору й алгоритмічного впливу на політичну поведінку [3, с. 248; 4, с. 130–132].

Саме тому цифрова держава як передумова європейської інтеграції повинна оцінюватися не лише за кількістю електронних сервісів, а й за якістю інституційної довіри, яку вона здатна продукувати. Цифрові інструменти можуть посилювати легітимність політичних інститутів лише за умови, що громадяни сприймають їх як безпечні, прозорі, доступні й результативні.

У протилежному випадку цифровізація може перетворитися на технократичну оболонку, яка не усуває кризу довіри, а лише переводить її в новий технологічний формат. Трансформація політичних інститутів у цифрову епоху поєднує інновації, прагнення до стабільності та кризу довіри [5, с. 84]. Для України це має особливе значення, адже європейська інтеграція відбувається в умовах війни, безпекових загроз, соціальної вразливості та необхідності постійного підтвердження інституційної стійкості перед внутрішньою й зовнішньою аудиторіями.

Водночас цифрова держава є важливим засобом гармонізації України з цифровим порядком денним Європейського Союзу. Участь у європейських цифрових програмах, адаптація законодавства у сфері захисту персональних даних, кібербезпеки, електронної ідентифікації, електронної комерції та відкритих даних формує правове й технологічне підґрунтя для інтеграції України до єдиного цифрового ринку ЄС.

Однак цей процес потребує не лише технічної сумісності, а й ціннісної відповідності: цифрова держава має бути зорієнтована не на тотальний контроль, а на сервісність, права людини, приватність, інклюзію та демократичну підзвітність. У цьому полягає принципова відмінність європейської моделі цифровізації від авторитарних моделей цифрового управління, де технології використовуються для посилення вертикального контролю над суспільством.

Цифрова держава є інституційною передумовою європейської інтеграції України, оскільки вона забезпечує модернізацію публічного управління, підвищення прозорості, розширення демократичної участі, зміцнення довіри до політичних інститутів і наближення до європейських стандартів цифрового врядування. Її значення полягає не лише в технологічній ефективності, а в здатності трансформувати саму логіку взаємодії між державою, громадянином і європейським інституційним середовищем.

У перспективі успішність євроінтеграційного курсу України значною мірою залежатиме від того, наскільки цифровізація залишатиметься не набором адміністративних сервісів, а системною політико-інституційною реформою, спрямованою на побудову відкритої, стійкої, правової та демократичної держави європейського типу.

Список використаних джерел

1. Мудрик Ю. С. Інституційний розвиток цифрової держави в Україні у контексті реалізації цілей сталого розвитку ООН та європейської інтеграції. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2025. Т. 17. № 1. С. 138–146. DOI: <https://doi.org/10.15421/352518>
2. Петров П. Особливості трансформації політико-інституційних комунікаційних відносин з внутрішнім та зовнішнім середовищем під впливом процесу цифровізації. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2024. Т. 7. № 2. С. 160–166. DOI: <https://doi.org/10.15421/342455>
3. Петров П. Е-петиції, онлайн-консультації та цифрове голосування: вплив на реальні політичні рішення. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. № 53. С. 246–250. DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v053.2025.41>
4. Петров П. Трансформація політичних інститутів у цифрову епоху: інновації, стабільність і криза довіри. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. *Політичні науки та публічне управління*. 2025. № 1(77). С. 129–133. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1\(77\)-18](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1(77)-18)
5. Петров П. Демократія онлайн: виклики і можливості політичної участі в умовах цифрової держави. *Acta Securitatae Volynienses*. 2025. № 5. С. 80–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-9385/2025-5-11>

Анастасія КРАВЕЦЬ

*д.політ.н., проф., професор
кафедри історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Відповідно до рекомендацій Європейського Союзу, Кабінет Міністрів України 12 травня 2023 року схвалив Концепцію Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 року: «Вона обґрунтовує необхідність розроблення відповідної державної цільової програми на період з 2024 по 2034 роки, визначає оптимальний варіант

розв'язання актуальних питань у сфері етнополітики та відповідні комплекси заходів у межах Програми» [1].

Вищезазначена Концепція покликана забезпечити імплементацію Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» та спрямована на виконання рекомендації Європейської Комісії від 17 червня 2022 року щодо оновлення реформи правової бази для національних меншин. Її мета – «створення сталих інституційних умов для задоволення потреб та ефективної реалізації прав і можливостей національних меншин (спільнот) та корінних народів України відповідно до міжнародних нормативно-правових стандартів» [1].

Концепція передбачає комплекс заходів, зокрема: а) заходи зі співпраці з державами-членами ЄС; б) заходи, спрямовані на збереження культур та історичної пам'яті національних меншин (спільнот) та корінних народів України; в) заходи, спрямовані на «подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації у контексті забезпечення прав національних меншин (спільнот) і корінних народів» [1].

Європейська Комісія рекомендувала 17 червня 2022 р. надати Україні статус кандидата на членство в Європейському Союзі з урахуванням того, що буде зроблено окремі кроки, направлені на реалізацію прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот). Мова йде про завершення реформи законодавчої бази щодо національних меншин, відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії, які стосуються «як законодавчих змін, так і належної імплементації положень національного законодавства та міжнародних зобов'язань України» [3].

У відповідності до рекомендацій європейських партнерів, 8 грудня 2023 року Верховна Рада України ухвалила Проект закону про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів щодо прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах. Цим Проектом вносяться зміни до Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про забезпечення функціонування української мови як державної», «Про повну загальну середню освіту», «Про національні меншини (спільноти) України тощо [2].

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що державна етнополітична політика в Україні в цілому проводиться у відповідності з міжнародними нормами та стандартами. Однак, існує потреба у значному посиленні інституційної спроможності, вдосконаленні чинного законодавства, а також системи задоволення деяких економічних, мовних та освітніх потреб національних меншин. «Виконання Програми «Єдність у розмаїтті» в подальшому дасть змогу, зокрема, гарантувати ефективну участь представників громадських об'єднань національних меншин (спільнот) та представницьких органів корінних народів України у процесах формування та реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин, національних меншин (спільнот) та захисту прав корінних народів України через мережу консультативно-дорадчих органів з питань дотримання прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України, при ДЕСС, МОН, місцевих держадміністраціях, органах місцевого самоврядування» [3].

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.09.2023 № 850-р. URL: <https://surl.li/qdywm> (дата звернення: 28.04.2026).

2. Проект закону про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів щодо прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах. № 3504-IX від 08.12.2023. URL: <https://surl.li/zcwkpe> (дата звернення: 28.04.2026).

3. Kravets A., Vyshnevskaya I. Ethnonational policy of Ukraine in the context of national security: problems and prospects. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne* [Central European political studies]. 2021. № 1. P. 120-128. <https://doi.org/10.14746/ssp.2024.1.7>

Олексій ЛИСТОПАД*д-р пед. наук, професор,**завідувач кафедри дошкільної педагогіки,**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»***ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ПРІОРИТЕТ
ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

Сучасний етап розвитку України характеризується активізацією євроінтеграційних та євроатлантичних процесів, що зумовлює необхідність глибинних трансформацій у всіх сферах суспільного життя, зокрема в освіті [5, с. 39–45]. Освітня політика держави орієнтується на утвердження демократичних принципів, прав людини, верховенства права, що є фундаментальними цінностями європейського та євроатлантичного простору. Особливого значення набуває формування у студентської молоді системи цінностей, які відповідають стандартам Європейського Союзу та Північноатлантичного альянсу [2, с. 86–89]. Заклади вищої освіти виступають не лише як інституції передачі знань, а як важливі соціокультурні осередки формування світогляду, громадянської позиції та професійної ідентичності майбутніх фахівців.

Європейські та євроатлантичні цінності охоплюють широкий спектр соціальних, політичних і культурних орієнтирів, серед яких провідне місце займають демократія, свобода, права людини, толерантність, відповідальність, верховенство права, гендерна рівність, повага до різноманіття та активна громадянська позиція. Їх формування у студентської молоді є важливим чинником становлення свідомого громадянина та професіонала, здатного діяти в умовах глобалізованого світу [1, с. 40–46]. Освітня політика України у сфері вищої освіти дедалі більше орієнтується на європейські стандарти, що знаходить відображення у впровадженні принципів Болонського процесу, розвитку внутрішніх систем забезпечення якості освіти, розширенні можливостей академічної мобільності та інтеграції у Європейській освітній простір.

Одним із ключових механізмів формування цінностей є інтеграція відповідного змісту в освітні програми, що передбачає включення дисциплін, спрямованих на розвиток громадянської компетентності, правової культури, критичного мислення та медіаграмотності. Особливого значення набуває формування здатності студентів протидіяти дезінформації, що є важливим елементом інформаційної безпеки в умовах гібридних загроз [4, с. 12–21]. Важливим напрямом формування європейських та євроатлантичних цінностей є розвиток позааудиторної діяльності, яка забезпечує практикоорієнтоване засвоєння студентами демократичних норм і соціально значущих моделей поведінки. Саме в позааудиторному освітньому середовищі створюються умови для набуття досвіду громадянської участі, відповідальності, міжкультурної комунікації та лідерства. Участь студентів у волонтерських проєктах, громадських ініціативах, діяльності органів студентського самоврядування сприяє формуванню соціальної зрілості, розвитку емоційного інтелекту, здатності до командної роботи та прийняття рішень в умовах невизначеності [3, с. 323–335]. Така діяльність дозволяє трансформувати теоретичні знання про демократичні цінності у практичний досвід їх реалізації.

Ефективним інструментом є організація тематичних заходів, тренінгів і проєктів, спрямованих на розвиток європейських та євроатлантичних орієнтирів. Зокрема, доцільним є впровадження таких форм позааудиторної роботи:

– тренінги та воркшопи – «Європейські цінності як основа демократичного суспільства», «Права людини та їх захист у європейському просторі», «Громадянська активність молоді: інструменти впливу та участі»;

– дискусійні клуби та круглі столи – «Європейська інтеграція України: виклики та перспективи», «Роль молоді у формуванні громадянського суспільства», «Свобода слова та відповідальність у цифрову епоху»;

– волонтерські та соціальні проєкти – «Студентство для громади: соціальні ініціативи та партнерство», «Допомога внутрішньо переміщеним особам як прояв громадянської відповідальності», «Екологічна культура як європейська цінність»;

– освітні кампанії та інформаційні проєкти – «Медіаграмотність як засіб протидії дезінформації», «ЄС і НАТО: цінності, принципи, можливості для молоді», «Цифрова безпека та етика в інформаційному суспільстві»;

– діяльність студентського самоврядування – реалізація проєктів на кшталт «Студентське лідерство та демократичне врядування», «Партисипативне управління в університеті», «Розвиток культури партнерства в освітньому середовищі».

Крім того, значний потенціал мають міжнародні студентські ініціативи, участь у програмах академічної мобільності, спільних міжкультурних проєктах, що сприяють формуванню толерантності, відкритості та усвідомлення належності до європейського освітнього і культурного простору. Інтернаціоналізація освіти виступає потужним інструментом формування європейських цінностей. Участь у міжнародних освітніх програмах, обмінах, спільних дослідницьких проєктах сприяє міжкультурному діалогу, розширенню світогляду студентів та формуванню толерантності. Не менш важливою є роль цифрового освітнього середовища. Сучасні цифрові технології відкривають нові можливості для доступу до знань, комунікації та співпраці, водночас ставлять нові виклики, пов'язані з інформаційною безпекою, етикою використання цифрових ресурсів та захистом персональних даних.

Здійснене дослідження дає можливість стверджувати, що формування європейських та євроатлантичних цінностей студентської молоді є одним із ключових пріоритетів освітньої політики України в умовах євроінтеграційних процесів. Заклади вищої освіти відіграють провідну роль у цьому процесі, забезпечуючи не лише підготовку конкурентоспроможних фахівців, а й формування свідомих громадян, здатних діяти на засадах демократії, відповідальності та поваги до прав людини. Ефективність процесу формування європейських та євроатлантичних цінностей студентської молоді залежить від комплексного підходу, що поєднує оновлення змісту освіти, розвиток освітнього середовища, активізацію міжнародної співпраці та впровадження інноваційних методів навчання.

Список використаних джерел

1. Кіндратець О. М., Сергієнко Т. І. Особливості формування ідентичності українців в умовах гібридної війни. *Політикус: Науковий журнал*. 2021. № 1. С. 40–46. DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-1.6>

2. Листопад О. А., Листопад Н. Л. Формування європейської ідентичності в Україні: виклики та перспективи дошкільної освіти. Гармонізація системи освіти України з європейським освітнім простором: досягнення, виклики та перспективи: зб. тез доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 30 жовт. 2025 р. Київ: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2025. С. 86–89. URL: <https://surl.li/rgszxw> (дата звернення: 13.04.2026).

3. Листопад О. А., Мардарова І. К., Листопад Н. Л. Становлення професійної ментальності здобувачів освіти в освітньому процесі закладів вищої і фахової передвищої педагогічної освіти. *Перспективи та інновації науки (Серія «Психологія», Серія «Педагогіка», Серія «Медицина»)*. 2024. № 10(44) С. 323–335. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-10\(44\)-323-335](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-10(44)-323-335)

4. Листопад О. А., Мардарова І. К., Освітній вебквест як інструмент дистанційної освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2024. Вип. 1(54). С. 12–21. DOI: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2024-1-54-12-21>

5. Рудік О. М. Концепція європеїзації: нові підходи у світлі подальшого розширення ЄС. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 3. С. 39–45. URL: <https://surl.li/sockos> (дата звернення: 13.04.2026).

Ольга МАЗУРОВА

студентка гр. 052-22-1

НТУ «Дніпровська політехніка»

Ганна ГОЛУБЧИК

к.і.н., доцент кафедри історії

та політичної теорії

НТУ «Дніпровська політехніка»

ВІД ТРАВМИ ДО СПІВДІЇ: ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ

Сучасні міжнародні відносини дедалі більше визначаються не лише політичними чи економічними інтересами, а й людським фактором – здатністю суспільств до солідарності, співпереживання та взаємної підтримки у кризові моменти. Особливо яскраво це проявляється під час війни, коли звичні моделі та процедури взаємодії держав перебувають у непередбачуваних обставинах, і на перший план виходять базові цінності. Саме в такі моменти стає зрозуміло, наскільки глибокими є справжні зв'язки між народами і чи здатні вони подолати тягар складного минулого заради спільного майбутнього.

Війна за Незалежність України відкрила нову сторінку в стосунках двох народів. Польща одразу підставила плече українцям: жінкам, дітям, людям похилого віку, усім, хто був змушений покинути свої домівки через повномасштабну агресію РФ. Вона відкрила кордони, надала прихисток сотням тисяч людей, підтримала не лише на рівні держави, але й на рівні звичайних громадян. Це була не просто політична реакція; це була глибока людська відповідь, продиктована розумінням, співчуттям і спільним історичним досвідом. Поляки, як ніхто інший, розуміють українців, адже мають схожі історичні травми, пам'ятають, що таке втрата незалежності, і усвідомлюють, хто є спільним ворогом. Ця підтримка виглядає особливо значущою на тлі складного спільного минулого двох народів і тривалої історичної полеміки навколо болісних сторінок спільної історії ХХ століття.

Історія українсько-польських відносин не була простою: у ній було багато болю, конфліктів і взаємних претензій. Здавалося б, такі речі мали б залишити глибокий слід і стати перешкодою для довіри на сучасному етапі. І частково так і є – навіть сьогодні ці старі образи час від часу згадуються, виринають у публічному просторі, стають предметом дискусій і навіть політичних спекуляцій. Вони нікуди повністю не зникли.

Проте, щира і масштабна підтримка поляками українців у час повномасштабної війни продемонструвала, що минуле не обов'язково визначає майбутнє. У момент найбільшої небезпеки на перший план вийшло не те, що роз'єднує, а те, що об'єднує. Допомога Польщі Україні стала свідченням того, що суспільства здатні піднятися над історичними суперечностями, коли йдеться про базові людські цінності: життя, безпеку, гідність. Це був вибір на користь солідарності, а не пам'яті про конфлікти.

Водночас, розуміємо, що такі трансформації не відбуваються миттєво і без внутрішнього напруження. Старі наративи продовжують циркулювати, адже вони формувалися десятиліттями, передавалися з покоління в покоління. Для когось ці спогади є частиною родинної історії, для когось – елементом національної ідентичності. Тому їх повне зникнення є малоімовірним. Але змінюється їхня роль: вони вже не визначають характер відносин так, як раніше.

Сучасна ситуація створює унікальну можливість для переосмислення взаємин між Україною та Польщею. Взаємодопомога в умовах війни поступово переростає у більш глибоке партнерство, засноване не лише на емоціях, але й на спільних інтересах та цінностях. Це партнерство має потенціал стати довготривалим, якщо обидві сторони зможуть зберегти нинішній рівень довіри та взаєморозуміння.

Ця довіра потребує постійної уваги й обережності. В умовах війни зло діє не лише на полі бою – воно активно працює в інформаційному просторі, намагаючись посіяти сумніви,

розколоти суспільства, відродити старі образи та недовіру. Пропаганда завжди шукає слабкі місця, особливо в чужому суспільстві, де легше маніпулювати історією, страхами та емоціями. Саме тому так важливо залишатися пильними, уважно ставитися до слів, наративів і настроїв, які з'являються у публічному просторі.

Особливого значення набуває взаємодія між народами, адже саме вона підсилює стійкість і наближає перемогу. Коли держави і суспільства діють разом – підтримують одне одного, координують зусилля, не дозволяють себе роз'єднати – вони стають значно сильнішими. Саме цього найбільше боїться ворог, адже єдність руйнує його стратегії впливу і позбавляє можливості маніпулювати розбіжностями.

Переосмислення й збереження добрих відносин між українцями та поляками сьогодні – це не лише питання дипломатії, а й відповідальність самих суспільств. Вміння відрізнити правду від маніпуляції, не піддаватися провокаціям і підтримувати взаємну повагу стає ключовим фактором у протидії спробам роз'єднання. Адже те, що будується на довірі та спільному досвіді допомоги, може бути зруйноване лише тоді, коли цю довіру втрачено.

Таким чином, війна за Незалежність України стала каталізатором якісно нових відносин між українцями та поляками. Вона продемонструвала, що навіть за наявності важкого історичного спадку можлива глибока і щира солідарність.

Особливо цінним у цьому контексті є те, що на публічному рівні ми досі мало говоримо про українсько-польський військово-політичний союз 1920 року – спільну боротьбу Армії УНР і польських військ проти більшовицької Росії. Цей союз, хоча й нерівноправний та прагматичний за своєю природою, залишається одним із небагатьох історичних прикладів, коли два народи змогли об'єднатися перед спільною загрозою. Ідея звернення до цього досвіду як до джерела натхнення для примирення активно розвивалася польськими та українськими інтелектуалами 1950–1960-х років, особливо в колі паризького часопису «Kultura» Єжи Гедройця. Сьогодні, можливо, варто серйозніше переосмислити цей епізод, не для ідеалізації постатей минулого, а для того, щоб знайти в історії конструктивні прецеденти співпраці.

Ця солідарність сьогодні формує основу для спільного майбутнього, в якому взаємна підтримка поступово переважає над історичними суперечностями за умови, що ми зуміємо її зберегти й зміцнити.

Людмила МОЗОЛЮК-БОДНАР

к.ю.н., доцент, доцент кафедри

правових та інформаційних технологій

Хмельницького інституту соціальних технологій

Університету «Україна»

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Схвалені 12 грудня 2025 р. постановою Кабінету Міністрів України «Особливості реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в умовах воєнного стану і підготовки до набуття членства України в Європейському Союзі» [1] визначили ключові напрями та принципи подальшої реформи місцевого самоврядування в Україні.

Попри значні досягнення реформи місцевого самоврядування в Україні, все ж зберігається низка невирішених проблем, які суттєво загострилися внаслідок повномасштабної війни у 2022 році. Частина територіальних громад втратила спроможність повною мірою виконувати свої повноваження, що зумовлено як недоліками попередньої адміністративно-територіальної реформи, так і новими викликами – демографічними змінами, внутрішньою міграцією та економічними диспропорціями. Водночас залишається неврегульованим питання статусу міста Києва в системі адміністративно-територіального устрою.

Суттєвою проблемою є ослаблення інституційної спроможності органів публічного управління та недостатня координація між різними рівнями влади. Ситуацію ускладнює гостра

кадрова криза, спричинена війною, мобілізацією та відтоком населення, що особливо відчутно в сільських, прифронтових і деокупованих громадах. Відсутність системного підходу до формування кадрового резерву, чітких протоколів дій у воєнних умовах і належної системи підвищення кваліфікації додатково підриває ефективність управління.

Не менш важливими є проблеми стратегічного планування та узгодженості державних політик. Відсутність єдиного бачення регіонального розвитку, дублювання та суперечливості планувальних документів, а також низький рівень цифровізації й нестача достовірної статистики ускладнюють ефективне управління та залучення інвестицій. Водночас мешканці громад, особливо у віддалених населених пунктах, мають обмежений вплив на прийняття рішень через слабкий розвиток інструментів прямої демократії, а політики розвитку не завжди відповідають реальним потребам територій [1].

Проблемою залишається й незавершеність розмежування повноважень між державою та органами місцевого самоврядування, що призводить до дублювання функцій або покладання на громади додаткових обов'язків без належного ресурсного забезпечення. У сфері управління природними ресурсами спостерігаються тенденції до централізації, що знижує можливості громад ефективно ними розпоряджатися. Крім того, у багатьох громадах зберігається низька якість публічних і житлово-комунальних послуг, а інфраструктура потребує значної модернізації з урахуванням наслідків війни та європейських стандартів.

Фінансова система місцевого самоврядування також характеризується значними диспропорціями: громади мають різний рівень доходів, обмежений вплив на податкові надходження та недостатню бюджетну автономію, при цьому середньострокове планування практично відсутнє. Додатково ускладнює ситуацію недосконалість системи державного нагляду за законністю рішень органів місцевого самоврядування, яка не відповідає європейським підходам і часто є надмірною або неузгодженою.

Окремим викликом є неповна гармонізація українського законодавства та управлінських практик із нормами Європейського Союзу, що вимагає не лише правових змін, а й суттєвого зміцнення інституційної та кадрової спроможності на місцях. Водночас процеси відбудови країни залишаються недостатньо системними: вони часто мають фрагментарний характер, бракує комплексного планування та міжсекторальної координації, що знижує ефективність використання ресурсів і перешкоджає реалізації принципу якісної модернізації відновлення. У сукупності ці проблеми свідчать про необхідність комплексного оновлення підходів до управління, розвитку територій і інтеграції європейських стандартів в умовах воєнного часу та післявоєнної відбудови.

Запропоновані зміни спрямовані на комплексне вирішення ключових проблем місцевого самоврядування в Україні в умовах війни та євроінтеграції. Зокрема, втрату спроможності громад планується подолати через удосконалення адміністративно-територіального устрою, встановлення чітких критеріїв формування громад і районів, а також законодавче визначення статусу Києва. Ослаблення інституцій і нестачу координації передбачається вирішити шляхом зміцнення кадрового потенціалу, узгодження реформ, уточнення ролі військових адміністрацій і посилення координації державної політики.

Для підвищення впливу громадян передбачено розвиток інструментів прямої демократії, прозорості влади та взаємодії з громадськістю. Проблеми розподілу повноважень планується вирішити через чітке їх розмежування між рівнями влади за принципом субсидіарності та забезпечення громад необхідними ресурсами [1].

Підвищення якості публічних послуг і фінансової спроможності громад має забезпечуватися через зміцнення бюджетної бази, розвиток податкових інструментів і впровадження ефективної бюджетної політики. Контроль за законністю рішень органів місцевого самоврядування планується вдосконалити шляхом запровадження збалансованого державного нагляду відповідно до європейських стандартів.

Євроінтеграційний напрям передбачає адаптацію законодавства та підвищення спроможності органів влади працювати за нормами ЄС і брати участь у європейських програмах. Водночас політика відбудови має стати системною: базуватися на комплексному

плануванні, ефективному використанні ресурсів і принципі «build back better», забезпечуючи не лише відновлення, а й розвиток територій [1].

На думку, Я. В. Петруненко, для досягнення ефективного функціонування місцевого самоврядування необхідно забезпечити його автономію, яка поєднується з обмеженим і пропорційним державним контролем. Важливою умовою є фінансова незалежність громад, коли їх ресурси відповідають наданим повноваженням. Значну роль відіграє участь громадян у прийнятті рішень через інструменти прямої демократії, що посилює відповідальність і якість управління.

Державний нагляд має зводитися лише до перевірки законності рішень без надмірного втручання, особливо у фінансову сферу. Водночас необхідно покращити координацію між різними рівнями влади, розвивати спільні проекти та державно-приватне партнерство для підвищення якості життя в громадах. Місцеве самоврядування повинно залишатися динамічним, ініціативним і здатним швидко реагувати на виклики [2, с. 336-337]. Отже, ефективність місцевого самоврядування залежить від збалансованого поєднання самостійності та державного нагляду, що є основою демократичного розвитку територій.

Загалом реформа орієнтована на створення ефективної, спроможної та збалансованої системи місцевого самоврядування, здатної відповідати сучасним викликам і стандартам ЄС.

1. Деякі питання реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в умовах воєнного стану і підготовки до набуття членства України в Європейському Союзі: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.2025 р. № 1748. URL: <https://surl.li/vlbuzs> (дата звернення: 19.04.2026).

2. Петруненко Я. В. Місцеве самоврядування як інструмент демократичного розвитку України: від війни до Європейської інтеграції. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право. 2024.* Випуск 86: частина 2. С. 331–338. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.50>

Олександр МОЛОДЦОВ

д.держ.упр., професор

Івано-Франківського національного

технічного університету нафти та газу

РЕАЛІЗАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Європейські стандарти публічного управління становлять комплекс принципів і вимог, що формують людиноцентричну модель реалізації публічної влади. Їх імплементація в Україні набуває особливого значення в умовах війни з РФ, коли питання ефективності, прозорості та стійкості інституцій стають критично важливими для збереження державності та територіальної цілісності. Стандарти публічного управління закріплені у правових актах ЄС та підтверджуються відповідними публічно-управлінськими практиками держав учасниць. До загально визнаних принципів належать верховенство права, відкритість і прозорість, підзвітність, ефективність використання ресурсів тощо. Вони реалізуються на основі норм Європейської хартії місцевого самоврядування та системи governance.

Війна, з однієї сторони, показала слабкість практик «доброго врядування» в Україні відповідно до вимог правової та соціальної держави. На перший план виходять такі концепти як «стійкість інститутів», «стійкість держави», «ідеологія консолідації». В умовах воєнного часу відбувається етатизація сфер життя: держава централізує політичні, економічні, ідеологічні відносини, посилює контроль над громадянським суспільством. Це об'єктивний процес, спричинений війною, який демонструє адаптивність державних інституцій, але водночас послаблює роль громадянського суспільства.

З іншої сторони, війна висвітила актуальність реалізації європейського цивілізаційного вибору України в умовах війни, через формування публічно-управлінських практик високої інституціональної культури, ідентичних практикам європейських країн. Така ідентичність має формуватися не лише через адаптацію правової системи до норм ЄС, але й через створення «щільного» інституціонального середовища, заснованого на довірі між державою, бізнесом та громадянським суспільством.

Саме довіра, підтримана правом, відповідними публічно-управлінськими практиками, орієнтованими на утвердження соціальної справедливості, є ключовим ресурсом у протидії зовнішній агресії. Довіра, як внутрішній ресурс, має стати постійним й звичним явищем, що підтримується правом, мораллю та соціальною справедливістю. Це досягається через норми поведінки інституціональних суб'єктів, які оцінюються з позицій європейських цінностей. Системне втілення цих норм у життя має утворити новий інституціональний порядок та європейський характер взаємодії системних суб'єктів суспільства.

Зазначені вище речі є складовими концептуального розуміння європейського цивілізаційного вибору України. Цей вибір передбачає вищу ступінь подібності українських інституціональних (публічно-управлінських та суспільних практик) відповідним європейським практикам, які визнані такими, що здійснюються на основі європейських цінностей та на високому рівні інституціональної культури. В Україні поки що не реалізуються публічно-управлінські практики високого рівня інституціональної культури, що засвідчує про незавершеність інституціональної ідентичності європейського типу. Осмислення цієї проблеми у контексті цивілізаційного вибору, на наш погляд, має сприяти реалізації в Україні більш продуманих інституціональних реформ.

Цивілізаційний вибір України може передбачає створення подібності соціальної структури, культурних та інституціональних традицій та практик, які завжди мають певний динамічний історичний контекст. Україна є європейською державою за ознаками культурної та цивілізаційної спорідненості. Але за критерієм подібності публічно-управлінських практик Україна представляє собою суперечливе переплетіння архаїчних психологічних, ментальних, установок з вимогами системи governance.

Усунення такого інституціонального розриву провідних країн ЄС та України, потребуватиме довготривалого історичного періоду. Пам'ятаємо, що вся система в цілому, включаючи її ціннісні елементи, а не окремі інститути, підтримує ефективні публічно-управлінські практики та їх подібність. Якщо публічне управління в Україні не спроможне підтримувати такий системний зв'язок, то замість інституціональних практик європейського типу, ми отримуємо їх симулякри. Так, наприклад, інституціональну практику «доброго місцевого та регіонального врядування» не вдається повністю реалізувати в Україні, не зважаючи на її офіційне визнання та декларації щодо готовності до її впровадження [1].

Європейський цивілізаційний вибір України може бути реалізований на основі встановлення логічного зв'язку по лінії: «суспільство – культура – соціальні інститути – інституціональні практики публічного управління – соціальні страти – організації – малі групи – індивід». У цьому логічному ланцюгу, слід виділити, як значущі, такі основні елементи інфраструктури, у якій стає можливим реалізувати цивілізаційний вибір України: спільна історична пам'ять, цивілізований ринок, чесна конкуренція, рівноправне партнерство влади та бізнесу, ментальні установки на спільні стандарти демократії та «доброго врядування», спільний наднаціональний культурно-символічний та інформаційно-комунікативний простір.

1. Утрехтська декларація про добре місцеве та регіональне врядування в неспокійний час: проблеми змін. Рада Європи; Декларація, Міжнародний документ від 17.11.2009. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a16#Text (дата звернення: 11.05.2026).

Валерія МУДРА

*студентка кафедри міжнародних відносин,
Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара*

РОЛЬ INSTAGRAM, ТІКТОК ТА THREADS У ФОРМУВАННІ МІЖНАРОДНОГО ІМІДЖУ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Мета дослідження: Аналіз ролі соціальних платформ Instagram, TikTok та Threads у формуванні міжнародного іміджу України в європейському інформаційному просторі, а також визначення особливостей їхнього впливу на міжнародне сприйняття України в умовах сучасної цифрової комунікації.

Ще кілька років тому соціальні мережі сприймалися переважно як простір для розваг, спілкування та медіаконтенту. Проте сьогодні Instagram, TikTok та Threads поступово перетворилися на повноцінний інструмент міжнародної комунікації, здатний впливати на громадську думку, політичні настрої та міжнародний імідж держав. У сучасному світі саме через соціальні платформи мільйони людей щодня формують власне уявлення про події, країни та міжнародні конфлікти [4].

Для України роль соціальних мереж стала особливо помітною після початку повномасштабної війни. Саме короткі відео, фотографії, публікації та онлайн-кампанії допомогли привернути увагу європейського суспільства до подій в Україні значно швидше, ніж традиційні медіа. Через Instagram формується емоційний та візуальний образ України, TikTok дозволяє швидко охоплювати молодіжну аудиторію та поширювати вірусний контент, а Threads став платформою для оперативних міжнародних дискусій та реакцій на політичні події. Особливістю сучасного інформаційного простору є те, що міжнародний імідж держави сьогодні створюється не лише дипломатами чи офіційними ЗМІ. Значний вплив мають також громадські ініціативи, блогери, волонтери, військові, культурні діячі та звичайні користувачі соціальних мереж, які щоденно транслюють світові власне бачення України. Саме завдяки цьому формується образ України як держави, що бореться за демократичні цінності, демонструє стійкість та активно інтегрується до європейського інформаційного простору.

У XXI столітті соціальні мережі стали одним із ключових інструментів формування міжнародного іміджу держави. Якщо раніше основний вплив на міжнародне сприйняття країни мали традиційні медіа, офіційна дипломатія та міжнародні організації, то сьогодні значна частина комунікації перемістилась у цифровий простір. Саме через соціальні платформи держави отримали можливість напряму взаємодіяти зі світовою аудиторією, швидко реагувати на міжнародні події та формувати власний інформаційний наратив [4].

Міжнародний імідж держави формується під впливом політичних, економічних, культурних та інформаційних факторів. Важливу роль у цьому процесі відіграє концепція м'якої сили, запропонована Джозефом Найем. На думку дослідника, сучасні держави можуть впливати на міжнародну аудиторію не лише через військову чи економічну силу, а й через культуру, цінності, інформацію та привабливість власного образу у світі. У цьому контексті соціальні мережі стали одним із найефективніших інструментів м'якої сили, оскільки дозволяють швидко поширювати інформацію та емоційно взаємодіяти з аудиторією [1].

Окрему увагу дослідники приділяють міжнародному брендингу держав. Анхольт зазначає, що позитивний міжнародний імідж країни формується не лише через офіційну політику, а й через те, як держава представлена у глобальному інформаційному просторі. Соціальні мережі значно посилити цей процес, адже дозволили країнам самостійно створювати та просувати власний бренд без посередництва традиційних медіа. Сьогодні Instagram, TikTok та Threads мають різні механізми впливу на міжнародну аудиторію. Instagram орієнтований насамперед на візуальне сприйняття та дозволяє формувати емоційний образ держави через фотографії, відео та культурний контент. TikTok став платформою швидкого поширення коротких відео, які здатні за короткий час охоплювати мільйони користувачів та створювати

глобальні інформаційні тренди. Threads, у свою чергу, використовується для оперативної текстової комунікації, міжнародних дискусій та швидкого реагування на актуальні політичні події [2].

Важливою особливістю сучасних соціальних мереж є високий рівень залучення аудиторії. Користувачі не лише споживають інформацію, а й активно поширюють її, коментують та створюють власний контент. Саме тому міжнародний імідж держави сьогодні формується не виключно офіційними структурами, а й звичайними користувачами, громадськими організаціями, блогерами та лідерами думок. Це створює новий формат цифрової дипломатії, у якому комунікація стає більш швидкою, емоційною та глобальною [3].

У сучасному європейському інформаційному просторі соціальні мережі фактично стали одним із головних джерел отримання міжнародної інформації для молоді аудиторії. Саме тому ефективна присутність держави у цифровому середовищі сьогодні напряму впливає на рівень міжнародної підтримки, довіри та зацікавленості з боку інших країн. Після початку повномасштабної російсько-української війни соціальні мережі стали одним із найважливіших інструментів міжнародної комунікації України. Саме через цифрові платформи Україна отримала можливість швидко доносити інформацію про події в країні до міжнародної аудиторії, формувати емоційний зв'язок із суспільством європейських держав та підтримувати постійну увагу світу до війни. У результаті Instagram, TikTok та Threads стали не лише платформами для поширення інформації, а й важливими інструментами формування позитивного міжнародного іміджу України [3; 4].

Важливо, що просування міжнародного іміджу України у соціальних мережах здійснюється не лише державними структурами. Значний вплив мають також журналісти, блогери, волонтери, військові, громадські організації та звичайні користувачі, які створюють контент про Україну для міжнародної аудиторії. Саме це дозволяє формувати більш «живий» та емоційно близький образ держави, який часто викликає більшу довіру, ніж офіційна дипломатична комунікація.

Практичний інтерес до теми також був сформований під час проходження переддипломної практики в міжнародній IT-компанії, яка працює з іноземною аудиторією та міжнародними цифровими продуктами. У процесі роботи стало помітно, що соціальні мережі сьогодні суттєво впливають на сприйняття України у професійному та інформаційному середовищі європейських держав. Особливо це простежувалось у LinkedIn, де міжнародна аудиторія активно реагувала на український професійний контент, діяльність IT-компаній, цифрові продукти та роботу українських спеціалістів. Через сучасну візуальну комунікацію, дизайн, корпоративний контент та професійну активність у соціальних мережах поступово формується образ України як держави з розвиненою IT-сферою, високим рівнем цифровізації та конкурентоспроможними фахівцями. Водночас Instagram та TikTok значно впливають на емоційне сприйняття України міжнародною аудиторією. Контент, пов'язаний із повсякденним життям українців, культурою, волонтерською діяльністю та умовами життя під час війни, викликає активне поширення, підтримку та емоційний відгук серед користувачів європейських країн. Особливо ефективним виявився короткий відеоконтент, який дозволяє швидко привертати увагу аудиторії та формувати емоційний зв'язок із подіями в Україні.

Саме під час проходження практики стало помітно, що соціальні мережі сьогодні виконують не лише інформаційну функцію, а й стають важливим інструментом формування міжнародного іміджу держави. Через цифрову комунікацію, професійний контент та сучасні медіаформати Україна дедалі більше сприймається як сучасна європейська держава з активною цифровою культурою та сильним людським потенціалом.

Попри активне використання соціальних мереж у просуванні міжнародного іміджу України, цифровий інформаційний простір водночас створює і низку серйозних викликів. Однією з головних проблем залишається інформаційна війна та поширення дезінформації. Соціальні платформи дозволяють швидко поширювати інформацію, проте так само швидко через них можуть розповсюджуватись фейки, маніпуляції та пропагандистські матеріали. У контексті російсько-української війни це створює додаткову загрозу для формування

об'єктивного міжнародного сприйняття України. Але на даний момент ця тема має особливу складність, а саме високий рівень інформаційного перевантаження аудиторії. Через постійний потік новин користувачі соціальних мереж поступово втрачають емоційну чутливість до великої кількості воєнного контенту. У європейському інформаційному просторі дедалі частіше спостерігається явище інформаційної втоми, коли увага до подій в Україні знижується через тривале домінування теми війни у медіапросторі. У таких умовах Україні стає складніше підтримувати стабільний рівень міжнародної уваги та емоційного залучення аудиторії. Ще одним викликом є залежність поширення контенту від алгоритмів соціальних платформ. Instagram, TikTok та Threads самостійно визначають, який контент буде активно рекомендуватися користувачам. Це означає, що навіть важлива інформація може отримати обмежене охоплення через зміни алгоритмів або конкуренцію з розважальним контентом. Особливо це стосується TikTok, де головну роль часто відіграє вірусність та швидке емоційне залучення користувача. Проблемою також є необхідність постійної адаптації державної комунікації до нових цифрових форматів. Соціальні мережі швидко змінюються, з'являються нові тренди, формати контенту та особливості взаємодії з аудиторією. Для ефективного просування міжнародного іміджу державі необхідно оперативно реагувати на ці зміни та використовувати сучасні методи цифрової дипломатії. В іншому випадку офіційна комунікація може втрачати актуальність та поступатися за ефективністю неофіційному контенту. Крім того, важливим викликом залишається збереження балансу між емоційністю та достовірністю інформації. У сучасному цифровому середовищі саме емоційний контент найчастіше отримує широке поширення, однак надмірна емоційність може призводити до спрощення складних міжнародних процесів або формування поверхневого сприйняття подій. Саме тому для України важливо поєднувати емоційний вплив із достовірною інформацією та системною міжнародною комунікацією.

Підсумовуючи, хочу зазначити що у сучасному цифровому середовищі соціальні мережі стали одним із ключових інструментів формування міжнародного іміджу держави. Instagram, TikTok та Threads сьогодні виконують не лише комунікаційну функцію, а й активно впливають на міжнародне сприйняття країн, формування громадської думки та розвиток цифрової дипломатії. Завдяки швидкому поширенню інформації, емоційному впливу контенту та високому рівню залучення аудиторії соціальні платформи дозволяють державам безпосередньо взаємодіяти з міжнародною спільнотою.

Для України соціальні мережі стали особливо важливим інструментом міжнародної комунікації після початку повномасштабної російсько-української війни. Через Instagram, TikTok та Threads формується образ України як сучасної європейської держави, яка демонструє стійкість, демократичні цінності, сильну культурну ідентичність та високий рівень цифрового розвитку. Важливу роль у цьому процесі відіграють не лише офіційні державні структури, а й громадські ініціативи, волонтери, представники бізнесу, культурної сфери та звичайні користувачі соціальних мереж.

Проведений аналіз показав, що міжнародна аудиторія активно реагує на український цифровий контент, особливо на візуальні та короткі відеоформати, які викликають емоційний відгук та швидко поширюються у європейському інформаційному просторі. Практичні спостереження, отримані під час проходження переддипломної практики в міжнародній IT-компанії, також підтвердили, що цифрова комунікація та професійна присутність українських спеціалістів у соціальних мережах позитивно впливають на сприйняття України в міжнародному середовищі.

Водночас ефективне просування міжнародного іміджу держави у соціальних мережах потребує постійної адаптації до нових цифрових викликів, боротьби з дезінформацією та розвитку довгострокової стратегії цифрової дипломатії. У сучасних умовах соціальні мережі фактично стали важливою складовою м'якої сили держави та одним із ключових елементів міжнародної комунікації України в європейському інформаційному просторі.

Список використаних джерел

1. Soft Power Nye J. S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: PublicAffairs, 2004. 191 с.
2. Competitive Identity Anholt S. Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions. New York: Palgrave Macmillan, 2007. 134 с.
3. Real-Time Diplomacy Seib P. Real-Time Diplomacy: Politics and Power in the Social Media Era. New York: Palgrave Macmillan, 2012. 248 с.
4. The Rise of the Network Society Castells M. The Rise of the Network Society. 2nd ed. Oxford: Blackwell Publishing, 2010. 597 с.

Геннадій ПЕРВИЙ

*к.і.н., доц., доцент кафедри історії
та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка»*

«КРИЗА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ»: ВІДГОМІН ВІЙНИ ЧИ ЗАГРОЗЛИВИЙ ТРЕНД

Повномасштабна агресія росії проти України поставила перед суспільством питання виживання, збереження національної ідентичності та української державності. На фоні таких глобальних викликів, що стоять перед українським суспільством дещо в тінь відходять проблеми, що здаються менш критичними для суспільної справи. До них, до певної міри можуть бути віднесені освітянські проблеми, але які мають вітальне значення як для вищої школи в цілому, так і для майбутнього України.

Ситуація, які переживає вища школа в умовах війни простою не назвеш: скорочення студентського контингенту, евакуація ЗВО з тимчасово окупованих територій, скорочення державного фінансування та цілий сонм інших проблем.

Аналізуючи підсумки прийомних кампаній, проведених вишами України, можна помітити загрозливі тенденції щодо окремих спеціальностей, зокрема історії та археології. До початку широкомасштабної війни ця спеціальність міцно входила до розряду «здорових середнячків» - там не було ажіотажного попиту, але історичні факультети регіональних ЗВО мали свій контингент, який дозволяв з оптимізмом планувати організацію освітнього процесу. З 2022 року ми спостерігаємо таку тенденцію: на порядок впала кількість заяв абітурієнтів, поданих на дану спеціальність, різке скорочення кількості зарахованих на навчання. Для ілюстрації цієї тенденції звернемося до певних статистичних даних, отриманих з бази ЄДЕБО. Так, зокрема, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара у 2022 році мав 158 заяв на спеціальність «історія та археологія», зараховано було 41 студент. У 2023 році 108 заяв і 31 зарахованого студента, у 2024 – 105 заяв і 24 зарахованих, у 2025 році – 98 заяв і 19 зарахованих. Волинський національний університет ім. Лесі Українки у 2022 році мав 70 заяв і 7 зарахованих студентів, у 2023 році – 108 заяв і 21 студента, у 2024 році 112 заяв і 15 зарахованих, у 2025 році 143 заяви і 14 зарахованих.

Список проблемних вишів, де кількість зарахованих студентів на базі ПСЗО не перевищує 20–40 студентів, складає більшість ЗВО України, серед них і такі знані в Україні заклади, як, наприклад, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, де кількість зарахованих за досліджуваний період коливається від 14 до 16 осіб. На цілий факультет, правда факультет історії і філософії, але, можна бути певним, що на філософські освітні програми черга також не стоїть. Позитивна динаміка спостерігалася лише серед університетів Західної України: Львівський університет імені Івана Франка, Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. У Львівському національному університеті кількість студентів за вказаний період зростала з 70 до 112 осіб, а у Чернівецькому – з 17 до 36. На жаль, наведені приклади лише відтінюють загальну картину падіння інтересу абітурієнтів до історичної освіти та історичних освітніх програм.

Наведені дані, які можна назвати провалом приймальної кампанії для історичних факультетів та відповідних випускових кафедр ставлять керівництво ЗВО перед важкими організаційними заходами. Вживання вишу диктує потребу скорочення збиткових освітніх програм, які ще треба акредитувати за чималі суми. Першими під скорочення потрапляють невипускові кафедри, які доводиться скорочувати, об'єднувати з іншими, звільняти професорсько-викладацький склад. Факультет, який на перший курс набирає неповну групу, теж має небагато шансів на те, щоб утриматися в структурі вишу. Фактично, дамоклів меч «оптимізації» повисає над всією історичною освітою в державі.

Спробуємо визначити причини кризового стану історичної освіти. Деякі з них лежать на поверхні, інші доступні лише для спостережливого учасника освітнього процесу. Наведемо ті, що кидаються в очі. Головна з них – демографічні втрати України, реальна катастрофа, наслідки якої суспільство переживатиме десятиліттями. Мільйони українців емігрували за кордон. Зараз еміграція ще продовжується. Батьки всіма силами намагаються убезпечити власних дітей, відправляючи їх за кордон. Не секрет, що найбільш очікуваними емігрантами будуть хлопчики віком до 18 років. Від'ємні характеристики народонаселення стосуються тимчасово окупованих територій, лінії бойового зіткнення та прифронтових областей. Звідти населення намагається виїхати добровільно, чи в ході примусової евакуації. Скорочення чисельності населення відбивається на контингенті абітурієнтів.

Друга проблема, що також лежить на поверхні, стосується правил прийому, а точніше – проведення НМТ. В умовах ЗНО, де кожен абітурієнт мав реальне, а не уявне, право вибору конкурсних предметів, відбувався поділ вступників на «технарів» та «гуманітаріїв». Ті, хто складав математику, йшов на технічні або економічні спеціальності, а ті, хто обирав історію України йшов на гуманітарні чи суспільні спеціальності. Зараз обов'язковість історії України і математики створює колосальні проблеми для обох категорій вступників. Дотичні до роботи приймальних комісій знають непоодинокі випадки, коли випускник склав блискуче мовну і історичну частину тесту і провалив математику. Для вступників, що добре знають математику історія України перетворюється на камінь спотикання. Якщо раніше «свій» контингент для історичної галузі був фактично визначений, то зараз, якщо дитина успішно склала НМТ, вона, швидше за все, обере якусь престижну спеціальність, наприклад інформаційні технології, а не історію.

Серед прихованих чинників, що впливають на привабливість історії як наукової та освітньої дисципліни, не можна не назвати падіння престижності професії історика як такої. Велике значення має цифра у першій зарплатній платіжці. На жаль, історики найчастіше претендують на посади, що фінансуються з державного бюджету, або бюджету органів місцевого самоврядування: музей, школа архів, заклади культури. Рейтинг зарплат в цих потенційних місцях працевлаштування один з найнижчих на ринку праці. Ось чому, заманюючи потенційних студентів, працівники приймальних комісій пропонують досить широкий спектр потенційного працевлаштування студентів, де історична освіта не є обов'язковою. Логічно, якщо я можу працювати у комерційних установах та фірмах, може мені варто набути спеціальної освіти: фінансиста, фахівця з HR-відносин тощо.

Яким чином виші реагують не ці загрозливі тенденції. Зрозуміло, що ігнорувати їх не можна, особливо в умовах вживання вищої школи, об'єднання вишів, оптимізації мережі державних закладів вищої освіти. Найпростішим способом, на думку професорсько-викладацького складу, стала диверсифікація освітніх послуг. Наприклад, останнім часом ДНУ ім. Олеся Гончара запропонував низку нових освітніх програм: історична україністика та прикладна історія; європейські студії та американістика. На жаль, ці програми не викликали надмірного зацікавлення у абітурієнтів. На першу з них минулого року було подано 10 заяв і жодного студента, на другу – 9 заяв з тим же результатом. А робота з відкриття освітньої програми є важким непересічним завданням.

Другим варіантом реагування на кризу приймальної кампанії істориків є скорочення кафедр. В ДНУ ім. Олеся Гончара з 5 кафедр історичного факультету залишилися 3 суто історичні: всесвітньої історії; історії України; східноєвропейської історії. У Волинському

національному університеті імені Лесі Українки у 2017 році історичний факультет став факультетом історії, політології та національної безпеки. Рішення важкі, радикальні, співставні з хірургічними втручанням, коли видалення хворого органу рятує весь організм.

Чи є простіші, може паліативні версії виходу з кризи? Теоретично, можемо припустити, що слід перетерпіти: закінчиться війна, повернуться з вигнання діти, скасують НМТ і повернуться до звичної системи ЗНО і тоді історія та археологія знову стануть затребуваними в суспільстві. Для цього є певні підстави так вважати. Дійсно, зруйнувати систему історичної освіти в Україні легко, а от відновити її на якісному рівні майже неможливо. Другий варіант – шукати альтернативні джерела фінансування історичної освіти: гранти, вигравати конкурси на наукові роботи, запускати міжнародні освітні проекти. Це дасть гарантію, що люди, задіяні в таких проєктах гарантовано не будуть звільнені. І третій – звернутися до громадськості, бити у сполох, бо втрата історичної освіти рівноцінна втраті історичної пам'яті суспільства.

Катерина ТОВСТИК

студентка гр. 032-22-1

НТУ «Дніпровська політехніка»

Ганна ГОЛУБЧИК

к.і.н., доцент кафедри історії

та політичної теорії

НТУ «Дніпровська політехніка»

ЧЕРНІВЕЦЬКЕ ГЕТТО: КРАХ ІЛЮЗІЇ ЕМАНСИПАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ МЕНШИН У МІЖВОЄННІЙ ЄВРОПІ

Чернівці напередодні Другої світової війни були яскравим мультикультурним феноменом Східної Європи. Єврейська громада, яка становила близько третини населення, відігравала провідну роль в економічному, культурному та інтелектуальному житті міста. Домінуючи в торгівлі, фінансах, ремеслах, медицині, адвокатурі та журналістиці, євреї виступали головними носіями австро-німецької культури та модерних європейських цінностей. Глибока емансипація за часів Габсбурзької монархії забезпечувала їм юридичну рівність, високий соціальний статус і активну участь у політичному житті.

Перша світова війна та події, що за нею відбулися, стали першим серйозним випробуванням для громади. Російська окупація 1914 року супроводжувалася заручництвом, контрибуціями та обмеженнями культурних прав для всіх народів. Після розпаду Австро-Угорщини у 1918 році євреї Чернівців здійснили спробу політичної самоорганізації, створивши Єврейську національну раду та проголосивши ідею національно-персональної автономії. Однак, після приєднання Буковини до Румунії нова влада поступово обмежувала права меншин і проводила політику румунізації, що суттєво звузило можливості збереження попередніх здобутків емансипації.

У міжвоєнний період (1919 – 1940) права єврейської громади Чернівців поступово звужувалися. Після входження Північної Буковини до складу Румунії, місто зазнало жорсткої політики румунізації. Румунська мова стала єдиною державною, повністю румунізували університет, було запроваджено негласні квоти на навчання євреїв. Закон про громадянство 1924 року позбавив значну частину буковинських євреїв громадянських прав, перетворивши їх на апатридів; посилення ультраправих сил у 1930-х роках сприяло поширенню державного антисемітизму. Радянська ж анексія 28 червня 1940 року, принесла нову хвилю репресій: розпочато масові депортації підприємців, інтелігенції та заможних євреїв до Сибіру.

Критичний злам стався 5 липня 1941 року з приходом румунських та німецьких військ. Режим Іона Антонеску розгорнув політику «очищення землі», яка передбачала фізичне знищення або депортацію єврейського населення. У перші ж дні відбулися масові розстріли за участю німецьких айнзацгруп і румунських військових. Євреїв позбавили громадянських прав, заборонили професійну діяльність, запровадили обов'язкове носіння жовтої шестикутної зірки

та примусові роботи. Чернівецька примарія брала участь у реалізації репресивної політики: проводила конфіскацію єврейського майна, організовувала примусові роботи (замітання вулиць, вивезення нечистот, розбирання руїн). До створення гетто євреїв піддавали системному публічному приниженню і економічному пограбуванню, що стало підготовкою до їхньої подальшої сегрегації.

Політика румунської окупаційної влади на Буковині в 1941 році базувалася на ідеї національної реконструкції та «очищення» території від «іноплеменних» елементів. Режим маршала Антонеску розглядав євреїв як перешкоду для румунізації краю. Для координації процесу у вересні 1941 року було створено Військово-цивільний кабінет з управління Бессарабією, Буковиною та Трансністрією. Кульмінація антиєврейських заходів припала на жовтень 1941 року. За наказом військового губернатора Буковини генерала Корнеліу Калотеску все єврейське населення Чернівців протягом однієї доби мало переселитися в спеціально відведений район – так зване «Нижнє місто» біля річки Прут та старого єврейського цвинтаря. Територія була огорожена дерев'яним парканом і колючим дротом, її охороняли румунські жандарми, порушення меж гетто без спеціального дозволу каралося смертю. Гетто створювалося як транзитний концентраційний табір для подальшої депортації до Трансністрії.

Організація життя в Чернівецькому гетто базувалася на дворівневій системі управління. Верхній рівень контролю здійснювала румунська окупаційна адміністрація. Нижній рівень представляв Юденрат (Єврейський комітет), якому румунська влада делегувала значну частину адміністративних функцій. Юденрат відповідав за реєстрацію населення, розподіл продовольчих пайків, організацію примусових робіт, підтримання санітарного стану та, найголовніше, складання списків на депортацію. Таким чином, орган самоуправління громади був примусово інтегрований у механізм реалізації окупаційної політики.

Станом на 1 жовтня 1941 року в Чернівцях перебувало до 50 тисячі євреїв. У жовтні–листопаді 1941 року відбулися масові депортації: понад 28 тисяч осіб вивезли до Трансністрії. До середини 1942 року в місті залишилося близько 19,5 тисячі євреїв. Особливе значення мала діяльність примара Чернівців Траяна Поповича. Завдяки його аргументам (необхідність кваліфікованих фахівців для функціонування міста), вдалося зупинити подальші депортації та залишити в Чернівцях євреїв, які отримали спеціальні дозволи – «авторизації». Діяльність Юденрату мала виразно амбівалентний характер. З одного боку, комітет намагався пом'якшити умови існування гетто, з іншого – участь у складанні списків на депортацію та селекцію «потрібних» фахівців перетворювала його на інструмент окупаційної влади. Це спричинило глибоку соціальну стратифікацію всередині гетто, поширення корупції та звинувачення в колабораціонізмі з боку багатьох в'язнів. Таким чином, Юденрат опинився у «сірій зоні» моралі, де межа між прагненням виживання громади та вимушеною співпрацею з окупантами була надзвичайно тонкою.

Повсякденне життя в Чернівецькому гетто визначалося боротьбою за фізичне виживання. Раптове зосередження близько 50 тисяч осіб на території «Нижнього міста», розрахованої на значно меншу кількість населення, спричинило повний колапс інфраструктури. Катастрофічна перенаселеність, відсутність елементарних санітарних умов, чистої води та можливості дотримуватися гігієни, призвели до швидкого поширення інфекційних захворювань. Економічне становище в'язнів було зруйноване, конфіскація майна позбавила людей засобів до існування. Продовольчі пайки були мізерними і нерегулярними, що спричинило масовий хронічний голод. Євреїв залучали до найважчих примусових робіт без оплати. Поряд із фізичними стражданнями існували форми духовного та практичного спротиву: підпільна освіта для дітей, контрабанда їжі та ліків, а в окремих випадках – втечі з фальшивими документами. Соціально-економічні умови в гетто становили систему цілеспрямованого фізичного виснаження та дегуманізації, яка поєднувала голод, хвороби, примусову працю та постійний страх депортації.

Довоєнна самоідентифікація значної частини чернівецьких євреїв формувалася в межах габсбурзького соціокультурного простору. Сприйняття себе як «буковинців юдейського віросповідання» поєднувало територіальну лояльність, збереження релігійної традиції та

інтеграцію в німецькомовну культуру як головний канал європеїзації. Ця багаторівнева модель («німці за культурою, буковинці за батьківщиною, юдеї за релігією») формувала ілюзію захищеності в модерному міському середовищі. Створення Чернівецького гетто ознаменувало крах цієї світоглядної системи. Окупаційна політика сегрегації та позбавлення громадянських прав примусово нівелювала складну ідентичність особистості, звівши її до єдиного виміру – «об'єкта переслідування». Професійні, станові та культурні здобутки індивіда були повністю заперечені державною машиною насильства.

Травматичним став мовний злам. Німецька мова, яка десятиліттями слугувала для чернівецьких інтелектуалів маркером приналежності до європейської цивілізації, перетворилася на мову наказів та приниження. Цей феномен «відчуження мови» згодом став центральною травмою у повоєнній рефлексії митця Пауля Целана, де колишнє джерело культури трансформувалося виключно в інструмент фіксації катастрофи.

Остаточний демонтаж уявлень про спільний міський простір відбувся на рівні міжособистісних стосунків. Соціальна ізоляція євреїв поглиблювалася не лише діями влади, а й реакцією місцевого неєврейського населення: від пасивного мовчання до відкритого привласнення майна депортованих. Це зафіксувало повну деструкцію колишньої міської солідарності та безвихідь міноритарної групи, позбавленої будь-яких колишніх інтеграційних опор.

Таким чином, Чернівецьке гетто функціонувало як простір насильницького звуження та деструктивної травматизації ідентичності, де багаторівневе довоєнне «я» індивіда примусово редукувалося до уніфікованого статусу «жертви». Створення гетто радикально й деструктивно трансформувало внутрішню структуру єврейської громади. У штучно ізольованому, критично обмеженому просторі опинилися представники полярних соціальних, майнових та ідеологічних груп: германізована світська еліта, німецькомовна інтелігенція, прибічники сіонізму та Бунду, а також ортодоксальні й хасидські родини з провінційних містечок. Жорстка перенаселеність, штучний голод, виснажлива праця та перманентний страх депортацій ліквідували колишні стани, мовні та культурні бар'єри через механізм тотального знеособлення. Довоєнний статус професора, адвоката чи ремісника втратив будь-яке значення перед обличчям уніфікованої загрози знищення. Для асимільованої інтелігенції це примусове нівелювання соціальних відмінностей означало остаточне банкрутство ідеї європейської емансипації. Повернення частини секуляризованого населення до релігійних практик чи етнічних маркерів свідчило не про свідоме ідеологічне відродження, а про глибоку психологічну кризу та спробу знайти бодай якісь орієнтири у ситуації повної правової й гуманітарної безвиході. Подібно до цього, імпровізовані спроби самоорганізації, взаємодопомоги чи розподілу ресурсів усередині гетто виникали не як прояв нової тривкої солідарності, а як екзистенційні механізми виживання в умовах штучно створеного хаосу. Екзистенційна загроза не консолідувала громаду на тривалу перспективу, а лише зафіксувала ситуативне й травматичне стирання колишніх поділів під тиском невідвортної спільної долі.

Досвід Чернівецького гетто 1941 року унаочнює системну кризу безпекових та правових інститутів міжвоєнної Європи, де відсутність дієвих наднаціональних механізмів захисту прав меншин призвела до тотального краху ліберальних моделей інтеграції. Трагедія Чернівців демонструє, що культурна асиміляція та індивідуальна лояльність громадян без інституційних гарантій верховенства права та поваги до людської гідності є беззахисними перед тоталітарними практиками. Руйнація громадської солідарності та примусова редукція ідентичності стали наслідком капітуляції тогочасного європейського правопорядку перед етнічним радикалізмом.

Сучасна архітектура європейської інтеграції та інститути Європейського Союзу виникли саме як відповідь на правовий вакуум та трагедії Другої світової війни, зафіксувавши захист прав людини, рівність меншин та недопустимість дискримінації як стрижневі засади Союзу.

Список використаних джерел

1. Бажаємо до України: змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914 – 1921 рр.) / О. В. Добржанський, В. П. Старик. Одеса: Маяк, 2008. 1168 с.

2. Берест І. Виселенці та біженці з Галичини і Волині в роки Першої світової війни. *Держава та армія: Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Львів, 2006. № 571. URL: <https://surl.li/xwuutmc> (дата звернення: 12.05.2026).
3. Буковина в роки Першої світової війни 1914 – 1918 рр. Документи / упоряд., передмова, комент., пер. з нім. та рос. мов В. М. Ботушанського. Чернівці: Технодрук, 2014. 356 с.
4. Вебер Ю. Російська окупація Чернівців . Чернівці: Книги – XXI, 2016. 136 с.
5. Гаусляйтнер М. Чернівці: Голокост і пам'ять. Роль румунської адміністрації та німецьких установ у знищенні єврейського населення (1941 – 1944). URL: <https://surl.li/sbkhaq> (дата звернення: 12.05.2026).
6. Єврейське населення та розвиток єврейського національного руху на Буковині в останній чверті XVIII – на початку XX ст.: зб. док. та матеріалів / упоряд.: О. Добржанський, М. Кушнір, М. Никирса; Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федковича. Чернівці: Наші книги, 2007.
7. Заполовський В. Буковина в останній війні Австро-Угорщини. Чернівці: Золоті литаври, 2003. 284 с.
8. Хейман Ф. Повернення пам'яті: Сторінки єврейської історії Чернівців. К.: Дух і літера, 2016. 408 с.
9. Чернівці: Історія і сучасність (Ювілейне видання до 600-річчя першої писемної згадки про місто) / В. М. Ботушанський, С. В. Біленкова, О. В. Добржанський та ін. ; за заг. ред. В. М. Ботушанського. Чернівці: Зелена Буковина, 2009. 586 с.

Крістіна ТУРАНСЬКА

студентка гр. МВР-31

факультету міжнародних відносин

Львівського національного університету

імені Івана Франка

АКСІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку світової спільноти актуального значення набуває питання ціннісної ідентифікації народів та їх цивілізаційного вибору, які є ключовими факторами їхнього політичного та соціального існування. Збройна агресія росії проти України ще більше акцентувала потребу «в здійсненні Україною власного, питомо українського цивілізаційного вибору. Модель самодостатнього цивілізаційного проєкту України відштовхується від того, що Україна як цивілізаційне явище нараховує понад тисячу років, упродовж яких відбувалося еволюціонування і спадкоємнісне закріплення широкого діапазону цивілізаційних складових, зокрема світоглядних, культурних, ментальних, ціннісних, моральних та інших» [6, с. 87].

Для України європейський вибір є не просто певною геополітичною стратегією або ж прагненням долучитися до економічно та політично успішного об'єднання, а це, в першу чергу, свідоме аксіологічне самовизначення в сенсі вибору системи цінностей, котрі впливають на спосіб життя, тип державного управління, загалом місце людини в демократичному суспільстві. На переконання О. Ванюшиної та Л. Вербицької, «самі цінності, що домінують у тій чи іншій країні, залежать від цілого ряду довготривалих факторів: релігії, імперської спадщини, наявності/відсутності комунізму, демократичних традицій у минулому. Проте зміна цінностей пов'язана також і з такими короткостроковими факторами, як зміна поколінь, а також з наявністю/відсутністю глибоких суспільних криз (економічних та військових конфліктів)» [2, с. 31]. Водночас актуальність порушеної тематики зумовлена ще й тим, що тривале прагнення України до незалежності почасти інтерпретують в руслі зіткнення двох принципово різних систем цінностей – європейської демократичної та євразійської авторитарної.

Аксіологія (від грец. ἀξία – цінність і λόγος – слово, вчення) – це розділ філософії, що з'ясовує природу та різновиди цінностей, взаємовідношення між ними (досліджує системи або

множини взаємопов'язаних цінностей) [1]. Тому аксіологія з точки зору філософії розкриває природу цінностей, їхнє місце в структурі буття та роль у житті людини. У контексті європейського вибору України варто розглядати цінності як певні «сміслові фільтри», через які народ сприймає своє минуле, формує теперішнє та проєктує майбутнє. Важливо відмітити, що європейські основоположні цінності – свобода, демократія, рівність, верховенство права, повага до людської гідності – не статичні догми, а результат багатовікової еволюції, до якої Україна історично була причетною.

Категорія свободи є центральною в українській аксіосфері. Феномен козацтва – як специфічного типу вільного воїнства – сформував унікальний для Східної Європи ідеал «вольності», який трансформувался протягом століть, виявляючись у визвольних змаганнях та дисидентському русі. У європейському контексті свобода невіддільна від відповідальності та права, з огляду на що, саме таку модель свободи обирає Україна сьогодні. Це свобода слова, свобода вибору, свобода підприємництва та, що найважливіше, свобода від зовнішнього диктату, адже для сучасного українського суспільства свобода стала цінністю, за яку воно готове платити найвищу ціну, що є найвищим ступенем аксіологічного підтвердження вибору.

Як справедливо зауважує С. Вовканич, «аксіологічний підхід до державотворчих процесів актуалізує екзистенційний імператив: не виносити за дужки систему ідеологічного забезпечення, яка ґрунтується на загальноукраїнських інтересах, що акумулюють такі стратегічні пріоритети національної ідеї – Україна: соборна, українська, гідна людини, нації та цивілізованого людства» [4, с. 6]. Революція Гідності стала точкою неповернення в процесі європейської інтеграції України. Аксіологічно термін «гідність» (dignity) став містком між українським протестом та європейським правом, хоча б з огляду на те, що Стаття 1 Хартії основних прав Європейського Союзу проголошує: «Людська гідність є недоторканною. Її треба поважати та захищати» [7]. Вийшовши на Майдан, українці вимагали поваги до своєї гідності як громадян, відмовляючись бути об'єктами маніпуляцій, водночас це був протест проти несправедливості, корупції та зневаги до особистості – явищ, що є антогоністичними до європейської цивілізації. На переконання С. Добрянського, «гідність як властивість людини і джерело її основних прав потребує забезпечення ... рівного правового статусу усіх її можливостей, що, своєю чергою дає підстави вести мову про їх неподільність (однакову значущість для носія) як характерну рису сучасної інтерпретації феномена прав людини» [5, с. 11].

Окрім того, Європейський вибір вимагає переходу від системи «права сили» до «сили права». Це один із найскладніших етапів інтеграції, оскільки він передбачає глибоку трансформацію не лише законодавства, а й правосвідомості. Зі свого боку цінність верховенства права ґрунтується на презумпції того, що жодна посадова особа не може стояти вище Закону, і в Україні цей процес триває через складну боротьбу за незалежність судової системи та подолання олігархічних впливів. Важливо підкреслити, що імплементація європейських стандартів – це не просто формальне копіювання регламентів ЄС, а внутрішнє прийняття принципів прозорості та підзвітності влади громадянам.

Цивілізаційний поступ неможливий без реформування інтелектуальної сфери. Європейський простір вищої освіти базується на принципах академічної свободи, мобільності та критичного мислення, що для вітчизняних вишів означає відмову від радянських авторитарних методів навчання на користь студентоцентрованого підходу. Саме в університетських аудиторіях студіюється нове покоління українців, для яких європейські цінності є органічною частиною світогляду, а не лише теоретичним конструктом.

Сьогодні Україна виступає не лише як реципієнт європейських цінностей, а й як їхній потужний донор та захисник. Європейський вибір України є остаточним та безповоротним, оскільки він ґрунтується на глибинній аксіологічній спорідненості. Це шлях від тоталітарного минулого до демократичного майбутнього, від знеособленої маси до суспільства вільних особистостей. Основні виміри цього вибору – свобода, гідність, верховенство права та відповідальність – стають основою нової української суспільної угоди. Україна не просто «вступає» в Європу, вона повертається до свого цивілізаційного дому, привносячи в нього свою

унікальну культуру, незламну волю до життя та віру в перемогу світла над темрявою. Цей вибір вимагає щоденної праці кожного громадянина над самовдосконаленням та розбудовою правової держави, оскільки Європа починається не на кордоні, а у свідомості кожного з нас. Адже як справедливо зауважив С. Віднянський, «для все більшої кількості українців аксіомою стає те, що якщо Україна хоче зберегти свою незалежність і відновити територіальну цілісність, зміцнити демократичність національної влади та підвищити добробут громадян, вона має стати повноцінною європейською державою, а не проміжною, євразійською країною» [3, с. 36].

Список використаних джерел

1. Аксіологія (значення). URL: <https://surl.li/qqbzxg> (дата звернення: 12.05.2026).
2. Ванюшина О., Вербицька Л. Аксіологічні орієнтири українців у контексті Європейської інтеграції. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2020. № 1. С. 28–41. [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2020\(129\)03](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2020(129)03)
3. Віднянський С. Європейська політика України: основні етапи, проблеми та перспективи реалізації. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. 2016. Вип. 25. С. 9–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mzu_2016_25_3 (дата звернення: 12.05.2026).
4. Вовканич С. Аксіологія української ідеї: новітні виклики і загрози. Львів: ДУ «ІР ім. М. І. Долішнього», 2016. 56 с. URL: <https://surl.li/sdkqbg> (дата звернення: 12.05.2026).
5. Добрянський С. Хартія основних прав Європейського Союзу: здобутки та перспективи. Вісник Львівського університету. Серія: юридична. 2014. Вип. 59. С. 9–16. <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2014.59.304> (дата звернення: 12.05.2026).
6. Цибін О. Європейський цивілізаційний вибір України: змістовні та суб'єкт-об'єктні колізії. *Вища освіта України*. 2024. № 4. С. 81–89. [https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2024.4\(95\).11](https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2024.4(95).11)
7. EU Charter of Fundamental Rights. URL: <https://surl.li/vxvadm> (дата звернення: 12.05.2026).

Олеся ЧЕРГІНЕЦЬ

*студентка МВм-25-1, кафедра міжнародних відносин і аудиту НТУ «Дніпровська політехніка»
Науковий керівник: Олександр РУДІК
к.політ.н., доц. доцент кафедри міжнародних відносин і аудиту*

ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ВПЛИВОМ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦІННІСНОГО ВИМІРУ

Повномасштабну війну рф проти України доцільно розглядати з точки зору каталізатора, який призвів до інтенсивних трансформацій українського суспільства. Війна значно вплинула і продовжує впливати на зміцнення та розвиток в Україні таких європейських цінностей, як права людини, демократія, гуманізм і активна участь громадян у суспільному житті.

Актуальність даної теми дослідження полягає в необхідності порівняти і проаналізувати зміни в українській суспільній свідомості в довоєнний час, у період до початку повномасштабного вторгнення 2022 року і в наші дні. Основними критеріями виступають демократичні інституції, ідентичність, консолідація і політична складова. Поняття війни розглядається не лише як безпрецедентний цивілізаційний виклик національній безпеці країни, але і як процес прискорення формування та подальшого розвитку нових соціальних практик, цінностей і орієнтирів у контексті європейської інтеграції.

Європейська система цінностей слугує базисом для розвитку сучасної України. Українці надають перевагу саме демократичній моделі розвитку своєї держави: у 2010 – 2021 роках

48 % – 56 % населення прагнули до того, щоб Україна мала демократичний державний устрій, тоді як показники після початку повномасштабного вторгнення 2022 року зростають уже до 68 % [4]. Це вказує на те, що процес війни не змінив і не сповільнив розвиток європейських орієнтирів українців, а навпаки, ще більшою мірою їх зміцнив і структурував. Також досить значущим аспектом трансформації українського суспільства є цінність і переосмислення поняття свободи, яка є однією з центральних одиниць системи європейських цінностей. У 2022 році 71 % українців надає перевагу свободі над концептом рівності, тоді як у 2020 році такої думки дотримувалося 64 % громадян [4]. Це дослідження наочно продемонструвало прагнення до індивідуалізму і ліберальних західних цінностей, ніж до колективізму. Також важливе значення має бачення майбутнього України її громадянами. У європейське демократичне майбутнє вірили, згідно з матеріалами дослідження, 41 % у 2021 році, і вже до 65 % громадян у 2022 році [4]. Незважаючи на значні проблеми після початку повномасштабної російської агресії, в українців зросли оптимістичні настрої щодо європейського вектора розвитку. Таким чином, можна говорити про формування стійкого консолідованого українського суспільства, що прагне до свободи, демократичного розвитку та європейської модернізації своєї країни.

Повномасштабне російське вторгнення послужило основою для зміцнення євроатлантичної орієнтації українців. Таким чином, 90 % громадян країни підтримують вступ України до Європейського Союзу, а 84 % – вступ до НАТО. Ці цифри підкреслюють досить значний рівень консолідації українців навколо ідеї євроатлантичної інтеграції, що можна вважати безпрецедентним прикладом єдності в країнах Європи в наші дні [2]. Особливої уваги заслуговує розвиток гуманістичних демократичних принципів: 68 % українців уже підтримують рівні права для груп людей ЛГБТ+, а 75 % готові взаємодіяти з органами влади, щоб впливати на ухвалення відповідних політичних рішень [2]. Модернізація рівня громадянської активності є важливим фактором, що сприяє забезпеченню стійкості демократичної системи. Також відбувається певна трансформація моделі взаємних зобов'язань держави і громадян. Отже, кількість громадян, які очікують від держави повного забезпечення всіх своїх потреб, становила 42 % у 2013 році і зменшилася до 29 % у 2025 році, а відсоток громадян, які виступають за модель справедливих умов взаємодії, зріс до 63 % [5]. Вищезазначене свідчить про еволюцію від патерналістської системи до формування активної громадянської культури в Україні. У результаті цього залучення українців у політичний процес держави сприяє підвищенню ступеня суб'єктності громадян, що все більшою мірою призводить до інституційно оформленої моделі держави.

Масштабна російська інтервенція на територію України також відіграла роль каталізатора в процесах удосконалення європейської ідентичності громадян України. У 2025 році 51 % українців зазначали, що відчувають себе європейцями. Тут особливу увагу слід приділити південним (з 24 % до 52 %) і східним (з 32 % до 62 %) регіонам України, порівнюючи і аналізуючи результати соціологічного опитування 2025 року порівняно з 2021-м. [5]. Формується позитивна тенденція, що свідчить про детальні зміни регіональної самоідентифікації та зниження рівня внутрішньої фрагментації соціокультурного поля. Тим не менш, можна відзначити простеження певної специфіки в оцінюванні політичного режиму держави. Це наочно демонструє те, що 57 % громадян вважають Україну демократичною країною, 27 % – країною зі змішаною моделлю управління, а 14 % оцінюють Україну як авторитарну державу у 2024 році [3]. З цього випливає висновок, що демократичне уявлення про Україну серед населення є переважаючим, але недостатньо збалансованим через обмеження воєнного стану та ухвалення рішень у стані кризового управління. Особливий вплив на підтримання демократії в країні мають також тимчасова відсутність виборів, рівень корупції та специфіка поведінки політичних акторів [3]. Російсько-українську війну слід розглядати не як процес прямого створення демократії, а радше як процес становлення запиту з боку суспільства в контексті розвитку демократичного устрою. Крім того, демократія є комплексною системою, елементи якої можуть мати досить різну реакцію на різні дестабілізуючі фактори та виклики [1]. Наприклад, в Україні під час війни проблема дотримання прав меншин є актуальною, тому що через загрози національній безпеці їхня підтримка може значно обмежуватися [1]. Таким

чином, модернізація демократичних цінностей є сама по собі складним процесом, але в період криз це проявляється ще помітніше.

Отже, російсько-українська війна з 2022 року є як екзистенційним викликом, так і каталізатором трансформації українського суспільства в контексті європейського вектора цінностей: підвищується стійкість демократії, відбувається інтеграція системи європейських цінностей, свободи, відбувається динамізація як громадянської, так і європейської ідентичності. Українці все більшою мірою розраховують на вдосконалення власної відповідальності та участі в ухваленні рішень, поступово відходячи від суттєвих очікувань лише з боку держави гарантій добробуту. Під час війни демократичні процеси набули більш комплексного і багат шарового характеру, що залежить від взаємодії різних елементів системи. У результаті повномасштабного російського вторгнення суттєво зміцнюється європейський цивілізаційний вибір українців та інтенсифікується інтеграція України в систему європейських цінностей.

Список використаних джерел

1. Bakke K.M. et al. Conflict Exposure and Democratic Values: Evidence from Wartime Ukraine. *Journal of Peace Research*. 2025. Vol. 62, Issue 5. P. 1376–1392. URL: <https://surl.li/pbznrw> (Last accessed: 15.05.2026).
2. Gilliam G. NDI Poll: As Costs of war Mount, Ukrainian Demands for Inclusive Democracy Remain Strong. Kyiv International Institute of Sociology (KIIS). URL: <https://surli.cc/mxtggz> (Last accessed: 17.05.2026).
3. Hrushetskiy A. To What Extent Do Ukrainians Consider Ukraine a Democratic Country and The Priority of a Democratic System: press release. Kyiv International Institute of Sociology (KIIS). URL: <https://surl.li/okotam> (Last accessed: 18.05.2026).
4. Mischenko M. This War Helped Ukrainians Realise Themselves as a Nation. Razumkov Centre. URL: <https://surli.cc/xvnums> (Last accessed: 19.05.2026).
5. Ukrainian Citizens' Support for Democratic Values, Assessment of The Level of Democracy in the Country. Ideas of Ukraine's Future, Foreign Policy Preferences of Citizens. Razumkov Centre. URL: <https://surl.li/gkupkw> (Last accessed: 16.05.2026).

СЕКЦІЯ 6**Безбар'єрність публічної служби в системі європейського врядування:
досвід ЄС для України****Вікторія БЛАГОДАТНА**

*студентка гр. 281-24-1, спеціальності
«Публічне управління та адміністрування»
Науковий керівник: Тетяна КРАВЦОВА
к.т.н., доцент кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

**ГІБРИДНА БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ: ІНТЕГРАЦІЯ АРХІТЕКТУРНИХ РІШЕНЬ
ТА ЦИФРОВИХ ІНТЕРФЕЙСІВ У НАДАННІ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ**

У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства питання безбар'єрності набуває все більшої актуальності. Забезпечення рівного доступу громадян до публічних послуг передбачає не лише усунення фізичних перешкод, але й створення доступного цифрового середовища. Перед багатьма громадянами України досі існують бар'єри у доступі до публічних послуг, громадських просторів, інформації, цифрових сервісів та повноцінної участі у культурному, політичному та суспільному житті. На жаль, бар'єри наявні в різних сферах – від доступності до громадських та житлових будівель до працевлаштування чи культурного життя. У 2021 році в Україні була прийнята Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, яка визначає фізичну та цифрову безбар'єрність одними з ключових напрямів державної політики [1].

Концепція гібридної безбар'єрності передбачає створення безперешкодного середовища, у якому фізична доступність та цифрові сервіси функціонують як єдина система. Важливу роль у цьому процесі відіграють принципи універсального дизайну та доступності, що забезпечують рівні можливості для всіх громадян незалежно від віку, фізичних особливостей чи рівня цифрових навичок. У сучасних умовах доступність інформації, вебресурсів та електронних сервісів стає такою ж важливою, як і архітектурна доступність громадських будівель та публічних просторів [2].

Подальший розвиток концепції гібридної безбар'єрності передбачає розгляд громадянина та задовільне отримання публічної послуги як єдиного безперервного процесу (customer journey), який поєднує цифрові та фізичні етапи. У такій моделі отримання послуги починається ще до безпосереднього візиту до установи – з пошуку інформації на офіційних порталах, онлайн-запису, подання електронної заяви або попереднього завантаження документів. Таким чином, цифрове середовище виконує функцію найпершого контактного рівня взаємодії громадянина з державною установою.

Наступним етапом є доступ та відвідування фізичної інфраструктури, яка безпосередньо має бути адаптованою до всіх потреб клієнта. Мова йде про архітектурну доступність будівель, обладнаних пандусами, ліфтами, тактильними елементами навігації, а також внутрішні процеси, які синхронізовані з цифровими сервісами. Наприклад, електронна черга має бути відповідною до фактичного обслуговування в установі.

Реалізація цифрової безбар'єрності ґрунтується на низці ключових принципів. Доступність для всіх передбачає можливість користування цифровими сервісами незалежно від фізичних чи когнітивних особливостей людини. Рівні можливості доступу забезпечують однаковий доступ до інформації та публічних послуг для всіх громадян, включаючи мешканців віддалених регіонів. Універсальний дизайн означає створення сервісів, зручних для максимально широкої аудиторії без додаткових адаптацій. Інформативність та зрозумілість передбачають просту мову подачі інформації та використання різних форматів контенту. Технологічна сумісність забезпечує роботу цифрових ресурсів із різними пристроями та

допоміжними технологіями. Аналітика і постійне вдосконалення дозволяють покращувати сервіси на основі зворотного зв'язку та реальних потреб користувачів.

Застосування цих принципів є важливим для забезпечення рівності та соціальної інклюзії, оскільки кожен громадянин отримує рівний доступ до інформації, послуг та участі в суспільному житті, сприяє підвищенню якості життя через зручне отримання державних і соціальних сервісів, а також підвищує комфорт і зменшує часові та когнітивні витрати користувачів. Крім того, цифрова безбар'єрність підвищує довіру до державних інституцій і забезпечує відповідність сучасним законодавчим та міжнародним стандартам у сфері цифрового розвитку [3].

Одним із ключових елементів реалізації цифрової безбар'єрності є запровадження дієвих засобів електронного врядування. В Україні яскравим прикладом такої ініціативи є цифрова платформа та мобільний додаток «Дія» [4], який забезпечує доступ громадян до державних послуг у зручному дистанційному форматі. Завдяки цьому люди можуть отримувати документи, подавати заяви та користуватися іншими державними сервісами без потреби відвідувати установи особисто. Окрім цього, активно використовуються електронні черги, системи онлайн-запису до адміністративних організацій і персональні електронні кабінети громадян, що суттєво зменшує витрати часу і полегшує навантаження на фізичну інфраструктуру.

Фізична доступність публічних установ залишається невід'ємною складовою гібридної моделі. У більшості випадків існуючі будівлі спочатку не проєктуються як повністю безбар'єрні, а поступово модернізуються для підвищення рівня доступності. Це включає встановлення пандусів, ліфтів, тактильних елементів навігації, контрастних інформаційних табличок та адаптацію санітарних зон. Крім того, у багатьох установах створюються зони самообслуговування, де громадяни можуть скористатися цифровими сервісами безпосередньо на місці. Таким чином, архітектурне середовище не є статичним, а поступово трансформується, інтегруючись у загальну систему надання публічних послуг.

Ще однією особливістю гібридної безбар'єрності є поєднання цифрових і фізичних процесів у єдиний безперервний ланцюг отримання послуг. Громадянин може розпочати взаємодію з державною установою онлайн – подати заяву, завантажити документи або записатися в чергу, а завершити процес безпосередньо у фізичному центрі обслуговування. Електронні системи синхронізуються з фактичним прийомом громадян, що дозволяє уникати дублювання дій та скорочує час очікування. Таким чином, цифрове середовище та архітектурна інфраструктура функціонують як єдина система, орієнтована на потреби користувача.

Попри значні переваги, впровадження гібридної безбар'єрності супроводжується низкою викликів. Серед основних проблем можна виділити нерівномірний рівень цифрової грамотності населення, що ускладнює використання електронних сервісів окремими групами громадян. Також існує проблема застарілої інфраструктури державних установ, яка потребує значних фінансових інвестицій для модернізації. Додатковим викликом є недостатня інтеграція різних цифрових систем між собою, що іноді призводить до фрагментованості послуг. Важливим аспектом залишається також необхідність стандартизації підходів до доступності як у цифровому, так і у фізичному середовищі.

Отже, гібридна безбар'єрність є важливим напрямом розвитку системи публічних послуг, оскільки поєднує цифрову доступність та архітектурні рішення в єдину систему та робочий механізм. Її впровадження сприяє забезпеченню рівного доступу громадян до послуг, підвищенню комфорту та ефективності взаємодії з державними установами. Водночас подальший розвиток такої безбар'єрності потребує модернізації інфраструктури, вдосконалення цифрових сервісів та забезпечення їхньої доступності для всіх категорій населення.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-p#Text> (дата звернення: 12.05.2026).

2. Гуріч В. Інтеграція безбар'єрності в освітні стандарти: виклики та перспективи підготовки фахівців. *Social Work and Education*. 2025. Vol. 12, No. 3. С. 486–498. DOI: 10.25128/2520-6230.25.3.18 (дата звернення: 12.05.2026).

3. Принципи цифрової безбар'єрності і чому вона робить перебування в онлайн-просторі легшим. *Безбар'єрність*. 09 жовт. 2025. URL: <https://bbu.org.ua/materials/princzipi-czifrovoyi-bezbarernosti-i-chomu-vona-robit-perebuvannya-v-onlajn-prostori-legshim/> (дата звернення: 12.05.2026).

4. Міністерство цифрової трансформації України. Державні послуги онлайн. «Дія». Офіційний сайт. URL: <https://diia.gov.ua> (дата звернення: 12.05.2026).

Кирило ГЛАДКОВ

доктор філософії, доцент кафедри

державного управління

і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

РІЗНОМАНІТНІСТЬ ТА ІНКЛЮЗІЯ НА ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У сучасних умовах дотримання принципу безбар'єрності виступає однією із базових засад функціонування публічного, приватного та громадського секторів. У європейському вимірі вагомим досягненням стало прийняття у 2019 році Директиви ЄС про вимоги до доступності продуктів та послуг (European Accessibility Act), що закріпила комплексний та наскрізний підхід до забезпечення безбар'єрності у різних сферах суспільного життя [7]. Йдеться не лише про фізичну чи цифрову доступність товарів і послуг, а й про формування у стратегічній перспективі цілісного європейського безбар'єрного середовища. Поряд з цим, у рамках розвитку концепту безбар'єрності інституції ЄС дедалі більше орієнтуються на забезпечення рівних можливостей, різноманітності та інклюзії у власній кадровій політиці, оскільки публічна служба в ЄС характеризується широким представництвом осіб різних національностей та соціо-культурних груп. У цьому контексті різноманітність та інклюзія на публічній службі в ЄС мають не лише етичний контекст, але й є важливими складовими залучення різних людей до суспільного життя, що становить особливий інтерес для України в умовах підготовки до набуття членства.

Поняття різноманітності на публічній службі охоплює аспекти представництва різних соціальних груп за статтю, віком, етнічним походженням, станом здоров'я, релігійними переконаннями, соціальним статусом та іншими характеристиками [5]. Інклюзія ж передбачає створення таких умов, за яких кожна особа має можливість повноцінної участі у професійній діяльності та доступу до кар'єрного зростання [1]. Так, у процесі відбору кандидатів на посади публічної служби в інституціях ЄС діють підходи щодо рівних можливостей, різноманітності та інклюзії, що базуються на справедливих умовах врахування компетентностей та заслуг, а також мінімізації різного роду бар'єрів у цьому процесі [5]. Важливим аспектом є те, що для кандидатів з інвалідністю або іншими особливими потребами, наприклад у зв'язку з вагітністю чи станом здоров'я, забезпечується розумне пристосування, що включає, зокрема спеціальне обладнання та пристрої, формати та макети тестів, проживання, особистого асистента, а також інші види допоміжних засобів [8]. Зазначений підхід у процесі добору кадрів на публічну службу в інституції ЄС дозволяє найбільш повно охопити різні категорії населення, мінімізуючи як наявні, так і потенційні бар'єри залучення людей до вирішення суспільних питань.

Політику та практику щодо різноманітності та інклюзії на публічній службі впроваджено на рівні різних інституцій ЄС [3]. Основні положення цих документів охоплюють аспекти забезпечення гендерного балансу, створення інклюзивного середовища для осіб з інвалідністю, підтримки ЛГБТК+, сприяння соціокультурній різноманітності тощо. Поряд із нормативним закріпленням принципів інклюзії, у низці інституцій ЄС запроваджено програми позитивних дій (positive action programmes), що надають можливості проходження стажування для осіб з

інвалідністю. Одним із прикладів такого роду ініціатив є Програма стажування «Синя книга» («Blue Book Traineeship programme»), що реалізується Європейською Комісією, та передбачає п'ятимісячне оплачуване стажування [4]. Ефективність зазначеної програми підтверджується її стабільною періодичністю, значним кількісним охопленням учасників та позитивними відгуками випускників.

Описаний досвід демонструє структурований і комплексний підхід ЄС до реалізації кадрової політики, у межах якої різноманітність та інклюзія є невід'ємними категоріями публічної служби. Водночас, окремої уваги заслуговує питання збору емпіричних даних щодо різноманітності та інклюзивності у професійному середовищі. Згідно з результатами останнього опитування (*Diversity, inclusion and respect at the workplace, 2022*), учасниками якого стали понад 10 тис. співробітників інституцій ЄС, 8,7 % респондентів ідентифікували себе як LGBTIQ+, 7,3 % є представниками етнічних меншин, 4,4 % повідомили про наявність інвалідності. Водночас, 43 % респондентів повідомили, що спостерігали або переживали прояви дискримінації чи нерівного ставлення протягом останніх 5 років [6]. Відповідні показники надають розуміння двох аспектів. По-перше, українські органи публічної влади мають бути готовими для збору подібної інформації, та бути відкритими до висвітлення тих чи інших проблемних питань. А, по-друге, створення безбар'єрного простору є тривалим процесом, і навіть розвинені європейські країни мають певні прогалини. Зазначається, що ключові показники на основі описаних емпіричних даних стали основою для формування HR-стратегій та планів дій щодо упровадження різноманітності та інклюзії. Відповідно, різноманітність у ЄС поступово інтегрується у систему управління персоналом. Цей досвід має запровадити і Україна.

В Україні концепт безбар'єрності широко висвітлюється як в нормативно-правових документах, так і різного роду рекомендаційних матеріалах, що широко доступні для використання публічними службовцями. Зараз найбільш актуальним документом виступає Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [2], а також відповідні плани заходів з її реалізації. Одним із очікуваних результатів реалізації зазначеної стратегії визначено збільшення частки працевлаштованих осіб з інвалідністю на публічній службі. Також одним із завдань визначено включення питань доступності, інклюзії та безбар'єрності в програми навчання публічних службовців та надавачів послуг [2]. Основний акцент в українській практиці робиться на питаннях інтеграції осіб з інвалідністю. Однак європейський підхід до різноманітності та інклюзії є значно ширшим та ґрунтується на багатовимірному розумінні безбар'єрності, що охоплює аспекти гендерного балансу, міжкультурної та етнічної різноманітності, підтримки молоді та осіб старшого віку, забезпечення рівних прав і можливостей для різних соціальних груп. Відповідно, важливим є усунення не тільки фізичних, але й інших перешкод, з якими стикаються різні категорії людей під час вступу та проходження публічної служби. Їх подолання залежить як від внутрішньої організаційної культури в органах публічної влади, що формально регламентуються, так і свідомої позиції публічних службовців щодо сприйняття різноманітності та інклюзії як базису в кадровій політиці.

Отже, досвід Європейського Союзу є актуальним для України в контексті гармонізації процесів проходження публічної служби та реалізації кадрової політики на засадах різноманітності та інклюзії. Українське законодавство вже містить окремі норми щодо забезпечення безбар'єрності, однак аспекти різноманітності на публічній службі тих чи інших категорій населення все ще залишаються недостатньо регламентованими. Поряд із питаннями створення безбар'єрного професійного середовища для осіб з інвалідністю, актуальними є напрями щодо запровадження та розширення інклюзивних HR-практик (зокрема, розвиток напряму стажування), а також розвитку організаційної культури в органах публічної влади щодо впровадження різноманітності на публічній службі.

Список використаних джерел

1. НАДС. Безбар'єрність. Доступність. Інклюзивність: Практичний посібник з організації безбар'єрного та інклюзивного навчання державних службовців, голів місцевих державних

адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад. 2025. 70 с. URL: <https://surl.cc/jxavro> (дата звернення: 10.05.2026).

2. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р : станом на 06 січня 2026 р. URL: <https://surl.li/vhnmwk> (дата звернення: 10.05.2026).

3. Diversity & Inclusion in the EU institutions and bodies | EU Careers. Homepage | EU Careers. URL: <https://surl.li/aqoeif> (Last accessed: 10.05.2026).

4. European Commission Blue book traineeship programme. traineeships.ec.europa.eu. URL: https://traineeships.ec.europa.eu/index_en (Last accessed: 10.05.2026).

5. European Personnel Selection Office (EPSO). Equal opportunities, Diversity and Inclusion | EU Careers. Homepage | EU Careers. URL: <https://lnk.ua/QUkvReM53> (Last accessed: 10.05.2026).

6. Factsheet on Diversity, inclusion and respect at the workplace: survey. URL: <https://surl.li/nogzwl> (Last accessed: 10.05.2026).

7. On the accessibility requirements for products and services: Directive (EU) of the European Parliament and of the Council of 17.04.2019 No. 2019/882. URL: <https://surl.li/ixiudi> (Last accessed: 10.05.2026).

8. Reasonable accommodations in EPSO selection procedures | EU careers. Homepage | EU Careers. URL: <https://lnk.ua/EF4hcqrBL> (Last accessed: 10.05.2026).

Олександр ГУРЖІЙ

студент гр. 281-24-1, спеціальності

«Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник: Олег КРАВЦОВ

д.держ.упр., доцент кафедри державного управління

і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ БАР'ЄРІВ У ЦИФРОВІЙ ЕКОСИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Цифрова трансформація публічного управління є пріоритетним напрямом, закріпленим у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні [1]. Активне впровадження електронних сервісів, розвиток платформи «Дія», автоматизація адміністративних процедур та створення цифрових реєстрів суттєво підвищили доступність державних послуг для громадян і бізнесу. У цьому контексті технології штучного інтелекту (ШІ) набувають особливого значення як інструмент подолання бюрократичних бар'єрів та підвищення ефективності функціонування систем публічного управління.

Важливим бар'єром є бюрократична складність адміністративних процедур. Багато державних послуг потребують значної кількості документів і тривалого часу на їх опрацювання. Сьогодні технології ШІ дедалі активніше впроваджуються як на рівні центральних органів державної влади, так і в діяльності органів місцевого самоврядування, насамперед у процесах комунікації з громадянами. Системи забезпечують первинну взаємодію з користувачами: допомагають сформувати звернення, визначити компетентний орган для його подання, а також надають інформацію щодо строків розгляду та основних вимог до документів. Крім того, чат-боти на основі ШІ виконують автоматичне сортування, класифікацію та попередній аналіз звернень громадян. Показовим є досвід Міністерства цифрової трансформації України. Як зазначав экс-міністр цифрової трансформації Михайло Федоров, «ШІ-консультант уже забезпечує правильні відповіді приблизно на 85 % запитів громадян і без участі оператора надає консультації щодо понад 150 державних послуг» [2]. Це свідчить про значний потенціал штучного інтелекту у підвищенні оперативності, доступності та якості публічних сервісів.

Міністерство цифрової трансформації України спільно з компанією «Київстар» розробляє першу національну мовну модель (LLM). Велика мовна модель – це тип штучного інтелекту

(ШІ), який перевершує при обробці, розумінні та генеруванні людської мови. LLM корисні для аналізу, узагальнення та створення контенту в багатьох галузях. LLM є критичним компонентом у можливості генеративного ШІ, що робить їх потужними інструментами для різних завдань обробки природної мови, таких як: пошук, переклад і зведення тексту; відповіді на запитання; генерація нового вмісту, що включає текст, зображення, музику та програмний код.

Українці вже обрали назву для ШІ – «Сяйво», голосуючи через застосунок «Дія». Головна мета створення національної моделі ШІ – забезпечення цифрового суверенітету, щоб державні та військові дані оброблялися локально. Особливістю проекту є те, що він реалізується за рахунок інвесторів. Зараз «Сяйво», ще на 1-й стадії дорожньої карти – «Організація та збір даних», але його пілотну модель та модель середнього масштабу планують запустити вже у другій половині 2026 року. Впровадження моделі «Сяйво» зробить ШІ доступнішим для використання у державних орган та оборонних структур держави [3]. «Сяйво» розробляється як комплексний персональний асистент, здатний допомогти громадянам орієнтуватися в державних послугах, отримувати відповіді на юридичні й адміністративні запити та підтримувати індивідуалізований досвід взаємодії з екосистемою «Дія». Також модель має допомогти бізнесу та державі швидше й дешевше створювати локалізовані ШІ-інструменти, наприклад, чат-боти, голосові асистенти чи консультантів для магазинів. З огляду на принципи сталого розвитку, створення зрозумілого й орієнтованого на людину ШІ-асистента покращення зміцнення як інституційної, так і суспільної стійкості. Такий інструмент забезпечує ефективну обробку великих обсягів даних, що є особливо корисним для публічного адміністрування в умовах системних змін.

Штучний інтелект виступає потужним інструментом подолання бар'єрів у цифровій екосистемі публічного управління України. Впровадження LLM у цифрову екосистему публічного управління України є не технологічною даністю, а стратегічною забезпеченістю. Його застосування сприяє автоматизації процесів, інтеграції даних, підвищенню прозорості, зменшенню корупційних ризиків та покращенню якості надання публічних послуг. За умови належного правового та етичного регулювання ШІ може стати важливим чинником формування сучасної, відкритої та ефективної системи державного управління, орієнтованої на потреби громадян і сталий розвиток країни. Впровадження цих технологій на національному рівні підкріплює статус України як одного з лідерів цифрових інновацій у державному секторі.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: <https://surl.li/xlinmn> (дата звернення: 09.05.2026).
2. Михайлов Д. ШІ-консультант у «Дії» вже обробляє 85% звернень українців – Федоров. Суспільне. Новини. 23.09.2025. URL: <https://suspilne.media/1121996-si-konsultant-u-dii-vze-obroblyae-85-zvernen-ukrainciv-fedorov/> (дата звернення: 09.05.2026).
3. Українська національна мовна модель. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://llm.thedigital.gov.ua/#about> (дата звернення: 10.05.2026).

Олег КРАВЦОВ

*д.держ.упр., доцент кафедри
державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ ЄС

Використання штучного інтелекту (ШІ) у місцевому самоврядуванні Європейського Союзу – це передусім зміна способу роботи з даними, ризиками і потребами громадян. Якщо раніше впровадження цифрових технологій здебільшого переносило послугу в цифровий канал, то ШІ додає інший вимір: здатність органів управління бачити закономірності, прогнозувати

навантаження, швидше готувати управлінські рішення і помічати ті диспропорції, які у звичайній звітності часто залишаються другорядними. Саме тому Європейський комітет регіонів розглядає місцеву і регіональну владу як одного з ключових суб'єктів відповідального впровадження ШІ у транспорті, енергоефективності, освіті, охороні здоров'я та публічних послугах [1].

Можна виділити дві різні логіки використання ШІ в громадах. Перша пов'язана з повсякденною адміністративною роботою: пошуком інформації, опрацюванням звернень, попереднім сортуванням документів, підготовкою довідок, аналізом навантаження на сервісні підрозділи тощо. Друга логіка стосується зовнішньої взаємодії з громадянами та управління міським середовищем. Показовими є наведені Європейською комісією приклади: у Данії чат-бот Muni допомагає жителям 37 муніципалітетів отримувати відповіді щодо місцевих послуг, а у Вероні дані з сенсорів на транспортному вузлі Porta Nova intersection використовуються ШІ для кращого розуміння транспортних потоків і управління заторами [2].

Дослідження щодо використання ШІ і генеративного ШІ на місцевому та регіональному рівні в ЄС показує, що цей процес уже не є суто експериментальним, хоча й розвивається нерівномірно. Опитування 153 місцевих і регіональних органів влади з усіх 27 держав-членів ЄС показало, що близько 27 % респондентів вже застосовують рішення на основі ШІ. Найпоширенішим напрямом виявилися ШІ-сервіси для публічної адміністрації, а найчастіше названою перевагою була оптимізація внутрішнього управління. А серед бар'єрів виокремлюють не стільки технологічні, скільки управлінські проблеми: нестача компетентностей, обмежені бюджети, слабка обізнаність щодо стандартизації та правил впровадження [3]. Ці дані свідчать про перехід від окремих пілотних проєктів до більш сталої адміністративної практики.

Найскладніше питання полягає не в тому, чи здатен ШІ прискорити роботу муніципалітету, а в тому, за яких умов його використання не погіршує якість демократичного врядування. Місцева влада працює з даними про конкретних людей (персональні дані, соціальний статус, освітні потреби, звернення, інформація про складні життєві обставини тощо). Помилка моделі у такому середовищі буде мати не абстрактні, а дуже реальні негативні наслідки: неправильно оброблену заявку, несправедливу рекомендацію, дискримінаційний профіль ризику, втрату довіри до органу влади.

Регуляторна рамка ЄС поступово переводить ці питання з площини етичних декларацій у площину обов'язків. Акт про штучний інтелект (AI Act) набув чинності 1 серпня 2024 р. і має застосовуватися повністю з 2 серпня 2026 р., з окремими винятками. Заборонені практики ШІ та вимоги щодо ШІ-грамотності застосовуються з 2 лютого 2025 р., правила управління та обов'язки щодо моделей загального призначення діють з 2 серпня 2025 р. Після політичної домовленості щодо «Digital Omnibus on AI» – першого пакету поправок до EU AI Act з моменту його ухвалення від 7 травня 2026 р. для систем, що використовуються у визначених високоризикових сферах, зокрема біометриці, критичній інфраструктурі, освіті, зайнятості, міграції та прикордонному контролю, передбачено застосування правил з 2 грудня 2027 р.; для систем, інтегрованих у регульовану продукцію, встановлено строк до 2 серпня 2028 р. [4]. Для муніципалітетів це означає потребу заздалегідь відрізнити звичайні допоміжні інструменти від систем, які можуть впливати на права, доступ до послуг або безпеку людей.

Вирішення цієї задачі ускладнюється звичкою розглядати ШІ як ІТ-проєкт – це одна з найпоширеніших і найдорожчих управлінських помилок у цій сфері. Технологія тут є наслідком, а не причиною: якщо в муніципалітеті немає якісної системи збору та зберігання даних, якщо управлінські рішення не документуються достатньо структуровано, якщо відповідальність між підрозділами розмита – алгоритм ці проблеми не вирішить, а лише зробить їх дорожчими і менш видимими. Відповідальне впровадження ШІ потребує якісних даних і зрозумілої політики їх використання, підготовлених службовців і процедур оцінювання ризиків, незалежного аудиту, документування логіки алгоритмічних рішень, участі громадськості у визначенні чутливих сфер. Жоден з цих елементів не є факультативним. Без них технологія перетворюється не на інструмент модернізації, а на інструмент приховання

управлінської безвідповідальності за фасадом цифровізації. Європейський досвід також демонструє, що органи місцевого самоврядування потребують розвиненої спільної інфраструктури знань. Окрема громада часто не має достатнього бюджету, фахівців з аналізу даних, юристів з цифрового права і досвіду оцінювання алгоритмічних ризиків. Вирішувати ці проблеми можуть міжмуніципальні платформи, партнерства з університетами, участь у європейських мережах цифрової трансформації, використання регуляторних «пісочниць» і методичних рекомендацій. Так, для підтримки громад усіх рівнів Єврокомісія розробила конкретні інструменти. PAIR Pathway (Public Sector AI & Interoperability Readiness Pathway) – це методологія самооцінки та поетапного впровадження, що допомагає муніципалітету визначити реальну готовність інфраструктури і даних, пріоритетні сфери застосування і вимоги до інтероперабельності з національними та євросоюзними системами. AI Toolbox для публічної адміністрації – репозиторій відкритих програмних компонентів, які можна адаптувати, а не розробляти з нуля. Разом вони вирішують реальну проблему: більшість муніципалітетів не страждає від браку технологій на ринку – вони страждають від браку орієнтирів, з якого боку підходити до вирішення задач [5].

Використання ШІ в публічному управлінні також змушує переосмислити адміністративну спроможність як здатність працювати не тільки з процедурами, а й з даними та висуває нові вимоги до прозорості та підзвітності, оскільки розробка управлінського рішення дедалі частіше спирається на складні цифрові моделі. Суттєво змінюється зміст професійної компетентності посадовця: від нього вже очікується вміння поставити правильне управлінське питання, зрозуміти межі алгоритмічної рекомендації і не перекласти політичну відповідальність на технологію.

Для місцевої влади ЄС використання ШІ має найбільший потенціал там, де воно посилює аналітичну спроможність громади, робить послуги ближчими до потреб громадян і допомагає діяти проактивно. І успіх залежить не від самої наявності алгоритму, а від якості врядування навколо нього. Орган влади, який упроваджує ШІ, має відповідати не лише на питання «що можна автоматизувати», а й на питання «яку публічну цінність це створює, хто контролює результат і як захищено права людини». Така постановка проблеми відрізняє відповідальну цифрову трансформацію від технологічної імітації модернізації.

Для України питання ШІ у місцевому самоврядуванні набуває специфічного виміру, якого немає в жодній мирній країні ЄС. Повномасштабна війна водночас руйнує адміністративну спроможність громад і генерує безпрецедентний запит на неї: переміщення населення, знищена інфраструктура, необхідність швидко розподіляти обмежені ресурси між конкуруючими потребами. У цьому контексті ШІ може бути не просто інструментом ефективності, а інструментом виживання адміністрації в умовах, де звична бюрократична логіка не працює. Тому досвід ЄС є не інструкцією для копіювання, а набором принципів, які слід адаптувати до середовища, де звичайні передумови – стабільні дані, сталі інституції, тривалий горизонт планування – є предметом розбудови, а не стартовою умовою.

Список використаних джерел

1. Challenges and Opportunities of Artificial Intelligence in the Public Sector: defining the role of Regional and Local Authorities. European Committee of the Regions. URL: <https://surl.li/ificfts> (Last accessed: 11.05.2026).
2. AI adoption in the EU's Public Sector: an opportunity to better serve citizens and support startups. European Commission, Shaping Europe's digital future. URL: <https://surl.li/ltjcei> (Last accessed: 11.05.2026).
3. AI and GenAI adoption by local and regional administrations. Living-in.EU, European Committee of the Regions. 2024. URL: <https://surl.li/xqdngk> (Last accessed: 11.05.2026).
4. AI Act. European Commission, Shaping Europe's digital future. URL: <https://surl.li/nqtvfyf> (Last accessed: 11.05.2026).
5. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Apply AI Strategy. URL: <https://surl.li/kspvgh> (Last accessed: 11.05.2026).

Тетяна КРАВЦОВА

к.т.н., доцент кафедри

державного управління

і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У сучасному дискурсі державного управління концептуалізація життєзабезпечення вимагає перегляду ролі публічної служби [1; 2]. В умовах євроінтеграції безбар'єрність трансформується з вузькоспеціалізованого поняття інклюзії у фундаментальний принцип функціонування системи державного управління, що безпосередньо впливає на стійкість та адаптивність процесів життєзабезпечення громадянина.

Концептуалізація життєзабезпечення є фундаментом сучасної науки про державне управління, оскільки вона переводить абстрактну функцію держави «дбати про громадян» у площину конкретних механізмів, нормативів та стратегій (табл. 1) [3; 4]. В основі концепції життєзабезпечення лежить ідея створення середовища, де державні механізми мінімізують ризики для життєдіяльності особистості. Методологічно безбар'єрність у системі європейського врядування розглядається через призму антропоцентричного підходу, де публічна служба є сервісною платформою, що усуває фізичні, сенсорні, цифрові та ментальні перепони, та теорії соціального капіталу, де доступність державних інституцій підвищує рівень довіри та залученості громадян до управління.

Європейська стратегія з прав осіб з інвалідністю («Союз рівності: стратегія захисту прав людей з інвалідністю на 2021 – 2030 роки» [5]) та принципи універсального дизайну [6] корелюють із завданнями державної системи життєзабезпечення (табл. 2). Порівняння цих трьох компонентів дозволяє побачити, як високорівнева політична воля (стратегія ЄС) та методологічний інструментарій (універсальний дизайн) трансформуються у функціональний обов'язок держави (система життєзабезпечення).

Для концептуалізації життєзабезпечення важливо виділити такий зв'язок:

– стратегія ЄС задає ціннісну рамку (Навіщо ми це робимо?);

– універсальний дизайн надає технологічний стандарт (Як саме ми це будемо?);

– система життєзабезпечення забезпечує адміністративний механізм (Хто і за які кошти це впроваджує в державному управлінні?).

Така трирівнева модель дозволяє Україні не просто «копіювати» окремі рішення, а будувати власну методологію державного управління, яка відповідає глобальним трендам, але враховує локальні потреби (зокрема, потреби ветеранів та постраждалих від війни).

Досвід ЄС демонструє, що безбар'єрна публічна служба забезпечує економічну ефективність (зменшення витрат на подолання наслідків соціальної ізоляції), цифрову інклюзію (імплементацию стандартів Web Content Accessibility Guidelines (Настанови з доступності вебконтенту), що є критичним для України в контексті цифровізації публічного сектору – проєкт «Дія») та адміністративну прозорість (спрощення комунікативних ланцюгів між суб'єктом та об'єктом управління).

Таблиця 1

Роль концептуалізації життєзабезпечення в системі державного управління

Напрямок (функція)	Суть концептуалізації	Значення для державного управління
Парадигмальний	Перехід від управління ресурсами до людиноцентризму	Ефективність влади оцінюється через якість, безпеку та тривалість життя людини

Системний	Створення єдиної екосистеми замість фрагментарних послуг	Інтеграція медицини, соціального захисту та екології в цілісну державну політику
Стратегічний	Формування механізмів стійкості в умовах кризи	Розробка алгоритмів дій для безперебійного функціонування критичної інфраструктури та підтримки життя
Економічний	Обґрунтування видатків як інвестицій у людський капітал	Трансформація витрат на безбар'єрність та інклюзію у стратегічний ресурс розвитку держави
Контрольний	Визначення конкретних індикаторів та КРІ (індекси доступності, безпеки тощо)	Можливість проведення професійного аудиту та прозорого моніторингу діяльності органів влади
Етико-професійний	Формування нової філософії публічної служби	Публічний службовець трансформується з «бюрократа» у «менеджера з життєзабезпечення громади»
Інтеграційний	Поєднання стандартів України з вимогами Європейського врядування	Гармонізація українського законодавства з принципами соціальної справедливості та інклюзивності ЄС

Для вітчизняної системи державного управління пропонується інтегрувати параметри безбар'єрності в загальну архітектуру життєзабезпечення за такими напрямками:

- нормативно-ціннісний: закріплення безбар'єрності як обов'язкового компонента стратегій сталого розвитку;
- інституційний: реформування кадрової політики публічної служби на засадах емпатії та інклюзивної компетентності;
- технологічний: розвиток асистивних технологій у наданні публічних послуг.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика інструментів інклюзивного врядування

Параметр порівняння	Стратегія ЄС з прав осіб з інвалідністю (2021 – 2030)	Принципи універсального дизайну	Завдання державної системи життєзабезпечення
Основна мета	Забезпечення повної участі осіб з інвалідністю у суспільстві нарівні з іншими	Створення продуктів та середовищ, придатних для використання всіма людьми без адаптації	Створення умов для безпечного та гідного існування людини, мінімізація ризиків
Об'єкт впливу	Політичні інститути, правове поле, соціальні норми	Простір, сервіси, цифрові інтерфейси, архітектура	Державні інституції, публічна служба, критична інфраструктура
Ключовий принцип	Рівність та недискримінація: право на вільне пересування та доступ до послуг	Рівноправне використання: дизайн має бути привабливим і доступним для кожного	Антропоцентризм: людина як центр системи державного управління
Механізм реалізації	Моніторинг виконання конвенцій, фінансування фондами ЄС	7 принципів (гнучкість, простота, сприйняття інформації, дозвіл на помилку тощо)	Нормативне регулювання, бюджетне планування, надання публічних послуг

Очікуваний результат	Соціальна інклюзія та захист прав людини на міжнародному рівні	Технічна та фізична відсутність бар'єрів «за замовчуванням»	Функціональна стійкість суспільства та висока якість життя
----------------------	--	---	--

Європейський досвід засвідчує, що безбар'єрність має бути не додатковим елементом соціальної політики, а базовим принципом врядування, орієнтованого на рівність, гідність, недискримінацію та якість життя. Впровадження європейських підходів до безбар'єрності потребує системного поєднання нормативних, організаційних, цифрових, кадрових і комунікативних механізмів, що дозволить Україні сформувати більш інклюзивну та ефективну модель публічного управління.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни»: Указ Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020. URL: <https://surl.li/ahfegv> (дата звернення: 11.05.2026).
2. Миколук А. В., Линдюк С. Д. Забезпечення модернізації публічного управління у сфері соціальної безпеки України: правовий аспект. *Економіка та держава. Серія «Державне управління»*. 2021. № 3(19). С. 74–79.
3. Терент'єва А., Кравченко Ю., Кропивницький Р. Антикризове публічне управління системою забезпечення соціальної безпеки в умовах воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 15. С. 205–210.
4. Мазник Л. В. Двуліт З. П. Цивільна життєстійкість (резильєнтність) в умовах війни: український досвід // Відновлення та розвиток вітчизняних підприємств в сучасних умовах: кол. монографія / За ред. проф. Н.С. Скопенко. Київ: ЦП «Компринт», 2025. С. 301–337.
5. Union of Equality: Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021 – 2030. URL: <https://surl.li/xnctfl> (Last accessed: 11.05.2026).
6. The Universal Design File: Designing for People of All Ages and Abilities URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED460554.pdf> (Last accessed: 11.05.2026).

Мілена КРАВЧЕНКО

д.держ.упр., проф., професор кафедри публічного управління, адміністрування та соціальної роботи Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика

БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ВЕКТОР СУЧАСНОЇ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Безбар'єрність трактується як загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики.

Проблематика безбар'єрності, забезпечення доступності, інклюзії, рівних можливостей набула особливого значення для України – повномасштабне вторгнення та тривала війна збільшили кількість осіб, як військових, так і цивільних, які потребують посиленої уваги. Такий стан детермінує перегляд застарілих правил, підходів та стандартів надання послуг, передбачаючи посилення фокусу уваги на реальному забезпеченні індивідуальних потреб значної частини українського суспільства. Це стосується перегляду та виконання державних

будівельних норм України, доступності міських просторів, універсального дизайну, інформаційної та цифрової доступності, доступності публічних послуг тощо.

Саме публічна служба в системі європейського врядування є провідником сучасних цінностей гуманізму, рівності у правах та взаємодопомоги, а також етичних принципів, серед яких – повага до гідності кожної людини, пріоритет прав та інтересів особи, толерантність, людиноцентричний підхід, довіра та співпраця у вирішенні проблем громадян, доступність послуг, конфіденційність, задоволення специфічних потреб особи, пов'язаних зі станом здоров'я тощо. Документи Ради Європи та Євросоюзу підкреслюють, що демократичні інституції можуть бути сильними і ефективними лише тоді, коли вони доступні для всіх без виключення громадян. Отже, європейський досвід у цьому питанні важливий для України та є орієнтиром для вітчизняної публічної служби.

Україна рухається у напрямі розбудови соціальної держави, зокрема прийнято Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору на період до 2030 року та Закони України [1 – 3] про:

- засади запобігання та протидії дискримінації (заборона дискримінації за різними ознаками в сферах зайнятості, освіти, надання послуг тощо);
- інклюзивну освіту (гарантування права на освіту для всіх дітей, незалежно від їхніх особливих потреб);
- основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю (надання соціальних послуг і підтримки вразливим групам населення);
- регулювання містобудівної діяльності через посилення захисту осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення при здійсненні містобудівної діяльності (забезпечення доступності будівель, транспорту, інформації для людей з інвалідністю тощо).

Попри значні зусилля та певні позитивні зрушення, вітчизняна публічна служба ще торує шлях до безбар'єрності, інклюзії та забезпечення рівних можливостей для всіх громадян.

Враховуючи європейський досвід, вважаємо, що забезпечення безбар'єрності публічної служби України потребує від державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування певних знань, умінь та навичок, а саме:

- удосконалення теоретичних знань та практичної підготовки щодо безбар'єрності, забезпечення доступності, інклюзії, рівних можливостей,
- формування, оновлення, поглиблення відповідних ключових професійних компетентностей,
- отримання нових актуальних знань з питань забезпечення доступності, інклюзії, рівних можливостей та безбар'єрності під час надання публічних послуг,
- підвищення рівня обізнаності публічних службовців щодо міжнародних і національних стандартів з прав людини, недискримінації, доступності та інклюзії для забезпечення створення безбар'єрного простору;
- розвиток умінь організовувати безбар'єрний простір у закладах публічної служби відповідно до вітчизняного законодавства та міжнародних стандартів;
- формування культури безбар'єрності у контексті філософії суспільства без обмежень.

Список використаних джерел

1. Інклюзивність будівель і споруд: Державні будівельні норми України. В.2.2-40:2018. Офіційний веб-сайт. URL: <https://lnk.ua/ZCZwfMi1h> (дата звернення: 30.04.2026).
2. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5207-VI. URL: <https://lnk.ua/PFQ5OoZhb> (дата звернення: 30.04.2026).
3. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: розпорядження КМУ від 14 квітня 2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.04.2026).

Наталія ЛИПОВСЬКА

д.держ.упр, професор кафедри

державного управління і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ЯК ІНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ: ДОСВІД ЄС ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Трансформація системи публічного управління в умовах євроінтеграції висуває якісно нові вимоги до інституційного середовища публічної служби. Серед них особливе місце посідає принцип безбар'єрності – комплексний підхід до формування та реалізації державної політики, що забезпечує безперешкодний доступ усіх груп населення до публічних послуг і рівну участь у суспільному житті незалежно від функціональних обмежень, віку, соціального стану. Актуальність цієї проблематики для України визначається як євроінтеграційними зобов'язаннями, так і наслідками повномасштабної збройної агресії, що суттєво розширила коло осіб, які потребують безбар'єрних рішень в органах влади.

Концептуальним підґрунтям безбар'єрності в системі ЄС є Стратегія прав осіб з інвалідністю 2021 – 2030, прийнята Єврокомісією у березні 2021 року [1]. Цей документ закріпив безбар'єрність як інституційну цінність врядування, визначивши шість взаємопов'язаних пріоритетів: доступність, рівні можливості, незалежне проживання, гідну зайнятість, захист від дискримінації та участь у демократичному процесі. Принципово важливо, що Стратегія позиціонує безбар'єрність не як галузевий захід соціальної політики, а як системний критерій якості публічного управління та функціонування інституцій. Це означає, що виконання вимог безбар'єрності є обов'язком кожного органу влади незалежно від його профілю [1].

Нормативним інструментом реалізації цієї цінності в ЄС слугує Директива 2019/882 та Директива 2016/2102 щодо доступності вебсайтів і мобільних застосунків органів публічної влади. Порівняльний аналіз законодавства п'яти країн-членів (Великої Британії, Данії, Німеччини, Франції, Швеції) продемонстрував, що всі вони сформували спеціалізовані регуляторні органи для моніторингу доступності цифрових сервісів публічної влади, що свідчить про сталість інституційного підходу до безбар'єрності як управлінського стандарту, а не лише декларативного принципу [2].

В Україні процес інституціоналізації безбар'єрності набув системного характеру після прийняття у 2021 році Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору до 2030 року. Реалізація Стратегії здійснюється через дворічні плани заходів; чинний план охоплює 2025 – 2026 роки [3]. За даними офіційного звіту Міністерства розвитку громад та територій за 2025 рік, за рік реалізовано понад 70 заходів, здійснено моніторинг 76,6 тис об'єктів, а дослідження Індексу безбар'єрності громад охопило 97 громад. Водночас звіт фіксує суттєві диспропорції між напрямками: освітня безбар'єрність є найбільш розвиненою, тоді як цифрова безбар'єрність, громадянська участь осіб з інвалідністю та фізична доступність інфраструктури потребують посилення [3].

Окремим виміром безбар'єрності публічної служби є безбар'єрність самих органів влади як роботодавців та надавачів послуг. У 2024 році Національне агентство України з питань державної служби спільно з ПРООН підготувало посібник «Безбар'єрність на публічній службі: стислі рекомендації» [4], який систематизував основні складові безбар'єрного робочого місця в органах влади: архітектурну, цифрову, комунікативну та організаційно-культурну доступність. Документ констатує, що безбар'єрність є передумовою реалізації права на працю для широкого кола публічних службовців і водночас – умовою якісного надання послуг громадянам. Ця подвійна функція – внутрішня (кадрова) та зовнішня (сервісна) – є характерною рисою безбар'єрності саме як інституційної цінності, а не окремого технічного заходу.

Цифровий вимір безбар'єрності публічного управління є ключовим індикатором євроінтеграційної готовності. Дослідження ПРООН 2024 року зафіксувало стале зростання рівня базової веб-доступності державних ресурсів: якщо у 2021 році лише 1 сайт з 100 мав високий

рівень доступності, то у 2024 році таких сайтів налічувалося вже 7, а сукупна частка достатнього і високого рівнів зросла до 24 % [5]. За результатами моніторингу 2025 року ця частка сягнула 52 %, а кількість сайтів із максимальним балом доступності збільшилась з 7 до 29 [5].

Разом з тим зберігаються структурні виклики для повноцінної інституціоналізації безбар'єрності в державному управлінні України. По-перше, відсутній загальний рамковий закон про безбар'єрну доступність, що охоплював би як публічні, так і приватні суб'єкти – відповідний законопроект «Про цифрову доступність в Україні» ухвалений урядом у листопаді 2025 року і поки не набрав чинності [2]. По-друге, досягнутий прогрес переважно зосереджений у центральних органах виконавчої влади, тоді як рівень безбар'єрності на місцевому та регіональному рівнях залишається нерівномірним. По-третє, безбар'єрність ще не закріплена як формальний критерій оцінювання якості публічного управління в системі стратегічного планування.

Подолання цих викликів потребує комплексного підходу, що включає: законодавче закріплення безбар'єрності як обов'язкового стандарту публічної служби на всіх рівнях; запровадження механізмів незалежного моніторингу на зразок практик країн-членів ЄС; включення показників безбар'єрності до системи оцінювання ефективності органів влади; а також системну підготовку публічних службовців із питань інклюзивного врядування.

Таким чином, безбар'єрність публічної служби є не лише технічною вимогою євроінтеграції, а й інституційною цінністю, що відображає зрілість демократичного врядування. Досвід ЄС демонструє, що стала безбар'єрність забезпечується через взаємодію нормативно-правового регулювання, незалежного моніторингу, організаційної культури та технологічних стандартів. Україна сформуvala необхідне стратегічне підґрунтя та демонструє вимірний прогрес, однак повноцінна інституціоналізація безбар'єрності як управлінської норми залишається завданням середньострокової перспективи реформи публічного управління.

Список використаних джерел

1. European Commission. Union of Equality: Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021 – 2030: Communication from the Commission. COM(2021) 101 final. Brussels: European Commission, 3 March 2021. URL: <https://surl.li/xifcal> (Last accessed: 05.05.2026).
2. Popov D. Digital Accessibility Legislation: European Best Practices. Research Report. Kyiv: UNDP Ukraine; Ministry of Digital Transformation of Ukraine, 2024. URL: <https://surl.li/lgytub> (Last accessed: 05.05.2026).
3. Міністерство розвитку громад та територій України. Звіт за 2025 рік щодо результатів реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Київ, 2026. URL: <https://surl.li/ybtwwj> (дата звернення: 05.05.2026).
4. Національне агентство України з питань державної служби; ПРООН в Україні. Без'єрність на публічній службі: стислі рекомендації. Київ: НАДС; ПРООН, 2024. URL: <https://surl.li/wkmlog> (дата звернення: 05.05.2026).
5. UNDP Ukraine; Ministry of Digital Transformation of Ukraine. Government Website Accessibility Growing Rapidly: 52 out of 100 are at a Sufficient or High Level. Kyiv: UNDP, 4 March 2026. URL: <https://surl.li/sfyguy> (Last accessed: 05.05.2026).

Валентин ЛИТВЯК

аспірант кафедри державного управління

і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ БЕЗБАР'ЄРНОГО ДОСТУПУ ДО МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ПРІОРИТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

В Україні з 2022 року триває повномасштабний збройний конфлікт, що спричиняє серйозний негативний вплив на адміністрацію, громади, економіку, довкілля та суспільство. Сьогодні весь світ, разом з Україною, збільшення в нашому суспільстві кількості нових

категорій найбільш незахищених громадян, які потребують окремої уваги з боку держави у задоволенні свої соціальних потреб та інтересів. Сьогодні за даними Мінсоцполітики в Україні проживає близько 3,6 млн осіб з інвалідністю, близько 5 млн осіб мають статус ВПО, та близько 1 млн осіб мають статус ветерана російсько-української війни. Все це формує актуальний для органів влади суспільний запит на покращення соціальної інфраструктури та доступності соціальної, медичної, транспортної, цифрової та безпекової інфраструктури.

Потрібно акцентувати, що президентська ініціатива розбудови в Україні безбар'єрного простору, що була запропонована у 2020 році, швидко сформувалась у новітню соціальну норму суспільних відносин, яка є домінуючою не тільки в умовах дії правового режиму воєнного стану. Ця норма буде актуальною і у післявоєнний період. За відносно короткий період її легітимність була визнана в усіх секторах суспільства, а Україна закріпила свої міжнародні позиції як країна, яка ефективно розвиває безбар'єрне середовище. Вітчизняний сектор охорони здоров'я надзвичайно активно включився у розбудову безбар'єрної інфраструктури. Це пояснюється тим, що забезпечення вільного доступу до медичних послуг є не лише національним соціальним стандартом, прийнятим країнами Європейського Союзу, але й важливим показником реалізації конституційного права громадян на охорону здоров'я. А обраний українською державою євроінтеграційний курс сприяє адаптивному упровадженню принципів доброго врядування, серед яких є і принцип безбар'єрності.

Національна політика України у сфері охорони здоров'я базується на Конституції України, Законі України «Основні принципи законодавства про охорону здоров'я в Україні», Законі України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» та міжнародних документах, зміст яких виокремлює певні аспекти послуг для осіб з особливими потребами. Одним із профільних міжнародних документів слід назвати Конвенції ООН про права інвалідів.

Аналізуючи вітчизняний досвід, доцільно вказати, що правовим підґрунтям для формування та розвитку безбар'єрного простору в Україні є урядовий документ, який називається «Національна стратегія розвитку безбар'єрного простору до 2030 року» [2]. Національна стратегія визначає ключові напрямки для створення комплексного та інклюзивного середовища в різних секторах суспільного життя, включаючи й систему охорони здоров'я.

На наш погляд, концепція безбар'єрності у медичній галузі означає створення середовища, де всі люди, незалежно від віку, фізичних здібностей, місця проживання, соціального статусу чи стану здоров'я, можуть отримувати своєчасну, безперебійну та якісну медичну допомогу. Це включає не лише фізичний доступ до медичних закладів, але й безперешкодний доступ до інформації, цифрових ресурсів, організації та комунікації медичних послуг. У цьому контексті безбар'єрність означає комплексний підхід до ефективного функціонування державного управління в сфері охорони здоров'я та людиноцентричний підхід як у сфері публічно-управлінської діяльності, так і в медичній сфері.

Слід зазначити, що відповідно до основних цілей та завдань Національної стратегії розвитку безбар'єрного простору до 2030 року, МОЗ України розробило стратегічні галузеві орієнтири галузевого розвитку [1]. Так, міністерство упровадило в діяльність медзакладів нові вимоги Міжнародної класифікації функцій, інвалідності та здоров'я. Управлінською новацією також слід вважати розвиток електронних медичних сервісів, наприклад, таких як Е-рецепти чи Е-лікарняні. Для людей з особливими потребами (інваліди по зору чи слуху) активно упроваджуються відповідні заходи щодо маркування чи аудіо- оповіщення як у медичних закладах, так і в установах фармацевтичної галузі (маркування ліків шрифтом Брайля). Відповідно із затвердженим графіком профільне міністерство перевіряє архітектурну готовність будівель медичних установ щодо розбудови безбар'єрного простору. До цього процесу на рівні громад активно залучаються громадськість, представники місцевої влади та приватного сектору.

Отже, підсумовуючи можна сказати, що державні гарантії України у сфері надання медичних послуг не обмежуються виключно їх фінансовою доступністю чи питання якості. Так, адаптивне впровадження моделі ЄС щодо безбар'єрного доступу до медичних послуг має не менш вирішальне значення для подальшої модернізації системи охорони здоров'я України. У цьому контексті принципи безбар'єрної охорони здоров'я набувають статусу не тільки

соціальної ініціативи, але й як стратегічний інструмент входження в єдиний медичний європейський простір на засадах відповідності до принципів державного галузевого управління в країнах ЄС.

1. Кроки до безбар'єрності. МОЗ України. URL: <https://surl.li/zqfhmb> (дата звернення: 12.05.2026).

2. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-2025-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.05.2026).

Анастасія РЕМЕНЮК

студентка групи 281-24-1, спеціальності

«Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник: Тетяна КРАВЦОВА

к.т.н., доцент кафедри державного управління

і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ:
ОГЛЯД ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ**

У сучасному суспільстві інклюзія та безбар'єрність є важливими умовами демократичного розвитку держави – саме тому формування безбар'єрного простору стало одним із важливих напрямів державної політики України.

Згідно з термінологією, інклюзія – це процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі [1]. Безбар'єрність – суспільна норма, у межах якої кожна людину приймають, поважають і цінують незалежно від її особливостей та індивідуальних ознак, а при прийнятті рішень влада, бізнес, громада враховує інтереси всіх суспільних груп, в тому числі малочисельних, при цьому фокус зміщується на усунення бар'єру замість точкової допомоги тим, хто з бар'єрами стикається.

Безбар'єрність – елемент сталого розвитку суспільства. Ціль сталого розвитку (ЦСР) № 11 – «Сталий розвиток міст та громад»[2]. Це комплексна ціль, що охоплює інфраструктурні та соціальні аспекти, її мета: зробити людські поселення інклюзивними, безпечними, життєстійкими та сталими.

Створення безбар'єрного середовища потребує, насамперед, належного правового регулювання та комплексних змін як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях, цей процес є тривалим і системним.

Формування політики безбар'єрності та соціальної інтеграції стало пріоритетним напрямом в Україні ще до повномасштабного російського вторгнення. Розпорядженням Кабміну від 14.04.2021 р. було схвалено Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [3]. Вона була розроблена в межах ініціативи першої леді О. Зеленської «Без бар'єрів» та на виконання Указу Президента України від 03.12.2020 р. № 533 [4]. Тоді ж була утворена Рада безбар'єрності (консультативно-дорадчий орган Кабміну під головуванням Прем'єр-міністра, що координує та реалізує державну політику у сфері безбар'єрності). На центральному рівні за виконання Стратегії відповідальні 16 міністерств та інші центральні органи виконавчої влади. Для реалізації політики безбар'єрності Кабмін ухвалює дворічні плани заходів, які передбачають конкретні вимірювані завдання із зазначенням показників ефективності до кожного з них. Міністерство розвитку громад та територій України координує виконання Національної стратегії безбар'єрності. На регіональному рівні ОДА ухвалюють та реалізують обласні плани та програми. Місцеві громади розробляють та впроваджують місцеві програми та плани дій відповідно до своїх потреб та можливостей [5].

Національна стратегія відповідає проблемному полю формування інклюзивного суспільства та побудови безбар'єрного простору в Україні та передбачає створення безбар'єрного простору в Україні за шістьма основними напрямками:

1. Суспільна та громадянська безбар'єрність – забезпечення рівних можливостей участі всіх суспільних груп у житті громад та держави.

2. Освітня безбар'єрність – створення рівних можливостей та вільного доступу до освіти, включаючи інклюзивну освіту та освіту упродовж життя.

3. Економічна безбар'єрність – створення умов та можливостей для працевлаштування, самозайнятості, підприємництва і власної справи.

4. Інформаційна безбар'єрність – умови, за яких люди незалежно від їх функціональних чи комунікативних порушень мають доступ до інформації в різних форматах та з використанням допоміжних засобів, що враховують їхні потреби та можливості.

5. Фізична безбар'єрність – створення середовища, в якому громадські будівлі та публічні місця, транспорт і послуги є фізично доступними для всіх суспільних груп.

6. Цифрова безбар'єрність – забезпечення доступу до інформації, комунікації, публічних та інших послуг онлайн для всіх суспільних груп, включаючи людей старшого віку, людей з інвалідністю, людей, які проживають у сільській місцевості та ін.

Задля підвищення освіченості громадян України та коректного спілкування в повсякденному житті створено «Довідник безбар'єрності». Це унікальний посібник з толерантності, який має допомогти українському суспільству прибрати бар'єри, що існують у нашій мові та мисленні, впроваджувати принципи інклюзії в освітні та управлінські процеси.

Важливо зазначити, що впровадження електронного врядування у публічну політику, цифровізація окремих процесів та формальна наявність певних інституцій і посад (Рад безбар'єрності при міських радах, Уповноваженої Президента України з питань безбар'єрності та її представників у регіонах) саме по собі не свідчить про підвищення рівня інклюзивності, якщо їхня діяльність не спрямована на реалізацію довгострокових проєктів і не має чітко вимірюваних результатів. Водночас побудова безбар'єрного простору є не лише компетенцією та відповідальністю влади, а й результатом спільної роботи держави, бізнесу, наукових кіл і громадськості, а також ефективної взаємодії органів публічної влади з різними категоріями населення [6].

Інклюзивність є однією з «горизонтальних умов» Ukraine Facility (плану фінансової підтримки України від ЄС на 50 млрд євро). Це означає, що прогрес у безбар'єрності є частиною оцінки виконання Плану, від якої залежить надходження коштів від ЄС і що під час реалізації будь-якого проєкту держава має забезпечувати доступність і враховувати потреби всіх груп населення незалежно від фізичного стану, статі, віку чи місця проживання.

Отже, у контексті повоєнного відновлення безбар'єрність стає «новою нормою» і визначає здатність держави забезпечити гідне життя та рівні можливості для кожного громадянина. Завдяки закріпленню інклюзивності як «горизонтальної умови» програми Ukraine Facility, принципи доступності тепер пронизують кожну реформу: від фізичної відбудови за стандартом «Build Back Better» до цифрової трансформації державних послуг та екосистеми e-Health. Для досягнення практичних результатів Україна впроваджує Міжнародну класифікацію функціонування (МКФ), яка дозволяє оцінювати потреби людини через призму її потенціалу та соціальної інтеграції, а не лише медичних показників. Успіх цієї трансформації залежить від синергії держави, бізнесу та громад, де спільними зусиллями створюється правове поле, інклюзивна корпоративна культура та доступний міський простір.

Кінцева мета – побудова інклюзивного суспільства, де культура поваги та європейські стандарти забезпечують кожному українцю умови для гідного життя та розвитку.

Список використаних джерел

1. Безбар'єрність – нова суспільна норма. Beetroot Academy. URL: <https://beetroot.academy/blog/inklyuzivnist-ta-bezbariernist> (дата звернення: 10.05.2026).

2. Програма розвитку ООН в Україні. Сталі міста та громади. URL: <https://lnk.ua/U4AzYcrS0> (дата звернення: 10.05.2026).

3. Міністерство розвитку громад та територій України. Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року. URL: <https://lnk.ua/fM9snR5x5> (дата звернення: 10.05.2026).

4. Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні: Указ Президента України від 03.12.2020 р. № 533/2020. URL: <https://lnk.ua/GksIzg8Qq> (дата звернення: 10.05.2026).

5. Безбар'єрність: аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://lnk.ua/3K45Th5JY> (дата звернення: 10.05.2026)

6. Назарян А. Сучасний етап формування інклюзивного суспільства та побудови безбар'єрного простору в Україні. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2025. Вип. 11. С. 90–99. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2025-11-90-99>.

Дар'я РЕМЕНЮК

студентка групи 281-24-1, спеціальності

«Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник: Тетяна КРАВЦОВА

к.т.н., доцент кафедри державного управління

і місцевого самоврядування

НТУ «Дніпровська політехніка»

КОМПЛЕКСНА БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ЯК ЦІЛЬОВИЙ ОРІЄНТИР РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

З початку повномасштабного вторгнення країни-агресора та активного ведення бойових дій на території України суттєво загострилась проблема доступності соціальних, медичних та реабілітаційних послуг в Україні. Значно збільшилась чисельність військовослужбовців, людей з інвалідністю та внутрішньо-переміщених осіб. Саме тому постала потреба ефективного реформування системи соціального захисту населення, зокрема щодо категорій громадян, які постраждали внаслідок війни.

Комплексна безбар'єрність в Україні визначена як ключовий цільовий орієнтир та філософія реформування системи соціального захисту та реабілітації. Вона передбачає створення умов, за яких кожна людина незалежно від віку, стану здоров'я чи соціального статусу має рівний доступ до всіх сфер суспільного життя. Безбар'єрність має на меті усунути бар'єри у шести основних напрямках: фізичному, суспільному, економічному, освітньому, цифровому та інформаційному [1].

Реалізація комплексної безбар'єрності охоплює кілька взаємопов'язаних вимірів. Зокрема, фізична та архітектурна доступність передбачає впровадження універсального дизайну публічних просторів та установ соціального захисту. Інформаційна та цифрова безбар'єрність полягає у забезпеченні доступності державних сайтів, цифрових сервісів і застосунків, зокрема до порталу «Дія», а також у використанні жестової мови у комунікації. Суспільна та громадянська доступність спрямована на подолання стигматизації постраждалих груп населення через просвітницьку діяльність. Водночас економічна безбар'єрність передбачає створення умов для самореалізації, працевлаштування та перенавчання ветеранів і осіб з інвалідністю.

Досягнення комплексної безбар'єрності потребує не лише усунення бар'єрів у різних сферах суспільного життя, а й системного реформування усієї моделі соціального захисту. У сучасних умовах таке реформування реалізується через кілька ключових векторів:

– дієва цифровізація, що забезпечить автоматизацію призначення пільг та послуг, мінімізацію бюрократичних процедур;

- адресність та індивідуальний підхід шляхом запровадження кейс-менеджменту – повного супроводу людини від моменту отримання травми до повної інтеграції в громаду;
- децентралізація послуг з перенесенням основного фокусу на рівень територіальних громад, де послугу легше отримати і вона стає доступнішою та «ближчою» до людини;
- монетизація та ринок послуг, де зміни пов'язані з наданням людині права вибору постачальника соціальних послуг, реалізацією принципу «гроші ходять за людиною».

Безбар'єрність – цільовий орієнтир, оскільки саме вона має докорінно змінити систему соціального захисту та надання послуг державою. Тривалий час система соціального захисту реформувалася переважно під впливом політичних та економічних чинників і виконувала функцію надання «допомоги» населенню. Переважно йшлося про соціальні виплати вразливим групам населення, які створювали значне навантаження на державний бюджет, однак не забезпечували комплексного вирішення соціальних проблем [2]. Це, в свою чергу, посилювало відокремленість певних груп населення через різний рівень доступності до сфер суспільного життя. Такий підхід не відповідає сучасним викликам, адже соціальний захист має бути не лише системою матеріальної підтримки, а цілісним механізмом, який допомагає людині повернутися до активного життя, забезпечує доступ до послуг, створює рівні можливості та сприяє повноцінній інтеграції в суспільство. Саме на це й спрямовані реформи, які відбуваються в межах Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [3]. Стратегія передбачає забезпечення рівних прав та можливостей для всіх людей у самореалізації, зайнятості, пересуванні, сервісах, продовженні освіти, спілкуванні, дозвіллі та розвитку. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України називає своїм головним завданням у побудові безбар'єрності: «забезпечення рівних умов для кожного і кожної, щоб людина, навіть у складній життєвій ситуації, могла самостійно розпоряджатися своїм життям, отримувати необхідну допомогу та підтримку» [4]. Це зміщує фокус людини з «допомоги» та «проблеми» на «можливість».

Функціонування такої системи соціального захисту повною мірою сприяє розбудові інклюзивного суспільства. Це набуває критичного значення в умовах кризових викликів та воєнного стану, оскільки забезпечує вагомий внесок у зміцнення національної стійкості,

Отже, система соціального захисту в умовах воєнного стану та швидких змін потребує докорінного реформування. Комплексна безбар'єрність гарантує рівний доступ кожної людини до всіх сфер суспільного життя, незалежно від віку, стану здоров'я чи соціального статусу. Вона становить фундамент сучасної системи соціального захисту, орієнтованої не лише на надання допомоги, а й на забезпечення гідних умов життєдіяльності, рівних можливостей та повноцінної соціальної інтеграції.

Безбар'єрність – це не додаткова опція, а фундамент нової соціальної угоди в Україні. Вона передбачає переосмислення концепції взаємовідносин між державою та громадянином, де рівний доступ до можливостей, послуг і ресурсів стає базовим стандартом, а не привілеєм. Такий підхід утверджує принципи інклюзивності, гідності та рівності, посилюючи суспільну згуртованість і здатність нації протистояти сучасним викликам.

Список використаних джерел

1. «Безбар'єрність – це коли можеш»: ключові засади безбар'єрної реабілітації в Україні – МОЗ. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://moz.gov.ua/uk/bezbar-yernist-ce-koli-mozhesh-klyuchovi-zasadi-bezbar-yernoyi-reabilitaciyi-v-ukrayini> (дата звернення: 11.05.2026).
2. Соціальний захист населення як система: поняття та види. Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9897> (дата звернення: 11.05.2026).
3. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-p#Text> (дата звернення: 11.05.2026).
4. Безбар'єрність – МСП. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України. URL: <https://lnk.ua/LIKbPvPND> (дата звернення: 11.05.2026).

Ірина ХОЖИЛО

*д.держ.упр., проф., професор
кафедри державного управління
і місцевого самоврядування,
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Олександра МАКУРІНА

*доктор філософії з публічного управління
та адміністрування,
доцент кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ОРІЄНТИР МОДЕРНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

В сучасній Європі концепція доступності публічної служби для громадян вже давно вийшла за рамки архітектурно-будівельного сприйняття фізичних перешкод. Сьогодні поняття «доступність» включає широкий спектр напрямків взаємодії людини та інститутів держави, як-то: соціальні, інформаційні, цифрові, економічні, організаційні тощо. У цьому контексті роль державних служб як інституційного механізму реалізації державної політики доступності є особливо важливою. Чинна нормативно-правова база Європейського Союзу, зокрема Європейська стратегія з прав осіб з інвалідністю, зобов'язує національні уряди формувати на загальнодержавному рівні інклюзивне середовище для всіх, а не тільки для людей з особливими потребами [1]. Такий підхід забезпечує можливість повноцінної участі громадськості в державному управлінні. Реалізація такого підходу на практиці вимагає відповідної трансформації методів державного управління, модернізації кадрової політики, удосконалення механізмів надання адміністративних послуг.

Слід зазначити, що в країнах ЄС розвиток концепції «доступності публічних послуг» є важливим елементом сучасного та ефективного управління. В рамках цієї концепції національні уряди європейських країн та місцеві органи влади зобов'язані забезпечувати доступність адміністративних приміщень, цифрових послуг, офіційної інформації та процедур взаємодії з громадянами. Тож реалізація зазначеного підходу на практиці вимагає створення умов, які гарантовано забезпечать, у тому числі, й працевлаштування осіб з інвалідністю в системі державних інституцій, завдяки імплементації та формуванню інклюзивної організаційної культури.

Одним із важливих аспектів європейського підходу щодо удосконалення діяльності публічно-управлінського сектору є розвиток цифрової доступності публічних послуг. Задля цього в Україні створена інституціалізована вертикаль управління на чолі із Міністерством цифрової трансформації, а також відповідні підрозділи функціонують на рівні регіональних органів державної влади та і органах місцевого самоврядування. Але не дивлячись на це, представники громадськості зазначають, що в Україні все ще існує ризик цифрової нерівності для певних груп (таких як люди з інвалідністю та люди похилого віку). Для прикладу, багато європейських країн ініціативно запроваджують в органах державної влади національні стандарти веб-доступності, розвитку електронних послуг для людей з вадами зору та слуху. В державних інституціях та приватних структурах активно поширюється тенденція створення спрощених інтерфейсів для людей похилого віку та громадян з низьким рівнем цифрової грамотності.

Українська держава задекларувала наміри щодо запровадження європейських рекомендацій про доступність державних послуг як один із соціально значущих пріоритетів її євроінтеграційного поступу. Так, у рамках національної стратегії створення безбар'єрних просторів до 2030 року, державні органи всіх рівнів поступово інтегрують принципи інклюзії в адміністративні процеси [2]. Досягнення цієї стратегічної мети потребує подальшого

вдосконалення нормативно-правової бази, підвищення організаційної спроможності державних органів та підвищення професійної кваліфікації державних службовців. І в цьому процесі особливо важливу роль відіграє формування нової культури, розвиток та удосконалення комунікативних навичок, навичок соціальної та мультикультурної інклюзії, здатність етично взаємодіяти з вразливими групами громадян тощо. Тому впровадження освітніх програм та навчання з питань безбар'єрного доступу, недискримінації та інклюзивного управління має вирішальне значення.

Одним із важливих напрямків модернізації державних послуг є розвиток партнерства між державами, громадянським суспільством та міжнародними організаціями. У країнах ЄС значна увага приділяється участі організацій людей з інвалідністю у формуванні національної політики та оцінці якості адміністративних послуг. Такий підхід допомагає ефективніше враховувати справжні потреби громадян та підвищувати довіру до державних органів.

Вважаємо, що у повоєнній Україні принцип безбар'єрності публічного простору буде формувати унікальну та надзвичайно актуальну характеристику публічно-управлінської діяльності. Адже набувачами публічних послуг стане велика кількість ветеранів (орієнтовно до 3 млн осіб), людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб та громадян, які потребуватимуть особливих умов для доступу до державних послуг. Саме тому інститути державного сектору та місцевих адміністрацій вже сьогодні повинні адаптуватись до нових соціальних викликів.

На завершення слід зазначити, що європейські стандарти доступності можуть слугувати основою для побудови сучасної моделі державної служби в Україні, яка орієнтована на потреби людини та принципи соціальної справедливості. Тому Європейські рекомендації щодо доступності є важливим стратегічним напрямком модернізації державних послуг в Україні. Їх впровадження сприятиме побудові інклюзивної адміністративної екосистеми, покращенню якості надання адміністративних послуг, розвитку культури управління, орієнтованої на людину, та зміцненню демократичних принципів розвитку української держави у повоєнний період. Принцип безбар'єрності публічної служби має стати одним із фундаментальних критеріїв ефективності сучасних адміністративних систем та ключовим показником європейської інтеграції України.

1. Union of Equality: Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021 – 2030. European Commission. URL: <https://surl.it/pnqbpi> (Last accessed: 30.04.2026).

2. Про затвердження плану заходів на 2025-2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження КМУ від 25.03.2025 № 374-р. URL: <https://lnk.ua/aDfE9zJPd> (Last accessed: 30.04.2026).

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

*Матеріали XXIII Всеукраїнської науково-практичної конференції
За загальною редакцією О.М. Рудіка*

У авторській редакції

Комп'ютерний оригінал-макет – О. М. Рудік

Обсяг: 16,23 авт. арк.

Підготовлено до виходу в світ
у Національному технічному університеті «Дніпровська Політехніка».

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1842
49050, м. Дніпро, просп. Д. Яворницького, 19